

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

CÂM-I CEM-ÂYÎN

Hasan bin Mahmud el-Bayâtî

**(Dil İncelemesi- Transkripsiyonlu Metin- Dizin Sözlük-
Tıpkıbasım)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yavuz Selim AYAN

KOCAELİ,2021

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

CÂM-I CEM-ÂYİN

Hasan bin Mahmud el-Bayâtî

**(Dil İncelemesi- Transkripsiyonlu Metin- Dizin Sözlük-
Tıpkıbasım)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yavuz Selim AYAN

Danışman: Doç.Dr. Kenan ACAR

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 16. 06. 2021/ 14

KOCAELİ, 2021

İçindekiler

ÖN SÖZ.....	VI
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR.....	IX
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	X
İŞARETLER LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.YAZIM ÖZELLİKLERİ	13
1.1. ÜNLÜLERİN YAZIMI.....	13
1.2. ÜNSÜZLERİN YAZIMI.....	17
1.3. HAREKE VE YAZI İŞARETLERİNİN KULLANILIŞI.....	20
1.3.1. Üstün	20
1.3.2. Ötre	20
1.3.3. Med	20
1.3.4. Hemze.....	21
1.3.5. Şedde	21
1.3.6. Cezm	21
1.3.7. İzâfet Kesresinin Yazımı	21
1.4. EKSİK, YANLIŞ VE FARKLI YAZIMLAR.....	22
1.5. EKLERİN YAZIMI.....	24
1.5.1. İsim İşletme Eklerinin Ayrı Yazımı.....	24
1.5.2. Zarf Fiil Ekinin Yazım	25

İKİNCİ BÖLÜM

2. SES ÖZELLİKLERİ	26
2.1. ÜNLÜLER VE ÜNLÜ UYUMLARI.....	26
2.2. ÜNSÜZLER VE ÜNSÜZ UYUMLARI.....	29
2.3. SES OLAYLARI.....	31
2.3.1.Ses Düşmesi	31
2.3.2. İkizleşme	31

2.3.3. ÖtümlüleŖme	32
2.3.4. SızıcılaŖma.....	33
2.3.5. AkıcılaŖma.....	34
2.3.6. Erime.....	34
2.3.7. Yutulma	34
2.3.8. Ünlü BirleŖmesi	35
2.3.9. BirleŖme	35
2.3.10. Ses Türemesi.....	36
2.3.11. Aslı Ünlülerin Korunması	36
2.3.12. Daralma	36
2.3.13. DüzleŖme	36
2.3.14. YuvarlaklaŖma	37
2.3.15. Aslı Ünsüzlerin Korunması	37
2.3.16. ÖtümsüzleŖme	38
2.3.17. ArtdmakhlaŖma.....	38
2.3.18. GeçiŖme	38
2.3.19. DudaksıllaŖma	39
2.3.20. Ünsüz BirleŖmesi	39
2.3.21. Ünsüz Türemesi.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŖEKİL ÖZELLİKLERİ	40
3.1. ÇEKİM EKLERİ.....	40
3.1.1. İsim Çekimi.	40
3.1.1.1. İsim.....	40
3.1.1.1.1. Çokluk Eki.....	40
3.1.1.1.2. İyelik Ekleri.....	40
3.1.1.1.3. Durum Ekleri.....	41
3.1.1.2. Zamir.....	44
3.1.1.2.1. KiŖi Zamirleri.....	44
3.1.1.2.2. İŖaret Zamirleri.....	44
3.1.1.2.3. DönüŖlülük Zamirleri.....	45
3.1.1.2.4. Belirsizlik Zamirler.....	45

3.1.1.3. Sıfat.....	45
3.1.1.3.1. Niteleme Sıfatları.....	45
3.1.1.3.2. Belirtme Sıfatları.....	46
3.1.1.3.2.1. İşaret Sıfatları.....	46
3.1.1.3.2.2. Sayı Sıfatları.....	46
3.1.1.3.2.3. Soru Sıfatları	47
3.1.1.3.2.4. Belirsizlik Sıfatları.....	47
3.1.1.4. Zarf.....	47
3.1.1.4.1. Yer Zarfları.....	47
3.1.1.4.2. Zaman Zarfları.....	47
3.1.1.4.3. Azlık-Çokluk Zarfları.....	48
3.1.1.4.4. Soru Zarfları.....	48
3.1.1.4.5. Durum Zarfları.....	48
3.1.1.5. Edat.....	48
3.1.1.5.1. Son Çekim Edatları.....	48
3.1.1.5.2. Benzetme Edatları.....	48
3.1.1.5.3. Bağlama Edatları.....	49
3.1.1.5.4. Ünlem Edatları.....	49
3.1.2. Fiil Çekimi	49
3.1.2.1. Fiil Kip ve Zaman Çekimi.....	49
3.1.2.1.1. Basit Kipler.....	49
3.1.2.1.1.1. Haber Kipleri.....	49
3.1.2.1.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman.....	49
3.1.2.1.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	50
3.1.2.1.1.1.3. Geniş Zaman.....	51
3.1.2.1.1.2. Dilek Kipleri.....	51
3.1.2.1.1.2.1. İstek Kipi.....	51
3.1.2.1.1.2.2. Emir Kipi.....	51
3.1.2.1.1.2.3. Dilek-Şart Kipi.....	52
3.1.2.1.2. Birleşik Kipler.....	52

3.1.2.1.2.1. Hikaye.....	53
3.1.2.1.2.2. Şart.....	53
3.1.2.1.2.3. Bildirme	53
3.1.2.1.2.4. Geniş Zaman.....	53
3.1.2.1.2.5. Görülen Geçmiş Zaman.....	54
3.1.2.2. Birleşik Fiiller.....	54
3.1.2.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Dizilişinde Olanlar.....	54
3.1.2.2.2. Asıl Fiil + Zarf Fiil + Tasvirî Yardımcı Fiil Dizilişinde Olanlar.....	55
3.1.2.2.2.1. Tezlik Fiil.....	55
3.1.2.2.2.2. Sürerlilik Fiili.....	56
3.1.2.2.2.3. Yeterlilik Fiili.....	56
3.2. YAPIM EKLERİ	56
3.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri	56
3.2.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	57
3.2.2.1. Fiilimsiler.....	57
3.2.2.1.1. İsim Fiiller.....	57
3.2.2.1.2. Sıfat Fiiller.....	58
3.2.2.1.3. Zarf Fiiller.....	59
3.2.2.2. Diğer Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	60
3.2.3. İsimden Fiil Yapım Ekleri.....	61
3.2.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	62
3.2.4.1. Çatı Ekleri.....	62
3.2.4.1.1. Ettirgenlik Ekleri.....	62
3.2.4.1.2. Edilgenlik Ekleri.....	63
3.2.4.1.3. Dönüştürme Ekleri.....	63
3.2.4.1.4. İşteşlik Ekleri.....	64
3.2.4.2. Diğer Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	64
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA.....	70
GENEL DİZİN-SÖZLÜK	72

KİŞİ ADLARI DİZİNİ.....	145
YER ADLARI DİZİNİ.....	152
ETNİK ADLAR DİZİNİ.....	155
TRANSKRİPSİYONLU METİN	156
TIPKIBASIM.....	176
NOTLAR.....	209
ÖZGEÇMİŞ	216

ÖN SÖZ

Hasan bin Bayâtî tarafından Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde yazılan *Câm-ı Cem-Âyin* adlı eser, yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın inceleme konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde eser, eserin yazılış hikayesi ve müellifi hakkında bilgi verilmiştir. Eserin silsilename geleneği içindeki yeri irdelenmiştir. Soy ağacı yazıcılığı ve silsilename geleneği üzerinde durulmuştur. Eser üzerine yapılan çalışmalar verildikten sonra, bu çalışmanın amacı, önemi ve yöntemi üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde metnin yazım özellikleri irdelenmiştir. Bu bölümde eserin üzerinde ünlü ve ünsüzlerin yazımı, hareke ve yazı işaretlerinin kullanımı, eksik, yanlış ve farklı yazımlar, ses olaylarının incelemesi yapılmıştır. İkinci bölümde metnin ses özellikleri üzerinde durulmuştur. Metinde geçen ses olayları tespit edilmiş ve sıralanmıştır. Üçüncü bölümde ise metnin şekil özellikleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular Sonuç kısmında paylaşıldıktan sonra kaynakça verilmiştir. Daha sonra dizin-sözlük oluşturulmuştur. Dizin yapılırken Türkçe kelimelerin ve eklerin, Eski Türkçedeki biçimleri verilmiştir. Metnin yazıldığı dönemde kullanılan ve herhangi bir etimolojik değişikliğe uğramayan Türkçe kelimelerin eski halleri tekrardan dizin sözlükte belirtilmemiştir. Dizin-sözlükten sonra *Câm-ı Cem Âyin*'in transkripsiyonlu metni verilmiştir. Metin kurulurken Nuruosmaniye Kütüphanesinde bulunan ve 34 Nk 3743/2 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan nüsha temele alınmıştır. Bu nüshanın tıpkıbasımını da çalışmaya eklenmiştir.

Çalışmam boyunca desteklerini her zaman hissettiğim değerli aileme, çalışma süreci boyunca yardımlarını esirgemeyen, bana yol gösteren ve her zaman yanımda olan değerli hocam Doç. Dr. Kenan Acar'a teşekkürlerimi sunarım.

Yavuz Selim Ayan

Kocaeli, 2021

ÖZET

Bu çalışmada 15. yüzyılda Anadolu sahasında eser veren tarihçi, edebî şahsiyetlerden Hasan Bayâtî'nin Câm-ı Cem-Âyîn adlı eseri incelenmiştir. Çalışmanın amacı eserin içerik, dil ve söz varlığı açısından ve Türk diline katkılarının tespit edilmesidir. Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Girişte bir silsilename olan eserin türü hakkında bilgiler aktarılmıştır. Daha sonra eser, eserin yazılış hikayesi ve müellifi hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak da eserin içeriği ve eser üzerine yapılan çalışmalardan söz edilmiştir. Birinci bölümde, ele alınan metnin yazım özellikleri incelenmiştir. Metin, yazım ve dil özellikleri bakımından Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliklerini ve Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini de içine alan Batı Türkçesinin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu bölümde yanlış ve eksik yazımlar da tespit edilmiştir. İkinci bölümde metin, ses özellikleri bakımından irdelenmiştir. Üçüncü bölümde ise metin, şekil özellikleri açısından ele alınmıştır. Sonuç kısmında, çalışmanın amacına uygun olarak Câm-ı Cem Âyîn'in dil özellikleri, Türk dili, tarihi ve edebiyatındaki yeri üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur. Daha sonra dizin-sözlük çalışması yapılmıştır. Ardından çalışmamıza konu olan eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir. Metin kurulurken Nuruosmaniye Kütüphanesinin nüshası esas alınmış yapılan eklemeler köşeli parantez ([ ]) ile gösterilmiştir. Aynı zamanda metnin tıpkıbasımını da çalışmaya eklenmiştir. Notlar kısmında, eserde geçen bazı terimlerin açıklamaları verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Câm-ı Cem-Âyîn, Hasan bin Bayâtî, silsilenâme, Oğuznâme.

ABSTRACT

In this study, the work named *Câm-1 Cem Âyîn* by Hasan Bayâtî, one of the historian literary figures who worked in the Anatolian field in the 15th century, was examined. The aim of the study is to examine the work in terms of content, language and vocabulary and to determine its contributions to the Turkish language. The study consists of three chapters. At the entrance information about the type of the work, which is a silsilename, is given. Then the work, its writer, the writing story of the work, and finally, its content, the publications and studies on the work were mentioned.

The first chapter, the spelling of the text are examined. The text reflects the characteristics of Old Anatolian Turkish and Western Turkish, including the characteristics of Old Anatolian Turkish, in terms of spelling and language features. In this chapter, wrong and missing spellings were also determined. In the second chapter, the text is examined in terms of sound features. The third chapter, shape properties are discussed. In conclusion, evaluations have been made regarding the language characteristics of *Câm-1 Cem Âyîn* and its place in Turkish language, history and literature in accordance with the purpose of the study. A facsimile of the text has been added in the appendix. Then the transcribed text of the work. The transcribed text is based on the copy of the Nuruosmaniye Library. The additions are shown with square brackets ([ ]). Explanations of some terms used in the text are given in the notes section.

Key Words: *Câm-1 Cem-Âyîn*, Hasan bin Bayâtî, silsilename, Oğuzname.

KISALTMALAR

a : Varakta Birinci sayfa

Ar. : Arapça

b : Varakta İkinci sayfa

Er. : Ermenice

Far. : Farsça

h. : Hicrî

Hz. : Hazreti

Moğ. : Moğolca

ö.a : Özel ad

s. : Sayfa

S. : Sayı

TDV : Türk Diyanet Vakfı

Tr. : Türkçe

y.a : Yer adı

Yun. : Yunanca

yy. : Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	' /a/ e	ص	ş
ب	b/p	ظ	đ/ž
پ	P	ط	ţ
ت	T	ظ	z
ث	Ş	ع	'
ج	C	غ	ğ
چ	Ç	ف	f
ح	H	ق	ķ
خ	H	ك	k/ŋ
د	D	ل	l
ذ	Z	م	m
ر	R	ن	n
ز	Z	و	v/u/ü/o/ö
ژ	J	ه	h
س	S	لا	lā
ش	Ş	ى	y/i/i

İŞARETLER LİSTESİ

- + : İsim kök ve gövdesine gelir.
- : Fiil kök ve gövdesine gelir.
- > : Kelime ya da ek, daha yeni bir şekle gider.
- < : Kelime ya da ek, daha eski bir şekilden gelir.
- (...) : Metnin okunmayan, eksik parçasını gösterir.
- [...] : Varak numarasını gösterir.
- ~ : Değişken şekil anlamına gelir.
- V : Vokal/ ünlü ses anlamına gelir.
- >> : Birden fazla ses olayının gerçekleştiğini ifade eder.
- // : Sesleri gösterir.
- ø : Düşen ya da eriyen ses anlamına gelir.
- # : Sesin başında kullanılırsa hece başında; sonunda kullanılırsa hece sonunda olduğunu ifade eder.
- (..) : Yazmada satır numarası.
- :
- : Ses özelliklerinin incelenmesinde aynı kalan, değişime uğramayan sesler arasında kullanılır.

GİRİŞ

İnsanoğlu, yeryüzünde var olduğu sürece türünün ilk mensubunu tespit etmeye çalışmıştır. Zaman zaman dogmatik din öğretilerini kabul eden insanoğlu, zaman zaman da bilimin “evrim teorisinden” etkilenmiştir. Dinin ve bilimin öne sürdüğu köken bilgileri hâlâ tez düzeyinde kalsa da insanoğlu bu sefer de soyunu araştırmaya başlamıştır.

Mensubiyet anlayışından dolayı Araplarda ortaya çıkan soyu araştırma ilgisi, Cahiliye Dönemi ile birlikte literatüre “Ensab ilmi” olarak geçmiştir. İlm-i ensab, “soy” anlamına gelen “neseb” kelimesinin çoğulu olarak türemiş ve “Soyları inceleyen bilim dalı.” tanımını karşılamıştır. 10 ve 11. yüzyıllara gelindiğinde ise Hz. Muhammet’i ve Hz. Muhammet’in kabilesini ele alan “seyyid-şerif şecereleri”, ensab ilminin devamını sağlamıştır (Ayđan, 2020: s. 156). Türk tarihine bakıldığında, soy araştırmalarının şecere yazma geleneklerine dayandığı tespit edilmiştir. Müellifi Çağatay Hanlığı Hükümdarı Ebu’l Gazi Bahadır olan “Şecere-i Terakime” ve “Şecere-i Türkî”, Türklerin soyunu araştırma ilgisinin bir yansıması niteliğindedir.

Osmanlı topraklarına gelindiğinde ise bu soy araştırmaları ilgisinin “silsilename” geleneğiyle başladığı ve uzun yıllar sürdüğu tespit edilmektedir. Aşağıdaki ifadeler “silsile” kavramını ayrıntılı bir biçimde açıklamaktadır:

Arapça, müteaddî bir fiil olan ve “bir şeyi başka bir şeye bağlamak ve iliştmek, zincir yapmak, birbirine ulamak, bir soyun şeceresini yapmak, su şelâlesi hâlinde dökülmek” anlamlarını karşılayan “selsele” fiilinin ismi olan ve zincir, bağ, uzayıp ve dolaşıp uzayan şeyler, soy sop, sülâle; bir zürriyet ve neslin birbiri ardınca

devam eden ailelerini gösteren şecere anlamına gelen “silsile” kelimesi ile; Farsça mektup, kitap, bir hüküm ve vesika ifade eden evrak, bir şeyden haber veren vesika anlamına gelen “nâme” kelimelerinin Farsça terkibinden oluşan “silsilenâme” kelimesi bir neslin, tarikat yahut birliğin şeceresini gösteren yazılı vesikalar anlamına gelmektedir (Usta, 2006: s. 10).

Câm-ı Cem Âyin ile başlayan Osmanlı sahasındaki silsilename geleneği, Behcetî Seyyid İbrahim’in “*Silsiletü’l- âsâfiyye*” ; Abdülmecid el-Buhâri’nin “*Tevârih-i Enbiyâ-yı İzâm ve Evliyâ-yı Kirâm ve Selâtîn-i Mâziyye*”; Hasan Senayî Efendi’nin “*Silsilenâme-i Tarîkât-ı Halvetiyye ve Silsilenâme-i Celvetiyye*” gibi eserleriyle devam etmiştir (Donuk,19: s.2020).

Müellif eserde kendisini “Bayâtlı Mahmut oğlu Hasan” olarak tanıtmıştır. Oğuz soyunun Bayât boyundan olduğunu ifade eden müellif, eğitimini Sultan Dede Ömer Ruşenî dergâhında aldığını ve hizmetini de yine aynı dergâhta sunduğunu belirtmiştir. Önder olarak Dede Ömer Ruşenî ile gönül bağı kuran Hasan Bayâtî yine kendi ifadeleriyle önderinin iznini alarak 1481 yılında Şam hacılarıyla birlikte hacca gitmiştir. O sırada Farsça bir gazel yazmış ve arkadaşları aracılığıyla bu gazel, Şehzade Cem’e ulaştırılmıştır. Kendisi de derin edebî kişiliğe sahip olan Cem Sultan, Hasan Bayâtî ile tanışmış ve kendilerini methetmiştir. Bu olay, müellif tarafından şu şekilde aktarılır: “[1A] ... (12) *ba’d çün bu faķîr-i keşirü’t taksir haşan bin maħmūd* (13) *el- bayât ki aşlı nesebi oğuz neslindendür* (14) *ve bayât silsilensinden olup ħazret-i kuţbu’l* (15) *‘ ârifîn sultân dede ö’mer rüşenî kuddise sırıruhu’l* (16) *‘azîz ħazretlerinüñ âsitânelerinde nice zaman* (17) *çarübkeşlik idüp ħüsn-i icâzet-i ‘âliyyeleri* [1B] (1) *ile sene târihinde ħuccâc dımışķ-ıla ziyâret-i* (2) *ka’be-i*

mu‘azzamaya varup ittifāk ol maḳām-ı(3) pür-şafāda ḥasbiḥāle göre derūndan vürūd (4) iden ğazel... (14) nesr ba‘zı aḥbāb yazınmağ-ıla ol esnada (15) mırdan ḥacc-ı şerīfe gelüp müşerref olan sülale-i (16) āli oşmān-güzīn şehzāde-gān cem sultān (17) tabşırāh ḥazretlerine daḥi irişüp türki tettebbu‘ (18) idüp bu faḳīre irsāl buyurmuşlar ... “

Hasan bin Bayâtî’nin hac merâsimi sırasında yazdığı ve Câm-ı Cem Âyîn’e eklediği gazelin dizeleri şu şekildedir:

“ 1. dârem dilî çi sâñ dil memlū zi-mihnet u ğam

ārī zī-ĝam teḥi nist yek laḥza nesl-i ādem

2. men dergamem ki ayā ḥaccem ḥüdā pezīreft

dil ka‘be rūḥ ḥaccı sa’y u şafā şia’rem

3. ḥāṭır-ı şikestegān- rā sāzed be-cilve abād

cenger be-beyt ma’mürmen ḥöd ḥaber ne dârem

4. reddeş ne ‘üzubi’illāh maḳbülīyeş sa’ādet

bāşed benāz u ‘işve red u ḳabül-i yârem

5. düşünē çün şenidi āvāze-i ecībū heşdār

ey Bayâtî bālā giriftkārem”

Beş beyitten oluşan gazelde Arapça ve Farsça kelimeler yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Şiirde, gazelin kafiye şemasına bağlı kalınarak “aa/ba/ca/da/ea” kafiye

şeması oluşturulmuştur. Beyitler,“ mef’ûlü fâilâtün mef’ûlü fâilâtün” aruz kalıbıyla yazılmıştır. Beyitlerin nesre çevirisi şu şekildedir:

“1. Sıkıntı ve gamla dolu bir gönlüm var. İnsanoğlu bir an bile gamdan uzak değildir.

2. Acaba Allah haccımı kabul etti mi, diye endişelenmekteyim. (Oysa) gönül kâbe, ruh hacı, say ve safa yol göstericimdir.

3. Gönlü kırıkları cilvesiyle mutlu eden Kâbe’ye bak, benimse ondan haberim bile yok.

4. Reddinden Allah’a sığınırız, kabul edilişi ise mutluluktur. Yârimin red ve kabulü naz ve işveye bağlıdır.

5. Ey Bayâtî! Dün gece “icabet ediniz” sesini işittin. O sese kulak ver, elini kaldır ve duaya başla.”

Hasan bin Bayâtî’nin yazdığı bu gazel, dostları aracılığıyla Cem Sultan’a ulaşır ve Cem Sultan’da Hasan Bayâtî’nin gazeline aynı vezin ve kafiye şeması ile şu nazire gazeli yazar:

“1. Her çend âdemîzâd olmaz cihânda bî-ğam

ğam şonı şādliḳdur ey dil darılma¹ epsem

2. sulṭānliḳ olmaz ise dervîşlik de hoşdur

gör nice terk idindi taḫt-ıla tācı edhem

3. olsañ şehinşāh-ı rûm olmazdı ḥacc naşîbüñ

biñ şükür ki oldı rûzî bu devlet-i mu‘azzam

---

¹ Bu kelime metinde bir yerde kullanılmıştır. Bu yerde “ط” ile gösterilip “tarıl-“ şeklinde yazılmıştır.

4. maḥrem ŧi‘ār “mütü men ḳabli en temütür”

iḥrām ile bürinüp nola kefen giyersem

5. dil ḳa’be çeşm ve ebrü ḳapuları ba‘îne

müjgān mişāl ḥüccac göz yāşı reşk-i zemzem

6. alçaklık eyle ey dil kūh-ı ‘arafa mānend

tā çevrile başıña lebbeyk deyü ‘ālem

7. bezm-i şafāyı hoş tut şevḳ üzre merve ḥaḳḳı

nüş eyle cām-ı vaḥdet-i ‘iḧret demidür ey cem”

Yedi beyitten oluşan bu nazire gazelde, Cem Sultan’ın Bayâtî’ye göre daha sade bir şiir dili kullandığı söylenebilir. Bu beyitlerin nesre çevirisi ise şu şekildedir:

“1. Her ne kadar insanoğlu dünyada gamsız olmaz. Ey gönül, şikayet etme, sus; gamın sonu elbette mutluluktur.

2. Sultanlık olmazsa dervişlik de hoştur. İbrahim Ethem Hazretlerinin taht ile tacı nasıl terk ettiğini gör.

3. Ey Cem, Osmanlı padişahı olmuş olsaydın sana hac nasip olmazdı. Binlerce şükür ki bu muazzam mutluluk şimdi nasip oldu.

4. “Ölmeden önce ölünüz.” sırrını yol gösterici kabul ediniz kefen gibi ihrama bürünüp bu sırra erişebilsem ne olur?

5. Gönül Kâbe, göz ve kaş kapılarının aynasıdır. Kirpikler hacıları, göz yaşı ise zezemi temsil eder.

6. Ey sevgili, Arafat Dağı gibi alçaklık göster ki insanlar “Lebbeyk” nidalarıyla başına toplansın.

7. Merve hakkı için Safa meclisini şevkle hoş tut. Ey Cem işret demidir, vahdet şarabını zevkle yudumla.”.

Bayâtî'nin yazdığı şiire nazire yapan Şehzade Cem, Bayâtî'den, elinde bulunan Oğuznâme'den kısaltarak bir silsilename yazmasını istemiştir. Bayâtî, olayı anlatırken Cem Sultan'ın bu talebini bir hafta içerisinde yerine getirdiğini ve bir haftada Oğuznâmeden özetleyerek bir silsilename kaleme aldığını ifade etmiştir ve “Câm-ı Cem Âyîn” adlı eser bu şekilde yazılmıştır. Bu olay da eserde şu cümlelerle ifade edilir: [2A] (18) ‘*ākibetü’l -kelām teħabbürü’l-kelām üzre nisbet ‘aleyhi’l* (19) *oşmān kişveristān olan oğuz hanuñ* (20) *ekber evlādı gün ħana müntehī ve anuñ fūrū’undan* (21) *ķāyı ħana müntehī olduğı ve sār silsile-i ‘aliyyeleri* [2B] (1) *mevcūd bulunan oğuznâmeden bir veche ihtişār* (2) *tesvīd ve taħrīrin murād idindiler* “ *icābeten lemsu lehm*”(3) *bir haftada itmāma irişüp “cām-ı cem” deyü tesmiye* (4) *ķılındı ki şeref-i iltifātlarına muķārın ola çün...*”.

Hasan Bayâtî birkaç yıl sonra Mısır'a gittiğinde Cem Sultan'ın mahrem ağalarından Süleyman Bey ile karşılaşmıştır. Süleyman Bey, Hasan Bayâtî 'ye tarihini hicrî takvimle 900 yılına şifrelediği bir beyit söylemiş ve Bayâtî, bu beyitle birlikte Cem Sultan'ın Roma'da papa tarafından öldürüldüğünü anlamıştır. Selman Bey ile Cem Sultan'ın hanımı Anadolu'ya giderken Cem Sultan'ın sağlığında annesine gönderdiği manzumeleri gördüğünü ve o manzumeler üzerine tahmis yaptığını ve eserin hâtime kısmında yayımladığını yine eserinde açıklamıştır. Bayâtî, tahmis ederek ilave ettiği bu nüshayı da Ezher Kütüphanesi'ne koyduğunu söylemişse de Ezher Kütüphanesinde Câm-ı Cem Âyîn adıyla kayıtlı bir eser bulunmamaktadır. Bu olay da müellif tarafından şöyle anlatılmaktadır: “[2B] (5) *sa‘ādetle ale’t-ta‘cīl mışra mürāca‘at buyurdılar ve* (6) *du‘āğūyları birkaç yıldan sonra mışra varup* (7) *ol kerīmü’ş-şān-ıla mülākāt* (8) *olduğumuzda mahremeleri olan ağalarından süleymān* (9) *ağayı ki vālide-i kerīmü’ş-şān-ıla zıdmetinde idi görüp*

(10) tefahhüş-ı ahvâl olunduğda *beyt cem-i cāmını su(n)muşdu* (11) *rīm-i papa kāfīr şūm kalmışdı ...* (14) *ya'nī harf-i z ki doğuz yüz hicriyye idi* ve çün (15) *ağayı mezbūr harīm 'izzet-ile rūma varmağ muhtemelidi* (16) *ba'zı hasbihāl manzūmelerin hāl-i hayātında* (17) *vālideleri hāzretlerine irsāl kılmışlar idi bu dā'īlerine* (18) *irişdükte tahmīs kılinup ve hātimedede* (19) *yazılıp bir nüshası dahī cāmi'-i ezher* (20) *kitephānesinde konuldu... ”.*

Hasan bin Bayâtî ve eseri Câm-ı Cem-Âyîn hakkındaki bilgiler, müellifin eserde kendinden bahsettiği kadarıyla sınırlı kalmıştır. Hasan bin Bayâtî ve eseri Câm-ı Cem-Âyîn hakkında İslam Ansiklopedisi'nde verilen bilgiler şu şekildedir:

“Müellif hakkında çok az bilgi vardır. Eserinden anlaşıldığına göre Oğuzlar'ın Bayat boyundan olup uzun süre Tebriz'deki Dede Ömer Rûşenî Dergâhı'nda bulunmuş, 886 (1481) yılında Şam hacılarıyla birlikte Hicaz'a gitmiş, orada yazdığı bir Farsça gazel münasebetiyle Şehzade Cem'le tanışmıştır. Adını bu şehzadeden alan Câm-ı Cem-âyîn, müellifin yanında bulunduğunu söylediği bir “Oğuznâme”den Cem Sultan'ın emriyle özetlenmiş ve ona ithaf edilmiştir. Eserde Osmanoğulları'nın ataları ve Kayı boyunun ileri gelenlerinden söz edilmiş, Osmanlı padişahlarının şeceresi efsanevî bir şekilde Hz. Âdem'e kadar götürülmüştür. Müellif, Cem Sultan'ın Mısır'a dönmek üzere olmasından dolayı eserini bir hafta gibi çok kısa bir sürede tamamladığını belirtmektedir. Daha sonra Mısır'a giden Bayâtî Hasan, orada iken Cem'in Roma'da başına gelenleri öğrenmiş ve Câm-ı Cem-âyîn'i tekrar ele alarak bazı ilâvelerde bulunmuştur. Günümüze eserin her iki şekli de intikal etmiştir. Behcetü't-tevârîh müellifi Şükrullah da Osmanlı silsilesini bir “Oğuznâme”den almıştı. İlk Osmanlı tarihlerinin verdiği silsilenâmelerde Osmanlılar'ın Mâverâünnehir'den geldikleri belirtilir, ancak bu bilginin kaynakları gösterilmez. Daha sonraki silsilenâmeler ise genellikle Âşıkpaşazâde'nin Tevârîh-i

Âl-i Osmân 'ı, Neşrî'nin Cihannümâ'sı ve İdrîs-i Bitlisî'nin Heşt Bihişt'indeki listelere dayanır. Câm-ı Cem-âyîn'i adı geçen tarihçiler gibi II. Bayezid zamanında yazmış olan Bayâtî Hasan eserini onlardan önce bitirmiştir. Bu sebeple eser bilinen en eski silsilenâmedir. Ayrıca kaynağının "Oğuznâme" olduğunu belirtmesi, mahiyeti henüz bilinmeyen Türk tarihinin bu en eski kaynağından Şükrullah'ın Behcetü't-tevârîh'i dışında nakillerde bulunan bir başka eserin mevcut olmayışı, Câm-ı Cem-âyîn'in değerini daha da arttırmaktadır. Müellif kendi zamanına kadar gelen Osmanlı padişahlarının her birinin ismini, bu isimlerin mânalarını, her padişahın şahsiyetini açıkladığı gibi peygamberlerden, halifelerden, ünlü hükümdarlardan da söz eder. Bayâtî Hasan'ın özellikle ensâb ve tarih ilminde geniş bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır."

Bursalı Mehmet Tâhir, eserin müellifinden Şeyh Mahmud Efendi diye bahsetmekte ve şu bilgileri vermektedir: Büyük bir kısmı Karabağ cihetlerinde, bir kısmı da Kerkük havâlisinde bulunan Türk kabilelerinden Bayat kabilesinden ve hayatı "Şeyhler ve Mutasavvıflar" faslında zikredilen Dede Ömer Ruşeni'nin halifelerinden faziletli bir zattır. Şehzade Cem evvelce bu zatın Farsça bir gazelini görüp beğenmiş ve gazele bir nazire yazmıştır. 1481 tarihinde Hicaz'a gittiği esnada Şehzade Cem'e tesadüf ederek sevişmişler ve Şehzade'nin ricası üzerine Oğuzname kitabından derlemek suretiyle Osmanlıoğulları sülalesini toplayan Şehzade adına "Câm-ı Cem Âyîn" adlı bir silsilename kaleme almıştır ki zamanımız ilim adamlarından Diyarbakırlı Ali Emirî tarafından kıymetli hâşiyeler ilavesiyle neşrine büyük gayret sarf edilmekte olan "Nevâdir-i Eslaf" külliyyatı arasında basılmıştır. Sonradan Şehzade'nin Avrupa'dan annesine yazdığı mufassal ve tarihî bir kasidesini ilave ile kasidesini tahmis etmiş ve kitabın sonuna hâtîme olarak koymuştur. Bu tarihçenin bilhassa mukaddimesinde Türklük hakkında epeyce bilgi vardır. (Tâhir, 1972: s.33)

Eser, Ali Emirî tarafından bulunmuştur. Devletin çeşitli kademelerinde memurluk yapan Ali Emirî, Yanya ve İşkodra vilayetinde maliye müfettişliği yaparken 1897 senesinde Nefs-i Delviye adlı bir kasabada eski yazıyla yazılmış bir eserle karşılaştığını söylemiştir. Bu eserin Câm-ı Cem Âyîn olduğunu ve Osmanlı soyuna dair yazılan silsilenâmelerin ilki olduğunu belirtmiştir. Ali Emirî Efendi 1912/1913 yılında *Nevadir-i Eslaf* adlı eserinin beşinci bölümünde Câm-ı Cem Âyîn'i yayımlayarak eserin duyurulmasını sağlamıştır.

Diyarbakırlı Ali Emirî Efendi, *Nevadir-i Eslaf* adlı eseriyle birlikte Câm-ı Cem Âyîn'i , 1912 yılında ilk kez yayımlanmıştır.

Hüseyin Nihal Atsız, 1949 yılında *Osmanlı Tarihleri I* adlı eserinin beşinci bölümünde Câm-ı Cem Âyîn'inin günümüz Türkçesine çevrilmiş hâli verilmiştir. Daha sonra Prof. Dr. Mehmet Fahrettin Kırzioğlu, Nihal Atsız'a ait olan "Osmanlı Tarihleri I" (1949) adlı eserin "*Câm-ı Cem Ayîn*" bölümünü sadeleştirirken giriş kısmında elde bulunan bu Oğuznamenin 15. yüzyılda Ön Asya'da "Moğol dili" adı altında kullanılan Uygur yazılı bir Oğuzname olduğunu dile getirmiştir (s.374).

Prof. Dr. İdris Kadioğlu, *Câm-ı Cem Âyîn'de Cem Sultan'ın Talihsiz Hayat Hikâyesi ve Yeni Şiirleri* adlı çalışmasını makale şeklinde, "Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi"nde 2017 yılında yayımlamıştır. Kadioğlu makalesinde, eserdeki gazelleri incelemiştir. İdris Kadioğlu'nun başka bir makalesi de "*Câm-ı Cem Âyîn'de Oğuz Kara Han Nesli ve Dede Korkut*" adlı makalesidir. Bu çalışmasını da "Kesit Akademi" dergisinde 2017 yılında yayımlamıştır.

Câm-ı Cem-Âyîn'in bu teze temel oluşturan Nuruosmaniye Kütüphanesi Nüshasının dışında dört nüshası daha tespit edilmiştir. Bu nüshalardan ilki Almanya'da bulunan ve Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonunda yer alan nüshadır. Müstensihi bilinmeyen nüsha, 1620 tarihinde yazılmıştır. Sarımsı bir kağıda “nesih” yazı türü ile yazılmıştır. “Osmanlı Tarihi” konusuyla sınıflandırılmıştır. Nüsha, Almanya Milli Kütüphanesinin “Ms.or.oct.1943” numaralı demirbaşına kayıtlıdır.

İkinci nüsha, İstanbul'da Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonunda bulunmaktadır. Dili “Türkçe” olarak belirtilen bu nüsha, “Türk Dili ve Edebiyatı” konusuyla sınıflandırılmıştır. Yazarın adı “Hasan b. Mahmûd Bayâtî” şeklinde kaydedilmiştir. Nüshanın demirbaş numarası “459/” olarak belirtilmiştir. Aharlı kağıt türüne, talik yazıyla yazılan nüsha 15 yaprak sayısından oluşmaktadır. Yaprakların her biri 19 satırdan oluşur.

Üçüncü nüsha İstanbul Millet Kütüphanesinin Ali Emîrî Koleksiyonuna “34 Ae Tarih 203” demirbaş numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Nüshanın müstensihi Hüseyin Şâhidî'dir. Hüseyin Şâhidî Nüshası, “El Kitapları” konusuyla tasnif edilmiştir. Nüshada, eserin yazarının ismi Beyatî Hasan b. Mahmud; eserin ismi ise Câm-ı Cem ‘Âyin” şeklinde kaydedilmiştir. Eser Arap - Talik yazı türüyle yazılmıştır. 13 satırdan oluşan 27 yapraklık bir hacme sahiptir. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, nüsha ile ilgili “Ali Emiri Vakfı Hz Adem'den Türklerin neslinin istihracına kadar Tarih Sırtı yeşil meşin, yeşil parlak kağıt kaplı” notu düşmüştür.

Eserin tespit edilen son nüshası da Edirne’de Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesinde bulunmaktadır. Bu nüshada yazarın adı, eseri bulan kişi ile birlikte verilerek “Hasan bin Mahmûd Bayâtî (Ali Emîrî)” şeklinde gösterilmiştir. Eserin ismi ise diğer nüshalarda görülen isimlerden farklı olarak “Câm-ı Cem Âyîn İsmiyle Silsilenâme-i Selâtîn-i Osmanîye” şeklinde kaydedilmiştir. Nüsha, Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesine “22 Sel 1160” demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Çalışmanın Amacı: Bilinmeyen yazmaları gün ışığına çıkararak Türkçenin dönemleri içindeki yerinin belirlenmesi, metnin kültür ve edebiyat açısından incelenmesi, dil özelliklerinin ve varlığının incelenmesi. El yazması eserlerin çeviri yazıya döndürülerek farklı alanlarda çalışan araştırmacılara da argüman sağlanması.

Çalışmanın Önemi: *Câm-ı Cem-Âyîn* üzerine daha önceden birtakım çalışmalar olmakla birlikte dil yönünden eseri bir bütün halinde etraflıca inceleyen bir çalışma olmamıştır. Bu çalışma, bu boşluğu dolduracaktır.

Çalışmanın Yöntemi:

1. Yazmanın kimliğinin belirlenmesi,
2. Bilimsel yöntemlere uygun olması,
3. Dil özelliklerinin tespiti,
4. Metnin söz varlığının gramatikal dizinin hazırlanması.

Eserin Künyesi: Eser, Nuroosmaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Nuroosmaniye Koleksiyonu'nun 34 Nk 3743/2 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Eserin müellifinin tam adı Hasan bin Mahmut el- Bay t 'dir. Konusunu Osmanlı tarihi oluşturmaktadır. Eserin istinsah tarihi 1481'dir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.YAZIM ÖZELLİKLERİ

Türkçenin dil yadigârlarının bugüne ulaşmasında yazma eserlerin önemi büyüktür. Müellifin elinden çıkan bu eserler müstensihler tarafından çoğaltılmış ve bu sayede okuyucularına ulaşmıştır. Bu süreçte gerek müellif gerekse müstensihlerin yazım tercihlerinin yazma eserlere yansması kaçınılmazdır. Özellikle Türkçeye mahsus seslerin yazımında farklı harflerin kullanılması, harekeli ve harekesiz yazım, uzun ünlülerin nasıl yazıldığı vb. hususlar, bu tür eserlerin incelenmesinde her zaman ilgi çekmiştir. Bu hususlar hemen hemen bütün incelemelerde ele alınmış bazen de Turan'da olduğu gibi (Turan,1993) ayrı basım olarak yayımlanmıştır. Bu bölümde eserin müellifi olan Hasan bin Bayâtî'nin Câm-ı Cem-Âyîn'de bu gibi konulardaki tutumu ve tercihleri ele alınmıştır.

1.1. ÜNLÜLERİN YAZIMI

Türkçe kelimelerde “a, e, ı, i, u, ü, o, ö” ünlüleri elif (ا), vav (و), yâ (ی), hâ-yı resmiye (ه) ile gösterilmiştir.

/a/ ünlüsünün yazımı:

Kelime başında genellikle medsiz elifle (ا) yazılmıştır: ادلو *adlu* (14b/9), اد *ad* (5b/12), المشدر *almışdur* (6b/7), اندن *andan* (12a/14). Bunun yanında kelime başında medli elifle (ا) gösterilen a sesi de mevcuttur: أدى *ādı* (5a/12), آدم *ādem* (1a/2), آى *ay* (14a/7).

Kelime içinde genellikle medsiz elifle (ا) gösterilmiştir: *avlamışdur* اولمشدر (6b /3), *babası* باباسى (5b/8), *başa* باشا (8a/4). Bunun yanında medli elifle gösterilen kelime içi a ünlüsüne de rastlanmıştır: *yaylakda* سلاقده (9a/11), *vardıkta* واردقده (16a/21), *evlādı* اولادی (9a / 19).

Hece sonu bazen hâ-yı resmiye (ه), bazen de elif (ا) ile gösterilmiştir: *sara* ساره (8a/17), *olduğda* اولدقده (8b/9), *esnāda* اشناده (1b /14), *ķaya* قبا (15b/20), *boğa* بوغا (7b/2), *ğazā* غزا (4a/7).

Uzun /ā/ ünlüsü kelime başında ve kelime ortasında genellikle medsiz elif ile (ا) gösterilmiştir. Kelime başında ve ortasında, medli elif (Ā) ile gösterildiği örneklere de rastlanmıştır: *ābād* اباد (1b/8), *aḫvāli* احوالى (17a/11), *afitāb* افتاب (12b/16), *evlādı* اولادی (2a/20), *dilāver* دلآور (8b/9).

/e/ ünlüsünün yazımı:

Kelime başında elifle (ا) gösterilmiştir: *ebe* ابه (13b/9), *eglenür* ادى اكلنور idi (4a / 16), *eşi* اشى (3b/2).

Kelime içinde /e/ ünlüsü gösterilmemiştir: *seksen* سكسن, *men* منع (5b/15), *itmekle* اتمكله (14b/14).

Hece sonunda ise hâ-yı resmiye ile (ه) gösterilmiştir: *ziyāde* زياده (3b/19), *bende* بنده (2b/16), *senesinde* سنسنده (15a/10).

/ı/ ünlüsünün yazımı:

Kelime başında /ı/ ünlüsü elif (ا) ile gösterilmiştir ve sadece iki kelimedeki kelime başı /ı/ ünlüsü tespit edilmiştir: اطلاق *ıtlāk* (9b/19), اضطرابی *ıẓtırābı* (2b/ 12).

Kelime içinde genellikle gösterilmemiştir: چمبائلق *çobanlık* (9b/15), قلندی *kılındı* (3a/13), قزل *kızıl* (8b/2). Kelime içinde /ı/ ünlüsünün gösterildiği örnekler şunlardır: سل *yıl* (10a/1), لقبيله *lakabıyla* (12b/20), سنلقى *yılkı* (8a/19).

Hece sonunda ise yâ (ی) ile gösterilmiştir: اضطرابی *ıẓtırābı* (2b/ 12), قودی *ğodı* (8b/19), قنالی *ğayalı* (5b/7).

Uzun /ī/ sesine sadece bir kelimedeki rastlanmış ve yâ (ی) ile gösterilmiştir: صدیق *şiddīk* (10b/18, 10b/19).

/i/ ünlüsünün yazımı:

Kelime başındaki /i/ ünlüsü elif ve yâ (ای) ile gösterilmiştir: ادوب *idüp* (8b/10), ارتسى *irtesi* (6b/5), ایشدوب *işidüp* (11a/10).

Kelime içinde yâ (ی) ile gösterilmiştir: یوریدی *yüridi* (15a/2), yetmiş *yetmiş* (15a/18), ایشیدوب *işidüp* (11a/ 10).

Hece sonunda da (ی) ile gösterilmiştir: یکی *iki* (3b/12), اینی *ini* (12a/15), کمی *gemi* (4b/15).

Uzun /ī/ ünlüsü kelime başında elif ve yâ (ای) ile gösterilir: ایراد *īrād* (3a/6), ایجاد *īcād* (5b/5), ایمان *īmān* (10b/1).

Uzun /ī/ ünlüsü kelime ortasında yâ (ی) ile gösterilmiştir: درویش *dervīş* (12a/1), اسیر *esīr* (4a/7), قدیم *ğadīm* (3a/8).

Uzun /ī/ ünlüsü hece sonunda yâ (ى) ile gösterilmiştir. Hece sonunda genellikle nispet ekini göstermek için kullanılmıştır. Hece sonunda olup nispet eki görevinde kullanılmayan uzun /i/ ünlüsüne de rastlanmıştır: قنقي *Ḳıṅkī* (16b/16), جلالی *Celālī*, حرامی *ḥarāmī* (14a/13), خیلی *ḥaylī* (12b/6).

/o/ ünlüsünün yazımı:

Kelime başında /o/ ünlüsü elif ve vâv (او) ile gösterilmiştir: اوتوردیلار *oturdılar* (10a/16), اوتوز *otuz* (10b/2), اوغوز *Oğuz* (10b/11).

Kelime ortasında vav (و) ile gösterilmiştir: بوغا *boğa* (8a/9), قولین *kolın* (9a/9), یول *yol* (11b/4), توپی *topı* (8a/1), صونی *şonı* (1b/20).

Uzun /ō/ ünlüsü kelime ortasında vav (و) ile gösterilmiştir. Metin içinde iki farklı kelimedede tespit edilmiştir: خود *ḥōd* (1b/9), خوش *ḥōş* (1b/21, 2a/10).

/ö/ ünlüsünün yazımı:

Kelime başında /ö/ elif ve vav (او) ile gösterilmiştir: اولوم *ölüm* (13b/20), اوکنده *öjünde* (14b/5), اورس *örs* (9b/21).

Kelime içinde vav (و) ile yazılmıştır: كوك *kök* (3b/9), كوشك *köşk* (3a/16), كوچر *göçer* (16a/17).

/u/ ünlüsünün yazımı:

Kelime başında elif ve vav (او) ile gösterilmiştir: اولوس *ulus* (16a/4), اوغرادى *uğradı* (16b/4), اوروپ *urup* (14a/14).

Kelime içinde vav (و) ile gösterilmiştir: بولونان *bulunan* (2b/1), ورود *virūd* (1b/3), اوروس *urus* (8b/10).

Hece sonunda vav (و) ile gösterilmiştir: صو *su* (10a/15), كاپو *kapu*, (3a/15), بو *bu* (10a/5).

Uzun /ū/ ünlüsü kelime ortasında ve hece sonunda vav (و) ile gösterilmiştir: وجودا *vücūda* (6b/10), ظهور *zuhūr* (9a/14), ابرو *ebrū* (2a/6).

/ü/ ünlüsünün yazımı:

Kelime başında /ü/ ünlüsü elif ve vav ile (او) ve elif ve yâ (ای) gösterilmiştir: اوچ *üç* (4a/10), اوزرینده *üzerinde* (12a/21).

Kelime içinde vav (و) ile gösterilmiştir: ایچون *içün* (10a/12), بۆرینۆپ *bürinüp* (2a/5), بۆکۆلمۆش *bükülmüş* (13b/11).

Hece sonunda da vav (و) ile gösterilmiştir: دکلۆ *denlü* (16b/7), ایو *eyü* (7a/12), قوتلۆ *kuvvetlü* (11b/21).

1.2. ÜNSÜZLERİN YAZIMI

/b/ ünsüzünün yazımı:

Kelimedede /b/ ünsüzü genellikle (ب) ile gösterilmiştir ancak /p/ (پ) ile gösterildiği durumlar da vardır: برك *berk* (8a/13), بیلدیرور *bildürür*, ابرو *ebrū* (2a/6) ; پین *pin* (bin: 2a/3, 3a/21,4b/10) ve پویوردیلار *buyurdılar* (buyurdılar: 2b / 4), چاپوک-سுவار *çabuk-süvār* (çabuk-süvar: 9a/12).

Bu ses, Türkçe kelimelerin sonunda bulunmayan bir sestir. Dolayısıyla tek noktalı b ile yazılsa bile bu harf kelime sonunda p okunmuştur. Arapça ve Farsça kelimelerde ise kelime sonunda b bulunabildiğinden aynı harf b okunmuştur.

/p/ ünsüzünün yazımı:

Kelime başında ve içinde pe (پ) ile gösterilmiştir: پيدا *peyda* (5a/20), پاپا *papa* (2b/11) ; ياپدى *yapdı* (3b/14), سپاه *sipah* (8b/21), كپاده *kepade* (8b/15).

Hece sonunda ise be (ب) ile gösterilmiştir: الوب *alup* (7a/1), اولوب *olup* (13b/9), باصولوب *basulup* (13b/5), مغلوب *mağlup* (16/5), مناسب *münāsip*.

Tek noktalı b harfi Türkçe kelimelerin sonunda p olarak okunmuştur.

/c/ ünsüzünün yazımı:

Kelimedede /c/ ünsüzü genellikle cim (ج) ile gösterilmiş fakat /ç/ (چ) ünsüzü ile gösterildiği yerlere de rastlanmıştır: جىكرين *ciğerin* (11b/11), جنتده *cennetde* (3a/15), جم *cem* (2a/11), چندان *candan* (11b/19) ; اوچاق *oçağ* (15b/17), اوچاقلىق *ocaklık* (16b/19, 17a/1), نيچه *nice* (1a/17, 13a/2)

/ç/ ünsüzünün yazımı:

Kelimedede genellikle /ç/ ünsüzü /ç/ (چ) ile gösterilmiştir ancak cim (ج) ile gösterildiği örneklere de yer verilmiştir: چوقچ *çok* (4a/7), چوقور *çukur* (16a/ 19), چيقوب *çıkup* (4b/17) ; سوينچ *sevinç* (7b/6), سوينچيله *sevinç-ile* (7b/7).

/g/ ünsüzünün yazımı:

Kelime /g/ ünsüzü kef (ك) ile gösterilmiştir: بك *beg* (5a/15), كزوب *gezüp* (4b/15).

/s/ ünsüzünün yazımı:

Metinde /s/ ünsüzü sad (ص), sin (س) ve peltek se (ث) olmak üzere üç farklı şekilde gösterilmiştir.

Kalın sıradan ünlülü Türkçe sözcükler için /s/ harfi sad (ص) sesi ile gösterilmiştir: باصاريكن *başariken* (14a/13), صاري *şārı* (16b/12), صاتيماك *şatılmağ* (5a/20), سانورلار *şanurlar* (5b/ 19). İstisna olarak kalın sıradan ünlülü Türkçe kelime olmasına rağmen metinde sin (س) harfi ile başlatılmıştır: سانجاغين *sancağın* (14a/5)

İnce sıradan ünlülü Türkçe sözcükler için ise /s/ harfi sin (س) ile gösterilmiştir: سكيذ *sekiz* (3b/16), سكسن *seksen* (10b/2), سلچوك *Selçuk* (13a/6), سويلدوكده *söyledükde* (11a/19).

Peltek se (ث) ise Türkçe kökenli kelimelerde kullanılmamış, Arap ve Fars kökenli kelimelerde görülmüştür: بثارتيله *besāretiyle* (1a/9), اثسناده *esnāda* (1b/14), باعث *bā‘iğ* (4a/17).

/ŋ/ ünsüzünün yazımı:

Türkçe kelimelerin içinde ve sonunda bulunan /ŋ/ ünsüzü kef (ك) ile gösterilmiştir: صوكي *soğı* (1b/20), بيك *biğ* (4b/10), دكيز *değiz* (4b/15), انلاروك *anlaruğ* (12b/16).

/t/ ünsüzünün yazımı:

Kelime başı, içi ve sonunda /t/ sesinin gösteriminde ikili kullanım mevcuttur. Kalın (arka damak) sıradan kelimelerde çoğunlukla (ط) ile bazen de (ت) ile gösterilmiştir: طوتيلوب *tuṭılup* (9b/16), طورنا *ṭurna* (7a/19), طوقسان *ṭoksan* (8b/7), طوكسان *ṭoksan* (15b/21) ; تولى *tolı* (15b/6), اتاسيدور *atasıdur* (5a/1).

1.3. HAREKE VE YAZI İŞARETLERİNİN KULLANILIŞI

İncelenen metinde düzenli olmasa da hareke kullanımı tespit edilmiştir. Kullanılan harekelerin büyük çoğunluğu Arapça ve Farsça kelimelerde görülmüştür. Buna rağmen nadir de olsa Türkçe kelimelerde de hareke kullanımı tespit edilmiştir. Metinde kullanılan harekeler şu şekildedir:

1.3.1. Üstün

Alıntı ve Türkçe kelimelerde düzensiz bir şekilde bazen kullanılıp bazen kullanılmadığı tespit edilmiştir üstün kullanıldığı tespit edilmiştir: **يُر** yer (14b /18), **كعبه** ka'be (1b/2), **شحن أدنك** *şehzādenüñ* (16a/11).

1.3.2. Ötre

Ötre metin içinde hem alıntı kelimelerde hem de Türkçe kelimelerde kullanılmıştır. Kelime içindeki yuvarlak ünlüleri göstermiştir: **حجاج** *huccāc* (1b/1), **حُبوط** *hubūd* (3a/14), **سُروب** *sürüp* (4a/4), **أوق** *ok* (4a/20).

1.3.3. Med

Kelime başında ya da ortasındaki elif (l) harfinin medli gösterildiği durumlar tespit edilmiştir: **أدى** *adı* (5a/12), **آدم** *ādem* (1a/5), **أحرام** *iḥrām* (2a/5).

1.3.4. Hemze

Alıntı kelimelerde sondaki hemzeler gösterilmemiştir. Genellikle alıntı kelimelerde kelime içinde gösterilmiştir: جَائِز *cāiz* (3b/3), قَائِل *kā'il* (3b/3), طَائِف *ṭā'ife*(8b/21).

hâ-yı resmiyye (ة) ile biten kelimelerde izâfet kesresini göstermek için kullanılmıştır: شَرِيفْلَرِي نَامَه *nāme-i şerīfleri* (10b/19).

1.3.5. Şedde

Şeddenin kullanımı Türkçe ve alıntı kelimelerde kurallı değildir, bazen kullanılıp bazen kullanılmadığı tespit edilmiştir. Çoğunlukla Arapça ve Farsça kelimelerde görülen şedde, zaman zaman Türkçe kelimelerde de kullanılmıştır. Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerde zaman zaman çift ünsüz şeddeli gösterilmiştir ancak bu da bir kurala bağlanmamıştır. Birçok yerde şeddenin kullanıldığı tespit edilmiştir: قُوْتْلُو *kuvvetlü* (6b/8), رَدْدَش *reddeş* (1b,10), حَقِّي *hakkı* (2a/10); اَلِّي *elli* (7a /5).

1.3.6. Cezm

Metinde cezm işaretinin bir yerde kullanıldığı tespit edilmiştir. يَز *yer* (14b/18).

1.3.7. İzâfet Kesresinin Yazımı

İzâfet kesresi sonu hâ-yı resmiyye (ة) ile biten kelimelerde hemze ile gösterilir: سَيْسِيْلَه الْيِي *silsile-i aliyye* (2a/21), اَوَاذَه اَجُوْبِي *āvāze-i ecībū* (1b/12).

Sonu elif (ل) ile biten kelimelerde ise yâ (ي) ile gösterilmiştir: اِحْيَاي مَوْت *iḥyā-yı mevt* (9a/7), فَحُو بَهْجَت *fehṽā-yı behçet* (1a/3).

1.4. EKSİK, YANLIŞ VE FARKLI YAZIMLAR

Metin içerisinde zaman zaman yanlış ve eksik yazımlar bulunmaktadır. Bazı kelimelerde uzun ünlü kullanımı, bazı kelimelerde noktaların yazılmaması, eksik yazıma sebep olmuştur.

Uzun ünlülü yazılması gerekirken kısa ünlülü yazılan kelimeler şunlardır:

Arafāt ارفات kelime üç farklı yerde kullanılmıştır. Bir yerde yanlış olarak (2a/8) ارفت (Arafat) şeklinde yazılmış, uzun ünlüsü gösterilmemiştir. Kelimenin diğer kullanımlarında (3a/19 ve 3a/20) doğru yazıldığı tespit edilmiştir.

Hükümet حكومت kelimesi metinde dokuz farklı yerde geçmektedir. Kelime yedi yerde doğru yazılmıştır (10a/1, 11a/14, 11b/2, 5b/15, 6a/11, 7b/15, 6b/9) fakat iki yerde iki farklı şekilde yanlış yazılmıştır. Bir yerde uzun ünlü gösterilmeyerek hükümet حکمت şeklinde yazılmıştır (3b/20). Bir diğer yerde ise /h/ sesinin yazımının, olması gerekenden farklı yazıldığı tespit edilmiştir: *hükümet* حكومت (5b/6).

Kısa ünlülü yazılmasına rağmen uzun ünlülü yazılan bir kelime tespit edilmiştir:

Ba'zī بعض kelimesi metinde iki yerde kullanılmış ve iki yerde de /i/ sesi uzun ünlülü gösterilerek yazım yanlışına sebebiyet verilmiştir: *Ba'zī* بعضی (3b/13, 3b/17).

Ayrı yazılması gerekirken bitişik yazılan bir kelime tespit edilmiştir:

Şol denlü شولدنلو (16b/7), ayrı yazılması gerekirken bitişik yazılmıştır.

Noktaların ya da harflerin yazılmamasından kaynaklanan eksiklikler şunlardır:

Şunmuşdı صنمشدی kelimesi yazılırken bir yerde (2b/10) /n/ harfi gösterilmeyerek *su(n)muşdı* صمشتی şeklinde eksik yazılmıştır.

Yoğurt یوغورت kelimesi metinde “yorgurt” یورغورت (10b/16) şeklinde yazılmıştır.

Yılından ییلیندان kelimesi metin içinde bir yerde kullanılmış ve yazımında /n/ sesi gösterilmemiştir: *yılı(n)dan* ییلیدان (15b / 18).

Bilicek بیلجک (13b/2) kelimesi yazılırken /c/ sesi ج noktasız gösterilmiştir.

Ƙurt قورت kelimesi metinde beş farklı yerde kullanılmıştır. Metinde dört yerde “Ƙurd” قورد şeklinde; bir yerde ise “Ƙurt” قورت şeklinde yazılmıştır.

İl (Devlet) ایل kelimesi metinde beş farklı yerde kullanılmıştır. Metinde iki yerde “el” ال şeklinde (13a/9, 10a/4); üç yerde ise “il” ایل şeklinde (15a/13, 15/6, 16a/4) yazılmıştır.

Metin içinde ikili yazımı tespit edilen kelimeler şunlardır:

Peşkeş پشكش kelimesi metinde üç farklı yerde geçmektedir. İki yerde peşkeş پشكش şekliyle doğru yazılırken (12a/9, 12b/7) bir yerde pîşkeş پيشكش (7a/13) şeklinde farklı yazılmıştır.

Ko- قى fiili metin içinde beş farklı yerde kullanılmıştır. Bu kullanımlardan dördünün *ko-* قى şeklinde (5a/18, 5a/13, 9a/21, 8b/19); birinin ise *ko-* قوي şeklinde (15a/4) yazıldığı tespit edilmiştir.

Diğer yazım yanlışları ise şunlardır:

Egilü اكيو kelimesi cümle içinde bir yerde ikileme olarak kullanılmıştır. İkilemenin ikinci unsurunda yazım karıştırılarak *eligü* اليكو şeklinde yazılmıştır (9b/17).

1.5. EKLERİN YAZIMI

Ekler genellikle yazım kurallarına uygun olarak bitişik yazılmıştır ancak bazı eklerin ayrı yazıldığı da görülmektedir. Bu ekler aşağıda verilmiştir.

1.5.1. İsim İşletme Eklerinin Ayrı Yazımı

Bu bölümde bazı eklerin ikili yazımları gösterilmiştir.

İncelenen metinde ekler çoğunlukla bitişik yazılmıştır fakat ayrı yazılan eklerin varlığı da tespit edilmiştir.

1. *+nUŋ* ilgi durumu ekinin bitişik ve ayrı yazımları tespit edilmiştir: نوك اتا

ata+ nuŋ (11a/4), عثمان نوك, *oşman+uŋ* (11a/1), باباسينيك *babasınuŋ*

(10a/2), *ħalkınuŋ* خلقتك (15/18).

2. *+dA* bulunma durumu eki genellikle bitişik yazılmıştır. Nadiren ayrı

اوغوزنامه ده دا هافته (2b/3), haftada yazımı tespit edilmiştir: *haftada* (2b/3), *Oguznāmede*, (3a/4), *خلافدا hilāfda* (11b/9), *يسلامدا islāmda* (17a/3).

3. +*dan* çıkma durumu eki genellikle bitişik yazılmıştır. Nadiren ayrı yazımları da tespit edilmiştir: *ظن دن zanndan* (2b/12), *ايدان aydan* (8b/16), *ياساكدان yasakdan* (5b/14).
4. +*lar* çoğul ekinin bitişik ve ayrı yazımlarına örnekler vardır: *توبه لر tobe lar* (3a/14), *قيبتيلر Kıbtiler* (5a/1).

1.5.2. Zarf Fiil Ekinin Yazım

-*(x)p* zarf fiil eki (ب) ile gösterilmiştir: *ياپلوب yapılup* (3b/18), *ويروب virüp* (7a/2), *اولوب olup* (13a/8).

İKİNCİ BÖLÜM

2. SES ÖZELLİKLERİ

2.1. ÜNLÜLER VE ÜNLÜ UYUMLARI

İncelenen metinde “a,e,ı,i,o,ö,u,ü” ünlülerinin tamamının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanında yazı dilinde bulunmayan “ā,ī,ĩ,ū,ō” uzun ünlülerinin kullanıldığı da görülmüştür.

Kalınlık- İncelik Uyumu

Kalınlık incelik uyumu Türkçenin başlangıcından beri var olan bir uyumdur.

Eserin yazıldığı dönem olan Eski Anadolu Türkçesi Dönemi’nde de kalınlık incelik uyumu tam şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu özellik, incelenen metne de yansımıştır.

Türkçe kelimelerde damak uyumu hemen hemen tamdır: *Ķapuları* (2a/6), *başıña* (2a/9), *atasıdur* (4b/21), *çoğaldı* (5b / 10); *çevrile* (2a/ 9), *yerine* (3a/17), *kimesne* (4a/9), *gönderdi* (5b/ 9).

Cevherî fiil olarak bilinen i- fiiline eklenen -ken eki metinde damak uyumuna aykırılığa sebep olmuştur: *kovarlariken* (6b/17), *atariken* (9a/2), *başariken* (14a/13), *konuķiken* (14a/21).

Arapça ve Farsça kelimelerde ise genellikle damak uyumu sağlanmamıştır. Yabancı kökenli kelimelerin uyuma aykırı olmasına, çoğunlukla kelime tabanının uyumsuzluğu sebep olmuştur: *Ziyâret* (13/19), *ziyâde* (3b/12), *derûndan* (1b/2), *ķātīli* (3b/4), *intikāl* (3b/20), *dünyâda* (4a/11), *iftira* (4a/13). Yabancı kökenli olup damak uyumuna rastlanan kelimeler de tespit edilmiştir: *nefer* (4b/12), *şehri* (3b /18), *aķrabāsı* (6a/21).

Düzlük - Yuvarlaklık Uyumu

Eski Türkçe Döneminden sonra ortaya çıkan düzlük yuvarlaklık uyumu, Eski Anadolu Türkçesinde tam gelişmemiştir. Câm-ı Cem-Âyîn'de bu uyum çoğu zaman yuvarlak ünlüler, bazen de düz ünlüler lehine bozulmaktadır. Bu durum özellikle yuvarlaklaşma lehine kelime kök ve tabanlarında da görülmektedir. Düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu örnekler şunlardır:

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu Bulunmayan Kelime Kök ve Tabanları:

altun (7a/8, 9b/6), *ayu* (8b/4), *baķādur* (14b/9, 16a/3), *balçuk* (7a/9), *demür* (6b/1, 9b/21), *eyü* (7a/12, 9a/14), *getür-* (4a/15, 9a/3), *girü* (5b/9), *içün* (4a/8, 10a/12, 15b/6), *kendü* (6a/1, 3a/15, 14b/18, 16b/16), *tolı* (14b/17), *yalıñuz* (3b/7), *yuķaru* (15b/2), *yürı-* (14b/18, 15a/2).

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Uymayan Yuvarlak Ünlülü Ekler:

+**(U) m** teklik 1. şahıs iyelik eki: *sulķānumuñ* (2a/15).

+**(U) ŋ** . teklik 2. şahıs iyelik eki : *naşībüñ* (2a/2).

+**Uñ /+nUñ** ilgi hâli eki: *beyt-i şerīfūñ* (3a/17), *etrākūñ* (9a/18), *ķānedānuñ* (3a/4), *ķazretlerinüñ* (1a/17,11a/7), *ķicretüñ* (11a/16, 11b/2), *obanuñ* (7b/1), *oğuz ķanuñ* (2a/19).

-**dU** bilinen geçmiş zaman eki (teklik 1. şahıs) : *ayıtđum* (2a/15).

-Ur geniş zaman eki: *gelürken* (5b/1,1a/3), *şanurlar idi* (5b/19), *doğırur* (8a/18), *yatur iken* (6a/14).

+DUr bildirme eki: *bāhirdür* (2a/17), *demidür* (2a/11), *iṭnāb kılmamışdur* (3a/6), *neslindendür* (1a/14), *şādhlıkdur* (1b/20), *virmişdür* (12a/16,11b/15).

+IU isimden isim yapma eki: *ḳayalu* (15a/12), *ḳuvvetlü* (6a/10,11b/21), *sürmelü çuḳurında* (16a/19). İstisna: *balçıḳlı* (7b/7).

-gUn fiilden isim yapma eki: : *azḡun* (8a/13, 13b/20).

-(U) ḳ fiilden isim yapma eki: : *artuḳ* (8a/21,8b/13).

-DUk sıfat-fiil eki: *bıraḡıldıḡı* (6b/1), *binā eyledüḡi* (17a/9), *geldüḡide* (7b/12), *ḫilāfet itdüḡi* (3b/13), *mu‘ādil idüḡi* (2a/17), *vücūda geldüḡidür* (5b/7,14a/21).

-(U) p zarf-fiil eki: *bürinüp* (2a/5), *çignedüp* (9a/13), *gelüp* (1b/15,16a/19), *hüveydā idüp* (1a/7), *ḳakıyup* (6a/2), *varup* (2b/6,11b/15), *virüp* (7a/2,10a/17).

-U zarf-fiil eki: *bükilü bükilü* (13b/11, 13b/12), *diyü* (2a/9, 8a/3, 11a/19, 13b/15), *egilü eligü* (9b/17).

-Dukda zarf-fiil eki: *geçdükde* (4b/10, 13a/19), *irişdükde* (2b/18), *şarḫ itdükde* (8a/3).

-UncA zarf-fiil eki: *basunca* (10a/16).

-DUr etirgenlik eki: *bildürüp* (4b/13), *bildürdügüdür* (7b/13), *bildürür* (16b/16).

-Ur etirgenlik eki: *geçürmüş-idi* (9b/21), *geçürmekle* (15a/4), *pişürmege* (12b/12).

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Uymayan Düz Ünlülü Ekler:

+I₂ / +sI₂ iyelik eki (teklik 3. şahıs): *bıraḡıldıḡı* (6b/1), *binā eyledüḡi* (17a/9), *düşinde* (6b/5), *ḫilāfet itdüḡi* (3b/13), *ḳapusu* (3a/15), *kendüsi* (14b/18), *ḳolın* (9a/9), *mu‘ādil idüḡi* (2a/17), *müntehī olduḡı* (2a/21), *oḡlına* (5b/1), *oḡlını* (13b/17), *oḡın* (15a/4), *şoḡı* (1b/20), *urduḡıdur* (7b/9), *yorgurdına* (10b/16), *yolına* (4b/1), *yörüsinden* (6a/21), *yuḡarusından* (15b/2), *yundı* (8a/19).

+I₂ belirtme hâli eki: *ayuyı* (8b/4), *balçuḡı* (7a/9).

- dl₂ bilinen geç miş zaman eki (teklik 3. şahıs): *getürdi* (13b/2,10b/1), *kodı* (8b/19), *kodılar* (5a/18), *konuldu* (2b/20), *mürāca ‘at buyurdılar* (2b/5), *vāki‘ oldı* (2b/13,16a/9).
- ml₂ş öğrenilen geçmiş zaman eki: *iki bölmişdür* (12a/5), *irsāl buyurmuşlar* (1b/18), *müteveccih olmuşdur* (4a/5), *‘ömr sürmişdür* (5b/6, 8b/7), *urmuşdur* (14b/6).
- +l₁ isimden isim yapma eki: *manuşlıh ve basuşlıh* (4a/18).
- ml₂ş sıfat-fiil eki: *doğmuş* (9b/5,9b/9).
- l₂cAk zarf-fiil eki: *kabül olıcağ* (3a/14), *mağtül olıcağ* (14b/17), *öliceğ* (9a/19).
- l₂r ettirgenlik eki: *doğırur*(8a/18).
- (I₂) l edilgenlik eki: *bükilü bükilü* (13b/11,13b/12), *görilüp* (2b/9,14a/8), *ıtıtılup* (9b/16).
- (I₂) n dönüşlülük eki: *bürinüp* (2a/5).

2.2. ÜNSÜZLER VE ÜNSÜZ UYUMLARI

Câm-ı Cem-Âyîn’de bugünkü yazı dilinde bulunmayan damak n’si (ŋ) ünsüzü sık sık kullanılmıştır. Bu ünsüzün kelime kök veya tabanında bulunduğu kelimelerden bazıları şunlardır: *biğ* (2a/3,4b/10), *değizde* (4b/15), *şoğı* (1b/), *soğra* (2b/6,16a/14), *öğünde* (14b/5), *şoldeğlü* (16b/7) *yalıñuz* (3b/7), *yeği* (11a/2,14a/7).

Aynı ses eklerde de mevcuttur. Eklerinde damak n’si (ŋ) bulunan bazı kelimeler şunlardır: *başıña* (2a/9), *hazretlerinünğ* (1a/17,11a/7), *hicretünğ* (11a/16, 11b/2), *naşībünğ* (2a/2), *oğuz hanunğ* (2a/19), *obanunğ* (7b/1), *sulñānumunğ* (2a/15).

Bir kelimedede ise kelime kökü ile ekin ilk sesinin kaynaşması sonucunda ortaya çıkmaktadır: *aña* (5a/3, 15b/19).

İncelenen eserde Türkiye Türkçesinin yazı dilinde bulunmayan ve Türkçe kelimelerde genellikle k sesinin sızıcılaşmasıyla ortaya çıkan hırıltılı h (**h**) sesi de gösterilmiştir: *dahi* (< takı; 2b/19,10a/5, 10b/5, 11a/1), *hankı* (< kangı; 8a/1), manuşlıh ve basuşlıh (4a/18) vb.

Ünsüz (Ötümlülük-Ötümsüzlük) Uyumu

Türkçenin sonradan gelişen ses uyumlarından biri de ötümlülük-ötümsüzlük uyumudur. Bu uyum Eski Anadolu Türkçesini konu alan bazı kaynaklarda şöyle ifade edilmiştir:

Ötümlülük – ötümsüzlük bakımından ünsüzler arasında bir uyum yoktur. Ötümlü şekilleriyle kalıplaşmış olan ekler kelimenin kök ya da tabanı ötümsüz bir ünsüzle de bitse her zaman ötümlü olarak kullanılırlar (Şahin,2015:44).

Eski Anadolu Türkçesinde bulunma hali eki +dA, çıkma hali eki +dAn, görülen geçmiş zaman eki -dI, ettirgen çatı eki -dUr, bildirme eki -dUr yalnızca ötümlü şekliyle bulunmaktadır (Türk, Doğan ve Şerifoğlu,2019:44).

İncelenen metinde ünsüz (ötümlülük-ötümsüzlük) uyumunun görülmediği örnekler şunlardır:

çd: *geçdükde* (4b/10, 13a/19).

fd : *eṭrāfda* (15a/16), *ḥilāfda* (11a/9).

kd / kd: *çıkdı* (4b/16), *çıkdıkdı* (3a/19,11b/9), *geçdükde* (4b/10, 13a/19), *getürdükde* (9a/3), *irişdükde* (2b/18), *putperestlikden* (4b/2), *serefrāz olduḡda* (2a/14), *şovuḡdan* (10a/3), *söḡütcükde* (16b/21,17a/4). *şādliḡdur* (1b/20), *tefaḥḥuş-ı aḥvāl olunduḡda* (2b/10) *dolduḡda* (14b/19), *yasaḡdan* (5b/14), *yaylakda* (9a/11).

sd : *çalışdılar* (10b/20), *urusdan* (12a/9,7a/1).

şd : *beglik itmişdür* (9a/15), *denilmişdür* (12b/13), *iñnâb kılnmamışdur* (3a/6), *kebab itmişdür* (11b/12), *öldürmişdür* (7a/15); *sürmişdür* (6b/9).

td : *ayıtdı* (13a/13), *ayıtdum* (2a/15), *hılâfet itdügi* (3b/13), *feterâtdan* (14b/20), *fıratdan* (16a/15).

yd : *giydürüp* (12a/4).

2.3. SES OLAYLARI

Türkçe çeşitli tarihî dönemlere sahip olan bir dildir. Hasan bin Bayâtî, Câm-ı Cem-Âyîn'i, 15. yüzyılda Anadolu'da sahasında yazdığı için eser Batı Türkçesinin ses özelliklerini yansıtmıştır. Câm-ı Cem-Âyîn'de görülen ses olayları şunlardır:

2.3.1. Ses Düşmesi

Ünlü Düşmesi: Üç ya da daha fazla heceli kelimelerde vurgusuz orta hecelerde kalın ünlülerin değerini yitirmesi ve düşmesi sonucunda ünlü düşmesi meydana gelir. Bunun örnekleri şunlardır: *ğarnında* (< *ğarın+ı+n+da*; 8a/16), *mışra* (< *Mısır+a*; 2b/5,2b/6), *oğlı* (< *oğıl+ı*; 11a/4, 12b/18, 13a/19),

Ünsüz Düşmesi: İncelenen metinde tespit edilen ünsüz düşmesine uğrayan örnek kelimeler şunlardır: *otur-* (16b/9, 10a/16) (*oltur-*), *getür-* (13b/2, 9a/3) (*keltür-*), *getürül-* (9b/17) (*keltürül-*).

2.3.2. İkizleşme

İkizleşme, Türkçenin benimsediği ses olaylarından değildir ancak bazı ses

değişiklikler nedeniyle ikizleşme olayı ortaya çıkabilir (Şahin, 2015: s. 46). İncelenen metinde bir kelimedede ikizleşme olayı tespit edilmiştir: *Elli (elig)* (10a/14, 10b/14, 5b/15, 6a/10, 7b/16).

2.3.3. Ötümlüleşme

Batı Türkçesinin önemli özelliklerinden biri de kelime başında ünsüzlerin ötümlüleşmesi olayıdır.

Bu ötümlüleşme hadisesi t-d, ç-c, k-g, p-b ünsüzleri arasında tespit edilmiştir. Ötümlüleşme olayı başta, içte ve sonda olarak görülebilir. (Şahin, 2015: s. 46).

Câm-ı Cem-Âyîn'de tespit edilen ötümlüleşmeler konularına göre sınıflandırılarak aşağıda verilmiştir:

Kelime Başındaki Ötümlüleşmeler:

Eski Anadolu Türkçesinde özellikle t>d ve k>g biçiminde görülen ötümlüleşmeler daha yaygındır (Şahin,2015: s. 46).

#t > #d : Oğuz Türkçesinde kelime başı d sesi, t sesine dönüşmüştür. Bu ötümlüleşmenin incelenen metindeki örnekleri şunlardır: *demür* (6b1/ 9b21) (<temür), *deve* (8a/14) (<teve), *deñiz* (4b/15) (<teñiz), *di-* (13a/11, 13a/15, 8a/1) (<ti-), *dik-* (9b/6) (<tik-), *düş-* (6a/1, 15b/3, 2b/21, 15a/5, 11b/10) (<tüş-), *düş* (10a/18, 9a/17, 6b/5, 1b/12) (*tül*).

Ayrıca kalın ünlülü kelimelerde ötümlüleşmenin gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Bu kelimeler şunlardır: *tağ* (15a/12, 4b/16, 16b/17, 15b/1), *tarılma* (1b/20), *doğrul-* (9b/17), *toğumudur* (6a/10), *doğuz* (13b/20, 8a/16), *dolduğta* (14b/19), *dolu* (15b/6), *duman* (15a/21), *durduğı* (6a/15), *tut-* (2a/10, 6a/18, 11b/1, 15a/20, 6b/18).

#k > #g ötümlüleşmesi: Oğuz Türkçesinin kelime başında #k > #g ötümlüleşmesi görülür. İncelenen metinde tespit edilen #k > #g ötümlüleşmesine uğrayan kelimeler şunlardır: *göz* (2a/7) (<köz), *geç-* (9b/8, 4b/10, 15a/6, 16b/9) (<keç-), *gel-* (15b/11, 4b/12, 9a/16, 16b/3) (<kel-), *getür-* (13b/2, 9a/3, 11a/12)

(<keltür-),geyük (12a/1) (<keyik), gezüp (4b/15) ,(<kez-), gice (10/18, 9a/17) (<kiçe), giy- (14a/1, 2a/5, 5a/12) (<ked-), göçer (16a/17) (<köç), gör- (2a/1, 10a/18, 14a/16) (<kör-).

Hece Sonundaki Ötümlüleşmeler:

ķ# > ğ# : ayak (6a/14), muvaħħid olmaĝla (10b/7),

İki Ünlü Arasındaki Ötümlüleşmeler:

VçV > VcV İncelenen metinde #ç# > #c# ötümlüleşmesinin nadir görüldüğü tespit edilmiştir: gice (<keçe < 10a/18, 9a/17). ocaķlıķlarına (< ocak'tan; 17a/1).

VķV > VĝV: balçuĝı (7a/9), biraĝıldıĝı (6b/1), cām-ı cem olmaĝıla(2a/15), ķabaĝı (9b/7), meşrūħ olmaĝın (3a/2), mülākāt olduĝumuzda (2b/7), muntehī olduĝı (2a/21), urduĝıdur (7b/9), yazınmaĝ-ıla (1b/14).

VkV > VgV : binā eyledüĝi (17a/9) düşmegin (6a/1/), göge (3b/9), ĥilāfet itdüĝi (3b/13), intiķāl itmegin (3b/7), mu'ādil idüĝi (2a/17), vücūda geldüĝüdür (5b/7,14a/21).

VtV > VdV : çignedüp (9a/13), temeddüh idindiler (2a/14), terk idindi (2a/1).

2.3.4. Sızıcılaşma

Sızıcılaşma da genel olarak bir benzeşme hadisesi sonucunda ortaya çıkar. Kelime içinde sızıcı olan sesler yanlarındaki patlayıcı ünsüzleri sızıcılaştırır (Şahin, 2015: s. 46-47). Bunun sonucunda kelime başında, ortasında ya da sonunda b >v, d>y, k>h deĝişimleri görülür. İncelenen metinde tespit edilen Sızıcılaşma örnekleri şunlardır:

#b > #v: var- (10a/18, 16a/21, 14a/11) (bar-), vir- (5a/7, 13b/9, 7a/7) (ber-),

b# > v# : sev- (<seb-; 11a/14) ev (< eb; 8b/8), av (< ab; 10a/6).

VbV > VvV : çavuş (<çabış 11b/20).

#k > #h: Patlayıcı k sesinin sızıcılaşması Erken Azeri Türkçesi için karakteristik olmasına rağmen Eski Anadolu Türkçesinde de nadiren görülmektedir (Şahin,2015: 47). İncelenen metinde tespit edilen örnek kelimeler şunlardır: *daḫi* (<taḫı; 2b/19,10a/5, 10b/5, 11a/1), *ḫankı* (<kangı; 8a/1).

2.3.5. Akıcılaşma

Türkçede bazı sözcüklerde iç ve son seslerde bulunan /d/ sesleri önce sızıcılaşmış daha sonra da akıcılaşarak /y/ sesine dönmüştür. İncelenen eserde tespit edilen akıcılaşmalar şunlardır:

#d >> #y akıcılaşması: *ayak* (<adak 6a/14, 6b/1, 12a/2), *giy-* (< ked-;14a/1, 2a/5) (<ked-), *eyle-* (eḍle-; 2a/8), *ḫoy-* (<ḫod-; 15a/4). *eyü* (<edgü; 7a/12), *ayuyı* (<adıgı; 8b/4).

2.3.6. Erime

Kelime içinde ünlüden sonra gelen bir ünsüzün ünlüyü uzatarak kaybolmasıdır. Bu hadise Eski Anadolu Türkçesinde genellikle g erimesi sonucunda meydana gelmiştir (Şahin,2015: s. 47).

İncelenen metinde kelime kökünde veya herhangi bir ekte **g#/g# >> ø#** erimesine uğradığı tespit edilen bazı kelimeler şunlardır: *ḫapu* (<< *kapıg*; 3a/15, 2a/6), *ḫarı* (<*sarıg*; 16b/12), *adlu* (< *adlıg*;14b/9), *ḫayalu* (<*kayalıg*;15a/12).

Bir kelimedede ise **b# >> ø#** erimesi gerçekleşmiştir: *ḫu* (< *sub*;10a/15, 13b/4).

2.3.7. Yutulma

Bir ünsüzün kendisinden sonraki bir ünlünün içinde kaybolmasıdır. Hatice Şahin, bu ses olayı şöyle tanımlamıştır:

Çoğunlukla g sesinin kaybolmasıyla meydana gelir ancak buradaki fark düşen ünsüzün kaybolurken ünlüde herhangi bir değişikliğe yol açmamasıdır (Şahin,2015:47).

İncelenen metinde yutulma olayına örnek olan kelimeler yutulmanın gerçekleştiği konuma göre aşağıda verilmiştir:

Kelime İçinde: *emek* (< emgek; 13b/18), *eyü* (<<edgü ; 7a/12).

Kelime Başında

#b >> #ø : *maḳtül olıcaḳ* (14b/17), *serefrāz olduḳda* (2a/14), *sultānlık olmaz ise* (1b/21).

Ek Başında:

+ ğA >> +A : *demüre* (9b/21), *fakīre* (1b/18), *göge* (3b/9), *hamedāna* (14a/9,14a/2), *ka ‘be-i mu ‘aẓzamaya* (1b/1), *kimesneye* (11b/14), *mıṣra* (2b/5,2b/6), *loḳman ḥana* (12a/16), *yire* (<yirke ; 14b/14, 11a/18).

-Gan >> -An : *kesilen* (16b/14) (<kesilgen), *kişveristān olan* (2a/19,11a/12),

2.3.8. Ünlü Birleşmesi

Sürekli birlikte kullanılan ve ünlüyle biten bir kelime ile ünlüyle başlayan iki kelimenin birleşmesidir. Bu olayının incelenen metinde geçen örnek kelimeleri şunlardır: *niçün* (< ne+içün; 11b/19), *böyle* (< bu + öyle; 10b/17, 6a/1), *nola* (< ne ola; 2a/5).

2.3.9. Birleşme

Sürekli birlikte kullanılan iki kelimenin yeni bir şekil alması ve tek kelime haline gelmesi (Şahin,2015: s. 47) olarak tanımlanan birleşme olayının incelenen metinde geçen örnekleri şu şekildedir: *şimdi* (16a/7) (*uş +idmi*), *yalıñuz* (3b/7)

(yalıŋ+ öz), *seksen* (10b/2, 11b/2, 12a/18) (*sekiz + on*), *doğsan* (12b/9, 17a/7, 6a/11) (*tokuz + on*).

2.3.10. Ses Türemesi

İncelenen metinde sadece bir kelimedede ünlü türemesi olayı ile karşılaşmıştır. Türkçe asıllı kelimeler r sesi ile başlamadığı için kelime başında u ünlüsü türemiştir: *urusdan* (< Rus+tan; 12a/9,7a/1).

2.3.11. Aslı Ünlülerin Korunması

Türkiye Türkçesinde sonradan değişen bazı sesler, Eski Anadolu Türkçesine ait bu metinde Eski Türkçedeki biçimlerini korumuştur. Bu korunmalar şunlardır:

e/ : e/ : *eyü* (7a/12), *eyülükle* (9a/14).

i/ : i/ : *ders iderdi* (4a/8), *hüveydā idüp* (1a/7), *terk idindi* (2a/1), *temeddüh idindiler* (2a/14), *intiḳāl itmegin* (3b/7), *kebab itmışdür* (11b/12); *dir* (15b/14,13b/5), *dirler* (3b/14,16b/10), *dinilmişdür* (12b/13); *ilçilikle* (14b/4,); *virdi* (5a/7), *virmışdür* (12a/16,11b/15), *virüp* (7a/2,10a/17); *yirde* (5b/7,7b/18), *yire* (14b/14,11a/18), *yirleri* (16b/18).

Bu Türkçe kelimelerin yanında bir örnekte de kelimenin Arapça aslı şeklindeki i sesi korunmuştur: *müşkil olmağın* (15a/17).

u : u : *altun* (7a/8,9b/6), *baḫādur* (14b/9,16a/3).

ü : ü : *yörüsinden* (6a/21), *eyü* (7a/12), *eyülükle* (9a/14).

2.3.12. Daralma :

Eski Türkçedeki aslı şekli e’li olan bazı kelimeler, incelenen metinde i’li olarak kullanılmış yani **e/ > i/** daralması gerçekleşmiştir: *girü* (5b/9), *irişüp* (1b/17), *irişdükde* (2b/18), *irişmedin* (15a/3), *irişicek* (12b/7), *giyersen* (2a/5), *nice* (1a/17).

2.3.13. Düzleşme:

Eski Türkçedeki “ol” zamirinin ünlüsü ekleşmeye bağlı olarak incelenen metinde aşağıdaki biçimlerde düzleşmiştir:

o > a : *anuñ* (4a/16), *anda* (15a/8), *aña* (5a/3), *andan* (8a/6,12a/14),

ö > e : *eyle* (3a/7),

2.3.14. Yuvarlaklaşma:

Eski Türkçedeki şekilleri düz ünlülü olan bazı kelimelerin çoğunlukla sondaki g# erimesinin aşamalarına bağlı olarak yuvarlaklaştığı görülmektedir:

ı > u : *kapuları* (2a/6), *kapusı* (3a/15), *ayuyı* (8b/?), *ıayalu* (15a/12,5b/7).

i > ü : *kuvvetlü* (6a/10,11b/21), *küçi beg* (9a/16,9a/20), *sürmelü çuğurında* (16a/19).

2.3.15. Aslı Ünsüzlerin Korunması

Eski Türkçedeki Türkçe asıllı kelimelerin veya bazı alıntı kelimelerin bünyesindeki bazı ünsüzler Türkiye Türkçesinin yazı dilinde ötümlüleşme, ötümsüzleşme, yutulma vb. ses olaylarına uğradıkları hâlde incelenen eserde aslı şekillerini korumuştur. Bu korunmalar aşağıda kelime içindeki konumlarına göre sınıflandırılarak verilmiştir:

Kelime Başındaki Aslı Ünsüzlerin Korunması:

#ø : #ø : *urduğıdur* (7b/9), *urup* (8a/2,11b/10).

#b : #b : *bişürmege* (12b/12).

#ç : #ç : *çengiz han* (14b/12, 15b/5, 16a/3).

#d : #d : *dāne* (12a/21).

#k : #k : *kün doğdı* (16a/13,16a/15)

#t : #t : *tolı han* (14b/17).

Kelime İçindeki Aslı Ünsüzlerin Korunması:

b : b : *habsinde* (9b/14), *habisden* (9b/19), *kārbānı* (14a/12,14a/14).

VçV : VçV: *oçak* (15b/17), *oçaklık* (16b/19).

VgV : VgV: *yigirmi* (4a/4, 8a/20).

Hece Sonundaki Aslı Ünsüzlerin Korunması:

g# : g# : *beg* (9b/6,14a/21), *küçi beg* (9a/16,9a/20),

2.3.16. Ötümsüzleşme:

Türkçede çok az görülen bu ses olayının incelenen metinde sadece iki örneği vardır:

b > p : *iptidā* (3a/1,3b/9).

g > k : her hankısı (8a/1).

2.3.17. Artdmıklılışma:

Tek örneği vardır:

g > k : her hankısı (8a/1).

2.3.18. Geçişme:

Eski Türkçedeki d sesinin Karahanlı ve Harezmi Türkçesinde peltek d'ye sonra da y sesine dönüşme süreci, Eski Anadolu Türkçesinde tamamlanmıştır. Metindeki örnekleri şunlardır:

(d>d>y): *ayak* (<adak 6a/14, 6b/1, 12a/2), *giy-* (< ked-;14a/1, 2a/5) (<ked-), *eyle-* (eğle-; 2a/8), *koj-* (<kod-; 15a/4). *eyü* (<edgü; 7a/12), *ayuyı* (<adıgıg; 8b/4).

2.3.19. Dudaksillaşma:

İki ünlü arasındaki patlayıcı bir sesin önce sızıcılaşıp sonra çevresindeki yuvarlak dudak ünlülerinin etkisiyle dudak ünsüzüne dönüşmesi (VġV >> VvV) şeklinde bir örneği vardır: *şovuğdan* (10a/3).

2.3.20. Ünsüz Birleşmesi:

Diş seslerinden n'nin bir damak sesi olan g ile birleşmesi sonucunda ŋ damak ünsüzünün meydana geldiği bir örnek vardır: *buŋa* (< bunga; 5b/1, 10a/11).

2.3.21. Ünsüz Türemesi:

Metindeki tek örneğinde ilerideki bir r sesinin geriye doğru bulaşma etkisiyle r ünsüzü türemiştir: *yorgurdına* (10b/16).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Eski Anadolu Türkçesi özellikleriyle yazılan Câm-ı Cem Âyîn'in şekil özellikleri şunlardır:

3.1. ÇEKİM EKLERİ

3.1.1. İsim Çekimi

3.1.1.1. İsim

3.1.1.1.1. Çokluk Eki

Câm-ı Cem Âyîn'de çokluk, +lAr ekiyle karşılanmıştır.

+lAr: *anlar* (16a/19), *'arab +lar* (4b/21), *at+ları* (11b/1), *beg+ler+e* (8b/21), *div+ler* (4b/4), *sā'ir+ler* (15a/20), *serhad+ler+de* (16b/21).

3.1.1.1.2. İyelik Ekleri

İncelenen eserde Eski Anadolu Türkçesinin genel görünümüne uygun olarak teklik birinci ve ikinci şahısta yuvarlak, üçüncü şahısta ise düz ünlülü iyelik eki kullanılmıştır.

Teklik

- Kişi: +(U) m:** İncelenen eserde birinci tekil şahıs iyelik eki bir yerde ve bir kelimedede geçmektedir:

sulṭān+um+uḡ (2a/15).

2. Kişi: +(U)ḡ: *naṣīb+üḡ* (2a/2), *başıḡ+a* (2a/9), *oḡ(u)l+uḡ* (13b/13),

3. Kişi: +I₂ / +sI₂: *düşinde* (6b/5), *ḫilāfet itdüḡi* (3b/13), *kendüsi* (14b/18), *ḫapusu* (3a/15), *ḫolın* (9a/9), *mu‘ādil idüḡi* (2a/17), *oḫın* (15a/4), *şoḡı* (1b/20), *yolına* (4b/1), *yorgurdına* (10b/16), *yörüsinden* (6a/21), *yukarusından* (15b/2).

Çokluk

1. Kişi: +(U)mUz: İncelenen eserde sınırlı sayıda kullanılmıştır.

ol-duḡ+(u)muz (2a/7), *uḡur+(u)muz* (16b/3).

2. Kişi: +(U)ḡUz: İncelenen eserde sadece bir yerde kullanılmıştır:

ammu+ḡuz (13a/11).

3. Kişi: +larI₂:

aḫraba+ları (6a/16); *āsītāne+leri* (1a/17), *isim+leri+n* (9a/21).

3.1.1.1.3. Durum Ekleri

Bulunma Durumu: Câm-1 Cem Âyîn’de bulunma durumu **+dA** ekiyle karşılanmıştır:

‘acem+de (4a/2), *ciḫān+da* (1b/19), *ceng+de* (9a/8), *dīvān+da* (6a/18), *fitrat+i+n+da* (15b/19), *eteg+i+n+de* (15a/12).

Ayrılma Durumu : Câm-1 Cem Âyîn’de ayrılma durumu **+dAn** ekiyle karşılanmıştır:

derūm+dan (1b/3), *düşman+dan* (9b/13), *engürriye+den* (16b/17), *teşriḫ+i+n+den* (1a/3), *yöre+si+n+den+iken* (6a/21), *yukaru+sı+n+dan* (15b/2).

İlgi Durumu: Câm-1 Cem Âyîn’de ilgi durumu **+Uḡ / +nUḡ** ekinin sadece

yuvarlak biçimiyle karşılanmıştır:

hicret+ün (17b/8), *kevkeb+i+nün* (1a/5), *mehlâl+ün* (4a/1), *oşman+uñ* (5a/2),
sulṭān+um+uñ (2a/15), *tatar+i+nun* (16b/8).

Belirtme Durumu : Câm-ı Cem Âyîn’de belirtme durumu +(y) I ekiyle ya da eksiz biçimde karşılanmıştır:

1. +(y) I: *ciğer+i+n+i* (11b/11), *derrâc+ı* (7b/8), *eşyâ+(y)ı* (1a/2),
nevâhi+si+n+i (16b/21), *şehir+i+n+i* (3b/14), *tatar+i+n+i* (16b/7).

2. Eksiz Belirtme: *genc+i+n+ø* (7a/10), *oğ+i+n+ø* (15a/4), *sancağ+i+n+ø*
(14a/5), *taḥrîr+i+n+ø* (2b/2), *taş+i+n+ø* (5a/8), *zihgîr+i+n+ø* (15a/4).

Yönelme Durumu : İncelenen metinde yönelme durumu +A eki ile karşılanmıştır:

‘aşk+i+n+a (1a/7), *faḳîr+e* (1b/18), *geda+ya* (8a/19), *ḥaleb+e* (16a/5), *tebrîz+e*
(5b/8), *yan+i+n+a* (17a/4).

Vasıta Durumu : Câm-ı Cem Âyîn’de vâsıta durumu +(y)IIA ekiyle karşılanmıştır:

el+i+(yi)le (6b/18), *iḥrām+ile* (2a/5), *ḳabîle+si+(yi)le* (16a/20),
karındaş+i+(y)ıla (9b/18), *kerîmü’ş-şân+ıla* (2b/7), *ulus+ıla* (15a/6).

Ancak bir kelimedede +InAn biçimiyle karşılanmaktadır: *na‘înen* (9a/1).

Bir kelimedede arkaik +n vasıta hâli eki bulunma görevinde kullanılmıştır:

vaḳtin (vakitte; 6a/15)

Öte yandan bu ek –mAk mastar ekiyle kalıplaşmış olarak –mAgI₂IA ve –mAg(I₂)n zarf-fiil eklerinin yapısı içinde de kendini göstermektedir:

emekdârı olmağ-ıla (13b/18), *muvaḥḥid olmağ-ıla* (10b/7), *yazınmağ-ıla* (1b/14);

intikāl itmegin (3b/7), *kemāndār olmağın* (8b/3), *müşkil olmağın* (15a/17), *meşrūḥ olmağın* (3a/2).

Yön Gösterme Durumu : İncelenen metinde yön gösterme eki +ArU şeklindedir.

taş+ra (4b/17), *soḡ+ra* (16a/14).

Eşitlik Durumu : İncelenen metinde eşitlik durumu +CA ekiyle karşılanmıştır.

böyle+ce (6a/1, 10b/17).

Câm-ı Cem-Âyîn'de hâl eklerinin birbirinin yerine de kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımlar aşağıda gösterilmiştir:

Vasıta Hâli Yerine Yönelme Hâli [+I₂IA yerine +A]: *cabābereye ġazā idüp* (6b/6,6a/18) *ḥazretlerine buluṣup* (11a/11), *rūma ġazā idüp* (12a/7).

Ayrılma Hâli Yerine Belirtme Hâli [+dAn yerine +I]: *taḥti ferāğat idüp* (12b/18)

Yönelme Hâli Yerine Yalın Hâl [+A yerine ø]: *iki bölmişdür* (12a/5).

Bulunma Hâli Yerine Vasıta Hâli [+dAn yerine +I]: *vaḡtin* (vakitte; 6a/15).

Bir kelimedede Doğu Türkçesinde olduğu gibi iyelik ekleriyle hâl eklerinin arasında zamir n'sinin kullanılmadığı görülmektedir: *geldügide* (7b/12).

3.1.1.2. Zamir

İncelenen eserde çoğunlukla işaret zamirlerine rastlanmıştır. Tespit edilen zamirler şunlardır:

3.1.1.2.1. Kişi Zamirleri

İncelenen eserde birinci tekil şahısta “ben” zamirinin “ben” ve “men” olmak üzere iki farklı biçimde kullanıldığı görülmüştür. Eserde genellikle üçüncü şahıs zamirlerine yer verilmiştir.

Teklik

1.Şahıs:

men (1b/6, 1b/9), *ben+i* (9a/4).

3.Şahıs:

ol (9b/10), *o* (11b/21); *anuş* (2a/20), *aşa* (5a/3, 15b/19), *aşı* (6a/3, 11b/11), *a+n+dan* (6a/21, 8a/6, 12a/4), *anuşla* (12a/17).

Çokluk

3.Şahıs:

anlar (16a/19); *anlaruş* (12b/16, 14b/13), *anlardan* (15a/5).

3.1.1.2.2. İşaret Zamirleri:

Üçüncü şahıs zamiri ek aldığı zaman ünlü değişimine uğrar.

“Bu” zamiri: *bu+ş+a* (4a/6, 10a/11, 10a/19), *bu+n+dan* (4a/3), *bu+n+lar+uş* (3b/6), *bu+nuş* (10a/4, 10a/9).

“Şu” zamirinin incelenen eserde kullanılmadığı tespit edilmiştir.

“O” zamiri: *andan* (5b/11), *anda* (5a/9), *anuñ* (4a/8), *anuñ+la* (4a/16).

3.1.1.2.3. Dönüşlülük Zamirleri

hōd (1b/9), *kendü* (6a/1, 3a/15, 16b/16, 14b/18). *kendüsi* (14b/18), *kendüleri* (16b/16),

3.1.1.2.4. Belirsizlik Zamirleri

ba‘zı+lar (3b/13, 3b/17, 5a/11, 15b/14), *ba‘zı+sı* (15b/16), *bir+i* (16b/12, 16b/13), *her biri* (5a/15), *her hanqısı* (8a/1), *kimesne* (4a/9), *kimesne+ye* (11b/14), *kimesne+yi* (4b/2).

3.1.1.3. Sıfat

Câm-ı Cem Âyîn’de şu sıfatlar kullanılmıştır:

3.1.1.3.1. Niteleme Sıfatları

ağır kumaş (7a/6), *ağır peşkeş* (12b/7), *ağır ze’âmet* (15b/4), *altun kabak* (9b/6), *bir berk azgun deve+yi* (8a/13), *bir azgun arslan+ı*, *bâlçık+lı yer+de* (7a/7), *bir berk azgun deve+yi* (8a/13), *büyük baba+sı* (9b/14), *büyük oğlı* (12b/18), *çamurlu yer* (7b/18), *eyü kolçaç* (7a/13), *bir geyüklü derviş* (12a/1), *ğara ‘arab+lar* (4b/21), *ğayalı yer* (5b/7), *ğara han* (5b/16), *ğara yağız* (5b/16), *ğara tağ+ı* (16b/17), *ğara batur* (13b/5), *ğayalu tağ* (15a/13), *ğork-u+lu zaman+da* (6b/10), *ğızıl boğa+yı* (8b/20), *mağrem şî’ar* (2a/4), *meşhur bir tağdur* (4b/16), *manşür halîfe*

(11b/13), *mısrî kılıç* (12a/1), *nāhāk* yer (14b/14), *bir sırık taşkın su* (10a/15), *yeni ay* (11a/2), *ulu ‘aşāir* (16a/17), *yeşil zebercet+den* (3a/16), *zāhir* ve *iki beyt+i* (2a/16).

3.1.1.3.2. Belirtme Sıfatları

3.1.1.3.2.1. İşaret Sıfatları

bu devlet-i mu‘azzam (2a/3), *bu fakir+e* (1b/18), *bu da’i+leri+n+e* (2b/17), *bu bāb+da* (3a/1), *bu ān+a* (3a/2), *bu hānedān+uñ* (3a/4), *bu bina* (4a/2), *bu icād* (5b/5), *bu haqq+uñ* (5b/21), *bu ‘aded* (8a/6), *bu yarağ+ı* (8b/19), *bu taqdīr+ce* (10b/13), *bu esnā+da* (15a/14, 15b/5), *bu kıssa* (16a/8); *ol hüdā+ya* (1a/2), *ol maqām-ı pür-şafā+da* (1b/2), *ol esna+da* (1b/4), *ol tācir* (7b/13), *ol serhad+ler+de* (16b/21).; *her çend* (1b/19); *şol derlü* (16b/7).

3.1.1.3.2.2. Sayı Sıfatları

Asıl Sayı Sıfatları

bir oğlı (13b/14), *bir hafta+da* (2b/3), *bir nüsha+sı* (2b/19), *bir azgun arslan+ı* (13b/20), *iki beyt+i* (2a/16), *iki taş* (15b/2), *üç oğlı* (16b/11), *üç evlād+ı* (4b/19), *dört nefer* (16a/12), *beş yıl* (3b/15), *doğuz ölüm* (13b/20), *yigirmi yıl* (4a/4, 8a/20, 9b/12, 11a/14), *oğuz beş yıl* (3b/19), *kırk yıl* (4a/11), *kırk iki yıl* (3b/12), *elli yıl* (5b/15, 6a/10, 7b/16), *altmış yıl* (10a/1, 11a/14), *yetmiş yıl* (5a/10, 8a/14), *doğsan yıl* (6a/11, 6b/9), *yüz seksen yıl* (5b/15), *yüz doğsan yıl* (6b/8), *iki yüz kırk yıl* (5a/15), *üç yüz almış beş yıl* (4a/10), *sekiz yüz yıl* (3b/19), *doğuz yüz hicriyye*

(2b/14), *biḡ* ṣūkūr (2a/3), *iki biḡ iki yūz elli yıl* (4b/9), *elli biḡ* ‘asker , (13a/14), *altmış biḡ* ‘asker (13a/15).

3.1.1.3.2.3. Soru Sıfatları

kaç ‘aded (13a/13).

3.1.1.3.2.4. Belirsizlik Sıfatları

başka ḥil‘at (12b/9), *ba‘zı* ḥasbiḥāl (2b/16), *ba‘zı* aḥbāb (1b/14); *bir* köşk (3a/16), *bir* vech+e (2b/1), *bir* zāhid (4a/13), *bir* put (4a/14), *bir* su (13b/4), *bir* ḳārbān+ı (14a/12); *birkaç* yıl+dan (2b/6), *birkaç* yıl (7b/9, 10a/71,a/13), *birkaç* tacir+ler+ün (14b/13), *birkaç* gün (15a/8); *dükeli* eşya+yı (1a/2).

3.1.1.4. Zarf

Câm-ı Cem Âyîn’de kullanılan zarflar şunlardır:

3.1.1.4.1. Yer Zarfları

iç+i+n+den (15a/4), *girü* (5b/9), *öñ+ü+n+de* (14b/5), *taş+ra* (4b/17), *yukaru+sı+n+dan* (15b/2).

3.1.1.4.2. Zaman Zarfları

bāzen (9b/6), *derḥāl* (10b/1), *dāimā* (11b/7, 13a/18), *sonra* (16a/14, 2b/6, 3b/9,), *ḥaylī* (4b/6, 12b/6) , *henüz* (6a/13, 15a/2) , *irtesi* (6b/5), *şabāḥ* (10a/20).

3.1.1.4.3. Azlık-Çokluk Zarfları

artuḳ (8a/21, 8b/13), *çoḳ* (12a/11, 13b/6, 17a/3, 3b/17), *ḡāyet* (7b/7), *küllī* (14a/15), *nice* (12a/6, 17a/4, 17a/5, 2a/1), *şoldeḡlü* (16b/7), *ziyāde* (4a/20).

3.1.1.4.4. Soru Zarfları

niçün (11b/19), *ne mikdār* (13s/12), *yalıḡuz* (3b/6), *vaḳtā kim* (5a/6).

3.1.1.4.5. Durum Zarfları

adil ve baḡādur (11b/7), *bolca* (5a/12), *böyle+ce* (6a/1), *böyle+ce+si+n+e* (10b/17), *'can+dan* (11b/19), *diyü* (2a/9, 8a/3, 11a/19, 13b/15), *eyle* (3a/7), *peltecek* (12b/1).

3.1.1.5. Edatlar

Câm-ı Cem Âyîn'de kullanılan edatlar şunlardır:

3.1.1.5.1. Son Çekim Edatları

göre (1b/3), *dek* (4b/15).

3.1.1.5.2. Benzetme Edatları

tehi (1b/5), *mişāl* (2a/7), *gibi* (10a/4, 11a/13, 11b/1, 14b/11, 6b/1, 8b/15, 8b/18).

3.1.1.5.3. Bağlama Edatları

ammā (4a/1), *ancak* (3a/3, 3b/3, 4b/12), *çün* (13b/6, 16a/12, 1a/13) *dağı* (2b/19, 6b/15, 16a/4), *egerçi* (3a/8), *içün* (10a/12, 10b/11), *ü* (2b/12), *veyā* (5a/13), *zīrā* (9b/18).

3.1.1.5.4. Ünlem Edatları

ey (1b/13, 1b/20, 2a/11, 2a/8)

3.1.2. Fiil Çekimi

İncelenen eserde Şu fiil kipleri kullanılmıştır:

3.1.2.1. Fiil Kip ve Zaman Çekimi

3.1.2.1.1. Basit Kipler

3.1.2.1.1.1. Haber Kipleri

Cām-ı Cem Âyîn'de haber kiplerinden görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve geniş zaman kiplerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.1.2.1.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Fiil tabanı + dI+ şahıs eki

Teklik

1.Şahıs:

ayıt-dı+m (2a/15).

3.Şahıs:

çoğ+al-dı (5b/10), *çık+dı* (4b/16), *di-di* (13a/11,13a/15), *eyle-di* (5b/15, 10b/2), *geç-di* (8a/4, 9b/5), *gör-di* (10a/18), *getür-di* (10b/1, 13b/2), *kon-ul-du* (2b/20), *ıl-in-dı* (2b/3, 3a/13), *vir-di* (5a/7), *yap+dı* (3b/14, 5b/2), *yüri+di* (15a/2).

Çokluk

3.Şahıs:

çalış-dı-lar (10b/20), *di-di-ler* (4a/9), *gel-di-ler* (4b/12), *id-in-di-ler* (2a/14, 2b/5), *iyile-di-ler* (3b/1), *kaç-dı-lar* (4b/5), *ko-dı-lar* (5a/13), *ol-dı-lar* (4a/19, 5a/15, 13a/6), *var-dı-lar* (10a/18), *vir-di-ler* (13b/9).

3.1.2.1.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Fiil tabanı + miş+ şahıs eki

Teklik

3.Şahıs:

al-miş-dur (6b/7), *bağ+la-t-miş-dur* (6b/18), *böl-miş-dür* (12a/5), *bul-uş-mış-dur* (6b/12,7a/10), *gel-miş-dür* (3b/8 7b/7,10a/5), *getür-miş-dür* (11a/2), *hağ+la-mış-dur* (8a/14), *it-miş-dür* (3b/16, 6b/19, 13a/11).

Çokluk

3.Şahıs:

buyır-mış+lar (1b/14), *di-miş-ler* (3b/18), *ol-mış-lar-dur* (7b/4),

3.1.2.1.1.1.3. Geniş Zaman

Fiil tabanı + /V)r+ şahıs eki

Teklik

3.Şahıs:

gel-ür (9b/17, 13a/15), ol-un-ur (13a/13), doğ-ur-ur (8a/18).

Çokluk

3.Şahıs:

di-r-ler (3b/14, 9b/3), ilhāk id-er-ler (9b/2).

Olumsuzu: Geniş zamanın olumsuzu –mAz ile gerçekleşir.

ol-maz (1b/19), ye-mez-sin (11b/19),

3.1.2.1.1.2. Dilek Kipleri

3.1.2.1.1.2.1 İstek Kipi

Fiil tabanı + A + şahıs eki

Teklik

3.Şahıs:

çevril-e (2a/9), ol- a (2b/4).

3.1.2.1.1.2.2 Emir Kipi

Emir kipi çoğunlukla eksiz olarak gösterilmiştir.

Teklik

3.Şahıs:

eyle (2a/8, 2a/11), *tut* (2a/10), *ol-sun* (8a/2,11a/2, 11b/5, 14a/8), *çek* (8b/16),
oçur (10a/16).

Çokluk

2.Şahıs:

kal(k)-dır-ıñ (12b/1).

3.1.2.1.1.2.3 Dilek-Şart Kipi

Fiil tabanı + sA+ şahıs eki

Çokluk

1.Şahıs:

it-se-k (13a/12),

3.Şahıs:

ol-sa-ñ (2a/1), *ol-sa* (3a/7),

3.1.2.1.2. Birleşik Kipler

Fiillerin birleşik çekimleri *i-* yardımcı fiilinin görülen geçmiş zaman veya şart çekimlerinin basit çekimli kiplere getirilmesiyle kurulmuştur. Genellikle basit çekimli fiillerin üstüne görülen geçmiş zaman ekinin getirilmesiyle kurulan birleşik kiplere rastlanılmıştır. İncelenen eserde kullanılan birleşik çekimli fiil örnekleri şunlardır:

3.1.2.1.2.1. Hikâye

bin-er-i-di (11b/1), *bul-muş-i-di* (12a/12), *eglen-ür-i+di* (4a/16), *eyle-r-i-di* (4b/3), *gel-miş-i-di* (12a/6), *id-er-ler-di* (3b/11), *id-er-di* (4a/8, 4b/1), *it-mez-i-di* (12a/11), *id-in-miş-i-di* (13b/18), *kıl-muş-lar-i-di* (2b/17), *ol-maz-dı* (2a/2), *ol-un-muş-i-di* (5b/12), *san-ur-lar-i-di* (5b/19), *sun-muş-du* (2b/10), *ur-ur-i-di* (9a/1).

3.1.2.1.2.2. Şart

çık-ar-ur-ise (8a/2), *giy-er-se-m* (2a/5).

3.1.2.1.2.3. Bildirme

İncelenen metinde, isim türündeki kelimelere “+dır” geniş zamanının ya da görülen geçmiş zamanının getirilmesiyle (“-i-di”) bildirmenin kurulduğu tespit edilmiştir. Câm-ı Cem Âyin’de geçen bildirme ekleri şunlardır:

3.1.2.1.2.4. Geniş Zaman

atā+sı+dur (5a/1), *bāhir+dür* (2a/17), *bil-dür-diğ+idür* (7b/13), *cā’iz+dür* (10b/13), *çemen+dür* (11a/19), *dem+i+dür* (2a/11), *di-düğ+i+dür* (12b/1), *gam degül+dür* (11a/19), *gel-düğ+i+dür* (6b/6, 14a/21, 14b/10), *it-düğ+i+dür* (8b/5), *kov-duğ+i+dur* (7b/2), *meşhür+dur* (3b/13, 8b/5, 8b/13, 9b/11), *mümkün+dür* (13a/12), *medfun+dur* (14b/8), *nesl+i+n+den+dür* (1a/13, 5b/18), *ol-duğ+i+dur* (6b/21, 7a/18), *oğl+i+dur* (4a/1), *pîr+i+dür* (3b/14), *revā degil+dür* (16b/4),

şādlik+dur (1b/20), *tağ+dur* (4b/16), *doğ-duğ+ı+dur* (6b/1,7a/13), *zāhır+dür* (15b/3); *derğam+em* (1b/6), *şi'ār+em* (1b/7),

3.1.2.1.2.5. Görülen Geçmiş Zaman

ādil+i-di (8b/6), *çevgānbāz+i-di* (8a/7), *hilāfet+i+n+de-i-di* (13b/4), *hicriyye+i+di* (2b/14), *kuvvet+lü+i-di* (6a/10, 6b/8), *köşk+i+di* (3a/16), *muhtemel+i+di* (2b/15), *pehlevān+i-di* (9a/8), *silāhşor+i-di* (14b/5), *şen+i+di* (1b/12), *üzer+i-di* (13a/18), *var+i-di* (12b/6), *vir-ir-i-di* (7a/7), *zamān+ı+n+da+i-di* (6a/4, 6a/17), *zaman+ı+i-di* (11a/17), *zıdmet+i+n+de+i+di* (2b/9).

3.1.2.2. Birleşik Fiiller

Türkçede iki tür birleşik fiil bulunmaktadır. Bunlardan biri isim + yardımcı fiil dizilişinde diğeri ise asıl fiil + zarf fiil eki + tasviri yardımcı fiil şeklinde dizilir. Metinde geçen birleşik fiiller şunlardır:

3.1.2.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Dizilişinde Olanlar

“it-“ yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiiller şunlardır: *āzād it-miş-dür* (9a/5), *bend id-üp* (8b/18), *ders id-er-di* (4a/8), *murād id-in-di-ler* (2b/2), *terk id-in-di* (2a/1).

Bu yardımcı fiille yapılan birleşik fiillerden *intikāl itdi* (14a/7), “öldü”, *kebab itmişdür* (11b/12) “yakarak öldürmüştür”, *azm-i ahlāt itdiler* (15b/20) “Ahlāt’a yöneldiler” *ṭarsusa ‘azm idüp* (16a/5) “Tarsus’a yönelip”, *şarṭ itdükde* (8a/3) ise “şart koştuğu zaman” anlamında kullanılmalarıyla dikkat çekmektedir.

“ol-“ yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiiller şunlardır: *fevt ol-muş-dur* (4b/7), *hāvale ol-un-dı* (3a/3), *nāzil ol-dı* (3a/17).

Bu yardımcı fiille yapılan birleşik fiillerden *serāsīme olup* (15b/1), “sersemleyip” anlamında kullanılmasıyla, *mülākāt olduğumuzda* (2b/7) ise “mülākī” yerine “*mülākāl*” kelimesinin kullanılmış olmasıyla dikkat çekmektedir.

“eyle-“ yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiiller şunlardır: *alçaķ+lık eyle* (2a/1), *binā eyledügi* (17a/9), *intikāl eylediler* (3b/1).

“buyur-“ yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiiller şunlardır: *irsāl buyur-mış-lar* (1b/18), *mürāca‘at buyurdılar* (2b/5).

“ķıl-“ yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiiller şunlardır: *teşmiye ķıl-ın-dı* (2b/3).

Deyimleşmiş yardımcı fiile kurulan birleşik fiiller: (rūm diyārına) *aķın salup* (12a/12) ‘*ömr sür-müs-dür* (7b/17).

Metnin bazı yerlerinde ol- yardımcı fiilinin yerine it- yardımcı fiili kullanılmıştır: *mu‘ādil idügi* (2a/17), *peydā itdi* (5a/20).

3.1.2.2.2. Asıl Fiil + Zarf Fiil Eki + Tasvirî Yardımcı Fiil Dizisinde Olanlar

3.1.2.2.2.1. Tezlik Fiil:

ķıl-iver-di (1a/11, 9a/3).

3.1.2.2.2.2. Süreklilik Fiili:

vücūd+a gel-miş-tür (3b/7).

3.1.2.2.2.3. Yeterlilik Fiili: İncelenen eserde yeterlilik fiilinin olumsuzunun kullanıldığı tespit edilmiştir. Yeterlilik fiilinin olumsuzu fiile +A ekinin gelmesiyle yapılmıştır.

çek-e-me-y-üp (8b/16), *bul-a-ma-y-up* (14b/21).

3.2. YAPIM EKLERİ

3.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

Câm-ı Cem Âyîn’de kullanılan isim yapım ekleri şunlardır:

+CI:

ağ-in+çı (13a/12), *aş+çı* (12b/12), *şav+cı* (16b/14, 16b/11); *el+çi* (13b/19).

+dAş:

karın + daş (3b/4, 5b/2, 8a/4,15b/16).

+IIk / +Iıh:

alça(l)-k+lık (2a/8), *beg+lık* (7b/5), *çarübkeş+lık* (1a/18), *çoban+lık* (9b/15), *dost+luk* (12b/15), *eyü+lük+le* (9a/14); *il+çi+lık* (14b/4), *manuşlıh ve basuşlıh* (4a/18), *mirşikac+lıg+ı+n* (11b/15). *ocak+lık* (16b/19).

+II:

bālçık+lı (7a/7), *kaya+lı* (5b/7, 15a/12), *kol+çāk+lı* (9a/8); *değ+lü* (16b/7), *geyü+k+lü* (12a/1), *sür-me+lü* (16a/19); *çamur+lu* (7b/18), *korç-u+lu* (12b/15),

kut+lu (11a/2, 14a/8, 14a/8).

+cA:

bol+ca (5a/12, 5a/13); *taḳdīr+ce* (10b/13).

+CAk:

ḳol+çak (7a/13, 9a/8, 7a/12); *pelte(k)+cek* (12b/1), *söḡüt+çek* (16b/21, 17a/9,
17a/4

+düz:

gün+düz (16b/12).

+II:

ḳız-ıl (8b/2, 14b/19, 14b/9, 8b/1, 15b/20); *yeş+il* (3a/16),

+IA:

ḳış+la (10a/17).

3.2.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

3.2.2.1. Fiilimsiler

3.2.2.1.1. İsim Filler

-mAķ:

aķ-maķ (8b/21), *av-la-maķ* (4a/2), *sat-il-maķ* (5a/20); *ķek-il-mek* (16b/4), *it-mek* (14b/14), *yaz-ın-maĝ+ıla* (1b14), *vir-mek* (6a/12).

-mA:

piş-ür-me+y+e (12b/12),

3.2.2.1.2. Sıfat Fiiler

İncelenen eserde sık kullanılan sıfat fiiller şunlardır:

-An:

al-an (13a/4), *ol-un-an* (16b/14); *kes-il-en* (16b/14), *id-en* (1b/3), *ilet-en* (11b/14).

-dUķ:

bırak-ul-duĝ-ı (6b/1), *ol-duĝ-ı* (2a/21), *doĝ-duĝ-ı* (11a/18); *bin-düg-i* (14b/5), *gir-düg-i* (10a/4), *it-düg-i* (8b/12).

-mAz:

götür-mez (14b/18),

-mIş:

bük-ül-miş (13b/11), *ķurtul-miş* (7a/16), *ķog-mış* (9b/5).

3.2.2.1.3. Zarf Fiiller

Eserde kullanılan zarf fiiller genellikle cümleleri bağlamak amacıyla kullanılmıştır. Metinde geçen zarf fiiller şunlardır:

-A:

gör-e (1b/3), *şar-a şar-a* (8a/17).

-ArAk:

İncelenen eserde sadece bir yerde ve bir kelimedede kullanılmıştır:

di+y+erek (16b/18).

-dUğdA:

kurşul-duğda (7a/17), *ol-duğda* (13a/6, 15a/13), *dol-duğda* (14b/19), *var-duğda* (13b/12, 14a/15); *di-dükde* (9a/4), *geç-dükde* (13a/19), *gel-dükde* (15a/20).

-IcAğ :

kal-ma-y-ıcağ (12b/17), *ol-ıcağ* (14b/17, 3a/14), *ol-ma-y-ıcağ* (15a/1).

-(I)ken:

at-ar+iken (9a/2), *di-r-iken* (10a/16), *geç-er-iken* (16a/5), *git-er-iken* (13a/10, 14b/20).

-(I)ncA:

bas-unca (10a/16), *gel-ince* (3a/2).

-mAdIn:

ir-iş-medin (15a/3).

-mAgI₂n:

intiḳāl itmegin (3b/7), *kemāndār olmağın* (8b/3), *meşrūḥ olmağın* (3a/2),
müşkil olmağın (15a/17).

-mAgI₁A:

emekdāri olmağıla (13b/18), *muvaḥḥid olmağıla* (10b/7),

-U:

derilerini yüzü (16b/8), *diyü* (2a/9, 8a/3, 11a/19, 13b/15), *egilü eligü* (9b/17).

-(y)Up:

kaç-up (10a/3), *kır-ıl-up* (12a/2), *ol-ma-y-up* (3b/3); *id-üp* (16b/2), *sür-üp*
(10a/1), *pare+le-y-üp* (11b/11).

3.2.2.2. Diğer Fiilden İsim Yapım Ekleri

-(X)k:

art- uk (8a/21), *kış+la-ḳ* (16b/18), *yasa-ḳ* (5b/14, 11b/5, 11b/4), *yay+la-ḳ*
(16b/17, 9a/11), *yum-aḳ* (8a/17, 8a/15).

-I:

daği (2b/19,10a/5, 10b/5, 11a/13) (<*tak-ı*); *gir-ü* (5b/9), *sür- ü* (7a/19).

-(I)m:

doğ-um (6a/10); *öl-üm* (13b/20).

-In:

ağ-in+cı (13a/12).

-GIn:

az-đun (8a/13); *sür-gün* (10a/6); *taş-gın* (10a/15).

-Inç:

sev-inç (7b/6, 7b/7).

-(U)k:

art-uğ (8a/21, 8b/13), *kon-uğ* (12b/11, 14a/21), *şovu-đ* (10a/3); *büyü-k* (12b/18,9b/14), *yaylak+da* (9a/11), *yörü-k* (6a/20).

(I)t:

yoğur-t (10b/16).

-U:

korđ-u+lu (6b/10, 6b/9)

3.2.3. İsimden Fiil Yapım Ekleri

-A:

boş+a-n-up (6b/16).

+IA:

av+la-maḵ (4a/2), *baġ+la-t-miṣ-dur* (6b/18), *baġiṣ+la-dıġ+ı+dur* (8a/20),
boġaz+la-maḵ (12a/2), *ḥaḵ+la-miṣ-dur* (8a/14), *pāre+le-yüp* (11b/11), *teker+le-n-
üp* (15b/2).

+A:

yaṣ+a-y-up (5a/16).

+(A)l:

çoġ+al-dı (5b/11).

3.2.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

3.2.4.1. Çatı Ekleri

3.2.4.1.1. Ettirgenlik Ekleri

-Ar:

çık-ar-up (5b/1).

-dIr:

giy-dür-üp (12a/4), *bil-dür-ür* (16b/16).

-I2r:

bışürmege (12b/12), *geçürmüşidi* (9b/21), *geçürmekle* (15a/4), *doġırur*
(8a/18).

-t:

bağ+la-t-miş-dur (6b/18).

-dUr:

öl-dür-miş-dür (7a/15).

3.2.4.1.2. Edilgenlik Ekleri

-(I)l:

ay(i)r-ul-up (15b/16), *çev(i)r-il-e* (2a/9), *bırak-ıl-dıĝ-ı* (6b/1), *bük-ül-miş* (13b/11), *di-n-il-mek* (10b/13), *eg-ül-ü* (9b/17), *gör-ül-dükde* (6a/10), *kes-il-en* (16b/14), *kıl-ın-dı* (2b/3), *ķır-ıl-up* (10a/3), *ķon-ul-dı* (2b/20), *sat-ıl-mak* (5a/20), *tuķ-ıl-up* (9b/16), *yap-ıl-up* (3b/18), *yaz-ıl-up* (2b19).

-(I)n:

bul-un-an (8a/10), *ol-ın-dı* (3a/ 3), *söyle-n-dük+de* (14a/8), *ol-un-dı* (14a/7).

İki kelimedede –n ve –l edilgenlik ekleri üst üste kullanılmış ve ek yığılması olayı gerçekleşmiştir: *dinilmişdür* (12b/14), *ķonuldu* (2b/20).

3.2.4.1.3. Dönüşlülük Ekleri

-(I)l/:

bük-(i)l-ü bük-i-l-ü (13b/11,13b/12), *bük-ül-müş* (13b/11),

-(I)n:

boş+a-n-up (6b/16), *büri-n-üp* (2a/5), *egle-n-ür* (4a/16), *id-in-di* (2a/1),
teker+le-n-üp (15b/2).

3.2.4.1.4. İşteşlik Ekleri

İncelenen metinde işteşlik ekinin bir kelimedede kullanıldığı tespit edilmiştir.

-ş:

bul-uş-muş-dur (6b/12).

Bazı çatı eklerinin bazı kelimelerde işlevlerini kaybederek sıradan bir yapım eki gibi kullanıldığı görülmektedir:

İşlevsiz -l edilgenlik: *derilerini miriden satılmağ* (5a/20), *dinilmişdür* (12b/14).

İşlevsiz -ş işteşlik: *ir-(i)ş-dükde* (2b/18), *ir-iş-üp* (2b/3), *irişicek* (12b/7), *irişmedin* (15a/3). Hatice Şahin bu ekin işlevini dönüşlülük gibi görmekte ve bu konuda şu ifadeyi kullanmıştır: **-Ş**, birinci derecede işteşlik ekidir ancak bazı örneklerde fiil çatısını dönüşlü hale getirmeye yarar (Şahin,2015:77).

ir-(i)ş-dükde (2b/18), *ir-iş-üp* (2b/3), *irişicek* (12b/7), *irişmedin* (15a/3).

3.2.4.2. Diğer Fiilden Fiil Yapan Ekler:

-I:

kağ-ı-y-up (6a/2).

-(I)r:

doğ-ur-ur (8a/18), *geç-ür-miş* (9b/21), *düş-ür-üp* (11b/10).

SONUÇ

Yüksek lisans tezi olarak ele alınan bu çalışmada, Türkçenin tarihsel dönemlerine ait olan Câm-ı Cem-Âyîn adlı eseri, transkript ederek Türk dili ve edebiyatına kazandırmak, dil özelliklerini etraflıca incelemek, söz varlığını belirlemek, Türk dili tarihi açısından önemini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu eserin söz varlığının belirlenmesi ve dil özellikleri üzerine çalışılması Türk dili araştırmalarına ve tarih araştırmacılarına yeni kaynak malzeme oluşturması bakımından oldukça önemlidir. Câm-ı Cem-Âyîn, 15. yüzyılda hac vazifesi sırasında Hasan bin Bayâtî ile Cem Sultan'ın karşılaşması ve Cem Sultan'ın Hasan bin Bayâtî'den ricası üzerine bir Oğuzname'den özetlenerek yazılan bir silsilenamedir. Câm-ı Cem Âyîn, Türk edebiyatının ve tarihinin bilinen ilk silsilenamesi olma özelliğine sahiptir. Ayrıca eserin içinde Hasan bin Bayâtî'nin Cem Sultan'a sunduğu gazeller ve Cem Sultan'ın bu gazellere yaptığı nazireler yer almaktadır. Eser bu yönüyle dilciler, edebiyatçılar ve tarihçiler için araştırma alanı sunmaktadır. Eser, yazıldığı Eski Anadolu Türkçesi Döneminin dil özelliklerini yansıtmıştır. Eserin incelenmesi üzerine varılan sonuçlar şunlardır:

1. Eserde bazı ünsüzlerin ikili şekilde gösterildiği görülmüştür. Bunlardan biri /b/ ünsüzünün gösterimidir. Metinde /b/ ünsüzünün /b/ (ب) ve /p/ (پ) şeklinde ikili gösterildiği tespit edilmiştir. *برك berk* (8a/13), *بیلدورور bildürür*; *پین pin* (bin: 2a/3, 3a/21,4b/10) ve *پویوردیلار puyurdılar* (buyurdılar: 2b / 4).

İkili gösterilen bir başka ünsüz ise /c/ ünsüzüdür. Metinde /c/ ünsüzü, genellikle cim (ج) ile gösterilmiş fakat /ç/ (چ) ünsüzü ile gösterildiği de tespit edilmiştir. *چیرین ciğerin* (11b/11), *چننتده cennetde* (3a/15); *اوچاق oçağ* (15b/17), *نیچه nice* (1a/17, 13a/2).

2. Kalınlık- incelik uyumu Türkçe kelimelerde tamdır. Metinde, Türkçe kelimelere gelerek uyumu bozan bir eke rastlanmıştır. Cevherî fiil olarak bilinen i-fiiline eklenen -ken eki, kalınlık incelik uyumunun bazı kelimelerde bozulmasına sebep olmuştur. *Ķapuları* (2a/6), *başıĶa* (2a/9), *çevrile* (2a/ 9); *Ķovarlariken* (6b/17), *atariken* (9a/2), *başıariken* (14a/13).

3. Metinde düzlük-yuvarlaklık uyumu tam değildir. Metinde görülen geçmiş zamanın birinci tekil şahıs çekimi *-dUm*, birinci tekil şahıs iyelik eki *-Um*, bildirme eki *-dUr*, isimden isim yapma eki *+IU*, ilgi eki *+nUĶ*, emir kipinin üçüncü tekil şahıs çekimi *-sUn*, geniş zaman eki *-(u)r*, zarf fiil eki *-(U)p* gibi eklerin yalnızca yuvarlak biçimleri kullanılmışken; isimden isim yapım eki *+CI*, görülen geçmiş zaman eki *-dI*, duyulan geçmiş zaman eki *-mI₂ş*, zarf fiil eki *-IcAk* eklerinin sadece düz ünlülü biçimde kullanılmış olmaları, düzlük yuvarlaklık uyumunu engellemiştir. *ayıtdum* (2a/15), *sulĶānumuĶ* (2a/15), *bulmuşdur* (7a/10), *çamurlu* (7b/18), *obanuĶ* (7b/1), *Ķutlu olsun* (11a/2), *olunur* (13a/13), *çekemeyüp* (8b/16); *şav+cı* (16b/14), *çoĶaldı* (5b/11), *bükülmüş* (13b/11), *Ķabül olıcaĶ* (3a/14).

4. Metinde, ünsüzler arasında bir uyumun olmadığı tespit edilmiştir. Eserin verildiĶi dönem olan Eski Anadolu Türkçesinde bulunma hali ekinin *+dA*, çıkma hali ekinin *+dAn*, görülen geçmiş zaman ekinin *-dI*, ettirgen çatı ekinin *-dUr*, bildirme ekinin *-dUr* biçiminde yalnızca ötümlü şekillerinin bulunması bu uyumu engellemiştir. *Ķilāfda* (11a/9), *fıratdan* (16a/15), *ayıtdı* (13a/13), *öldürmüşdür* (7a/15).

5. Metinde, “*+(U)mUz*” birinci ve “*+(U)ĶUz*” ikinci çoĶul iyelik eklerinin sınırlı sayıda kullanıldığı ve buna karşın “*+I₂*” üçüncü tekil şahıs iyelik ekinin işlek bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. *uĶur+umuz* (16b/3); *ammu+Ķuz* (13a/11); *Ķil‘at+ı* (1a/3), *doĶum+ı+dur* (6a/10), *Ķayāt+ı+n+da* (12b/18).

6. Metnin yazıldığı dönemde vasıta ekinin +(i)n ve +(y)IIA biçimleri olmasına rağmen, incelenen eserde vasıta ekinin sadece +(y)IIA biçimi ile kullanıldığı tespit edilmiştir. *karındaş+ı+yıla* (9b/18), *ulus+ıla* (15a/6), *ķabīle+si+yle* (16a/20).

7. Metinde zamir kullanımı incelendiğinde, kişi zamirlerinin ikinci tekil; birinci ve ikinci çoğul şeklinde kullanımına rastlanılmamıştır.

Aynı zamanda, metinde işaret zamirlerinden “şu” zamirinin ve soru zamirinin de kullanılmadığı tespit edilmiştir.

8. Eser, Türklerin soyunu çıkararak bir silsilename olması sebebiyle kişilerin doğum tarihlerinin, ölüm tarihlerinin, hükümdarlık sürelerinin verilmesi, anlatılan şahsiyetlerin kişisel ve fiziksel özelliklerine değinilmesinden dolayı eserin sıfatlar bölümünde asıl sayı sıfatlarının ve niteleme sıfatlarının işlek bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna karşılık soru sıfatının ise bir yerde kullanıldığı tespit edilmiştir. *bir haftada* (2b/3), *ağır kumaş* (7a/6), *kaç ‘aded* (13a/13).

9. Metinde kişiler ve onların hayat hikayeleri anlatıldığından dolayı fiil çekimlerinde çoğunlukla üçüncü tekil şahıs çekimi ile üçüncü çoğul şahıs çekimi kullanılmıştır. *almışdur* (6b/7), *çalışdılar* (10b/20).

10. Metindeki birleşik fiillerin *asıl fiil + zarf fiil eki + tasvirî yardımcı fiil* dizisinde olanların yanında *isim + yardımcı fiil* dizisinde kurulduğu tespit edilmiştir. Birleşik eylem kullanımında *isim + yardımcı fiil* dizilişi işlek bir şekilde kullanılmıştır. *ķılıverdi* (10a/11, 9a/13), *nāzil oldu* (3a/7).

11. Yapım eklerinden özellikle *-l* ve *-n* edilgenlik yapım ekleri işlerinin işlek kullanımına rastlanmıştır. *ayrılıp* (15b/16), *bulunan* (8a/10).

12. Metnin söz varlığı incelendiğinde hacmine göre kelime kadrosu bakımından bir hayli zengin olduğu ortaya çıkmıştır. Eser, bir silsilename olduğu için özel adlar ve yer adlarına çokça yer verilmiştir. Eserde farklı dillerden alıntılar kullanıldığı tespit edilmiştir. Arapçadan 518, Farsçadan 140 alıntı yapıldığı belirlenmiştir. Aynı zamanda Arapça + Farsça on kelimeye, Farsça + Türkçe yedi kelimeye rastlanmıştır. Metinde Arapça ve Farsça alıntılar dışında üç kelimenin Moğolca; birer kelimenin de Yunanca, Ermenice, Çağatayca kökenli olduğu tespit edilmiştir.

'āded < Ar. (16a/11), *ābād* < Far. (1b/8), *yasaq* < Moğ. (11b/4), *şamsūn* < Yun. (5b/4), *şen* < Er. (1b/12).

13. İncelenen metinde 132 kişi adının, 48 yer adının ve 15 etnik adın kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlardan, kişi adlarında on farklı yerde kullanılan “Ertuğrul” adı; yer adlarında on bir farklı yerde kullanılan “Ahlat” adı ve etnik adlarda altı farklı yerde kullanılan “Oğuz” adı en sık kullanılan adlar olarak tespit edilmiştir.

14. Metinde bazı kelimelerin ikili şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir: *ķurd* (7b/1, 11a/4, 7b/2), *ķurt* (8a/12); *ķo-* (5a/18, 5a/13, 9a/21), *ķoy-* (15a/4); *il* (15a/13, 15a/6) *el* (10a/4, 13a/9).

15. Metin, Eski Anadolu Türkçesi Döneminde yazılmasına rağmen “doğ-, doğır-, doğan, darıl-, dokuz, durduğu, dol-, dolu, doğum, duman, dur-“ gibi kelimelerin ötümsüz şekilde (toğ-, toğır-, toğan, tarıl-, tokuz, turduğu, tol-, tolu, toğum, tuman,

tır-) kullanıldığı görülmektedir ancak bunun imla ile ilgili bir husus olduğu da düşünülebilir çünkü Batı Türkçesinde kelime başı t ötümsüzünün d'ye dönüştüğü herkesçe bilinen bir husustur.

16. Metinde “dur-“ kelimesinin “tur-“ şeklinde, “dokuz” kelimesinin “tokuz” şeklinde, “doğ-“ kelimesinin “toğ-“ şeklinde ve “ocak” kelimesinin “oçak” şeklinde yazılması ve 15. maddedeki durum, metnin geçiş eseri (karışık dilli bir eser) olarak değerlendirilebileceğini düşündürmektedir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Atsız, Hüseyin Nihal (1949). Osmanlı Tarihleri I. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2004). Türkçenin Söz Varlığı. Ankara: Engin Kitabevi.
- Bursalı Mehmet Tahir (1972). Osmanlı Müellifleri. İstanbul: Meral Yayınevi.
- Devellioğlu, Ferit (2012). Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Sözlük. Ankara: Aydın Yayınevi.
- Ercilasun, Ahmet Bican (2013). Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gülensoy, Tuncer (2007). Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, Gürer ve Boz, Erdoğan (2004). Eski Anadolu Türkçesi. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gülsevin, Gürer (1997). Eski Anadolu Türkçesinde Ekler. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şahin, Hatice (2015). Eski Anadolu Türkçesi. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Turan, Zikri (1993). Teshil'in İmlâ Tezahürleri Işığında Eski Anadolu Türkçesinde Ünlü Uzunlukları. Malatya: Açıksöz Yayınları.
- Türk Vahit, Doğan Şaban, Şerifoğlu Yasin (2019). Eski Anadolu Türkçesi Dersleri. İstanbul: Kesit Yayınları.

2.Makaleler,Bildiriler ve Diğer Basılı Kaynaklar

- Ayğan, Abdürrahim (2020). “Osmanlılarda Resimli Silsilename Geleneği, 16. Yüzyıl Sonu 17.Yüzyıl Başları”. Art Dergisi, S.4 (Eylül) :154-181.
- Barutçu Özönder,Sema (2002). “Türk Dilinin Tarihî Dönemleri Üzerine Birkaç Söz.”. Türkbilig dergisi, S.3 (Mart): 203-210.
- Coşar, Asiye Mevhibe (2010). “Eski Anadolu Türkçesi Üzerine Düşünce ve Yorumlar”. Turkish Studies, S. 5/1 Kış: 246-262.
- Donuk, Suat (2020). “Türk Edebiyatında Silsilenâme ve Seyyid Ahmet Cezbi'nin Câmi'us- Silsile Adlı Silsilenâmesi”. Journal of Turkish Language and Literature Dergisi, S.6 (Ocak): 19-35.

- Gençboyacı, Melek (2012). “Diyarbakır’dan İstanbul’a Ali Emirî Efendi”. Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, S.7 (Nisan): 210-247.
- Güven, Meriç (2005). “Abdülvehhab bin Yusuf’un Müntehab-ı Fi’tTıbb’ı. Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.Kadıoğlu, İdris (2017). “Cam-ı Cem Ayın’de Oğuz Kara Han Nesli ve Dede Korkut”. Kesit Akademi Dergisi, S.10 (Aralık): 1-11.
- Kılıç, Ünal (2017). “Ensabın Cahiliye Arapları ve Hz. Peygamber Nazarındaki Yeri ve Önemi”. Siyer Araştırmaları Dergisi, S. 2 (Temmuz-Aralık): 45-63.
- Şahin, Köktürk (2014). “ Şefaaname ve Pir Muhammed’in Şefaati”. Turkish Studies, S. 9/6 (Bahar): 761 - 771.
- Usta, Muhittin (2006). Tabibzade Mehmet Şükri Efendi ve Silsilename-i Sufiyye İsimli Eseri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yazıcı Şahin, Serpil (2009). Sayram Sûfileri Hakkında Bir Risâle [300a-341a]. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Yazıcı Şahin, Serpil (2016). Firdevsü’l İkbâl [200b- 300a]. Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

GENEL DİZİN-SÖZLÜK

A/Ā

Ābād < Far. Mamur, şen.

a. 1b/8

‘Abbāsiyān < Abbasîler.

ḥulefā-yı ‘a.+ dan 14b/1

‘ābid < Ar. Takva sahibi.

‘ā. oldu 4a/10

Ad (<āt) Ad, isim.

a. 13b/15

a. ḳonmuşdur 10b/17

a.+ ı 5a/12

adam < Ar. İnsan.

a.+ ları 15a/19

‘aded < Ar. Sayı, tane.

‘a. 13a/13

Ādem < Ar. İnsan, adam.

ā. 1a/2

nesl-i ā. 1b/5

ḥazret-i ā. 4b/9

ā.+ e 1a/5

ā.+ üḳ 9a/8

ā.+ ‘aleyhi’s selām 3a/18

ḥazret-i ā. 3b/8

ādemī < Ar. İnsana ait.

ā.+ si 16a/11

‘ādet < Ar. Görenek, alışkanlık.

‘ā. 8a/6

‘ādil < Ar. Adaletli.

‘ā. 6b/20, 8a/18, 11a/20,
11b/21, 11b/7.

‘ā.+ idi 5b/5, 7b/15, 8b/6

adlu (<āt+lğ) Adlı.

a. 14b/9

āfet < Ar. Büyük felaket, bela.

ā. irişüp 12b/16

āfitāb < Far. Güneş.

ṭulū’-ı ā.+ da 6a/6

a.- ı salṭanātına 12b/16

‘afv < Ar. Af.

‘a. itmişler 9b/19

Ağ (<āg) Ağ.

a. 7a/18

ağa < Moğ. (< aqa) Hatırı sayılır
kimse, bey.

a. 12a/15

- a.+ larından** 2b/8
a.+ yı 2b/15
- ağır** (<āğır) Ağır.
a. 7a/6,12b/7, 15b/4,
- ‘ahd** < Ar. Yemin, ant.
‘a.+ inde 12a/6
- ‘ahidnāme** < Ar. + Far. Resmî kağıt,
sözleşme.
‘a. 11a/11
- aḥbāb** < Ar. Sevgili, dost.
a. 1b/14
- āhir** < Ar. Son.
ā.+ e 3b/2
a.- i ālām 13a/21
- āhirü’l emr** < Ar. İşin sonunda,
nihayet, akıbet.
a. 15b/7
- āhiret** < Ar. Ahiret, öbür dünya
‘ālem-i a.+ e 4a/5
- āhū** < Far. Ceylan, karaca.
ā.+ dan 5a/18
ā.+ yı 7b/14, 9a/12
- aḥvāl** < Ar. Haller.
ā.- i ecdād 1a/1
tefaḥḥuş-ı a. olunduğda 2b/10
a.+ i 5a/4, 6a/4, 6a/7,17a/11.
a.+ ine 2b/20, 5a/6
- aḥz** < Ar. Alma, alış.
a. olunan 16b/14
- aḳdem** < Ar. Önce.
a. 1a/4
- aḳın** (< aḳ-ın) Akın.
a. salup 12a/12
- aḳıncı** (<aḳ-ın+cı) Akıncı.
a. 13a/12
- ‘aḳıbet** < Ar. Son, nihayet; gelecek,
istikbal.
‘ā. 17a/7
‘ā.- ü kelam 2a/18
‘.- i tūfān 4b/12
- aḳrabā** < Ar. Akraba.
a.+ ları 6a/16
a.+ sı 6a/21
- al** - Almak eylemi.
a.- an 13a/4
a.- mişdur 6b/7
a.- up 5a/8,11a/12, 12a/1,
14a/5.
yol a.- up 15a/5
ḥarāc a.- up 7a/1
- ālām** < Ar. Acılar, elemeler.
ahir-i ā. 13a/21
- alçaklık** (<alçak+lıg) Alçaklık.
a. eyle 2a/8

‘ālem < Ar. Kainat, evren.
‘ā.- i ahrete 4a/5
‘ā.- i ervāḥda 3a/8
‘ā.- i eşbāḥde 3a/10
‘ā. 2a/15,14b/19, 15a/21.
iptidā-i ḥilkat-i ‘ā.+ den 3a/1
‘ā.+ e 8a/12

ale’t ta‘cīl < Ar. Acilen.
a. 2b/5

āli oṣmāngüzīn < Ar. + Far. Osmanlı
devleti için kullanılan yüceltici ifade.
sülale-i ā. 1b/16

‘ālīye < Ar. Yüce,ulu.
ḥüsn-i icazet-i ‘ā.+ leri 1a/18
sārsilsile-i ‘a.+ leri 2a/21
neseb-i ‘a.+ lerin 3a/4
‘ā.+ leri 5a/3

Allah < Ar. Yaratıcı, tanrı.
a. 9a/7

alt Yere bakan kısım.
a.+ ında 16b/9

altı yüz on Altı yüz on.
a. 15a/10

altı yüz otuz beş Altı yüz otuz beş.
a.+ inde 16a/9

altı yüz seksen Altı yüz seksen.
a. 17a/8

altmış Altmış.
a. 8b/13,10a/1, 11a/15, 11a/16.
a.+ a 16a/8

altmış bin Altmış bin.
a. 13a/15

altun Altın.
a. 7a/8, 9b/6

āli oṣmān < Ar. Osmanlı devleti için
kullanılan yüceltici ifade.
‘ā. 1a/1,11a/12, 13b/1, 15b/15
‘ā.+ uṅ 5a/2

āli selçuk < Ar. Selçuklu devleti için
kullanılan yüceltici ifade.
ā. 13b/8, 14b/1, 15b/15.
ā.+ a 13a/20, 14a/9, 14b/10
ā.+ dan 13a/18, 16a/10
ā.+ uṅ 13b/18

‘amel < Ar. İş, niyet
‘a. iderlerdi 3b/11

ammā < Ar. Ama, fakat.
a. 4a/1

‘amme < Ar. Kamu, herkes.
‘a.+ si 7a/17

‘ammī < Ar. Amca.
‘a.+ si 10a/11
‘a.+ ṅuz 13a/11

ān < Ar. Zaman, dem.

ā.+ a 3a/2

ana Anne.

a.+ sı 6a/14, 6a/20, 8a/16

aḡa Ona.

a. 5a/3, 15b/19

ancak (<ınca) Bağlaç, ancak.

a. 3a/3, 3b/3, 4b/12, 4b/19,
5a/5

anda Onda, orada, o zaman.

a. 3a/20, 5a/9, 14a/5, 14b/8,
15a/8, 15b/16, 15b/18.

andan Ondan, oradan, o yüzden.

a. 5b/11, 8a/6, 12a/14, 16a/5.

anı Onu.

a. 6a/3, 9b/18, 11b/11,

anlar Onlar.

a. 16a/19

a.+ dan 15a/5

a.+ uḡ 12b/16, 14b/13

anuḡ Onun.

a. 2a/20, 4a/8, 10a/12, 11a/12.

a.+ la 4a/16, 12a/17.

Ara (<āra) İki şeyin birbirinden ayıran
mesafe, uzaklık.

a.+ sına 15b/2

‘Arabistān <Ar. Arap kavminin
yaşadığı memleket.

‘a.+ da 10a/19

arslan < Ar. Aslan.

a.+ ı 13b/20

artuḡ Çok, sayıca fazla ; -dan çok.

a. 8a/21, 8b/13

āsītāne < Eşik, payitaht.

ā.+ lerinde 1a/17

‘asker < Ar. Asker, er.

‘a.- i firāvān 14b/15

‘a. 13a/12, 13a/15, 13a/16,
14b/18

‘a.+ e 13a/16

aḡl < Ar. Kaynak, kök.

a.+ da 5a/12

a.+ ı 1a/1

āsūde-ḡāl < Far. Dinlenmiş, sakin,
rahat.

ā. 13a/5

aḡ (< āḡ) Yemek, aḡ.

a. yeriken 10b/16

‘aḡā’ir < Ar. Aḡiretler.

‘a. 16a/17

aşçı (āş+çı) < Aşçı.

a.+ ya 12b/12

‘aşer < Ar. On sayısı.

‘a.- i şafara 4b/14

‘aşk < Ar. Aşk.

‘a.+ ina 1a/7

at - Atmak.

oķ a.- ariken 9a/2

a.- mak 8b/21

a.- up 7a/19

at At,binek hayvanı.

a. 7b/14, 9a/12,

a.+ ı 9a/1

a.+ ıj 14b/6

a.+ ları 11b/1

a. + çeküp 8a/5, 9b/8.

ata Ata, baba, ced.

a.+ sıdur 5a/1,16a/19

a.+ nuj 11a/4

a.+ sıdur 4b/21

āteş < Far. Ateş.

ā.+ e 4b/3

av (< āb) Av.

a.+ ı 10a/6

avla – (āb+la-) Avlamak.

bālīķ a.- maķ 4a/2

a.- ridi 7a/19

a.- yup 6b/3, 8b/8

a- mışdur 6b/3

ay Ay, otuz gün.

a. 10a/19, 11a/2, 14a/7, 14a/8

a.+ dan 8a/16

ayak (< adak) Ayak.

a. 6a/14

a.+ ı 6b/1, 12a/2.

ayrul - (< adrıl-) Ayrılmak.

a.- up 15b/16

‘ayş < Ar. Yiyip içip hayatın zevkini çıkarma.

‘a. 15b/19

ayt - Söylemek.

a.- dı 13a/13

a.- dum 2a/15

a.- ur 3b/17

B

bāb < Ar. Bölüm, konu.

b.+ da 3a/1

baba < Far. Baba.

b.+ larından 16a/14

b.+ sı 5b/8, 6a/16, 6a/2, 6b/14, 6b/4, 7a/8, 7b/6, 8b/1, 8b/8, 9a/2, 9b/14,10b/4, 11b/6, 12b/13, 12b/4, 13b/11, 13b/5, 15a/12, 15b/20,16a/2, 17a/2,

b.+ sına 7a/12, 8b/15, 9a/20

12a/9.

b.+ sından 10a/10

b.+ sınıj 10a/2, 14a/18

bād < Far. Rüzgar.

b. 11b/4

b.+ 1 olup 2a/13

ba'de < Ar. 'Sonra anlamı katan edat.

b. 14a/11, 4b/18

bağışla - (< bağış+la-) Bağışlamak, affetmek.

b.- dıgıdur 8a/20

bahādur < Far. Yiğit, cesur.

b. olmağla 16a/3

b. 14b/9

bahir < Ar. Gün gibi ortada.

b.+ dür 2a/17

bā'ış < Ar. Sebep olan şey, sebep.

b.- i du'ā-i hayr ola 2b/21

b. 4a/17

bālā < Far. Yüksek yer, yukarı, üst.

b. 1b/13

balçık Balçık.

b.+ 1 7a/9

balçıklu (balçık+lığ) Balçıklı.

b. 7a/7

balık Balık.

b. avlamak 4a/2

bas - Basmak.

b.- unca 10a/16

b.- up 10a/17

basıl - Basılmak.

düşman b.- up 13b/5

baş Baş; lider, amir, komutan, baş kişi.

b.+ a 8a/4

b.+ ma 13a/14

b.+ mı 14a/13

b.+ ıña 2a/9

b.+ ları 16b/14

başlan - (< baş+la-n-) Başlanmak.

b.- up 3a/12

başka (< baş+ka) Bilinenden gayri anlamındaki sıfat.

b. 12b/9

bāzen < Ar. Ara sıra.

b. 9a/6

ba'zı < Ar. Biraz, bir kısmı.

b. 1b/14, 2b/16, 16b/18.

b.+ lar 5a/11, 15b/14,

b.+ sı 15b/16

bāzırgān < Ar. Tüccar.

b. 7a/4

ba'zı < Ar. Biraz, bir kısmı, kimi.

b.+ lar 3b/17

b.+ ları 3b/13

bağlat – (< bağ+la-t-) Bağlatmak.

b.- mışdur 6b/18

bahādur < Far. Cesur, yiğit.

b. olmağın 11b/7

baş - Basmak, baskın yapmak
ansızın hücum etmek.

b.- ariken 14a/13

bebr < Far. Kaplan.

b.- i demāne 7a/14

beg Bey, büyük, amir.

b. oldı 12b/14, 14a/11

b. oldılar 5a/15

b. olduğda 6b/6, 7a/1, 7a/13,
7a/9, 7b/8, 8a/11, 8a/18, 8b/17,
8b/19, 8b/3, 8b/9, 9a/11, 9b/19,
9b/2, 10a/5, 10a/18, 10b/17,
10b/6, 11a/20, 11a/3, 11b/21,
11b/7, 12a/10, 12b/2,

b. olup 14b/11, 16a/3

b. 7b/13, 9b/1, 9b/6, 14a/21

b.+ e 9b/9, 12b/7, 12b/9,

b.+ i 12b/17

b.+ lere 8b/21

beglik (< beg+lig) Beylik, liderlik,
büyüklük.

b. idüp 7a/11, 7a/15, 7a/20,
7a/5, 7b/9, 7b/5, 8a/14, 8a/21,
8a/8, 8b/6, 9b/12, 9b/21,
10a/13, 10a/7, 10b/14, 10b/2,
10b/21,

b. itmişdür 6b/13, 9a/15

b. 8b/12, 9b/15

b. kabül 15b/4

begzāde < Tr + Far. Beyin veya
büyüğün oğlu. Soylu, asil
kişi.

b. 9b/18

behçet < Ar. Güzellik, hüsn.

fehvā-yı b. 1a/4

behre-mend < Far. Hisseli, pay sahibi.

b. olmuşlardır 7b/4

belki < Far. Belki.

b. 2a/15

ben Ben zamiri.

b. 11a/17

b.+ de 2a/14

b.+ i 9a/4

bend < Far. Bağ. Su bendi, baraj.

b. idüp 8b/18

benī ādem < Ar. İnsanlar, insanoğlu.

b. 3b/17, 4b/17

b.+ den 4a/9, 4b/5

berat < Ar. İzin belgesi. Rütbe, imtiyaz
bildiren belge.

b.- ı şerīf 16b/19

berk (< berk ~ bek) Sağlam, kuvvetli,
sert.

b. 8a/13

bermāder < Annesinin yanında, anneli.

b. 15a/13

beş Beş.

b.+ inde 11a/16

beş yüz altmış Beş yüz altmış.

b.+ ında 14b/7

beyt < Ar. İki dizelik nazım birimi.

b.- i şerîfün 3a/17

b. 2a/16, 2b/10

beytü'l ma'mûr < Ar. Hz. Âdem'le yeryüzüne indirilip Tûfan'dan sonra tekrar göğe çıkarıldığına inanılan yedinci kat gökteki köşk.

b. 3a/14, 3b/8, 3b/9

bezm < Far. İçkili, eğlenceli meclis.

b.- i şefâyı 2a/10

bil - Bilmek.

b.- dürdügidür 7b/13

b.- ecek 13b/2

bildür - (<bil-dir-) Bildirmek.

b.- üp 4b/13

b.- ür 16b/16

bile (< bile ~ birle) İle, birlikte.

b. 16a/18

bin < Ar. Bir kimsenin oğlu.

b. 5b/17

bin - (< min-) Binmek.

b.- dügi 14b/5

b.- eridi 11b/1

binā < Ar. Bina.

b. eyledügi 17a/9

b. idüp 3b/10, 4a/2

b. itdiler 4b/18

bināen < Ar. Dayanarak, -den ötürü, -den dolayı.

b. 15b/19

biñ (< ming) Bin sayısı.

b. 2a/3, 3a/21, 4b/10

bir Bir.

b. 2b/1, 2b/19, 2b/3, 3a/16, 4a/13, 4a/14, 4b/16, 4b/18, 5a/15, 5b/7, 6b/16, 7a/10, 7a/12, 7a/14, 7a/8, 7b/11, 7b/18, 7b/8, 8a/11, 8a/13, 8a/19, 8b/15, 8b/2, 8b/4, 9a/14, 9a/3, 9a/8, 9b/13, 9b/15, 9b/17, 9b/6, 10a/15, 11a/18, 11b/9, 12a/1, 12a/21, 13a/14, 13a/9, 13b/14, 13b/20, 13b/4, 14a/12, 14a/21, 14b/9, 15a/12, 15a/15, 15a/3, 15b/16, 16b/9.

b.+ i 5a/15, 16b/11, 16b/12, 16b/13

b.+ ini 12a/15

bırak - Bırakmak.

b.- duğda 10a/4

bırakıl – Bırakılmak.

b.- duğı 6b/1

birkaç Birkaç.

b. 2b/6, 7b/9, 10a/13, 10a/7, 11b/12, 14b/13, 15a/8.

Boğa (< būḡa) Boğa.

b. 14b/9, 7b/2

b.+ yı 8b/2

boğazla - (boğaz ~ boğuz+la-)

Hayvanı keserek öldürmek.

b.- mak 12a/2

bolca Bolca, bola yakın.

b. 5a/12, 5a/13

boşan - (<boşun-) Bağlı olduğu yerden ayrılmak.

b.- up 6b/16

boz Kül rengi.

b. 6b/5, 8b/11

böl - Bölmek.

b.- mişdür

böyle (< bu+il-e) Böyle, bunun gibi.

b.+ ce 6a/1

b.+ cesine 10b/17

bu(I) (< mu) İşaret zamiri.

b. 3b/14,3b/21, 4a/2, 4a/20, 4a/3, 4b/2, 5b/15b/12, 5b/19, 5b/5, 6a/15, 7b/12, 8a/10, 8a/6, 8b/16, 9a/1, 9b/10, 9b/2,10a/5, 11a/14, 12b/13, 14a/10, 14a/16, 14a/9, 14b/1, 14b/10, 14b/6.

b.+ ndan 10a/7, 4a/3, 5b/3, 6a/13

b.+ mı 14a/11

b.+ nlar 7b/3

b.+ nlara 7b/13

b.+ nlaruḡ 3b/6

b.+ nuḡ 3b/17, 4a/12, 4a/18, 4a/9, 4b/3, 4b/7, 5a/18, 5a/21, 5b/18, 5b/9,10a/4, 10a/9, 10b/5, 12a/20, 12b/3.

b.+ ḡa 4a/6, 5b/1,

10a/11, 10a/19, 10b/13, 13b/9,

bu(II) (< mu) İşaret sıfatı.

b. 1a/13, 1b/18, 2a/3, 2b/17, 3a/1, 3a/2, 3a/4,5a/17, 5b/11, 5b/21,8b/19,10b/13,12b/6, 13b/15,15a/14, 16a/8,

bul - Bulmak.

b.- amayup 14b/21

b.- mişidi 12a/12

b.- mişdur 7a/10

b.- up 6b/5

b.- uşup 11a/11

Bulḡārī Bulgar diyarından ve Rusya'dan gelen makbul bir öküz derisi, sahtiyan.

b. 12a/21

bulun - Bulunmak.

mevcūd b.- an 2b/1

ḡāzır b.- an 8a/10

buluḡ - Buluşmak.

b.- muşdur 6b/12

b.- up 3a/20, 7b/3

būse < Far. Öpme, öpüş, öpücük.

b.+ leri 2a/13

- buyur** - Buyurmak.
mürāca‘at b.- dılar 2b/5
irsāl b.- mışlar 1b/18
- buḥul** < Ar. Hasislik, cimrilik, pintilik.
b. 15b/21
- bükül** - (< büg-ül-) Bükülmek.
b.- müş 13b/11
b.- ü 13b/12
- bürün** - (< büri-n-) Bürünmek.
b.- üp 2a/5
- büyük** (<bedü-k)Yaşı daha ileri, yaşlı.
b. 9b/14,12b/18
- bī-ğam** Ar. Gamsız, dertsiz.
b. 1b/19
- c.** **olmağla** 2a/15
c. 2b/3
c.- ı vahdet-i ‘işre 2a/11
c.+ mı 2b/10
- cāmi‘** < Ar. Müslümanların içinde ibadet ettikleri mescit; mabet.
c.- i ezher 2b/19
- cān** < Far. Can, ruh; hayat, yaşayış, gönül.
c.+ dan 11b/19
- cānib** < Ar. Taraf, yön, cihet.
c.+ e 15a/18
c.+ ine 5a/8
- cārīye** < Ar. Cariye, köle kadın.
c.+ si 7b/11
- cebābere** < Ar. Zorbalar, halka zulüm edenler.
c.+ ye 6a/18, 6b/6
- cebel** < Ar. Dağ.
c.- i ‘arafātda 3a/19
- cā’iz** < Ar. Yasak olmayan, uygun olan.
c.+ dür 10b/13
c. olmağla 3b/3
- cebīn** < Ar. Alın.
c.+ lerine 3b/7
- cām-ı cem** < Far. Şark mitolojisinde şarabın icatçısı sayılan Cem’in sihirli kadehi; şarap.
Celālī < Ar. Devlete baş kaldıran, asi, serkeş kimse.
c. 9a/14

celle < Ar. “Allah” lafzından sonra kullanılan ve “Şanı yüce olsun” anlamına gelen ifade.

c. 2b/11

cem‘ < Ar. Toplanma, bir araya gelme; topluluk, cemiyet.

c. olup 17a/4

c.- i cāmımı 2b/10

cām-ı c. olmağla 2a/15

c. 2a/11

cām-ı c. 2b/3

ceng < Far. Savaş, vuruşma.

c.- i hilāfda 11a/9

c. idüp 8b/10

c.+ de 9a/8

c.+ e 16b/4

c. itdikde 6a/2

cennet < Ar. Cennet.

c.+ de 3a/15

c.+ e 4a/12

ciger < Far. Ciğer, bağır.

c.+ ini 11b/11

cismāniyye < Ar. Bedenle vücutla ilgili olan, maddi anlamındaki “cismānī” kelimesinin tamlamalarda kullanılış hali
mülākāt-ı c. 2a/12

cihān < Far. Dünya; evren.

c.+ da 1b/19

cümle < Ar. Bütün, hep.

c. 3a/3, 5a/17, 6a/7, 7b/13, 10a/4,

c.+ si 3b/3, 4b/18

Ç

çal - Çalmak.

ç.- up 12a/5

çalış - Çalışmak.

ç.- dılar 10b/20

ç.- up 11a/21

ç.- up 17a/3

çamurlu (<çammur+lığ) Çamurlu.

ç. 7b/18

çāpüksevār < Far. Ata iyi binen.

ç. 9a/12

çārübkeşlik < Far. Süpürücülük; şeyhlik.

ç. idüp 1a/18

çāryār < Far. Dört dost. Hz. Muhammet’ten sonra halife olan Hz. Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali’ye verilen ortak ad.

muhibb-i ç. olup 11a/13

Çavuşbaşı (< çavuş+başı) Çavuşların amiri.

ç. 11b/20

çek - Çekmek.

ç.- emeyüp 8b/16

ç.- üp 8a/5, 8b/15, 9b/8

çekil - Çekilmek.

ç.- mek 16b/4

çemen < Far. Çimen, yeşillik yer.

ç.+ dür 11a/19

çemender < Far. Eşek.

ç. 11a/17

çeri (< çerig) Asker.

ç.+ sini 16b/2

çeşm < Far. Göz.

ç. 2a/6

çevgân < Far. Değnek; ucu eğri cirit sopası. At üzerinde değnekle yerdeki topa vurmak suretiyle oynanan oyun.

ç.+ la 8a/1

çevgānbāz < Far. Çevgan oynayan kimse.

ç.+ idi 8a/7

çevril - (< çewril-) Çevrilmek.

ç.- e 2a/9

çignet - (çiknet-) Çignetmek.

ç.- üp 9a/13

çık - İçeriden dışarıya doğru gitmek; bir yerden uzaklaşmak, ayrılmak. Bir yere varmak, yetişmek.

ç.- dı 4b/16

ç.- duğda 3a/19, 11b/9

ç.- up 4b/17

çıkar - Çıkarmak.

ç.- up 5b/3, 8a/4

ç.- urise 8a/2

çobān < Far. Koyun, keçi, manda gibi ehli hayvan sürülerini güden kimse.

ç.+ lar 9b/16

çobānlık < Far. + Tr. Çoban olma durumu.

ç. 9b/15

çomak Değnek; ağır sopa.

ç.+ ıla 8a/14

çoğal - Çoğalmak.

ç.- dı 5b/10

ç.- up 15a/16

çok Çok.

ç. 3b/17, 4a/7, 4a/8, 4a/9, 4b/2, 6b/13, 7a/20, 12a/11, 13b/6, 17a/3,

Çukur (< çoŋkur) Çevresinden alçakta kalan yer.

ç.+ mda 16a/19

çün < Far. Çünkü anlamına gelen edat.

ç. , 1a/13, 1b/12, 2b/14, 2b/4, 5a/2, 13b/6, 16a/1.

D/D

dağ Dağ.

ğ. 15a/12

ğ.+ dur 4b/16

ğ.+ ı 16b/17

ğ.+ uŋ 15b/1

dahi (< tağı) Dahi bağlacı.

d. 1b/17,2b/19, 3b/21, 4a/20, 4a/3, 4a/6, 4b/2, 5a/21, 5a/8, 5b/19, 6b/15, 8a/7, 8b/16, 8b/19, 9a/1, 9a/4, 9b/10, 9b/18, 9b/2, 9b/10,10a/5, 10b/5, 11a/13, 11a/14, 11b/11, 11b/14, 12a/17, 12b/13, 12b/9, 13a/15, 13b/14, 14a/10, 14a/16, 14a/9, 14b/1, 14b/10, 14b/6, 15a/1, 15b/13, 15b/20, 16a/18, 16a/2, 16b/11, 16b/17, 16b/20, 17a/2.

dāhil < Ar. İçinde, içinde bulunan.

d. oldu 4a/12

dā'ī < Ar. Dua eden kimse, duacı.

d.+ lerine 2b/17

dā'imā < Ar. Sürekli, her zaman, her vakit.

d. 11b/7, 13a/18

dālālet < Ar. Doğru yoldan ayrılma, yoldan çıkma, sapıtma, sapıklık.

d. 4a/17

dāne < Fars. Tane.

d. 12a/21

darü'l- hilāfe < Ar. Hilafet merkezi.

d. oldu 3b/18

darıl - (tarıl-) Darılmak.

ğ.- ma 1b/20

da'vet < Ar. Çağırma, çağrı.

hazret-i hātemü'l-enbiyā d.- i risāletleri 10a/21

d. iderdi 4b/1

d. idüp 4b/11

dede Büyük baba, ata.

d.+ si 14b/11, 6a/9, 9a/17

d.+ sine 9a/19

def < Ar. Savma, savuşturma; ortadan kaldırma.

d. 15a/17

d. idüp 13a/5

def'at < Ar. Defalar, kereler.

d. 15b/7

defn < Ar. Gömme, gömülme.

d. olundu 14a/18, 15a/9, 16a/7, 17a/9

d. olup 14b/8

- defter** < Ar. Defter.
d. tutmuşdur 6a/18
- dek** (< tek ~ tegü) Bir işin sona erdiği yer veya zaman.
d. 4b/15
- dem** < Far. Nefes, solu; zaman, an.
d.+ یدür 2a/11
- demān** < Far. Bağırıp çağırın, saldıran, azgın.
bebr-i d.+ e 7a/14
- demür** (< temür) Demir.
d. 6b/1
d.+ e 9b/21
- dergāh** < Far. Dergah, tekke.
d.- i hilāfetden 12b/19
- derhāl** < Far + Ar. Hemen, o anda.
d. 10b/1,16b/13
- deri** (teri) Deri.
d.+ lerini 5a/20, 5b/14,16b/8
d.+ sini 11b/12, 13b/21
- derrāc** < Ar. Üstü sığır derisiyle kaplı, savaş aleti olarak kullanılan bir çeşit araba.
d.+ i 7b/8
- ders** < Ar. Ders.
- d. iderdi** 4a/8
- derūn** < Far. İç, iç taraf, dahil; kalp, yürek, batın.
d.+ dan 1b/3
- dervīş** < Far. Derviş.
d. 12a/1
d.+ den 12a/3
d.+ likde 1b/21
- dest** < Far. El.
d. 2a/13
- deşt** < Far. Bozkır, çöl.
d.- i kıpçak 12a/13
- deve** (< tewe) Deve.
d.+ yi 8a/14
- devlet** < Ar. Devlet.
d.- i mu'azzam 2a/3
d. 12b/19
d.+ ihim 1a/1
- devr** < Ar. Dönme, bir şeyin etrafını dolaşma; zaman, çağ; çevre, etraf.
d.- i evvel 4b/8
d.+ inde 5a/21
- değil** (< tegül) Değil.
d.+ dür 11a/19, 16b/4
- deñiz** (< teñiz)Deniz.
d.+ de 4b/15

deñlü (<teng+lig) Denli, kadar.

d. 16b/7

di - (< ti-) Demek.

d.- di 8a/1,13a/11, 13a/15,

d.- dikleridür 13b/13

d.- diler 4a/9, 9a/18

d.- dügidür 11b/20, 12b/1

d.- dükde 9a/4, 9b/17

d.- düklerinde 11a/3

d.- mişler 3b/18

d.- nmek 16a/7

d.- r 13b/5, 15b/14

d.- rken 8b/17,10a/16, 12b/12,

d.- rler 3b/14, 4a/1, 4b/18,

5a/11, 6a/13, 6a/17, 9a/20,

9b/3, 16b/10,

d.- yerek 16b/18

d.- yü 2a/9,5a/18, 8a/3, 11a/19,
11b/19, 11b/6, 13b/15, 14a/8,

d.-yüp 16b/6

dīdār < Far. Çehre, yüz; görünüş,
tecelli.

**d.- ı hāzret-i muḥammed
muṣtafā** 10b/8

dik - (tik-) Bir şeyi dikine duracak
şekilde yerleştirmek.

d.- üp 9b/6

dil (I) < Far. Gönül.

d. 1b/20, 1b/7, 2a/6, 2a/8,
9a/3

dil (II) (< til) Organ.

d.+ leride 16b/14

dil-āver < Far. Yiğit, cesur.

d. 8b/9

dinil - (< ti-n-il-) Denilmek.

d.- mek 10b/13

d.- di 12b/21

d.- mişdür 12b/13

dindār < Ar. + Far. Dinin emir ve
yasaklarına hakkıyla uyan.

d. 8b/5

d.+ idi 6b/20

dīn < Ar. Din.

d.+ e 4b/11

div < Far. Dev ; şeytan.

d.+ ler 4b/4

dīvān < Ar. Büyük meclis; şairlerin
tüm şiirlerinin toplandığı
eser.

d.+ a 9b/16,13b/12

d.+ da 6a/18

diyār < Ar. Memleket.

‘azm-i d.- ı şark idüp 16a/15

terk-i d. idüp 14b/20

d.+ ı 5a/15, 15b/12.

d.+ ina 12a/12

dostluk < Far. + Tr. Dostça davranış,
muhabbet.
d. iderken 12b/15

doğ - (< toğ-) Doğmak.
d.- **duğıdır** 6b/1, 7a/13
d.- **dı** 13b/13
d.- **duğı** 11a/18
d.- **mış** 9b/5, 9b/9
d.- **mışdur** 6a/15
d.- **up** 10a/19, 13b/14

doğan (< toğ-an) Kuş türü.
d. 5b/3, 6b/4, 6b/5, 11b/13
d.+ **ile** 8b/11

doğur - (< toğ-ur-) Doğurmak.
td- **ur** 8a/18

doğrul - (< toğ-u-l-) Doğrulmak.
d. 9b/17

doğum (toğ-um) Doğum.
d.+ **ıdur** 6a/10

doğsan Doksan.
d . 3b/15, 6a/11, 6b/8,
6b/9, 7a/20, 8b/7, 12b/9, 12b/10,
14a/17, 17a/7

doğsan beş Doksan beş.
d. 3b/15

doğuz Dokuz.
t. 2b/14, 3b/11, 3b/15, 4a/3,
4a/20, 4b/5, 8a/16, 13b/20

doğuz yüz Dokuz yüz.
t. 2b/14, 3b/11, 3b/15, 4a/20,
4a/3, 4b/5

dol - (to1-) Dolmak.
t.- **duğda** 14b/19

dolu (to1-u) Dolu.
t. 15b/6

dön - (< tön-) Dönmek.
d.- **üp** 16a/15

dört (< tört) Dört.
d. 7b/2, 16a/12

dört yüz Dört yüz.
d. 16a/17

dört yüz elli Dört yüz elli.
d. 14a/6

dört yüz doğsan beş Dört yüz doksan
beş.
d.+ **inde** 14a/17

döşen - (< töşen-) Döşenmek.
d.- **meyüp** 11a/1

du'ā < Ar. Allah'a yalvarma, niyaz.
ba'ış-i d.- i hayr ola 2b/21
d. 2b/6

du'ā gūy < Ar. Dua eden kimse.
d.+ **ları** 2b/6

dükeli < Ar. Bütün, hepsi.

d. 1a/2

duman (< tuman) Duman.

t. 15a/21

dur - (tır-) Durmak.

t.- duğı 6a/15

dünya < Ar. Yerküre.

d.+ da 4a/11

dürlü (< tür+lüg) Türlü, çeşitli.

d. 13a/20

düş (< tüş) Rüya; hayal.

d. gördi 10a/18

d.+ de görilüp 9a/17

d.+ inde 6b/5

d.+ ine 1b/12

düş - (< tüş-) Düşmek eylemi.

d.- meğın 6a/1

d.- üp 15b/3

müzekkir d.- üp 2b/21

havf d.- üp 15a/5

d.- ürüp 11b/10

düşman < Far. Düşman, hasım.

d. basılup 13b/5

d. 10a/15, 10a/3, 13a/9, 7a/17

d.+ dan 9b/13

d.+ ı 8b/18,10a/17

d.+ larından 9a/3

düşür - (< tüş-ür-) Düşürmek.

misk d.- mek 5a/19

E

Ebe (< apa) Hamile kadınları doğurtan kişi.

e. 13b/9

ebrü < Far. Kaş.

e. 2a/6

ebu'1 < Ar. Baba, ata.

e.- etrāk 5a/2

ecdād < Ar. Dedeler, atalar.

e.- āli oşman 17a/15 17a/13

āhvāl-i e. 1a/1

e.+ ı 9a/19,15b/15

e.+ ından 13b/2, 14a/20

e.+ ları 11a/13

edeb < Ar. İyi terbiye, naziklik, zariflik

e.- i ri'āyet idüp 9b/1

egerçi < Far. Her ne kadar, olsa da, ise.

e. 3a/8

egil - (< ekil-) Eğilmek.

e.- ü 9b/17

eglen - Eğlenmek.

e.- üridi 4a/16

ejder < Far. Ejder.

e. 15a/15, 15b/1

ekber < Ar. En büyük.

e. 2a/20

ekser < Ar. Çoğu.

e. 2b/12, 3b/21, 4a/19, 7b/14,
12a/10.

e.+ e 2b/13

el (I) (< elig) Organ.

e.+ iyile 6b/18

el(II) (< él) Vermek deyimiyle
kullanıldığında “izin”.

e. verüp 10a/17

el (III) (< él) Ülke, yurt,
memleket, diyar.

e.+ inden 13a/9

e.+ ine 10a/4

elçi Devleti, bir başka devlet katında
temsil eden kimse, sefir.

e. 13b/19

elçilük (< él + çi + lig) Elçi
olma durumu.

e. 14a/10

e.+ le 14a/12

elli (< elig) Elli.

e. 5b/15, 6a/10, 7b/16, 10a/14,
10b/14

elli bin Elli bin.

e. 13a/14

elkâb < Ar. Unvanlar, soyadları; resmi
unvanlar.

e.- ı müstetâb 12b/8

e. 14a/1

emekdâr < Tr + Far. Uzun süre aynı
yerde hizmet etmiş, emeği geçmiş.

e.+ ı 13b/18

emr < Ar. İş buyurma, buyruk.

e.- i ilâhî 3a/18

e.- i şerîf 17a/1

e.- i hâkla 4b/13

enbiyâ < Ar. Peygamberler, nebi.

e. 4b/20

hâtem‘-ül e. 1a/6

endîşe < Far. Düşünce; tasa, kaygı.

e. itmekle 12a/13

e. 13a/18

engüriyye < Far. Engür. Üzüm.

serhadd-i e.+ den 16b/17

epsem (< Çağ.) Dilsiz,

konuşmayan; sessiz.

- e. 1b/20
- erbāb** < Ar. Sahipler, malikler; usta, mahir.
e.- 1 **hāle** 2a/16
- erkek** (< irkek) Erkek.
e. 13b/13
- ervāh** < Ar. Ruhlar, canlar.
'ālem-i e.+ da 3a/8
- esbāb** < Ar. Elbiseler.
e.- 1 **firāvan** 7a/1
- eşer** < Ar. Kitap, telif.
e.+ i 15b/3
- esir** < Ar. Tutsak.
e. **itdi** 4a/7
- eşnā** < Ar. Bir şeyin yapıldığı veya olduğu zaman, sıra, an.
e.+ da 1b/14,15a/14, 15b/5
e.+ **ndaiddi** 11a/1
- eşşah** < Ar. "Esah" kelimesinin halk ağzındaki şekli. Doğru,sahih.
e.+ 1 4a/1
- eş (< eş) Eş.
e.+ i 3b/2
- eşbāh** < Ar. Cisimler, vücutlar; karaltılar.
'ālem-i e.+ de 3a/10
- eşref** < Ar. En şerefli, onurlu.
e. 15b/9
- eşyā** < Ar. Nesnelere.
e.+ y1 1a/2
- et** - (< ét-) Etmek.
vefat e.- mişdür 3b/16
- etek** Dağ, tepe, yığın gibi yükseltisi olan şeylerin aşağı kısmı.
e.+ **inde** 15a/12
- eṭrāf** < Ar. Bir şeyi çevreleyen yerler; taraflar, yanlar.
e.+ da 15a/16
- ev** (< eb) Ev.
e.+ e 8b/8
- evlād** < Ar. Çocuk, çocuklar.
e.+ **dan** 4b/3
e.+ 1 2a/20, 3a/21, 4b/19, 5a/9, 9a/, 7b/12,12b/16, 13b/1, 13b/7
e.+ **ma** 4a/6, 5a/10
e.+ **ndan** 12a/16, 13a/1, 14a/21, 15b/5
e.+ **muḡ** 5a/4, 5a/5
e.+ **larına** 9a/21
- evvel** < Ar. Önce, ilk, başlangıç olarak.
devr-i e. 4b/8

ey Ey, hitap ünlemi.

e. 1b/13, 1b/20, 2a/11, 2a/8

eyle - (< ed+le) Eylemek.

alçaklık e. 2a/8

e.- di 15b/12, 15b/19

irsāl e.- di 10b/12

men' e.- di 5b/15

binā e.- düği 17a/9

hücüm e.- dükde 16b/6

halās e.- ridi 4b/3

eyle Öyle

e. 3a/7

eytām < Ar. Yetimler, babasız kalmış çocuklar.

e.+ a 10a/12

eyü (< edgü) İyi.

e. 7a/12

eyülük (< edgü+ lig) İyi olmak durumu, iyilik.

e.+ le 9a/14

F

faķir < Ar. Zengin olmayan, yoksul; alçak gönüllülük ifadesi.

f. 1a/13

f.+ e 1b/18

fehvā < Ar. Anlam, mana.

f.- yı **behçet** 1a/4

fehvasınca < Ar. Gereğince, ... sözü gereğince.

f.+ **sınca** 3a/8

ferāgat < Ar. Vazgeçme, el çekme, istirahat, dinlenme.

f. **idüp** 12a/15, 12b/18

f. **itmişdür** 10a/12

fesād < Ar. Bozgunluk; fenalık, kötülük.

f. 14b/19

feterāt < Ar. İki padişah dönemi arasında padişahsız geçen süre, iktidarsızlık dönemi; iki olay arasındaki zaman.

f.+ **dan** 14b/20

f.+ **inde** 16a/4

feth < Ar. Açma, açılma; fethetme.

f. **idüp** 13b/16, 17a/1

fevt < Ar. Ölme; geçme, geçip gitme.

f. **olanlaruñ** 9a/20

f. **oldı** 5a/11, 5a/16, 12b/11, 13b/10, 13b/3, 14a/5, 15a/11, 15b/14,

f. **olduğda** 13a/6, 15a/13, 15a/8

f. **olduğdan** 16a/2

f. **olmuşdur** 4b/7, 6a/11, 6a/19, 6a/6, 6b/2, 7a/11, 7a/21, 7b/10, 7b/5, 8a/9, 8b/13, 8b/20, 9a/10, 9b/12, 10a/1, 10a/14, 10a/8, 10b/15, 10b/21, 11b/17,

12a/19, 12a/8, 14b/8
f. **olmuşdur** 5b/16, 7a/6
f. **olundukdan** 4a/16
f. **olup** 4a/19, 4b/19, 6a/16,
7b/20, 9b/4, 13a/19, 13b/7,
13b/8, 14a/17, 17a/8

fezā < Ar. Ucu bucağı
olmayan boşluk, dünyanın
sonsuz
genişliği.
f.+ **yı** 1a/4

fitrat < Ar. Yaratılış, hilat; huy, mizaç.
f.+ **nda** 15b/19

firāvān < Far. Çok, bol, fazla, aşırı.
'**asker-i f.** 14b/15
esbāb-ı f. 7a/1

fīl < Ar. Fil.
f. 6b/16

fīl-bān < Ar. File bakan kimse, fil
çobanı.
f.+ **lar** 6b/17

fitne < Ar. Bela, mihnet, sıkıntı.
f. 14b/19
f.+ **den** 4a/13

fūkarā' < Ar. Fakirler, yoksullar.
f. 10a/12

fürū' < Ar. Dallar, budaklar, kollar; bir
kimsenin kendinden sonra
gelen çocukları, torunları.
f.+ **undan** 2a/20

G / Ğ

ğaflet < Ar. Gafillik, boş bulunma,
dalgınlık.

ğ. **itmezdi** 12a/11

ğam < Ar. Keder, tasa, kaygı.
ğ. 1b/20, 11a/19

ğark < Ar. Suya batma, batırma.
g. **oldı** 5a/11
ğ. **olup** 16a/6

ğāyet < Ar. Nihayet, uç, son; çok
fazla, son derece.

ğ. 7b/7, 9a/8

ğ.+ **le** 14b/4

ğazā < Ar. İslam uğruna yapılan savaş,
cihat, gaza.

ğ. **idüp** 4a/7, 6a/18, 6b/7, 12a/7,
17a/3

g.+ **lar idüp** 16b/21

ğ.+ **da** 13a/8

ğ.+ **dan** 11b/8, 12a/11

ğ.+ **sına** 13a/10

ğ.+ **ya** 11a/21

ġazel < Ar. Divan Őiirinde kullanılan
en az beş, en ok on beş
beyitlik nazım Şekli.
ġ.- i nazire 1b/18
ġ. 1b/4

ge - (< k-) Gemek.
g.- di 9b/8
tahta g.- di 8a/4
g.- dkde 4b/10
tahta g.- dkde 13a/19
g.- erken 16a/5
g.- p 15a/6, 16b/9

gein - (< k-in-) Geinmek.
g.- mek 15a/1

geit (< ke-it) Geilecek yer; iki dağ
arasında geiŐe elverişli yer, derbent.
g. 10a/17

ger - (< ke-ir) Geirmek.
g.- mekle 15a/4
g.- mŐidi 9b/21

ged < Far. Dilenci, yoksul fakir.
g.+ ya 8a/19

gel - (< kel-) Gelmek.
g.- diler 4b/12,15b/11
vcda g.- dĞi 9a/16
vcda g.- dĞide 7b/12
g.- dĞidr 6b/10, 6b/15
,12a/10

vcda g.- dĞidr 5b/7, 6a/7,
7a/8, 8b/17, 9a/11, 9b/18, 6b/6,
14b/10, 8b/9, 7b/18,10a/10,
10a/16, 11a/20, 11a/3, 11b/6,
12b/12, 13b/6, 14a/21, 14a/9,
16a/1, 16a/11

g.- dkde 7a/13, 7a/4,
8b/8,15a/20, 15b/15, 15b/4

rast g.- dkde 16b/3

vcda g.- dkde 7a/21, 8a/10

g.- dkde 7b/7

g.- ince 3a/2

g.- mek 13a/12

g.- mekle 9a/5

g.- mezler 17a/4

vcda g.- miŐdr 3b/7, 4b/10,
7b/7,10a/5

g.- mişidi 12a/2

g.- p 1b/15, 5b/12, 5b/9, 7b/1,
7b/2,10a/16, 11b/18, 12b/8,
12b/9, 13a/4, 14a/2, 14a/9,
14b/21,15a/7, 15b/17, 15b/8,
16a/19, 16a/4,

rast g.- p 15a/3, 7a/14

g.- r 13a/15, 7a/3, 9b/17

g.- rken 10a/3, 10b/5, 15a/21,
5b/1, 9b/16

gemi (< kemi) Su stnde giden
byk taŐıt, sefine.

g. 4b/16

g.+ de 4b/17

gen < Far. Hazine.

cemŐid-i g.+ in 7a/10

getür - (< keltür-) Getirmek.

g.- di 10b/1, 13b/2

g.- dükde 9a/3

g.- mişdür 11a/12

g.- üp 4a/15

gir - (< kir-) Girmek.

g.- dügi 10a/4

girü (< kerü) Geri.

g. 5b/9

getürül - (keltür-ül-) Getirilmek.

g.- dükde 9b/1

giriftkār < Far. Tutulmuş, yakalanmış;
düşkün, tutkun.

g.+ em 1b/13

geyüklü (< kedik + lig) Geyikli.

g. 12a/1

gez - (< kez-) Gezmek.

g.- üp 4b/15

git - (< kêt-) Gitmek.

g.- erken 13a/10, 14b/20,
14a/16

giy - (< ked-) Giymek, giyinmek.

hıl'at g.- di 14a/1

g.- ersem 2a/5

g.- mekle 5a/12

gibi (< kipi) Benzerlik bildiren edat.

Filimsi kelimesinden sonra
gelirse cümleye zaman anlamı
katar.

g. 6b/1, 8b/15, 8b/18

10a/4, 11a/13, 11b/1, 14b/11,

giydür - (< ked-ür-) Giydirmek.

g.- üp 12a/4

göç - (< köç-) Göçmek işi, bir yerden
bir yere taşınma.

g.- er 16a/17

gice (< kéçe) Güneş battıktan sonra

başlayan ve gün ağarana
kadar geçen zaman, aralık,
gece; gece vakti yapılan,
geceye ait; geceleyin, gece
vakti.

g. 10a/18

g.+ de 9a/17

gök (< kök) Yeryüzünün üstünü
kaplayan kubbe biçimindeki
mavi boşluk, sema, asuman.

g.+ e 3b/9

g.+ lere 4a/12

- gönder** - Bir şeyin gitmesini sağlamak, irsal etmek; bir araçla ulaştırmak, yollamak; uğurlamak yolcu etmek.
g.- di 5b/9,11a/6, 13b/19
g.- digine 12b/5
g.- dükde 14b/16
g.- up 15a/18
g.- üp 5b/13,10b/8, 11b/13, 12b/7, 16b/20,
- gönder** (< köndger) Mızrak.
g. 9a/13
- gönderil** - (köndger-il) Bir başkası tarafından yapılan gönderme eylemi.
g.- dükde 14a/12
- gör** - (< kör-) Bir nesnenin varlığını algılamak, hissetmek; şahit olmak, müşahede etmek; tanımak, fark etmek.
g. 2a/1
düş g.- di 10a/18
g.- meye 14a/16
g.- üp 2b/9,14a/8,
- göre** (< kör-e) Uygun şekilde, uygun olarak; göz önünde tutulursa, nazaran; açısından.
g. 1b/3
- görül** - (< kör-il-) Başkaları tarafından yapılan görmek eylemi.
- g.- dükde** 6a/10
- götür** - (< kötür-) Taşımak, ulaştırmak.
g.- mez 14b/18
g.- üp 13a/17
- gözyaşı** (< köz yaşı) Gözyaşı.
g. 2a/7
- gurbet** < Ar. Yabancı memleket; gariplik, yalnızlık.
ğ.+ ler 4b/21
- gün** (< kün) 24 saatlik zaman dilimi; gündüz; zaman.
g. 6b/16, 8b/2,10a/19, 13a/9, 15a/8,
- gürzbâz** < Far. Büyük ağırlık kaldırmak suretiyle hüner gösteren kimse.
g. olmağın 8b/10
- H / Ĥ / Ħ**
- haber** < Ar. Haber.
h. 1b/9,12b/6,
h.+ in 11a/7
- Ĥabībullah** < Ar. Allah dostu.
h. olan 1a/6

habs < Ar. Hapis.

h.+ den 9b/19

h.+ indeiken 9b/14

h.+ inden 7a/17

hacc < Ar. İslâm dininde şer'an zengin sayılan her müslümanın ömründe bir defa kurban bayramı günlerinde belli usullere göre Kâbe'yi ziyaret etmesi şeklindeki farz ibadet.

h. 2a/2

h.+ ı 1b/7

h.- ı şerifde 2b/7

h.- ı şerife 1b/15

hâce < Far. Hoca; sahip, reis.

h. 13a/3

hafta < Far. Birbiri ardınca gelen 7 günlük süre.

h.+ da 2b/3

hakık < Ar. Doğru, hak; Allah, Tanrı.

h. 4b/11, 4b/13

emr-i h.+ la 4b/13

h.+ ı 2a/10

h.+ uñ 5b/21

hakla - < Ar. + Tr. Yenmek, bozmak, perişan etmek.

h.- mışdur 8a/14

hāl (I) < Ar. İçine girilen, hulul olan sene.

h.- i hayâtında 2b/16,12b/18

hāl (II) < Ar. Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum.

h.+ de 14b/12

h.+ ĩ olmazdı 11b/8

erbâb-ı h.+ e 2a/16

hālâ <Ar. Bu zamana kadar, hala, henüz.

h. 16b/10

halâş < Ar. Kurtuluş, kurtulma.

h. idüp 14a/14

h. eyleridi 4b/3

h. itdiler 13a/9

halife < Ar. Vekil, Hz. Muhammet'in vekili.

h. 11b/13,12a/6

h.+ ye 12b/7

h. olmağın 10b/18

h.+ nün 14a/1

h.+ si 12b/3

h.+ ye 13b/21, 14a/10

h.+ sinden 12a/13

halk < Ar. Halk.

h. 4a/19, 4b/4

h.+ nuñ 15a/18

h.+ ı 4a/21

ḥamsen < Ar. Beş sayısı.

ḥ. 17a/22

ḥan (< ḳān) Emir, han, hakan.

ḥ. olan 9b/3

ḥ. oldu 6a/16

ḥ. olsun 8a/2

ḥ. olup 13a/7

ḥ. 10b/4, 12b/14, 13a/1

ḥ.+ dan 13a/11

ḥ.+ ı 10b/13

ḥ.+ iken 12a/15

ḥ.+ lar 10b/13

ḥ.+ lara 5a/17

ḥ.+ uñ 12b/2, 13a/2, 15b/6

ḥāne < Far. Ev.

ḥ. 16a/17

ḥānedān < Far. Köklü, asil ve büyük aile, tarihteki tanınmış bir kimseye dayanan soy.

ḥ.+ uñ 3a/4

ḥarāmī < Ar. Harami, haydut.

ḥ. 14a/13

ḥ.+ ler 14a/12,15a/16

ḥ.+ lere 15a/5

ḥ.+ ye 15a/3

ḥarāc < Ar. Zor kullanılarak alınan para;

Müslüman

olmayanlardan alınan vergi.

ḥ. alup 7a/1

ḥ. 13a/4

Ḥarāmī Başı < Ar. + Tr. Haramilerin başı, lideri.

ḥ.+ nı 15a/19

ḥarf < Ar. Harf.

ḥ.- i z 2b/14

ḥarīm < Ar. Yasak olan, yabancılardan korunan yasak yer.

ḥ. 2b/15

Ḥarzemšāh Devlet adı.

ḥ. 14b/13, 14b/16, 14b/5

ḥ.+ a 14a/11, 14a/15

ḥasbiḥāl < Ar. Dertleşme, sohbet etme.

ḥ. 2b/16

ḥ.+ e 1b/3

ḥāsıl < Ar. Meydana gelen ;sonuç.

ḥ. olup 13b/9

ḥātem < Ar. Son.

ḥ.- ül enbiyā 1a/6

ḥazret-i ḥ.- enbiyā da‘vet-i risāletleri 10a/20

- ḥātīme** < Ar. Son.
ḥ.+ de 2b/18
- ḥāṭır** < Ar. Gönül, his; akılda tutma.
ḥ.- ı şikeste 1b/8
- ḥātūn** < Far. Kadın.
ḥ.+ ı 13b/7
- ḥavāle** < Ar. Devretme, bırakma;
verilen emir.
ḥ. olunup 5a/5
ḥ. olundu 3a/3
ḥ. olunmuştur 6a/8
- ḥavāli** < Ar. Çevre, yöre.
ḥ.+ de 15a/9
- ḥavf** < Ar. Korku.
ḥ. düşüp 15a/5
- ḥayāt** < Ar. Yaşam, ömür, hayat.
ḥ.+ daiken 4a/15
ḥ.+ ında 17a/2
ḥāl-i ḥ.+ ında 2b/16,12b/18
- ḥaylī** < Far. Oldukça fazla, çokça,
epey.
ḥ. 2b/16, 4b/6, 7a/11, 7a/15,
8b/9,12b/6
- ḥayr** < Ar. Hayır.
ba'ış-i du'ā-i ḥ. ola 2b/21
- ḥ.** 6a/12
- ḥāzret** < Ar. Bir şahsa saygı bildiren ifade.
ḥ.- i ādem 4b/9
ḥ.- i ādem'aleyhi'sselām 3a/18,
3b/8
ḥ.- i ebübekr şiddik rađıyallāhu
te'alā anha 10b/18
ḥ.- i idrīs'aleyhi's selām 4a/14
didar-ı ḥ.- i muḥammed
muştafa 10b/8
ḥ.- i nūh 4b/19
ḥ.- i nūha 4b/13
ḥ.- i nūḥ'aleyhi'sselām
4b/8,5a/6
ḥ.- i oşmān 11a/5, 11a/6
ḥ.- i oşmānuḡ 10b/21
ḥ.- i sūleymān 6b/14
ḥ.- i 'ali 11a/10, 11a/9
zamān-ı ḥ.- i 'īsā'aleyhi'sselām
9a/5
Ḥ.- i Ḥabīb-i ḥūdā 3b/5
ḥ.- i ḥavva 3a/20
ḥ.- i ḥātemü'l-enbiyā da'vet-i
risāletleri 10a/20
ḥ.+ ini 9a/6
ḥ.+ lerine 1b/17, 2b/17, 11a/11
ḥ.+ lerinüḡ 1a/17,11a/7
- ḥāzır** < Ar. Tamamlanmış, mevcut bulunan.
ḥ. bulunan 8a/10

helāk < Ar. Ölme, yok olma; perişan olma.

h. 8a/13

henüz < Far. Yeni, şimdi, daha.

h. 6a/13, 15a/2, 15b/3,

her < Far. Her, her biri.

h. 1b/19, 3b/1, 5a/15, 8a/1, 13a/14

herkes < Far. Mevcut olanın tümü.

h. 9a/1

hicret < Ar. Bir yerden başka bir yere göç etme.

h.+ üñ 11a/16, 11b/2, 11b/16, 12a/18, 12b/10, 14a/6, 14a/17, 14b/7, 16a/8, 17a/8.

hicriyye < Ar. Hicri takvim.

h.+ idi 2b/14

hidāyet < Ar. Doğru yol, hak yolu; Müslümanlık.

h. 4a/21

hidmet < Ar. Hizmet.

h. idüp 14a/10, 14b/1, 14b/11

h.+ inde 6b/11, 14b/3

h.+ indeidi 2b/9

h.+ inden 6b/15, 7b/6

h.+ ine 11a/6

hilāf < Ar. Ters, aykırı, zıt.

ceng-i h.+ da 11a/9

hilāfe < Ar. Halife.

h.+ den 14a/3

hilāfet < Ar. Halife olma durumu.

h. idüp 3b/16, 4a/11, 4a/21, 4a/4

h. itdügi 3b/13

h. 4b/6

dergâh-i h.+ den 12b/19

h.+ i 11a/1

h.+ inde 12a/19

h.+ indeidi 13b/4

hil'at < Ar. Padişahlar ve vezirler tarafından birine iltifat veya mükâfat olarak giydirilen, kürklü veya işlemeli kıymetli kaftan.

h.+ ler 7a/7

h.- ı laṭif 16b/19

h. giydi 14a/1

h. virmek 6a/12

h. 12b/9

h.+ la 11b/14

h.- ı hilkat-ı teşrifinden 1a/3

hin < Ar. Zaman, vakit.

h.+ de 13a/17

h.- i veladetde 15a/11

hilkat < Ar. Yarama, yaratılış; tabiat.

iptidā-i h.- i 'ālemden 3a/1

hila't-ı h.- ı teşrifinden 1a/3

hōd < Far. Kendi, bizzat,-de, dahil.

h. 1b/9

hortūm < Ar. Hortum.

h.+ un 6b/17

hor-yād < Far. Değersiz anılan, değersiz bilinen.

h. 5b/10

hōş < Far. İyi, latif, hoş.

h. tut 2a/10

h.+ dur 1b/21

huccāc < Ar. Hacılar.

h. 1b/1, 2a/7

hulefā < Ar. Halifeler.

h.- yı 'abbāsiyāndan 14b/1

mihr-i sipihr-i risalet-ün h.+ yı
1a/8

huveydā < Far. Apaçık, belli.

h. idüp 1a/7

hücūm < Ar. Saldırma, saldırı.

h. eyledükde 16b/6

Ḥüdā < Far. Allah, Tanrı.

Ḥazret-i Ḥabīb-i h. 3b/5

h.+ yaki 1a/2

h.+ ya 13b/19

hükümet < Ar. Hükümet.

h. idüp 3b/20, 5b/15, 5b/6,
6a/11, 7b/16,10a/11, 11a/14,
11b/2,

h. sürmişdür 6b/9

hüsn < Ar. Güzellik, iyilik.

h.- i icazet-i 'āliyeleri 1a/18

h.- i i'tidālinden 13a/5

h.- i tedarikle 15a/19

İ

i'ānet < Ar. Yardım.

i. 16b/5

ibn < Ar. Oğul.

i.- i kerekicü 12a/16

ibrāz < Ar. Ortaya koyma, gösterme.

i. idüp 14a/4

ibtidā < Ar. Başlama, başlangıç.

i. 3b/9

i.- i hilkat-i 'ālemden 3a/ 1

īcād < Ar. Yeni bir şey bulma, ortaya koyma.

ī. itdi 5b/5

icāzet < Ar. İzin, ruhsat; diploma; bir şeyhin irşat mertebesine gelmiş derviş veya muhiplerinden birine, talipleri irşat edebileceğine dair izin verdiğini gösterir yazılı belge, icazetname.

hüsni-i i.- i 'āliyeleri 1a/18

i. virmekle 9a/1

iç - İçmek.

i.- erdi 6b/4

iç (< içre) Bir şeyin kendi sınırlarında kalan kısmı.

i.+ inden 15a/4

içün (<üçün) Sebep ya da amaç bildiren edat.

i. 4a/8,10a/12, 10b/11, 11a/12, 12b/11, 15b/6

idin - Edinmek.

taht i.- di 13b/1

terk i.- di 2a/1

murād i.- diler 2b/2

temeddüh i.- diler 2a/14

oçağ i.- üp 15b/17

idrāk < Ar. Kavrama, akıl erdirme.

i. idüp 9a/6

iftirā < Ar. Bir kimseye aslı olmayan suç yükleme.

i. 4a/13

ihrām < Ar. Hacceden müslüman erkeklerin dikişsiz, beyaz bir peştamal ve omuza alınan bir havludan, kadınların ise bolca bir elbiseden ibaret olan ve kefeni andıran kıyafetler.

i. 2a/5

ihtilal < Ar. Darbe, devrim.

i. 12b/6

ihtisār < Ar. Kısaltma, anlama zarar vermeden açıklama ve ayrıntıları çıkararak maksadı daha kısa ifade etme; basitleştirme, sadeleştirme.

i. 2b/1

ihyā < Ar. Diriltme, canlandırma.

i.+ yı 9a/7

iḳdār < Ar. İktidar kazanma; geçimini sağlama.

i.+ ı 15a/10

iki (< ākki) İki.

i. 2a/16, 6b/12, 6b/18, 7b/20, 7b/8,

9b/4,12a/5, 13b/11, 15b/2

i.+ si 3a/21

i.+ sinüḡ 9b/9

iki bin iki yüz elli İki bin iki yüz elli.

i. 4b/9

iki yüz elli beş İki yüz elli beş.

i.+ inde 12a/18

iki yüz kırk İki yüz kırk.

i. 5a/16

iki yüz doksan üç İki yüz doksan üç.

i.+ ünde 12b/10

ikiz (< ekiz) İkiz.

i.+ üñ 3b/2

il (< él) Vilayet; ülkü, yurt, memleket.

i. 15a/13, 15a/6, 16a/4

ilā < Ar. Yükseltme, yukarıya kaldırma.

i. 3a/12

ilāhī < Ar. Allah'la ilgili, Allah'a has, Allah'tan gelen.

emr-i i. 3a/18

ilāhiyye < Ar. Deizm ve teizm karşılığı kullanılmış felsefi terim.

'ulūm-ı i.+ yi 4a/7

İle (< birle) İle bağlacı.

i. 1b/1, 2a/13, 2a/5, 3a/18, 3a/20, 3b/11, 4b/20, 5b/4, 6b/4, 7a/18, 7b/3, 8b/10, 8b/18, 9a/13, 9b/16, 10b/9, 11a/9, 12b/15, 12b/8, 13b/19, 14a/10, 14a/13, 14b/16, 14b/18,

14b/19, 14b/4, 15a/14, 15a/19, 15a/6, 15b/15, 15b/20, 15b/5, 15b/6, 15b/7, 16a/16, 16a/17, 16a/4, 16a/7, 16b/1, 16b/12, 16b/15, 17a/1

ilet - (< elit-) Götürmek, ulaştırmak, eriştirmek.

i.- en 11b/14

i.- üp 14a/1

ilhāk < Ar. Bir yere katma, ilave etme; kendi topraklarına katma, hakimiyet kurma.

i. iderler 9b/1

illik (< él + lig) Yurtluk, memleketlik.

i. itmegin 5a/17

iltifāt < Ar. Yüzünü donup bakma; dikkat etme.

i. idicek 11b/19

şeref-i i.+ larına 2b/4

şeref-i i.+ lariyle 7b/3

īmān < Ar. Allah'a olan dini inanç, iman.

ī. 10b/1

incilā < Ar. Cilalanma, parlama.

i.+ sıyla 1a/6

ini Küçük erkek kardeş.

i. 12a/15

inķırāz < Ar. Bitip tükenip yok olma, sonu gelme, son bulma, çökme, yıkılma.

i. 1a/1, 17a/15

insānī < Ar. İnsana ait olan, insanla ilgili.

nev'-i i. 3a/9

intikāl < Ar. Geçme, göçme ; ölme; anlama, kavrama.

i. etmeğın 3b/7

i. itmişdür 3b/20

i. itdi 14a/7

i. iyledi 4b/1

i. iylediler 3b/1

ir - (< ér-) Yetişmek, ulaşmak, özlenen duruma kavuşmak, ermek.

i.- dükde 11a/6

i.- mişdür 14b/2

īrād < Ar. Söyleme; gelir, varidat.

ī. olunup 3a/6

iriş - (< ér-iş-) Erişmek.

itmāma i. 2b/3

i.- di 10a/20

i.- dükde 2b/18

i.- ıcek 12b/7

i.- medin 15a/3

i.- mişdi 16a/8

i.- üp 1b/17

āfet i.- üp 12b/16

īrsāl < Ar. Gönderme, yollama.

i. buyurmuşlar 1b/18

i. eyledi 10b/12

i. olunur 13a/13

i. idüp 16b/15

i. kılmışlaridi 2b/17

irtesi Ertesi.

i. 6b/5

isim < Ar. Ad.

i.+ i 10a/7

i.+ lerin 9a/21

İslām < Ar. Müslümanlık, islam.

ta'līm-i şerī'at-ı i. 10b/11

i.+ a 4b/12

'ale'l-ħuşūş leşker-i i.+ a 16b/5

uğur-ı i.+ da 17a/3

isti'māl < Ar. Kullanma.

keşret-i i.+ le 12b/13

işāret < Ar. Anlatılmak istenen manayı ya da bir şeyi parmakla, elle gösterme; bir şeyin var olduğunu belirten emare, alamet.

i.+ iyile 10b/6

işid - (< eşid-) İşitmek.

i.- üp 11a/10, 11a/7

'işret < Ar. Eğlence

cām-ı vahdet-i 'i. 2a/11

iştirā < Ar. Satın alma.

i. idüp 12a/3

iştihār < Ar. Meşhur olma, nam kazanma.

i.- ı tam 12a/12

'işve < Ar. Naz, eda.

'i. 1b/11

it - Etmek yardımcı eylemi.

'afv i.- mişler 9b/19

'azm i.- üp 16a/5

'azm-i diyar-ı şark i.- üp
16a/15

beglik i.- üp 7a/11, 7a/15,
7a/20, 7a/5, 7b/9, 7b/5
8a/14, 8a/21, 8a/8, 8b/6,
9b/12, 9b/21, 10a/13, 10a/7,
10b/14, 10b/2, 10b/21

bend i.- üp 8b/18

bina i.- üp 3b/10, 4a/2

ceng i.- üp 8b/10

cenk i.- dikde 6a/2

çārübkeşlik i.- üp 1a/18

da'vet i.- üp 4b/11

def' i.- üp 13a/5

edeb-i ri'āyet i.- üp 9b/1

esir i.- di 4a/7

peydā i.- di 5a/20

icād i.- di 5b/5

yagma i.- diler 15b/21

bina i.- diler 4b/18

halāş i.- diler 13a/9

halāş i.- üp 14a/14

şikār i.- düği 8b/2

hilāfet i.- düği 3b/13

hilāfet i.- üp 3b/16, 4a/11,
4a/21, 4a/4, 4b/6

katl i.- düği 8b/12,

katl i.- düğidür 8b/5

mevt i.- düğini 9a/7

mürāca'at i.- dükde 11a/8

nizā' i.- dükde 7b/21, 9b/5

şart i.- dükde 8a/3

illik i.- megin 5a/17

intikāl i.- megin 3b/7

münhezim i.- mek 16b/2

endīşe i.- mekle 12a/13

yağma i.- mekle 14b/14

kabül i.- meyüp 15b/4

ğaflet i.- mezdi 12a/11

āzād i.- mişdür 9a/5

beglik i.- mişdür 6b/13, 9a/15

ferāğat i.- mişdür 10a/12

intikāl i.- mişdür 3b/20

kebāb i.- mişdür 11b/12

muṭi' i.- mişdür 9a/14

nazm i.- mişdür 13a/1

ri'āyet i.- mişdür 13a/17

taşdıķ i.- mişdür 9a/7

vefāt i.- mişdür 6b/19,,7a/16,
7a/3, 11a/16, 11b/3

ķarar i.- üp 17a/5

katl i.- mişdür 6a/3

katl i.- üp 13b/21, 14a/14,
14b/14, 15a/20

ķıtāl i.- üp 16b/2

ķalep i.- sek 13a/12

ķalep i.- üp 13a/16

intikāl i.- ti 14a/7	şefkat i.- üp 10a/13
vürüd i.- en 1b/3	şikârın i.- üp 12a/10
zūlm i.- enlere 11b/5	tavâf i.- üp 11a/8
da‘vet i.- erdi 4b/1	ta‘yin i.- üp 16b/18
ders i.- erdi 4a/8	terk-i diyâr i.- üp 14b/20
katl i.- erdi 9a/13	tetebbu’ i.- üp 1b/17
dostluk i.- erken 12b/15	tevâlüd i.- üp 4b/4
şikâr i.- erken 11b/8	‘urüc i.- üp 4a/12
ilhāk i.- erler 9b/1	ziyâret i.- üp 3a/19
‘amel i.- erlerdi 3b/11	zuhûr i.- üp 9a/14, 14b/12
iltifât i.- ıcek 11b/19	
taht i.- indi 13b/16	
rüknü'l-halîfe i.- mişidi 13b/17	itâ‘at < Ar. Emre uyma, söz dinleme. i. idüp 10b/19
ferâğat i.- üp 12a/15, 12b/18	
feth i.- üp 13b/16, 17a/1	
ğazâ i.- üp 4a/7, 6a/18, 6b/7 ,12a/7, 17a/3	i‘tidâl < Ar. Ölçülü olma. hüsn-i i.+ inden 13a/5
ğazalar i.- üp 16b/21	
huveydâ i.- üp 1a/7	itmâm < Ar. Tamamlanma, bitirme. i.+ a iriş 2b/3
hükümet i.- üp 3b/20, 5b/15, 5b/6, 6a/11, 7b/16,10a/11, 11a/14, 11b/2	
hidmet i.- üp 14a/10, 14b/1, 14b/11	itnâb < Ar. Sözü gereksiz yere uzatma. i. kılınmamışdır 3a/6
ibrâz i.- üp 14a/4	
idrâk i.- üp 9a/6	ittifāk < Ar. Birlik olma, sözleşme, uzlaşma. i. 1b/2,8a/3 ,13b/9, 16a/14,
irsal i.- üp 16b/15	
iştirâ i.- üp 12a/3	
itâ‘at i.- üp 10b/19	iyle - (< edle-) Eylemek. i. 3a/7
ma‘mûr i.- üp 5a/15	intikāl i.- di 4b/1
muhabbet i.- üp 12a/17	intikāl i.- diler 3b/1
muhâlefet i.- üp 13a/20	nûş i. 2a/11
muhârebe i.- üp 14b/17	
muhârebeler i.- üp 15b/7	
peydâ i.- üp 4a/15, 9b/20	‘izzet <Ar. Hürmet, saygı; kıymet, itibar; mertebe. ‘i.+ ile 2b/15
serdâr i.- üp 13a/16	
sulh i.- üp 5b/11	

I

ıtlāk < Ar. Salıverme, cezadan kurtarma, affetme.
ı. 9b/19

ıztırāb <Ar. Maddi manevi acı, zulüm, sıkıntı.
ı.+ ı 2b/12
i. 11a/21

K / K

Ḳabāk (< ḳāpak) Kabak.
ḳ. 9b/6
ḳ.+ ı 9b/7

ḳabāk-endāzlık < Tr.+ Far. + Tr.
Kabak atıcılığı.
ḳ.+ da 9b/11

ka'be < Ar. Bütün müslümanların kibleleri ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes bina, beytullah.
k. 1b/7, 2a/6
k.+ ye 11a/7
k.+ yi 14a/16
ziyaret-i k.- i mu'azzamaya 1b/1

ḳābil < Ar. Kabul eden, alan; mümkün.

ḳ. olmayacak 15a/1
ḳ. 3b/3, 4a/6, 4b/2

ḳabīle < Ar. Aynı soydan gelen ve bir başkasının buyruğunda yaşayan topluluk, soy.
ḳ.+ siyile 16a/20

ḳabūl < Ar. Kabul, razı olma.
ḳ.- i yārem 1b/11
ḳ. olıcak 3a/14
beglik ḳ. 15b/4

ḳaç Soru sıfatı, kaç.
ḳ. 13a/13

ḳaç - Kaçmak.
ḳ.- up 10a/3, 15b/10, 15b/8
ḳ.- dılar 4b/5

ḳadın (< ḳātun) Kadın.
ḳ.+ ı 13b/9

ḳadīm < Ar. Geçmişini uzun zamana dayanan, eski; ezeli.
ḳ.- i ḥayrū'l beşer 3a/8

ḳafa < Ar. Kafa, baş; düşünce tarzı.
ḳ. 4b/5
ḳ.+ sına 8b/20
ḳ.+ sından 7b/14, 14b/6

kāfir < Ar. Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve Allah'tan getirdiklerine inanmayan yahut bunlardan birini inkâr eden kimse.

k.- i şüm kılmışdı 2b/11

k.+ lerini 13a/4

kā'il < Ar. Rızı olmuş, inanmış, kabul etmiş.

ķ. olmayup 3b/3

ķakı - Öfkelenmek, kızmak; azarlamak.

ķ.- yup 6a/2

ķākım < Far. Sansar ve gelinciğe benzeyen memeli hayvan.

ķ. 5a/19

ķal - (< ķāl-) Kalmak.

ķ.- dı 4b/20, 5b/4, 13a/7, 13a/8, 16a/13

ķ.- mağıla 8a/17

ķ.- mağla 6a/13

ķ.- mayıcaķ 12b/17

ķ.- mışdur 4a/3, 8a/6, 10a/7, 15b/3,

ķ.- up 15b/16, 16a/20, 4a/11

ķal'a < Ar. Düşmandan korunmak için yapılan kalın duvarlı, kuvvetli yapı.

ķ. 6b/7

ķaldır - (< ķalgır-) Kaldırmak.

ķ.- ıj 12b/1

ķāmrānī < Far. Kamranlık, arzusuna, isteğine kavuşmuş olma, mutluluk.

k. 15b/19

ķan (< ķān) Kan; soy, nesil.

ķ.+ ı 15b/6

ķanğı (< ķanğı) Hangi.

ķ.+ sı 8a/1

ķaplan Kaplan.

ķ. 11b/9

ķ.+ ı 11b/10

ķ.+ uıj 11b/12

ķapu (< ķapıg) Bir yere girilip çıkılırken geçilen yer, kapı.

ķ.+ sı 3a/15

ķ.+ ları 2a/6

ķara Kara, siyah.

ķ. 4b/21, 5b/17, 6b/21

,10b/4, 13b/5, 16b/17

ķ.+ ya 4b/16

ķarar < Ar. Karar, hüküm.

ķ. idüp 17a/5

ķārbān < Far. Kervan.

ķ.+ ı 14a/12, 14a/14

ķarın Karın.

ķ.+ **ında** 8a/16

ķarındaş Kardeş.

ķ.+ **ı** 3b/4, 5b/2, 8a/4,
9b/15,15b/9, 16a/16, 16a/20

ķ.+ **ıdur** 4a/1

ķ.+ **ıyıla** 9b/18

ķ.+ **ları** 15b/16

ķarīb < Ar. Yakın.

ķ. 6b/12

ķarye < Ar. Köy.

ķ.- **i semānīn** 4b/17

ķ. 4b/18

ķātīl < Ar. Birini öldüren kimse.

ķ.+ **i oldı** 3b/4

ķatīl < Ar. Öldürme; öldürölme.

ķ. **iderdi** 9a/13

ķ. **idüp** 13b/21, 14a/14, 14b/14,
15a/20

ķ. **itdügi** 8b/12

ķ. **itdügidür** 8b/5

ķ. **itmişdür** 6a/3

ķ. **olunan** 16b/7

ķ. **olunduķdan** 10b/4

ķāvm < Ar. Kavim, boy.

ķ.+ **ni** 4b/11

ķavurma (<ķağurma ~ ķavırma)

Kavurma.

ķ. 12b/11

ķaya Sert ve iri taş kütleli.

ķ.+ **dan** 5b/3

ķayalı (< ķaya + lıg) Kayalı.

ķ. 5b/7, 15a/12

ķayalık Kayalık.

ķ. 6a/13

ķaz (< ķāz) Ördekgillerden, perde ayaklı büyük kuş.

ķ. 7a/19

ķebāb < Ar. Ateşte pişirilmiş et, kebab.

ķ. **itmişdür** 11b/12

ķefen <Ar. Kefen, ölü sarılan bez.

ķ. 2a/5

ķelām < Ar. Söz.

‘**ākībet-ü** ķ. 2a/18

ķelimāt < Ar. Kelimeler.

ķ. 3a/6

ķemān-dār < Ar. Keman, yay çalan kişi.

ķ. 7b/7, 8b/3, 9b/10

ķemend < Far. Ucu ilmekli uzun ip.

ķ. 7a/18, 8b/18

kenār < Far. Bir şeyin bitiş kısmı, bitiş yeri, uçta kalan kısmı; merkezden uzak olan yer, uç, köşe, yan.
k.+ mda 10a/15,13b/5, 15a/7

kendü (< kentü) Kendi zamiri.
k. 6a/1, 3a/15
k.+ leri 16b/16
k.+ si 14b/18

kepāde < Far. Okçuluğa yeni başlayanların sâdece kol alıştırmak için kullandıkları bol ve gevşek talim yayı.
k. 8b/15

kerbzār < Ar. + Far. Üzüntü, keder yeri.
k.+ idi 6a/12

kerīmü’ş-şān < Ar. Büyük, yüce iyilik sahibi.
k. olmağın 8a/19
k.+ ıla 2b/7
vālide-i k.+ ıla 2b/9

kes - Kesmek.
k.- mişdür 9a/9
k.- üp 10b/1

kesil- Kesilmek.
k.- en 16b/14

keşīr < Ar. Çok defa, sık sık.
müddet-i k. 4a/21

keskin İyi kesen, çok kesici.
k. 11b/21

keşret < Ar. Çokluk, bolluk, ziyadelik.
k.- i isti‘mālle 12b/13

kethūdā < Ar. Kahya.
k.+ sı 11b/18

kevkeb < Ar. Yıldızlar.
k.+ inün 1a/5

ki Bağlaç.
k. 1a/14,
1b/6, 2a/15, 2a/3, 2b/14, 2b/20,
2b/4, 2b/9, 3a/15, 4b/16, 5b/11,
5b/18, 6a/17, 6a/3, 8a/1, 9a/18,
9b/3,10a/17, 10a/18, 13a/11,
15b/15, 16a/13, 16b/11, 16b/7

Kimesne (< kim erse) Herhangi bir şahıs; hiçbir insan, kimse.

k. 4a/9
k.+ ye 11b/14
k.+ yi 4b/2

ķır - (< ķīr-) Kırmak.
ķ.- dılar 16b/7

ķırıl - Kırılmak.
ķ.- up 10a/3, 12a/2

 kırk Kırk. k. 4a/11, 7a/4, 7b/5, 8b/18, 9b/21,11b/1, 11b/15	 Kirmānī Kirman'a ait olan, Kirman'a has. k. 5b/11, 13b/1
 kırk beş Kırk beş. k. 10b/20	 kişveristān < Far. Ülke, yer, memleket. k. 2a/19,11a/12
 kırk bin Kırk bin. k.+ den 3b/1	 kitephāne < Ar + Far. Kitaplık, kütüphane. k.+ sinde 2b/20
 kırk iki Kırk iki. k. 3b/12	 kıl - Kılmak. k.- ıvirdi 1a/11 kāfir-i şüm k.- mışdı 2b/11 irsal k.- mışlaridi 2b/17
 kışsa < Ar. Hikāye, rivayet. k. 16a/8	 kılın - Kılınmak. k.- dı 3a/13,12b/9 tesmiye k.- dı 2b/3 zamīme k.- dı 17a/1 iṭnāb k.- mamuşdur 3a/6 taḥmīs k.- up 2b/18
 kışla (< kışlag) Askerlerin barınması için yapılan büyük bina. k.+ ya 10a/17	 kılıç Uzun, kesici silah. Kılıç. k. 5b/1, 5b/11, 7a/9,12a/1 k.+ ıla 12a/4, 7a/15
 kışla - (< kışlag) Kış mevsimini geçirmek. k.- yup 15b/12	 koy - (< kod-)Koymak. k.- dılar 5a/18 laḳāb k.- dılar 5a/13 k.- dukda 9a/21 k.- dı 8b/19
 kışlak (< kışlag) Kışın barınılan yer, kışlık yer. k. 16b/18	
 kıtāl < Ar. Savaşma; birini öldürme, vuruşma. k. idüp 16b/2	
 kızıl Parlak kırmızı, kızıl. k. 8b/2	

kol (< kōl) Kol, organ.

ķ.+ m 9a/9

kolçak (< kōl + çak) Elbise kollarına bilekten dirseğe kadar olan kısmı örtecek şekilde geçirilen, kol gibi dikilmiş parça, kolluk; başparmağı ayrı olan yün eldiven; bilezik.

ķ. 7a/13

kolçaklı (< kōl + çak + lıg) Kolçaklı.

ķ. 9a/8

kon - Konmak, vermek.

ad ķ.- mişdur 10b/17

ķ.- up 15a/8

konul - Konulmak.

ķ.- dı 2b/20

ķ.- mişdur 13b/15

ķ.- muşdur 9a/17,10b/6

konuk Misafir.

ķ. 12b/11

ķ.+ iken 14a/21, 14b/9, 16a/1, 16a/11

korķulu (< korķ-u+lıg) Korkulu, korku veren, ürküten.

ķ. 6b/10, 6b/9

kov - (< kōw-) Kovmak, defetmek.

ķ.- duğıdur 7b/2

ķ.- arlariken 6b/17

ķoy - (< kōd-)Koymak.

ķ.- up 15a/4

ķōşk < Far. Bahçe içindeki büyük, süslü ev, kasır.

ķ.+ idi 3a/16

ķudūm < Ar. Mehter musikisinde vurmali çalgı.

ķ.+ una 9b/19

ķuduz (< kūtuz) Kuduz.

ķ. 8a/12

ķūh < Far. Dağ.

ķ.- ı 'arafat 2a/8

ķul Devşirme asker, hizmet için para karşılığında sahip olunan kimse.

ķ.+ larından 12b/17

ķulaç Kulaç.

ķ. 8b/18

ķumaş < Ar. Dokuma, kumaş.

ķ. 7a/3, 7a/6

ķur - Kurmak.

ķ.- tulduķda 7a/17

ķurb < Ar. Yakın.

ķ.+ ında 4b/16 ,15a/15, 16a/6, 16b/1, 16a/19

ḳurbān < Ar. Allah yolunda kesilen hayvan.

ḳ. olduḡudur 8a/11

ḳ.+ lar 10b/1

ḳurt Kurt.

ḳ. 7b/1, 7b/20, 8a/12, 11a/4

ḳ.+ ları 7b/2

ḳurtar - (< kurtgar-) Kurtarmak.

ḳ.- ivir 9a/4

ḳutlu (< ḳut + lug) Uḡurlu, m̄barek.

ḳ. olsun 11a/2, 14a/8.

ḳ. 14a/8

ḳuvvetl̄u < Ar. + Tr. Kuvvetli, ḡçl̄u.

ḳ. 11b/21

ḳ.+ idi 6a/10, 6b/8

k̄ll̄i < Ar. B̄t̄un, hep; b̄t̄une ait.

k. 12a/17, 13a/17, 14a/15, 14b/4,

L

lācerem < Ar. Ş̄üphesiz, beselli.

l. 2a/12

laḳin (< lāḳin) Çıkılması ḡç, sarp kaya.

l.+ i 5b/2

lafz < Ar. S̄öz.

l.+ ını 9b/1

la'īn < Ar. Lanetlenmiş, lanetli.

şeytān-ı l. 4a/13

laḳāb < Ar. Takma ad, lakap.

l. 5a/18

l. ḳodılar 5a/13

l.+ ıyıla 12b/20

lala < Far. Bir çocuḡun bakımı, eğitim ve terbiyesiyle meşgul olan erkek terbiyeci; Şehzādelerin özel eğitimiyle meşgul olan, valilikleri esnasında yardımcıları durumunda olup idari işlere bakan kimse.

l.+ sı 11a/4, 13b/8

laḳīf < Ar. Nazik, hoş, yumuşak.

ḥil'at-ı l. 16b/19

laḳīfe < Ar. Kalp hallerine ait ince ve hoş mana, kelimelerle açıkça anlatılamayan, ancak rumuzlu olarak ehline sezdirilen ince anlam.

l.+ si 3a/10

lāzım < Ar. Lazım, gerekli.

l.+ dur 16b/5

lebbeyk < Ar. Hac sırasında Cenabıhakk'a hitaben söylenen, "Senin emrini yerine getirmeye hazırım, maksadım daima sensin, muhabbetim, ihlâsım, kulluğum sanadır" anlamındaki bir cümlenin ilk kelimesidir.

l. 2a/9

leşker < Far. Asker.

'ale'l-**huşûş** l.- i islâma 16b/5

l.+ e 7a/1

l.+ i 16b/1, 6a/3

l.+ ine 16b/6

libas < Ar. Elbise.

l.+ ı 5a/12

l.+ ında 9b/15

M

ma'an < Ar. Manalar, anlamlar.

m. 3a/21,10b/12, 13a/17

mağara < Ar. Yer altında, dağ yamaçlarında, kayalar arasında çeşitli sebeplerle tabiî olarak meydana gelmiş

olan, insan ve hayvanlara barınak olabilecek genişlikteki oyuk veya kovuk, in, gar, kehf.

m.+ de 7a/10

mağlup < Ar. Yenik, yenilmiş.

m. olmağıla 16b/5

mağām < Ar. Durulacak yer, makam; mevki.

m.- ı pürşafâda 1b/2

mağtûl < Ar. Öldürülmüş, katledilmiş.

m. olıcağ 14b/17

m. olmışdur 5b/20

māh < Far. Ay.

m.- ı recebden 4b/14

mağbūs < Ar. Tutsak.

m.+ ı 9a/5

m.+ uñ 9b/15

mağrem < Ar. Başkalarından saklanan, başkaları tarafından görülmesi, bilinmesi, duyulması istenmeyen, gizli.

m. 2a/4

m.+ leri 2b/8

maḥṣūṣ < Ar. Yalnız bir kimseye ya da nesneye ait olan; birisi için ayrılmış, tahsis edilmiş.

m.+ iken 8b/21

māl < Ar. Mal, varlık, servet; kişiye ait büyükbaş hayvan.

m.+ m 7b/13

m.+ ı 10a/2

m.+ ların 10a/4

m.+ larını 14b/14

ma'lūm < Ar. Bilinen, belli.

m.+ dur 17a/11

ma'mūr < Ar. Bayındır.

m. idüp 5a/15

mānend < Far. Benzer, eş.

m. 2a/8

manṣūr < Ar. Allah'ın yardımıyla üstün gelmiş, muzaffer.

m. 11b/13

manzūme < Ar. Vezinli, kafiyeli eser.

m.+ lerin 2b/16

marīz < Ar. Hasta, hastalık; kusurlu.

m. olup 15b/13

maẓhar < Ar. Bir şeyin görünür duruma geldiği, görüldüğü,

açığa çıktığı, zahir olduğu yer veya kimse, tecelli yeri.

m. 5b/21

medfūn < Ar. Defnolunmuş, gömülmüş.

m.+ dur 14b/8, 15b/14

mekān < Ar. Yer, mahal.

m. tıutup 5a/9

me'mūn < Ar. Tehlikesi olmayan, korkusuz, emniyetli.

m. 12a/6

m. 15b/9

men Ben.

m. 1b/6, 1b/9

men' < Ar. Yasak etme, bırakmama; durdurma, esirgeme, önleme.

m. idüp 13a/5

m. eyledi 5b/15

merḥamet < Ar. Şevkat gösterme, acıma, birini esirgeme.

m. 10a/13

merḥūm < Ar. Ölmüş Müslüman erkek.

m.+ uñ 2b/20

meşâyih < Ar. Şeyhler.

m. 17a/6

meşhūr < Ar. Herkesçe bilinen, ünlü, şöhretli kişi.

m. 4b/16, 3a/5

m. olmuşdur 8a/20

m.+ dur 3b/13, 6a/5,
9b/11,8b/12, 8b/5, 12a/5,
16a/7, 16b/12

meşrūh < Ar. Açıklanmış, şerh edilmiş

m. 3a/2

metā' < Ar. Satılan mal; eşya.

m.- i yasakdan 5b/14

mevcūd < Ar. Var olan, bulunan.

m. bulunan 2b/1

mevt < Ar. Ölüm.

m. itdügini 9a/7

mevzi' < Ar. Yer.

m.+ de 10a/10, 13b/20

meydan < Ar. Geniş, açık, düz yer; alan.

m.+ dan 8a/1

mezar < Ar. Kabir.

m.+ ı 16a/7

mezbūr < Ar. Anılan, adı geçen.

m. 2b/15,16a/2

mezkūr < Ar. Zikredilen, anılan.

m. olmağın 6a/8

mihr < Far. Güneş.

m.- i sipihr-i risalet-ün hulefâyı
1a/8

miqdār < Ar. Ölçü; değer, kıymet.

m. 13a/12

mi'mār < Ar. Binaların projesini hazırlayan, planını çizen ve plana göre güzel bir biçimde yapılması için gerekli her türlü işi yapan kimse.

m.+ laruñ 3b/14

minnet < Ar. Yapılan bir iyiliğin yükü, ağırlığı altında ezilme, iyilik yapana karşı kendini daima borçlu hissetme; teşekkür etme, şükür, hamdetme.

m. 1a/2

mir < Far. Baş, başkan, emir, bey.

m. 5b/9

miri < Far. Devlete ait olan; devlet hazinesi.

m.+ den 5a/20

mişāl < Ar. Örnek.

m. 2a/7

misk < Far. Güzel koku.

m. düşürmek 5a/19

m. 5b/13

Mısrî Mısır ülkesine ait.

m. 12a/1

mu'âdil < Ar. Denk, eşit, benzer.

m. 2a/17

mu'allaka <Ar. İslâm'dan önce cahiliyet devri Araplarının çok beğenip Kâbe duvarına astıkları meşhur kasidelerden her biri.

seba'-i m.+ ya 2a/17

mu'azzam < Ar. İri, kocaman; yüce, ulu.

devlet-i m. 2a/3

ziyaret-i ka'be-i m.+ ya 1b/1

mufaşsal < Ar. Ayrıntılara girilerek geniş biçimde anlatılan, ayrıntılı, tafsilatlı.

m. 3a/2

tevârih-i m.+ aya 5a/4

muḥabbet < Ar. Sevgi ,aşk, dostluk; sohbet.

m. idüp 12a/17

muḥâlefet < Ar. Karşı olma, karşı çıkma.

m. idüp 13a/20

muḥârebe < Ar. Savaş.

m. idüp 14b/17

m.+ ler idüp 15b/7

muḥibb < Ar. Seven; dost,yar.

m.- i çâryâr olup 11a/13

m.- i putperestlik oldu 4a/17

muḥtemel < Ar. İhtimal.

m.+ idi 2b/15

muḥârin < Ar. Yakın.

m. ola 2b/4

muḥarreb < Ar. Yaklaşmış, dost kabul edilmiş.

m.+ i olmağla 12b/14

m.+ i olup 12b/2

munṭazam < Ar. Düzgün; düzenli.

m. 17a/19

murâd < Ar. Dilek, amaç.

m. idindiler 2b/2

muraşsa' < Ar. Kıymetli taşlarla süslenmiş.

m. olunmuşidi 5b/12

muşarrah < Ar. Ayrıntılı şekilde ortaya konmuş, açıklanmış.
m. 3a/9

mūti' < Ar. Uyan, itaat eden; yumuşak başlı.
m. **itmişdür** 9a/14

muvaḥḥid < Ar. Allah'ın birliğine inanan, tevhid eden Müslüman.
m. **olmağın** 6a/1
m. **olmağla** 10b/7

mübārek < Ar. Saygıdeğer, muhterem.
m. 3b/7

mübeyyen < Ar. Açıkça ortaya konan, açıklanmış olan.
m.+ **iken** 3a/9

müddet < Ar. Zaman, süre.
m.- i **keşire** 4a/21

mülākāt < Ar. Karşılıklı konuşma, görüşme.
m.- i **cismāniyye** 2a/12
m. **olduğumuzda** 2b/7

mülk < Ar. Taşınmaz mal.
m. 4b/1

mümkün < Ar. Olması ihtimal dahilinde olan, kabil.
m.+ **dür** 13a/12

münāsebet < Ar. Yakınlık, ilişki.
m.- i **rūhaniyye** 2a/12

münāsip < Ar. Uygun, yerinde.
m. 16b/18

münderiç < Ar. Bir şeyin içinde bulunan.
m. 10b/12, 3a/5

münevvere < Ar. Aydınlatılmış, ışıklı, nurlu.
medīne-i m.+ ye 10b/8, 11a/5

münhezim < Ar. Bozguna, hezimete uğramış kişi.
m. **itmek** 16b/2

müntehī < Ar. Bir yere ya da bir şeye varıp ulaşan, son bulan; son dereceye ulaşan.
m. **oldı** 5a/3
m. **olduğı** 2a/21
m. 2a/20

münteşir < Ar. Yayılmış, yaygın.
m. oldu 5a/9

münkazi < Ar. Son bulmuş, sona
ermiş.
m. olmuşdur 4b/8

müraca'at < Ar. Başvuru.
m. buyurdılar 2b/5
m. itdükte 11a/8

Müslimān < Ar. Müslüman.
m.+ lardan 13a/4

müste'āb < Ar. Hoşa giden, beğenilen.
elkāb-ı m. 12b/8

müşerref < Ar. Şeref kazanmış, şerefli.
m. olan 1b/15
m. olup 10b/9

müşkil < Ar. Zor, güç, çetin.
m. olmağın 15a/17

müte'arif < Ar. Herkesçe bilinen.
m. olan 3a/5

müteellim < Ar. Elemlı, kederli.
m. olmağla 4a/13

mütemekkin < Ar. Yerleşmiş.
m. oldılar 17a/6
m. olup 15b/18

müteveccih < Ar. Yönelmiş, yönelen;
birine yakınlık duyan, bir
yere gitmek için o tarafa
doğru yola çıkan.
m. olmuşdur 4a/5
m. olup 16a/17

mütevellid < Ar. Dünyaya gelen,
doğmuş; -den dolayı,ileri
gelmiş, hasıl olmuş.
m. olduğudur 7a/18, 7a/4
m. 8b/2

müverrih < Ar. Tarihçi.
m.+ in 3b/21

mü'min < Ar. Müslüman.
m. 10b/7

müjgān < Far. Kirpik.
m. 2a/7

müzekkir < Ar. Zikrettiren, hatıra
getiren andıran; zikreden.
m. düşüp 2b/21

N

nācār < Far. Çaresiz.
n. 14b/21

nāḡah < Far. Zamansız, ansızın.

n. 15a/21

nāḡaḡ < Ar. Hakka ve adalete uymayan, haksız.

n. 14b/14

naḡīr-bāz < Far. Avcı.

n. 10a/6

na‘l < Ar. Nal; pabuç.

n.+ **inen** 9a/1

n.+ **in** 14b/6

nām < Far. İsim, ad; ün.

n. 6a/21, 7b/21, 9a/10, 9b/5,
10a/9, 10b/8, 11b/18, 13b/20,
16a/10

n.+ **ı** 10b/5

nāmdār < Far. Namlı, ünlü.

n. 17a/4

nāme < Far. Mektup

n.- **i şerifleriyle** 10b/19

nāmvār < Far. Namlı, ünlü, meşhur.

n. 9b/13

naşr < Ar. Yardım.

n. 12b/15

naşīb < Ar. Bir kimseye düşen pay, hisse.

n. **oldı** 5b/1

n.+ **ün** 2a/2

naẓar < Ar. Bakış, bakma.

n.+ **ma** 5b/21

nāzil < Ar. Yukarıdan aşağıya inen.

n. **oldu** 3a/17

n. **olmuşdur** 4a/6

naẓīre < Ar. Bir şairin manzum eserine başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiye ile yazılan benzer manzume.

ğazel-i n. 1b/18

naẓm < Ar. Vezinli, kafiyeli söz.

n. **itmişdür** 13a/1

ne Ne zamiri.

n. 13a/12, 1b/9

nefer < Ar. Asker, er.

n. 4b/12, 16a/12

neḡr < Ar. Akarsu, büyük ırmak.

n.- **i firatı** 16a/5

nerīmān < Far. Yiğit, cesur, pehlivan.

n. 8b/18

n.+ **la** 6b/12

neseb < Ar. Soy, sop, atalar silsilesi.

n.- i ālīleri 5a/3

n.- i ‘aliyyelerin 3a/4

n.+ i 1a/14

nesl < Ar. Kuşak, nesil.

n.- i ādem 1b/5

n.+ inden 7b/19, 9b/2, 12a/14,
12a/15,13a/3, 16b/16

n.+ indendür 1a/14, 5b/18

nesne (< ne + erse + ne) Cansız
varlık, şey, nesne.

n. 11a/18

neşr < Ar. Düzyazı.

n. 1b/14

nev‘ < Ar. Tür, çeşit.

n.- i insānī 3a/9

nevāhī < Ar. Etraf, çevre.

n.+ de 15a/1

n.+ sini 16b/21

nice (< ne+çe) Çok, pek çok.

n. 1a/17,2a/1, 12a/6, 13a/20
17a/4, 17a/5

niçün (< ne+çün) Niçin.

n. 11b/19

niğār-istān < Far. Resim ve heykel
atölyesi, puthane; güzeli çok olan ye

n. 17a/13

nisbet < Ar. Oran; ilgili; ölçü.

n. 2a/18

nizā‘ < Ar. Kavga, çekişme.

n. itdükde 7b/21, 9b/5

nola Ne ola.

n. 2a/5

nūr < Ar. Işık; aydınlık, parlaklık.

n.- ı şerifleri 3b/6

nūş < Ar. İçme, içiş; tatlı şey.

n. iyle 2a/11

nūsha < Ar. Bir yazıdan çıkarılan
suret, yazılı bir şeyin benzeri, eşi.

n.+ sı 2b/19

O

o İşaret zamiri.

o. 11b/21

oba (< ōpa) Oba, yer, yurt.

o.+ nuş 7b/1

o.+ ya 12a/1, 9b/16

ocağ (< oçağ) Yemek pişirmek
amacıyla ateş yakılan yer;
duvar dibinde, içinde ateşin
yanacağı içerlek bir düzlüğü
ve üzerinde dumanı çekecek
bir bacası bulunan yer; ev,
bark, aile.

o. idinüp 15b/17

ocaklık (< oçak + lıg) Bir yapının çatı veya temelindeki temel direği; Osmanlı devletinde, sınırları koruması ve gerektiğinde orduya kuvvet göndermesi şartıyla gelir ve ürününden faydalanması için verilen ve babadan oğula veya aileye kalan toprak.

o. 16b/19

o.+ larına 17a/1

oğul Erkek evlat, oğul.

o.+ ı 5b/19, 7b/20, 9b/4, 11a/4, 12b/18, 13a/19, 13a/6, 13b/14, 14b/15,

o.+ ina 5b/1

o.+ ını 13b/17

o.+ u 3b/21

o.+ udur 4a/1

o.+ ları 13a/8, 16a/12

o.+ lı 16b/11

o.+ uş 13b/13

Oğuznâme <Tr. + Far. Oğuzların soyu hakkında bilgileri barındıran kitap, Oğuz boyu silsilenamesi.

o. 3a/4

o.+ de 6a/5, 6a/7, 10b/12

o.+ den 2b/1

o.+ ye 6a/8

oğ Ok, kurşun, mermi.

o. atariken 9a/2

o. 5a/20, 5b/13, 8b/21,

13a/13, 13a/14, 14a/13,

o.+ ıla 7b/15, 7b/8, 8b/4, 9b/7, 11b/10, 13b/21, 14b/6,

o.+ ın 15a/4

o.+ la 6b/3, 8a/13, 9a/4

oğu - (< oğı-) Okumak.

o.- muşdur 6a/1

ol- (< bol-) Olmak.

o. 1a/2, 1a/3, 1a/8, 1b/14, 1b/2, 2b/7, 3a/3, 3b/10, 3b/2, 4a/18, 7b/13, 7b/19, 9a/4, 9b/10, 9b/14, 11b/15, 12b/2, 12b/5, 13b/13, 14b/12, 14b/21, 15a/16, 15a/18, 15a/9, 15b/1, 15b/10, 15b/11, 15b/12, 5b/5, 16b/10, 16b/21,

o.- acagını 4b/13

o.- an 2b/8, 2a/19,

3a/17, 4b/17, 11b/5, 12b/14, 12b/4, 13a/11, 14a/20, 15b/9

'ābid o.- dı 4a/10

baḥādur o.- mağın 11b/7

ba'is-i du'ā-i ḥayr o.- a 2b/21

bādı o.- up 2a/13

beg o.- up 14b/11, 16a/3

beg o.- dı 12b/14, 14a/11

beg o.- dılar 5a/15

beg o.- duğda 7a/1, 7a/13, 7a/9, 7b/8, 8a/11, 8b/17, 8b/19, 8a/18, 8b/3, 8b/9, 9a/11, 9b/19, 9b/2, 10a/18, 10a/5, 10b/17, 10b/6, 11a/20, 11a/3, 11b/21, 11b/7, 12a/10, 12b/2

behremend o.- muşlardur 7b/4

cāiz o.- mağla 3b/3

cām-ı cem o.- mağla 2a/15

cem' o.- up 17a/4

darü'l-ḥilāfe o.- dı 3b/18

dâhil o.- dı 4a/12
defn o.- undı 14a/18, 16a/7
fevt o.- anlaruñ 9a/20
muqârin o.- a 2b/4
muraşsa' o.+ inmuşidi 5b/12
müşerref o.- an 1b/15
müte'arif o.- an 3a/5
pādişāh o.- an 15b/10
ḥābībullāh o.- an 1a/6
ḥan o.- an 9b/3
ḥan o.- dı 6a/16
ḥan o.- dılar 13a/6
kanıltaş o.- dı 8a/5, 9b/8
kātīli o.- dı 3b/4
fevt o.- dı 5a/11, 5a/16, 12b/11,
13b/10, 13b/3, 14a/5, 15a/11,
15b/14,
gark o.- dı 5a/11
muḥibb-i putperestlik o.- dı
4a/17
müntehī o.- dı 5a/3
münteşir o.- dı 5a/9
naşīb o.- dı 5b/1
şāyi' o.- dı 10b/1
vāqi' o.- dı 2b/13, 16a/9
zāhir o.- dı 5a/21, 13a/21
mütemekkin o.- dılar 17a/6
peşimān o.- dılar 12b/5
putperest o.- dılar 4a/19
nāzil o.- du 3a/17
vāqi' o.- du 3a/11
müntehī o.- duğı 2a/21
o.- duğıdur 5b/17, 6b/21, 8b/3
, 15a/12
mütevellid o.- duğıdur 7a/18,
7a/4
ḫurbān o.- duğıdur 8a/11
o.- duğın 11a/10, 16b/16

o.- duğından 12b/1
mülākāt o.- duğumuzda 2b/7
o.- dukda 6b/6
serefrāz o.- dukda 2a/14
o.- dukda 7b/14, 10a/20
fevt o.- dukda 13a/6, 15a/13,
15a/8
şehīd o.- dukda 16a/6
ziyāde o.- dukda 3b/1
fevt o.- dukdan 16a/2
ḳabūl o.- ıcak 3a/14
maḳtūl o.- ıcak 14b/17
o.- mağıla 7b/12, 7b/8, 13b/19,
14a/3
mağlup o.- mağıla 16b/5
peydā o.- mağıla 15a/21
ziyāde o.- mağıla 12b/19
o.- mağın 2b/12, 3a/3, 5b/19,
8b/4, 9a/12, 10a/6, 12a/21,
15a/13
gürzbāz o.- mağın 8b/10
kerīmü'şşān o.- mağın 8a/19
mezkūr o.- mağın 6a/8
muvaḥḥid o.- mağın 6a/1
müşkil o.- mağın 15a/17
ḫalīfe o.- mağın 10b/18
o.- mağ-la 5b/2
bahādur o.- mağla 16a/3
muvaḥḥid o.- mağla 10b/7
muḳarrebī o.- mağla 12b/14
müteellim o.- mağla 4a/13
putperest o.- mağla 5b/20
ziyāde o.- mağla 2a/16
ḳābil o.- mayıcaḳ 15a/1
ḳāil o.- mayup 3b/3
şehinşāh-i rüm o.- mazdı 2a/2
ḫālī o.- mazdı 11b/8

sultānlık o.- mazsa 1b/21
o.- mişdur 8a/13
fevt o.- mişdur 4b/7, 6a/11,
6a/19, 6a/6, 6b/2, 7a/11, 7a/21,
7b/10, 7b/5, 8a/9, 8b/13, 8b/20,
9a/10, 9b/12, 10a/1, 10a/14,
10a/8, 10b/15, 10b/21, 11b/17,
12a/19, 12a/8, 14b/8,
maqtül o.- mişdur 5b/20 ş
meşhür o.- mişdur 8a/20
münkazî o.- mişdur 4b/8
fevt o.- muşdur 5b/16, 7a/6
mütevccih o.- muşdur 4a/5
nazil o.- muşdur 4a/6
o.- sa 3a/7
o.- san 2a/2
yasāk o.- sun 11b/5
han o.- sun 8a/2
kutlu o.- sun 11a/2, 14a/8
ri'āyet o.- undı 15b/5
şurū' o.- undı 5a/6
ri'āyet o.- unmişdur 14b/4
o.- up 1a/15, 3b/17, 5a/2, 7b/12
,15a/21, 15a/8
defn o.- up 14b/8
fevt o.- up 4a/19, 4b/19, 6a/16,
7b/20, 9b/4, 13a/19, 13b/7,
13b/8, 14a/17, 17a/8
ğarq o.- up 16a/6
marîz o.- up 15b/13
muhibb-i çaryār o.- up 11a/13
muqarrebî o.- up 12b/2
müşerref o.- up 10b/9
mütemekkin o.- up 15b/18
mütevccih o.- up 16a/17
pādişāh o.- up 12b/17, 13a/21
pādişeh o.- up 5a/10
peydā o.- up 15a/16

pîr o.- up 13b/11
serāsîme o.- up 15b/1
serefrāz o.- up 11b/14
şehîd o.- up 13a/8
şerefrāz o.- up 14a/2
tābi' o.- up 3b/3
zāyi' o.- up 10a/2
hāsıl o.- up 13b/9
han o.- up 13a/7

olun - (< bol-un-) Olunmak.

aḥz o.- an 16b/14
katl o.- an 16b/7
zîkr o.- an 16b/13, 6a/9
defn o.- dı 15a/9, 17a/9
tesmiye o.- dı 3a/20
hāvāle o.- dı 3a/3
tefahhuş-ı aḥvāl o.- duḡda
2b/10
fevt o.- duḡdan 4a/16
katl o.- duḡdan 10b/4
ri'āyet o.- mişdur 14a/15
hāvāle o.- muşdur 6a/8
teşrîf o.- up 12b/20
hāvāle o.- up 5a/5
îrād o.- up 3a/6
irsāl o.- ur 13a/13

sultān-ı o. 17a/10

otur - (< oltur-) Oturmak.

o.- dılar 10a/16, 16b/9

otuz Otuz.

o. 8a/7, 8b/6, 10b/2, 10b/20

otuz beş Otuz Beş.

o. 3b/19

Ö

öğren - Öğrenmek.

ö.- meye 5b/8

öl - Ölmek.

ö.- ıcek 9a/19

öldür - (< öl-ür-) Öldürmek.

ö.- mişdür 7a/15

ölüm Ölüm, fevt, vefat.

ö. 13b/20

‘ömr < Ar. Ömür, hayat

‘ö. sürmişdür 5b/6, 6b/12, 7b/17, 8a/15, 8a/21, 8b/7, 10b/3

‘ö. sürüp 3b/19, 3b/12, 3b/15, 4a/20, 4a/4, 4b/6, 5b/16, 6a/11, 6a/19, 6b/19, 6b/2, 6b/8, 7a/16, 7a/20, 7b/4, 8a/8, 8b/20, 9a/15, 9a/9, 9b/12, 10a/1, 10a/8, 10b/20, 11a/15, 11b/16, 11b/2, 12a/18, 12a/8, 12b/10, 13b/10, 13b/7, 14a/6, 17a/7

‘ö.+ i 16a/8

Ön (< öñ) Ön.

ö.+ ünde 14b/5

örs (< urs) Üzerinde maden dövmeğe mahsus çelik alet; ayakkabıcıların, çivi çakacakları veya vardelasını perçinleyecekleri ayakkabıyı üzerine geçirdikleri demir

alet.

ö.+ e 9b/21

P

pādişāh < Far. Hükümdar, sultan.

p. olan 15b/10

p. olup 5a/10, 13a/21

papa < Yun. Katolik kilisesinin başı, dini lider.

rīm-i p. 2b/11

pārele - < Far. + Tr. Parçalamak.

p.- yüp 11b/11

pehlevān < Far. Güreşçi.

p.+ e 8b/16

p.+ ı 8b/14

p.+ idi 9a/8

peltecek Peltek.

p. 12b/1

peşkeş < Far. Hediye, armağan.

p. 12a/9, 12b/7

peşimān < Far. Pişman.

p. oldılar 12b/5

peydā < Far. Açık, belli, ortada.

p. idüp 4a/15, 9b/20

p. itdi 5a/20

p. olmağıla 15a/21

p. olup 15a/16

maḳām-ı p.+ da 1b/2

pīr < Far. Yaşlı kimse; tarikat kurucusu; bir konuda tecrübeli, önder.

p. olup 13b/11

p. 14a/3

p.+idür 3b/14

pīşkeş < Far. Peşkeş, hediye, armağan.

p. 7a/13

pişür - (< biş-ür-) Pişirmek.

p.- mege 12b/12

pişvā < Far. Önder, başkan, lider.

p.+ yılı 1a/10

put < Far. Eski dinlerde, kendisine tapınılan bir ilâhı veya ilâhların bazı niteliklerini temsil etmek üzere yapılmış resim ve heykel.

p. 4a/15

putperest < Far. Puta tapan kişi.

p. oldılar 4a/19

p. olmağla 5b/20

putperestlik < Far. + Tr. Puta tapıcılık.

muḥibb-i p. oldı 4a/17

p.+ den 4b/2

pür-şafā < Far. + Ar. Huzur, rahatlık dolu.

R

rāst < Far. Rastlama, tesadüf.

r. geldükde 16b/3

r. gelüp 7a/14,15a/3

rāşid < Ar. Olgun, erişkin, doğru yolda olan.

r. 1a/9

re‘āyā < Ar. Hükümdarın yönetimi altında bulunan ve vergi vermekle yükümlü bulunan halk.

r. 13a/5

r.+ ya 11b/5

receb < Ar. Arabi ayların yedincisi, üç ayların ilki.

māh-ı r.+ den 4b/14

redd < Ar. Kabul etmeme, geri çevirme.

r. 1b/11

resm < Ar. Bir nesne, bir canlı yahut tabiatın kara kalemle, sulu veya yağlı boya ile kâğıt, bez vb. bir yüzey üzerine yapılan benzeri, tasvir, timsal.

r. 3b/10

reşk < Far. Kıskanma, haset;
kıskançlık veren.
r.- i zemzem 2a/7

revā < Far. Layık, uygun, yerinde.
r. 16b/4

riḥlet < Ar. Göç, sefer; dünyadan
göçme, ölme.
r.+ inden 3b/9

ri‘āyet < Ar. Saygı duyma; uyma, itaat
etme; ağırlama; saklama,
muhafaza etme.
r.+ i 3a/12
edeb-i r. idüp 9b/1
r. itmişdür 13a/17
r. olundı 15b/5
r. olunmuşdur 14a/15, 14b/4

ricāl < Ar. Büyük mevkide bulunanlar;
erkekler.
r.+ leriyle 3a/14

risālet < Ar. İnsanları dine teşvik ve
davet etme işi, peygamberlik;
elçi olma, elçilik.
mihr-i sipihr-i r.- üñ hulefayı
1a/8
da‘vet-i r.+ leri 10a/21

rūḥ < Ar. Ruh.
r. 1b/7

rūḥāniyye < Ar. Ruhla ilgili olan;

manevilik.

münasebet-i r. 2a/12

rūzī < Far. Günle, gündüzle ilgili.
r. 2a/3

S

sa‘ādet < Ar. Mutluluk.
s. 2a/13
s.+ le 2b/5

şabāḥ < Ar. Sabah.
ş. 10a/20

şac (< sāç) İnce demir levha.
ş. 6b/1

şafā < Ar. Gönül şenliği, huzur.
ş. 1b/7

şag (< šāğ) Diri, canlı.
ş. 15a/6

şagan Uzun kanatlı hayvan.
ş.+ lar 6b/3

şahrā < Ar. Kasaba kır, ova; çöl.
ş.+ ya 16b/10

şā'ika < Ar. Yıldırım.

ş. 15a/21

sā'ir < Ar. Başka, diğer, ötürü.

s.+ **leri** 15a/20

sal - (< **sāl**-) Koymak, bırakmak;
göndermek, yollamak.

aķın s.- up 12a/12

sālim < Ar. Sağlam, sağlıklı.

s. 15a/6

salṭanat < Ar. Sultanlık, hükümdarlık.

afitāb-ı s.+ ma 12b/16

s.+ **mı** 12b/19

sāmān < Far. Asayiş, düzen.

s.+ **dan** 12b/15

şāmsūn < Yun. İri köpek.

ş. 5b/4

şan - Zannetmek, sanmak.

ş.- **urlaridi** 5b/19

şan'at < Ar. Duygu ve düşünceleri
göze, gönle hitap edecek
şekilde ifade eden söz, yazı,
resim, heykel vs. Sanat.

ş. 5b/8

sancak (< sançak) Sancak, bayrak.

s.+ **m** 14a/5

şar- Sarmak.

ş.- **a** 8a/17, 8a/17

şarı (< sārıĝ) Sarı.

ş. 16b/12

şatıl - Satılmak.

s.- **maķ** 5a/20

sāye-bān < Far. Gölgelek; büyük çadır.

s. 16b/9

sa'y < Ar. Çalışma, emek etme.

s. 1b/7

seb'a < Ar. Yedi.

s.- **i mu'allakaya** 2a/17

şefā < Ar. Şenlik, huzur, safa.

bezm-i ş.+ yı 2a/10

sefine < Ar. Gemi.

s. 4b/14

sekiz yüz Sekiz yüz.

s. 3b/19

seksen Seksen.

s. 4b/12, 8a/8, 9a/9,10b/2,
11b/2, 12a/18, 13b/10, 13b/3,
14a/16, 14b/7, 15b/13

selāšetün < Ar. Bin.

ş. 17a/21

selef < Ar. Bir mevkide daha önce bulunanın yerine geçecek kişi; bizden öncekiler, atala
s. + e 3a/3

semā' < Ar. Gökyüzü.
ḳarye-i ṣ.+ nīn 4b/17

semāvi < Ar. Göğe ait olan; Allah'tan gelen, ilahi.
ṣuḥuf-ı s.+ ye 3b/11

semmūr < Ar. Samur. Küçük, memeli hayvan.
s. 5b/13, 5a/19

semt < Ar. Yön, taraf.
s.+ inden 15b/8
s.+ ine 15a/2

sene < Ar. Yıl.
s. 1b/1, 9b/11
s.+ sinde 14a/6, 15a/10

ser-āsīme < Far. Afallamak, şaşırarak.
s. olup 15b/1

serdar < Far. Komutan.
s. idüp 13a/16
s.+ ların 8b/11

ser-efrāz < Ar. Başı yüce, başı yukarıda, onurlu.

s. **oldukda** 2a/14
s. **olup** 11b/14
s. 12b/9

serḥad < Far. + Ar. Sınır boyu, hudut.

s.+ **de** 12b/5
s.+ **lerde** 16b/21
s.- **i engüriyyeden** 16b/17
s.+ **ine** 13a/3

sev - (< sew-) Sevmek.
s.- **mezler** 11a/14

sevinç (< sev-inç) Sevinme hali, neşe, coşku, sevinç.
s. 7b/6
s.+ **ile** 7b/7

sıçra - (< saçıra-) Sıçramak.
s.- **yup** 11b/9

şığın (< şıkın) Geyik.
ş. 11b/9
ş.+ **a** 12a/4
ş.+ **ı** 12a/3
ş.+ **uñ** 11b/11, 12a/2

şığır (< şığır) Sığır, inek, öküz.
ş.+ **lardan** 7b/1

şırıķ Sırıķ.

ş. 15a/3, 9b/6

silahşor < Ar. + Far. İyi silah kullanan, silah kullanmada usta olan ve iyi savaşıan kişi.

s.+ **idi** 14b/5

silsile < Ar. Atalardan, yaşıayan torunlara kadar zincirleme uzanan soy kütüğü, secere.

s.+ **sinden** 1a/15

sincap < Far. Sincap.

s. 5a/19, 5b/14

sipāh < Far. Asker, ordu.

s. 8b/21

sipaḥ-sālār < Far. Başıkomutan, serasker.

s.+ **ı** 9b/10

sipih < Far. Gökyüzü.

mihr-i s.- i risalet-ün ḥulefayı
1a/8

şoḡ Son.

ş.+ **ı** 1b/20

ş.+ **undan** 13a/3

sonra (< soḡ + ra) Sonra.

s. 2b/6, 3b/9, 4a/16, 4b/15, 4b/7, 5a/10, 16a/14, 4b/1, 6b/19, 10a/10, 10b/4, 16a/2, 16a/3

şovuk (< şoḡık) Soḡuk.

ş.+ **dan** 10a/3

söyle - (< söz + le-) Söylemek.

s.- **dükde** 11a/19

s.- **dükdüginde** 11b/6

söylen - Söylenmek.

s.- **dükde** 14a/8

söz (< sab) Söz, laf.

s.+ **de** 9a/4

şu (< suw) Su.

ş. 10a/15, 13b/4

ş.+ **ya** 5a/11

sulḥ < Ar. Barış, rahatlık, huzur.

s. **idüp** 5b/11

sultān < Ar. Sultan, hükümdar.

s.- **ı oşmanḡazi** 17a/10

s. 12b/20, 14b/3, 16b/15, 16b/17

s.+ **lık olmazsa** 1b/21

s.+ **umuḡ** 2a/15

şun - (< şün-) Bir şeyi büyük veya saygı duyduḡu bir kimseye, makama nezaket kurallarına uyarak yollamak, arz etmek, takdim etmek.

s.- muşdu 2b/10
ş.- up 8b/15, 8b/16

s.+ siyle 7a/19

sübüt < Ar. Sabitleşme, kesinleşme;
gerçekleşme.
s.+ undan 4b/9

sülâle < Ar. Soy.
s.- i âli oşmāngüzīn 1b/15

sür - Yönetip yürütmek; önüne katıp
getirmek veya götürmek;
devam etmek.
'ömr s.- mişdür 5b/6, 6b/12,
7b/17, 8a/15, 8a/21, 8b/7,
10b/3
hükümet s.- mişdür 6b/9
'ömr s.- üp 3b/12, 3b/15,
3b/19, 4a/20, 4a/4, 4b/6, 5b/16,
6a/11, 6a/19, 6b/19, 6b/2, 6b/8,
7a/16, 7a/20, 7b/4, 8a/8, 8b/20,
9a/15, 9a/9, 9b/12, 10a/1,
10a/8, 10b/20, 11a/15, 11b/16,
11b/2, 12a/18, 12a/8, 12b/10,
13b/10, 13b/7, 14a/6, 17a/7

sürgün Ceza olarak oturduğu yerin
dışında gönderilme.
s. 10a/6

sürmelü (< sür-me+lig) Sürmeli.
s. 16a/19

sürü Sürü.
s.+ sine 7b/1

Ş

şādlik < Far. + Tr. Sevinçli olma
durumu, sevinçlilik.
ş.+ dur 1b/20

şāh < Far. Şah, hükümdar.
ş. 15b/6, 15b/8

şāhāne < Ar. Şahlara yakışacak
biçimde olan, çok iyi,
mükemmel.
ş. 2a/14

şark < Ar. Doğu.
'azm-i diyar-ı ş. idüp 16a/15
ş. 5a/8

şart < Ar. Şart.
ş. itdükde 8a/3

şāyi' < Ar. Herkese duyurulmuş,
yayılmış.
ş. oldı 10b/1

şefā'at-nāme < Ar.+ Far. Bağışlanma
kitabı.
ş. 14a/4

şefkat < Ar. Koruma, acıma, esirgeme, sevgi.

ş. **idüp** 10a/13

şehâdet < Ar. Tanıklık yapma, bir şeyin gerçek olduğunu tasdik etme; Allah yolunda şehit olma.

ş.+ **i** 11a/7

şehîd < Ar. Allah yolunda savaşırken ölen kimse, şehit.

ş. 2b/11

ş. **olduğda** 16a/6

ş. **olup** 13a/8

şehinşâh < Far. Büyük padişah.

ş.- **i rûm olmazdı** 2a/2

şehname < Far. Hükümdarların yaşayışını, savaşlarını, zaferlerini genellikle mesnevî türünde, bozan da manzum – mensur karışık olarak tasvir eden eser.

ş.+ **yi** 12b/21

şehr < Far. Kent,il.

ş.+ **in** 4a/2

ş.+ **i** 3b/18

ş.+ **ini** 3b/14

şeh-zâde < Far. Padişah çocuğu.

ş.+ **ler** 7b/21, 9b/5

ş.+ **lerinün** 13b/8

ş.+ **nün** 16a/1

şekl < Ar. Dış görünüş, biçim, tarz.

ş.+ **inde** 4a/14

şen < Er. Neşe.

ş.+ **îdi** 1b/12

şeref < Ar. Ululuk, üstünlük.

ş.- **i iltifâtlarına** 2b/4

ş.- **i iltifâtleriyle** 7b/3

şerîf < Ar. Şerefli, soylu.

hacc-1 ş.+ de 2b/7

hacc-1 ş.+ e 1b/15

nâme-i ş.+ leriyle 10b/19

şerr < Ar. Kötülük, fenalık.

ş.+ **e** 6a/12

şerî'at < Ar. Doğru yol; Allah'ın koyduğu kurallar.

ta'lîm-i ş.- 1 islâm 10b/11

ş.+ **de** 3b/2

şerîf < Ar. Şerefli, soyu temiz; Hz. Hasan'ın soyundan gelen kimseler.

berat-1 ş. 16b/19

emr-i ş. 17a/1

ş.+ **i** 3b/10

nūr-ı ş.+ leri 3b/6
beyt-i ş.+ ün 3a/17

şevk < Ar. Şiddetli arzu, istek.
ş. 2a/10

şeyh < Ar. Tarikat lideri.
ş.+ i 16a/1

şeytân < Ar. Şeytan.
ş.- 1 la'î'n 4a/13

şehzâde-gân < Far. Şehzadeler.
ş.+ 1b/16

şi'âr < Ar. İşaret, belirti, ayırıcı
özellik.
ş.+ em 1b/7
ş.+ 1 2a/4

şikâr < Far. Av.
ş. **iderken** 11b/8
ş. 8b/2
ş.+ **da** 7a/14, 7a/9, 9a/12
ş.+ 1 5b/3
ş.+ **m idüp** 12a/10

şikeste < Far. Kırık, kırılmış.
hâtır-ı ş. 1b/8

şimdi (< uş+imdi) İçinde bulunulan
an, şu an.

ş. 16a/7

şi'r < Ar. Şiir.
ş.+ **inde** 2a/15

şol (< uş + ol) Şu, o.
ş. 16b/7

şu'le < Ar. Ateş alevi; ışık, parlıtı.
ş. 10a/19

şüm < Ar. Uğursuz.
kâfir-i ş. kılmışdı 2b/11

şurû' < Ar. Başlama.
ş. **olundı** 5a/6

şükür < Ar. Verilen nimetlerden
dolayı Allah'a karşı teşekkür
etme.
ş. 2a/3

T / Ṭ

tā < Far. Bir şeyin bulunduğu,
başladığı veya sona erdiği
yeri yahut zamanı anlatırken
söze mübalağa katar.
t. 2a/9

tābi' < Ar. Birine veya bir şeye uyan;
birinin emri altında bulunan
ona bağlı olan.
t. **olup** 3b/3

tāc < Ar. Taç.
t.+ ı 2a/1

tācir < Ar. Ticaretle uğraşan kimse,
tüccar.

t. 7b/13
t.+ üñ 7b/11
t.+ lerin 14b/13

taht < Far. Hükümdarın oturduğu
koltuk.

t.+ a 9b/7
t.+ a geçdi 8a/4
t.+ a geçdükde 13a/19
t.+ ı 12b/18
t.+ la 2a/1
t. idindi 13b/1, 13b/16

taḥmīs < Ar. Divan edebiyatında bir
gazeli, her beytinden önce
birinci mısralarının
kafiyelerine uygun üçer mısra
eklemek suretiyle beşer
mısralık kıtalardan meydana
gelmiş bir manzume hâline
getirme, beşleme.

t. kılnup 2b/18

taḥrīr < Ar. Yazı.

t.+ in 2b/2

tā'ife < Ar. Cemaat, takım; kabile.

ṭ.+ si 14b/13,16a/18
ṭ.+ sine 8b/21

ṭ.- i yezīdi 11a/13
ṭ.+ sine 10b/11

taḳdīr < Ar. Beğenme, beğendiğini
belirtme; ezeli karar, kader.
t.+ ce 10b/13

ṭalep < Ar. İstek.
ṭ. idüp 13a/16
ṭ. itsek 13a/12

ta'līm < Ar. Öğretme, belletme; ders
verme, okutma.
t.- i şerī'at-ı islām 10b/11

tam < Ar. Eksik olmayan, tam, bütün,
olması gereken bütün
nitelikleri taşıyan.
iştihār-ı t. 12a/12

ṭap - Tanrı olarak kabul etmek,
tapmak.

ṭ.- maḳdan 4b/3

ṭaraf < Ar. Cihet, yön.

ṭ.+ ma 12a/14, 16a/21

tāriḥ < Ar. Tarih.

t. 2b/13
t.+ inde 1b/1,17a/8

ṭarīḳ < Ar. Yol.

ṭ.+ iyile 16b/19

taşdıķ < Ar. Gerçek olduğunu söyleme, doğrulama, kabul etme, onaylama.

t. itmişdür 9a/7

taş (< tās) Taş.

ṭ. 5a/7, 15b/2

ṭ.+ in 5a/8

taşak (< tās + ak) Erkeklik bezi, haya.

t. 16b/10

taşkın Taşkın.

ṭ. 10a/15

taşra (< tās+ık+ra) Merkezin dışında kalan yer.

ṭ. 4b/17

tavāf < Ar. Kutsal sayıp etrafını dolaşma, tavaf.

ṭ. idüp 11a/8

ṭay (< tāy) At yavrusu.

ṭ.+ ı 16b/12

ta'yīn < Ar. Belli etme, ayırma, bir memuriyete koyma.

t. idüp 16b/18

ta'zīm < Ar. Hürmet etme, saygı

gösterme.

t. 9a/18

tazı < Far. Köpek cinsi.

t. 5b/4

te'ālā < Ar. Yüce olsun!

t. 1a/1,4b/13, 9a/7,

tedārik < Ar. Temin etme, hazır etme, hazırlık.

ḥüsn-i t.+ le 15a/19

tefāsīr < Ar. Kuran tefsirleri.

t. 3a/1

tefahḥuş < Ar. İyice, etrafıca araştırma.

t.- ı aḥvāl olunduķda 2b/10

tefriķa < Ar. Anlaşmazlık, ayrılık

t. 13a/21

teķā'ūd < Ar. Emekliye ayırma, emekli olma, emekli.

t.+ le 14a/5

tekerlen-(<tegir+mi-le-) Yuvarlanmak.

t.-üp 15b/2

tekye < Ar. Tekke.

t.+ de 17a/9

t.+ sinüj 16a/1

- temeddüh** < Ar. Kendini övme.
t. **idindiler** 2a/14
- terk** < Ar. Bırakma, bırakıp gitme.
t.- i **diyār idüp** 14b/20
t. **idindi** 2a/1
- tesmiye** < Ar. Ad koyma, adlandırma.
t. **olundı** 3a/20
t. 10b/15
vech-i t. 5b/17, 5b/7, 6a/6, 6a/14, 6a/20, 6a/9, 6b/10, 6b/14, 6b/21, 6b/4, 7a/12, 7a/17, 7a/21, 7a/7, 7b/11, 7b/17, 7b/6, 8a/16, 8a/9, 8b/1, 8b/14, 8b/7, 9a/10, 9a/16, 9a/2, 9b/13, 10a/15, 10a/2, 10a/9, 10b/3, 11a/17, 11a/2, 11b/17, 11b/4, 12a/20, 12a/9, 12b/11, 13b/11, 13b/4, 14a/20, 14a/7, 14b/9, 15a/11, 15b/21, 16a/10
t. **kılındı** 2b/3
- te'sîr** < Ar. Bir nesnenin yahut kimsenin bir başkası üzerindeki etkisi, tesiri.
t.+ i 2a/16
- tesvîd** < Ar. Karartma, karalama, müsvedde yapma.
t. 2b/2
- teşrîf** < Ar. Teşrif, şereflendirme.
t. **olunup** 12b/20
hila't-ı hilkat-ı t.+ İnden 1a/3
- teşrîfât** < Ar. Protokol kuralları.
t. 12b/8
t.+ **ıyıla** 14a/2
- tetebbu'** < Ar. Etraflıca inceleyip araştırma.
t. **idüp** 1b/17
- tevâlüd** < Ar. Doğma, doğurma.
t. **idüp** 4b/4
- tevärih** < Ar. Tarihler.
t.+ **de** 3a/1
t.- i **mufaşşalaya** 5a/4
- tevbe** < Ar. Tövbe.
t.+ **leri** 3a/14
- tezvîc** < Ar. Evlendirme.
t. 3b/2
- tıfl** < Ar. Küçük çocuk.
t.+ **iken** 6a/1, 6a/15, 6b/16
- tırnak** (< tırngak) Tırnak.
t.+ 1 11b/11
- tok** Tok.
t. 11b/18

ṭulū‘ < Ar. Doğma, doğuş. ṭ. 1a/6 ṭ.- ı āftābda 6a/6	t. 13a/14
torak İçinde kömür yapılacak ağaçların yakıldığı yuvarlak toprak kümbet veya çukur. ṭ. 10b/16	türbe < Ar. Mezar. t.+ sinde 14a/18
ṭop (< tōp) Top. ṭ.+ ı 8a/1	tīr < Far. Ok. t.+ i 9b/20
ṭūfān < Ar. Nuh peygamber zamanında dünyayı kaplayacak şekilde yağın çok şiddetli yağmur. ' ākıbet-i ṭ. 4b/12	u Ve bağlacı. u. 1b/11, 1b/7, 5b/4, 6a/12, 7a/19, 15b/19
ṭūrna Turna. ṭ. 7a/19	uğur İnsana iyilik, saadet ve şans getirdiğine inanılan durum, uğur. u.- ı islāmda 17a/3 u.+ ımu z 16b/3
ṭut- Tutmak. ḥōṣ t. 2a/10 deft̄er ṭ.- muṣdur 6a/18 ṭ.- up 6b/18, 11b/1, 15a/20 mekān ṭ.- up 5a/9	uğra - (< oğur-) Uğramak. u.- dı 16b/4
ṭutıl - Tutulmak. ṭ.- up 9b/16	' ulemā < Alimler, bilginler. 'u. 17a/6 'u.+ dan 17a/5
tümān Tugayla kolordu arasında yer alan birlik, tümen.	Ulu (< ulug) Çok büyük, çok yüce. u. 16a/17 u.+ sı 6b/3

‘ulūm < Ar. İlimler.

‘u.- ı ilahīyyeyi 4a/7

ulus < Moğ. (<uluş) Millet.

u. 11b/18, 15a/14, 15a/18,
15a/6, 16a/4

ur - Vurmak, saldırmak; inşa etmek.

u.- dıgıdur 7b/15

u.- duğıdur 7b/9

u.- mışdur 14b/6

u.- up 8a/2, 8b/11, 9b/7,
11b/10, 13b/21, 14a/14

u.- urıdi 9a/1

‘urūc < Ar. Yukarı çıkma, yükselme;
Hz. İsa'nın göğe yükselmesi.

‘u. idüp 4a/12

urus Rus.

u. 8b/10

u.+ dan 7a/1,12a/9

Ü

Ü Ve

ü. 2b/12

üç Üç

ü. 4a/10, 4b/19,13a/6, 13a/8,
16b/11

ümmiye < Ar. Okuma yasması
olmayan.

ü. 11a/17

üstād < Far. Usta, üstad.

ü.+ lar 5b/10

üzeri Üzeri.

ü.+ nde 12a/21

ü.+ ne 10a/3, 11b/9, 15a/3

üzre Üzerinde.

ü. 1a/3, 2a/10, 2a/18, 3a/10,
3b/10, 6a/15, 7b/15, 9a/18,
11a/21, 11b/4

ü.+ idi 13a/18

ü.+ iken 12a/3, 16b/3

V

vakt < Ar. Vakit, zaman.

v.+ in 6a/15

vālide < Ar. Anne.

v.- i kerīmü’şşānıla 2b/9

v.+ leri 2b/17

v.+ si 7b/11, 8a/17,10b/16

var - (< bar-) Ulaşmak, erişmek,
varmak.

v.- dılar 10a/18

v.- duğda 13b/12, 14a/15,
16a/21

v.- mağ 2b/15

v.- up 1b/2, 2b/6, 3a/18, 5a/8,
6b/17,11a/8, 12a/14, 12a/17,
14a/11, 14b/4, 15a/14, 15a/19,
16b/20, 17a/6

var (< bar) Mevcut bulunma.

v.+ idi 12b/6, 16b/11

vaḥdet < Ar. Birlik, tek.

cām-ı v.- i 'işret 2a/11

vaḥṣī < Ar. Yabani.

v. 11b/1

vākī'a < Ar. Olmuş olan şey, olay, olgu.

v.+ da 10b/6, 6a/9

vāki' < Ar. Olan, vuku bulan.

v. oldu 2b/13, 3a/11, 16a/9

vaktā ki < Ar. + Far. Ne vakit ki, -diği zaman.

v. 5a/6

ve Ve.

v. 1a/12, 1a/15, 1a/2, 1a/4, 1a/5, 1a/6, 1a/9, 2a/16, 2a/20, 2a/21, 2a/6, 2b/12, 2b/14, 2b/18, 2b/2, 2b/21, 2b/5, 3a/1, 3a/15, 3a/18, 3a/2, 3a/3, 3a/5, 3a/9, 3b/1, 3b/11, 3b/18, 3b/19, 3b/8, 4a/10, 4a/17, 4a/18, 4a/2, 4a/7, 4b/10, 4b/17, 4b/2, 4b/20, 4b/21, 4b/7, 5a/1, 5a/10, 5a/13, 5a/14, 5a/19, 5a/20, 5a/3, 5a/4, 5b/11, 5b/12, 5b/13, 5b/14, 5b/2, 5b/4, 6a/19, 6b/11, 6b/20, 7a/5, 7a/8, 7b/20, 7b/5, 8a/13, 8a/18, 8a/4, 8a/6, 8b/10, 8b/5, 8b/6, 9a/15, 9a/20, 9a/5, 9b/11, 9b/19, 9b/4, 9b/7, 9b/8, 9b/9, 10a/12, 10a/13, 10a/19, 10a/6, 10a/8, 10b/7, 11a/20, 11b/1,

11b/12, 11b/21, 11b/7, 11b/8, 12a/21, 12a/4, 12a/6, 12a/7, 12b/19, 13a/3, 13a/4, 13a/5, 13a/6, 13b/1, 13b/15, 13b/7, 14a/10, 14a/11, 14a/2, 14b/19, 15a/13, 15a/14, 15a/16, 15a/6, 15b/12, 15b/14, 15b/17, 15b/4, 15b/9, 16a/13, 16a/14, 16a/18, 16a/20, 16a/3, 16a/4, 16a/5, 16b/12, 16b/13, 16b/18, 16b/19, 16b/9, 17a/13, 17a/2, 17a/23, 17a/5, 17a/6

aṣḥāb-ıgüzin v. 1a/10

vech < Ar. Sebep; tarz, yol; yüz, çehre.

v.- i tesmiye 5b/17, 5b/7, 6a/14, 6a/20, 6a/9, 6b/10, 6b/14, 6b/21, 6b/4, 7a/12, 7a/17, 7a/21, 7a/7, 7b/11, 7b/17, 7b/6, 8a/16, 8a/9, 8b/1, 8b/14, 8b/7, 9a/10, 9a/16, 9a/2, 9b/13, 10a/15, 10a/2, 10a/9, 10b/3, 11a/17, 11a/2, 11b/17, 11b/4, 12a/20, 12a/9, 12b/11, 13b/11, 13b/4, 14a/20, 14a/7, 14b/9, 15a/11, 15b/21, 16a/10

v.- i tesmiye 6a/6

v.+ e 2b/1

v.+ i 10b/15

vefāt < Ar. Ölme, vefat.

v. itmişdür 3b/16, 6b/19, 7a/16, 7a/3, 11a/16

v. 11b/3

vehm < Ar. Kuruntu, vehim, hayal.

v. 2b/12

velādet < Ar. Dünyaya gelme, doğma.

ḥīn-i v.+ de 15a/11

v.+ i 10a/9, 10b/5, 12a/20

velvele < Ar. Gürültü, patırtı.

v. 8a/12

velhâsıl < Ar. Sonuç olarak, sözün kısası, kısaca.

v. 13a/1,14a/1

vesâ'ir < Ar. Ve benzerleri.

v. 5b/14

veyā < Ar. + Far. Veya.

v. 5a/13

vezāret < Ar. Vezirlik rütbesi.

v. 9b/9

vilāyet < Ar. İl, diyar, ülke.

v.+ üñ 11b/15

vir - (< bér-) Vermek.

v.- di 5a/7

v.- diler 13b/9

v.- irdi 7a/7

hıl'at v.- mek 6a/12

icāzet v.- mekle 9a/1

v.- mişdür 11b/15, 12a/16

v.- üp 7a/2, 8a/12, 9b/9, 10a/17

vücūd < Ar. Beden, var olma, bulunma; varlık; benlik.

v.+ a geldüği 9a/16

v.+ a geldügidür 5b/7, 6a/7, 7a/8, 7b/12,8b/17, 9a/11, 9b/18, 10a/10, 10a/16, 11a/20, 11a/3, 11b/6, 12b/12, 13b/6, 14a/21, 14a/9, 16a/1, 16a/11

v.+ a geldügidür 6b/6

v.+ a geldügidür 8b/9

v.+ a geldükde 7a/21, 8a/10

v.+ a gelmişdür 3b/7, 7b/7, 4b/10,10a/5

v.+ a 6b/10

v.+ e geldügidür 7b/18,14b/10

vürüd < Ar. Gelme, erişme, ulaşma, varma.

v. iden 1b/3

Y

yada Eski Türklerin sihirli ve kutsal olduklarına inandığı taş.

y. 5a/8

yāğız Esmer; doru; yiğit.

y. 5b/17, 6b/21

yağma < Far. Zor kullanarak ele geçirme, yağma, talan.

y. itmekle 14b/14

y. 15b/12

yalñuz (< yalanguz) Yalnız.

y. 3b/7

yan (< yān) Taraf, yön, cihet.

y.+ ma 15b/11, 17a/4

y.+ mda 17a/6

ya'ni < Ar. Yani.

y. 2b/14,13a/14

yap - Yapmak.

y.- **dı** 3b/14, 5b/2

y.- **dılar** 16b/9

y.- **up** 4b/14

yapıl - Yapılmak.

y.- **up** 3b/18

yār < Far. Sevgili; dost.

ķabūl-i y.+ em 1b/11

yara - (<yara-)Yarar sağlamak.

y.- **r** 15a/13, 15a/18

yarağ Savaş aleti, silah.

y.+ **ı** 8b/19

yarar Fayda, kar.

y. 6a/12,16a/3

yardım (< yaratım) Yardım.

y.+ **a** 13a/11

yasak < Moğ. (< yasağ) Yasak.

metā'-i y.+ dan 5b/14

y. **olsun** 11b/5

y. 11b/4

yaş (< yāş) Doğuştan itibaren geçen zaman.

y.+ **ında** 7a/2, 7b/10, 10a/14, 10b/15,

y.+ **ındaiken** 13b/3, 15b/13

yaşa - (< yāş+a-) Yaşamak.

y.- **yup** 3a/21, 5a/16, 5b/20, 6a/5, 7a/6, 8b/13,14a/16, 14b/7, 15a/10.

yat - (< yāt-) Yatmak.

y.- **uriken** 6a/14

yay Yay.

y. 5a/21, 5b/13,8b/15,

y.+ **ın** 9b/20

y.+ **mı** 8b/16

yaylak (< yāy-ıl-ak) Hayvanların

yayıldığı otlamaya elverişli yer, otlak.

y. 16b/17

y.+ **da** 9a/11

yazı (< yaz-gı)Yazı tarzı, yazılmış şey.

y.+ **sı** 16b/10

yazıl - Yazılmak.

y.- **up** 2b/19

yākūt < Ar. Yakut.

y.+ **dan** 3a/15

ye - (< yi-) Yemek eylemi.

y.- **r** 6b/4

y.- **medükde** 11b/19

y.- **mezsın** 11b/19

aş y.- **riken** 10b/16

yedi (< yetti) Yedi.

y. 5a/7

yemek Yemek.

y.+ **i** 11b/19

yeñi (< yangı) Hiç

kullanılmamış olan.

y. 11a/2, 14a/7

yeşil (< yāşıl) Yeşil renk.

y. 3a/16

yetmiş Yetmiş.

y. 5a/10, 7b/10, 8a/14, 8a/21,
8b/19, 9b/11,10a/8, 10b/14,
15a/9, 15b/18.

yetmiş altı Yetmiş altı.

y. 12a/7

yer (< yīr) Zemin, mekan,
mahal,yer.

y. 14b/18

y.+ **de** 5b/7, 7a/8, 7b/18

y.+ **e** 11a/18,14b/14.

y.+ **ine** 3a/17,12b/14,13a/7,

y.+ **leri** 16b/18

yıl Yıl, sene.

y. 3a/21, 3b/12, 3b/15, 4a/10,
4a/11, 4a/4, 4b/10, 4b/11,
5a/10, 5a/16, 5b/15, 5b/16,
5b/20, 5b/6, 6a/10, 6a/11, 6a/5,
6b/18, 6b/8, 6b/9, 7a/16, 7a/20,
7a/6, 7b/16, 7b/4, 7b/5, 7b/9,
8a/14, 8a/15, 8a/20, 8a/7, 8a/8,
8b/12, 8b/6, 8b/7, 9a/15,

9b/12, 9b/21,10a/1, 10a/13,
10a/7, 10a/8, 10b/2, 10b/20,
10b/21, 11a/14, 11b/1, 11b/2,
12a/18, 12a/7, 12b/10, 14a/16,
14a/6, 14b/7, 15a/9

y.+ **a** 6b/12

y.+ **dan** 2b/6, 3b/12,

3b/19, 4a/20, 4a/3, 4b/5, 6a/19,
6b/2, 7a/5, 7b/16, 8a/21, 8b/13,
8b/19, 9a/15, 9a/9,10b/14,
10b/2, 11a/15, 11b/16, 13b/10,
17a/7

y.+ **ıdan** 15b/18

yılkı Hayvan sürüsü; başı boş
bırakılmış at sürüsü.

y. 8a/19

yigirmi Yirmi.

y. 4a/4, 8a/20, 9b/12, 11a/14

yirmi beş Yirmi beş.

y. 8b/12

yol Yol.

y. **alup** 15a/5

y. 11b/4, 14b/21

y.+ **da** 6b/1,13b/19, 14a/12

y.+**ına** 4b/1

yoğurt Yoğurt.

y.+ **ma** 10b/16

yöre Bir bölgenin belli bir yeri içine alan sınırlı bölümü, dolay, havali.

y.+ **sindeniken** 6a/21

yörük (< yorı-k) Anadolu'da hayvancılıkla geçinen konar göçer halk, çadırda oturan göçebe Türkmen boyu.

y. 6a/20

yukarı Yukarı.

y.+ **sından** 15b/2

yun - Temizlenmek, yıkanmak.

y.- **dı** 8a/19

yurt Vatan, memleket, yurt.

y. 15b/17

yürü - (< yorı-) Yürümek.

y.- **di** 15a/2

y.- **yüp** 14b/18

yüz (I) Yüz sayısı.

y. 5b/20, 5b/5, 6a/19, 6b/12, 7a/16, 7b/16, 8a/15, 9a/15, 14a/6

yüz (II) Yüzme sporu yapmak.

y.- **üp** 16b/8

yüz altmış beş Yüz altmış beş.

y. 4a/10

yüz beş Yüz beş.

y.+ **inde** 11b/3

yüz elli Yüz elli.

y. 5b/6, 6a/5, 6b/18, 7a/5, 7b/4

yüz elli bir Yüz elli bir.

y.+ **inde** 11b/16

yüz seksen Yüz seksen.

y. 5b/15, 6b/2

yüz yetmiş Yüz yetmiş.

y. 7a/2, 15b/18.

yüz doksan Yüz doksan.

y. 6b/8

Z / Z̄ / Ž / Ž̄

z Z harfi.

ḥarf-i z. 2b/14

zağar Av köpeği cinsi.

z. 5b/4

zāhid < Ar. Takva sahibi, dindar.

z. 4a/10, 4a/13, 4a/18, 4a/16

z.+ **e** 4a/15

zāhir < Ar. Meydanda, görünen, açıkça belli olan.

z. 2a/16

z. **oldı** 5a/21, 13a/21

z.+ dūr 15b/3

zakḳum < Ar. Zakkum ağacı.

z. 2b/12

zamān < Ar. Zaman, vakit, dönem.

z.- ı ḥazret-i 'īsā'aleyhi'sselām
9a/5

z. 1a/1, 1a/17, 4b/6, 6b/13,
7a/11, 7a/15, 7a/20,
7b/19,12a/11, 12a/6, 13b/6

z.+ da 6b/10,12b/2

z.+ idi 11a/17

z.+ ında 3b/17, 4a/18, 4a/9,
4b/4, 4b/8, 5a/18, 5b/9, 9a/13,
9a/19,10b/5, 11b/3, 14b/2

z.+ ındaidi 6a/17, 6a/4, 14a/19

zamīme < Ar. Bir şeye katılan,
eklenen.

z. kılındı 17a/1

zann < Ar. Gerçeğini bilmeden ihtimal
üzerine hüküm verme, bu
yolda verilen hüküm, san.

z.+ dan 2b/12

zāyi' < Ar. Kayıp olan, ziyan olan,
boşa giden.

z. olup 10a/2

ze'āmet < Ar. Dirlik olarak verilen
tımarın büyüğü.

z. 15b/4

zebercet < Ar. Zebercet taşı, fıstık
yeşili rengindeki süs taşı.

z.+ den 3a/16

zemzem < Ar. Kâbe yanındaki
kuyudan çıkarılan su,
zemzem.

reşk-i z. 2a/7

zenberek < Far. Esnek yay.

z. 9b/20

zırh < Far. Savaşlarda darbe almaktan
koruyan demir giysi.

z. 12a/4

zihgīr < Far. Ok atarken kullanılan ve
sağ elin başparmağına takılan
atış yüzüğü.

z.+ in 15a/4

zıkr < Ar. Zikir, anma.

z. olunan 6a/9,16b/13

zīrā < Far. Şu nedenle şundan dolayı,
çünkü

anlamlarına gelen bağlaç.

z. 9a/18,12b/5

ziyāde < Ar. Çok, fazla.

z. olduğda 3b/1

z. olmağıla 12b/19

z. olmağıla 2a/16

z. 3a/6, 3b/12, 3b/19, 4a/20,
4a/4, 4b/4, 4b/6, 5b/5, 6a/10,
6a/19, 6b/2, 6b/20, 6b/7, 7a/5,
7b/15, 7b/17, 8a/17, 8a/18,
8a/7, 8b/20, 8b/3, 8b/5, 9a/11,
9a/15, 9a/9, 9b/10, 10a/5,
10b/14, 10b/3, 10b/7, 11a/15,
11b/16, 11b/21, 13b/10,
15b/18, 17a/7

ziyān-kār < Far. Sürekli zarar veren.

z. 8b/4

ziyāret < Ar. Bir kimseyi veya bir yeri

görmeye gitme, ziyaret.

z. idüp 3a/19

z.- i ka'be-i mu'ażzamaya 1b/1

ẓuhūr < Ar. Ortaya çıkma, görünme,
meydana gelme.

ẓ. idüp 9a/14, 14b/12

ẓulm < Ar. Haksızlık, adaletsizlik.

ẓ. idenlere 11b/5

KİŞİ ADLARI DİZİNİ

b.+ uğ 14a/20

‘Alāiddīn Keyķūbād (ö.a)

‘a. 15b/11

‘a.+ a 16b/15

Bolcās (ö.a)

b. 5a/12, 5a/13

Boz Doğan (ö.a)

b. 6b/4

‘Ali (ö.a)

hāzret-i ‘a. 11a/10, 11a/9

Bulgāy (ö.a)

b. 12a/20, 12b/6, 12b/8

b.+ ı 12b/1

Arslan Baba (ö.a)

a.+ sı 13a/7

Cem Sultān (ö.a)

C. 1b/16

Balçık Hān (ö.a)

b. 7a/7

Cemşīd (ö.a)

c.- i gencin 7a/10

Baş Boğa < (ö.a)

b. 8a/10, 8a/9

Cengiz (ö.a)

ç. 14b/18, 15b/19, 15b/5, 16a/3

Batur (ö.a)

b. 13b/5

Cengiz Hān (ö.a)

ç. 14b/12, 14b/15

Bāy Beg (ö.a)

b. 6a/21, 10a/2.

Çamur Hān (ö.a)

ç. 7b/17, 7b/21, 8a/6

Bāygūr (ö.a)

b. 6a/20

Çar Buğa (ö.a)

ç. 7a/21

Bay Soy (ö.a)

b. 7b/10

Çek Temur (ö.a)

ç. 8b/14, 8b/16

Bāy Temur (ö.a)

b. 14a/19

Destācir Hān (ö.a)

d. 5b/18

- Dündar** (ö.a)
d. 16a/13, 16a/16
- Dünya Koy** (ö.a)
d. 5a/17
- Ebe Kadın** (ö.a)
e. 11a/18, 12a/21
- Ebübekr Şiddîk Rađıyallāhu Te‘alā**
Anha (ö.a)
hazret-i e. 10b/18
- Ebü‘l Cā** (ö.a)
e. 5a/13
- Edhem** (ö.a)
e. 2a/1
- El Memün** (ö.a)
e. 12a/19
- El Müstencid** (ö.a)
e. 14b/2
- El Mütkefî** (ö.a)
e. 12b/3
- Elkâim billāh** (ö.a)
e. 13b/16
- Ermen Şāh** (ö.a)
- e. 15a/17, 15a/2, 15b/9
- Ertuğrul** (ö.a)
e. 16a/10, 16a/14, 16a/16, 16b/3, 17a/7
e.+ a 14b/1
e. + beg 16a/20, 16b/20
e. + şah 16a/10
e.+ uğ 16b/10
- Ertuğrul bin Loqmān** (ö.a)
e. 13a/2
- Firdevsî Tūsî** (ö.a)
f. 12b/21
- Gündüz Beg** (ö.a)
g. 16b/12
- Gün Han** (ö.a)
g. 6a/6
G.+ a 2a/20
- Hābil** (ö.a)
h.+ üğ 3b/4
- Hābîb** (ö.a)
Hazret-i H.- i hüdā 3b/5
- Hām** (ö.a)
h. 4b/21, 4b/20, 5a/4
- Hasan bin Maḥmūd el Bayâtî** (ö.a)
H. 1a/13

Ḥavvā (ö.a)

ḥ. 1a/2

ḥazret-i ḥ. 3a/20

Huṣeyn (ö.a)

h. 16b/8

Hülāgü (ö.a)

h. 15b/6

İbni Kerekici (ö.a)

i. 13a/2

İbrahim Ḥalīl (ö.a)

i. 6a/3

İdrīs (ö.a)

i. 4a/8

i. ‘aleyhi’s selām 4a/5

‘İsa (ö.a)

zamān-ı ḥazret-i ‘ī. 9a/5

İskender (ö.a)

ī. 7b/6

Kağıtış (ö.a)

ķ. 8a/5, 9b/8

Kaplān Ḥan (ö.a)

ķ. 7b/19

Ḳara Bātur (ö.a)

ķ. 13b/4, 13b/6

Ḳara an (ö.a)

ķ. 5b/16,10b/3

Ḳaraşīr (ö.a)

ķ. 7b/20

Ḳaya Alp (ö.a)

ķ. 15a/11, 15b/12, 15b/20

ķ.+ ı 15a/17

Ḳayı Ḥan (ö.a)

ķ. 6a/9

Ḳ.+ a 2a/21

Kerekicü (ö.a)

ibn-i ķ. 12a/16

Ḳıyālı Ḥan (ö.a)

ķ. 5b/7

Ḳıynān (ö.a)

ķ. 3b/13

Ḳızıl Boğa (ö.a)

ķ. 8b/1,14b/19, 14b/9, 15b/20

Ḳolçak Ḥan (ö.a)

ķ. 7a/12

Ḳorķut Dede (ö.a)

ķ. 10b/7

Ḳumaş Ḥan (ö.a)

ḳ. 7a/3

Ḳurt Ḥan (ö.a)

ḳ. 8a/3

Ḳurtar Ḥan (ö.a)

ḳ. 9a/2

Ḳurtulmuş Ḥan (ö.a)

ḳ. 7a/16

Küçi Beg (ö.a)

k. 9a/16, 9a/18, 9a/20

Kün Doğdı (ö.a)

k. 16a/13, 16a/15

Loḳmān (ö.a)

l.+ uḡ 12b/14

l.+han 12a/16

Māçin (ö.a)

m. 5b/18

m.+ i 5b/2

Manuṣlıḡ (ö.a)

m. 4a/18

Maḥmūd (ö.a)

m. 12b/21, 13a/19

m.+ a 12b/18

Mehlaıl (ö.a)

m. 3b/16

m.+ ün 3b/2,14a/1

Merve (ö.a)

m. 2a/10

Mikāil (ö.a)

m. 13b/14

m. beg 13a/7

Mu‘āviye (ö.a)

m.+ nün 11a/9

Muḥammed Muṣṭafā (ö.a)

M. 1a/7

didar-ı ḥazret-i m. 10b/8

Musa (ö.a)

m. 6a/17

Ḳara Oḡlan (ö.a)

ḳ. 6b/20

Müstazhir (ö.a)

m. 14a/19

Nuh (ö.a)

n. 12b/15

ḥazret-i n. 4b/19, 4b/8, 5a/6

ḥazret-i n.+ a 4b/13

n.+ aleyhi’s selam

Oğuz Hān (ö.a)

o. 5b/21

O.+ uğ 2a/19

Şāçkur (ö.a)

ş. 12b/12

Ortuğ (ö.a)

o. 9a/10

Sāçur (ö.a)

s. 9b/5

s. + han 9b/7

Oşmān(ö.a)

hāzret-i o. 11a/5, 11a/6

hāzret-i o.+ uğ 10b/21

Sākur (ö.a)

s. 12b/11, 12b/13

s. + ı 13b/2

Oşmān Ābdullah (ö.a)

O. 1a/1

Şālūr (ö.a)

s. 7b/19,9b/2

Oşmān Ġāzī (ö.a)

o.+ dūr 16b/13, 17a/2

Sām (ö.a)

s. 4b/20, 5a/4, 6b/11

‘Ömer bin ‘Abdülazīz (ö.a)

‘ö. 11b/3

Sebük Tegin (ö.a)

s. 12b/17, 9b/3

‘Ömer bin Zehrā (ö.a)

‘Ö. 2b/11

Selçuk bin Duķāk (ö.a)

s. 13a/1

Örgeç Dede (ö.a)

ö.+ yi 11a/4

Selmān-i Fārisī (ö.a)

s. 10b/10

Rusadluoğulları (ö.a)

r. 5a/14

Senbük Tegin (ö.a)

s. 9b/3

Rüstem (ö.a)

r. 11b/1

Setnāy (ö.a)

s. 9b/8

Skender (ö.a)

s. 7b/3

Sultān Mahmūd (ö.a)

s. 13a/10,13a/15, 13a/18

Sultān Mes‘ud (ö.a)

s. 13a/19

Sultān Dede Ö‘mer Rūšenī (ö.a)

S. 1a/16

şunķur (ö.a)

ş. 12a/10, 12a/9

ş.beg 12a/17

ş.+ begi 12b/4

ş. + ħan 12a/8

ş. + tegin 16a/13, 16a/14

Süleymān (ö.a)

s. 15b/21

ħazret-i s. 6b/14

s. + ‘aleyhis-selam 6b/11

Süleymān Aġa (ö.a)

S.+ y1 2b/8

Süleymān Şāh (ö.a)

s. 6b/14, 15b/21

s.+ uņ 16a/12

Sīķlāb (ö.a)

s. 5a/14

Şāh bin Arslān (ö.a)

ş. 14b/3

Şavcı Beg (ö.a)

ş. 16b/14

ş.+ dūr 16b/11

Şeyĥ Edebālī (ö.a)

ş. 17a/5

Şīr Ħan (ö.a)

ş. 8a/5

Şīs (ö.a)

Ş. 3b/5

Ṭabşırāh (ö.a)

ṭ. 1b/17

Timūr (ö.a)

t. 11b/18

Ṭoġrul (ö.a)

ṭ. 13b/11, 13b/12

Ṭoġrul bin Ķarabatur (ö.a)

ṭ. 13b/18, 14a/3

Ṭoġrul Muĥammed (ö.a)

ṭ. 13b/14, 13b/15

Ṭoķ Temūr (ö.a)

ṭ. 11b/17, 11b/20,13a/2

Ṭokṣurmak (ö.a)

ṭ. 12a/16

Tolı Ḥan (ö.a)

t. 14b/17

t.+ ı 14b/15

Ṭorak (I) (ö.a)

ṭ. 10b/15,

Ṭuḡrul Muḥammed (ö.a)

ṭ.+ i 13a/9

ṭ. 9b/13, 13a/13, 13a/21

ṭ.+ e 13a/11

ṭ.+ i 13a/16

Ṭuraç (ö.a)

ṭ. 8b/7, 8b/8

Durmuş Ḥan (ö.a)

ṭ. 6a/13

Ulu Beg (ö.a)

u. 9a/20

Yāfeş (ö.a)

y. 4b/20, 5a/1, 5a/2, 5a/5, 5a/7

Yalvaç (ö.a)

y. 10a/9

y. + **Beg** 10a/8

Yāsu Beg (ö.a)

y. 10a/14

Yezīd

Zalimliğiyle bilinen ikinci Emevi halifesi *Yezid b. Ebu Süfyan*'ın isminden gelmiş; çok kızılan, hain ve gaddar kimseler için kullanılan sövme sözü.

ṭāīfe-i y.+ i 11a/13

Yumak(ö.a)

y. 8a/17

y. + **han** 8a/15

'a.+ a 16a/4

YER ADLARI DİZİNİ

'Abbāsī (y.a)

'a. 12a/19, 13b/16

'a.+ den 11b/13

'a.+ idi 12b/3

'Acem (y.a)

'a. 6a/13, 8b/14

'a.+ de 4a/2

'a.+ den 5a/21

'a.+ le 5b/11

'Acemistān (y.a)

'a.+ la 5b/13

Aṭana Adana.

a. 16a/19

Ahlaṭ (y.a)

'azm-i a. 15b/20

a.+ a 15a/14, 15a/2, 15a/20,
15b/4, 15b/8, 15b/1.

a.+ da 15a/1, 15b/12, 15b/14,
16a/2

'Arafāt (y.a)

'a. 3a/20

kūh-ı 'a. 2a/8

cebel-i 'a.+ da 3a/19

'Arzırum (y.a)

'a.+dan 12b/4

Bābil (y.a)

b. 3b/14

Bağdād (y.a).

b. 12a/13, 12b/3

b.+ a 11a/6, 13b/19

Buḥāra (y.a)

b. 13a/3

Ceber Kāl'ası (y.a)

c. 16a/6

Cūdi Tağı (y.a)

c.+ nda 4b/15

Çīn (ö.a)

ç. 5a/14

ç.+ üñ 5b/1

Demlem (y.a)

d.+ den 13b/17

Dimişk (y.a)

d.+ la 1b/1

Ercis (y.a)

e. 15a/15

Erçek Gölü (y.a)

e. 15a/7

Ezher (y.a)
cāmi'-i e. 2b/19

Fırat (y.a)
f.+ dan 16a/15
nehr-i f.+ ı 16a/5

Gazne (y.a)
ğ.+ nünj 12b/17

Gürcistān (y.a)
g. 12a/6

Ḥaleb (y.a)
ḥ.+ e 16a/5

Ḥarzem (y.a)
ḥ. 15b/6, 15b/7
ḥ.+ e 14b/16, 14b/20

Ḥarzemiyan (y.a)
ḥ.+ dan 14b/3

Ḥāvek Kal'ası (y.a)
ḥ. 16a/21

Hemedān (y.a).
h.+ a 14a/2, 14a/9
h.+ da 14b/10
h.+ ı 13b/15

Hindüstan (y.a)
h. 13a/10

Kirmān (y.a)
k.+ a 13b/2
k.+ dan 13b/15

Ḳonya (y.a)
ḳ.+ ya 16b/15

Māhān (y.a)
m.+ a 15b/15, 14a/4
m.+ da 14a/11, 14a/18, 14b/11,
14b/8

Medīne (y.a)
m.- i münevvereye 10b/8,
11a/5

Mıṣr (y.a)
m.+ a 2b/5, 2b/6
m.+ dan 1b/15

Muṣul (y.a)
m. 4b/16

Raḳqa (y.a)
r.+ da 11a/9

Rīm < Ar. Roma.
r.- i papa 2b/11

Rūm < Ar. Yunan asıllı; Anadolu.
şehinşāh-i r. olmazdı 2a/2
r. 12a/11, 16b/1, 16b/2
r.+ a 2b/15, 12a/7, 16a/17
r.+ da 15b/10
arż-ı r.+ dan 12b/4

Simāṭāt (y.a)
s.+ a 11b/18

Van Kāl'ası (y.a)
v.+ na 15a/7

Sivas (y.a)
s. 16a/21

Yezd (y.a)
y. 3b/21, 4a/2
y.+ de 5b/12

Sögütçek (y.a)
s. 16b/21
s.+ de 17a/9, 17a/4

Subhān Ṭaġı (y.a)
s.+ nda 15a/15

Sūş (y.a)
s. 3b/18

Şirvan (y.a)
ş. 15b/8

Ṭarsus (y.a)
ṭ.+ a 16a/5

Tebrīz (y.a)
t.+ e 5b/8

Toġat (y.a)
t. 10a/6

Türkistān (y.a)
t. 9a/3,13a/4
t.+ a 12b/4
t.+ da 5b/10,12a/14, 12a/5,
12b/6

ETNİK ADLAR DİZİNİ

‘Arab < Ar. Arap kavminden olan kimse.

‘a. 4b/21

‘a.+ lar 4b/21

Bayat Oğuzların boyu.

b. 1a/15

Bayâtî Bayât boyuna mensup olan.

b. 1b/13

Bozoğ Türk boylarından biri.

b. 16a/18

etrāk < Ar. Türkler.

e. 5a/1

ebu’l- e. 5a/2

e.+ üğ 9a/18

Qıbtî Irk ismi.

q.+ ler 5a/1

Qınıq Boy adı.

q. 12a/15, 13a/3, 16a/18

Qınıqî Kınık boyuna mensup olan.

q. 16b/16

Qıpçak Boy adı.

deşt-i q. 12a/13

Moğol Moğol.

m. 5b/17,16b/1, 16b/6, 16b/7, 16b/8,

Oğuz Boy adı.

o. 1a/14, 6a/2,10b/11, 10b/4, 12a/14,

o.+ uğ 10b/5

Selçuk Boy adı.

s. 13a/6

s.+ dan 15b/10

Selçukîyan Selçuklular.

s.+ dan 13b/13

Tatar Irk adı.

t.+ dan 16b/13

t.+ ı 16b/1

t.+ mı 16b/7

t.+ muğ 16b/8

Türk Irk adı.

t. 16a/7

t.+ dür 5a/12

Türkî Türk milletine ait olan, Türk milletinden olan.

t. 1b/17

TRANSKRİPSİYONLU METİN

Câm-ı Cem-Âyîn

[1a] Âhvâl-i ecdād- Āli Oşmān ‘Ābdullah te‘ālā devletiḥim ilā inķırāzü’-z zamān

minnet ol ḥüdāya ki ādem ve ḥavvā dükeli eşyāyı (1) evvel [mā ḥalaķāllāhü nūri] mā şadaķı üzre ḥil‘atı ḥilķat-ı teşriḥinden aķdem ve feḥvā-yı behçet fezāyı “ küntü nebiyyen ve ādeme beyne’l māi ve’ṭ-ṭīn” kevkebinüñ ṭulū‘ ve incilāsiyla ḥābībullāh olan ḥātemü’l-enbiyā (5) muḥammed muştafā ‘aleyhi ve ‘aleyhim şalavātullah ‘aşķına huveydā idüp ol mihr-i sipihr-i rişāletün ḥulefā-yı rāşid ve aşḥāb-ı güzīn “eşḥābike’l-nücüm bā-īhim aķtadeytim ihtedeytüm” beşāretiyile reḥnumā ve pişvālı kılvirdi rızvānullah-ı te‘ālā ‘aleyhim ecma‘īn (10) “ve ‘an-ettābi‘īn lehüm bī-iḥşāni ālā yevmi’d-dīn” ve **ba’d** çün bu faķīr-i keşirü’t-taķşīr ḥasan bin maḥmūd el- bayātī ki aşlı nesebi oğuz neslindendür ve bayāt silsilesinden olup ḥazret-i kuşbu’l‘ ārifīn sulṭān dede ö’mer rüşenī kuddise sırruhu’l (15) ‘azīz ḥazretlerinün āsitānelerinde nice² zamān çārübkeşlik idüp ḥüsn-i icāzet-i ‘āliyyeleri (17)

[1b] ile sene tāriḥinde ḥuccāc dımişķ-ıla ziyāret-i (1) ka‘be-i mu‘azzamaya varup ittifaķ ol maķām-ı pür-şafāda ḥasbiḥāle göre derūndan vürūd iden ğazel **ğazel**

dārem dilī çi sān dil memlū zi-mihnet u ğam

ārī zī-ğam teḥi nist yek laḥza nesl-i ādem (5)

men derğamem ki ayā ḥaccem ḥüdā pezīreft

² Bu kelime altı yerde kullanılmıştır. Kelime üç yerde “ج” ile gösterilerek “ nice” şeklinde; üç yerde de “چ” ile gösterilerek “niçe” şeklinde yazılmıştır.

dil ka'be rūh hāccı sa'y u safā şia'rem

hātır-ı şikestegān- rā sāzed be-cilve abād

cenger be-beyt ma'mürmen hūd haber ne dārem

reddeş ne 'üzubi'illāh maqbūliyeş sa'ādet (10)

bāşed benāz u 'işve red u kabül-i yārem

düşine çün şenidi āvāze-i ecībū heşdār

ey Bayātī bālā giriftkārem

neşr ba'zı aḥbāb yazınmağ-ıla ol eşnāda mışrdan hacc-ı şerīfe gelüp müşerref olan

sülāle-i (15) āli oşmān-güzīn şehzāde-gān cem sultān ṭabşırāh ḥazretlerine daḥi

irişüp türkī tettebbu' idüp bu faķīre irsāl buyurmuşlar **gazel-i nazire**

her çend ādemīzād olmaz ciḥānda bī-ğam

ğam şoñı şādliķdur ey dil darılma epsem (20)

sultānliķ olmaz ise dervīşlik de ḥoşdır (21)

[2a] gör nice terk idindi taḥt-ıla tācı edhem (1)

olsaḡ şehinşāh-ı rüm olmazdı hacc naşībün

biḡ şükür ki oldı rüzī bu devlet-i mu'azzam

maḥrem şī'ār "mütū men ḳabli en temütür"

iḥrām ile bürinüp nola kefen giyersem (5)

dil ḳa'be çeşm ve ebrū ḳapuları ba'īne

müjgān mişāl ḥuccac göz yaşı reşk-i zezem

alçaklık eyle ey dil küh-ı ‘arafa mānend

tā çevrile başıña lebbeyk deyü ‘ālem

bezm-i şafāyı hoş tüt şevk üzre merve hākkı (10)

nüş eyle cām-ı vaḥdet-i ‘işret demidür ey cem

lācerem münāsebet-i rūḥaniyye mülākāt-ı cismāniyye bādı olup sa‘ādet dest būsileri ile serefrāz olduğda şāḥāne temeddūḥ idindiler bende ayıtdum ki sulṭānumuḡ şı‘rinde ‘ālem belki cām-ı cem ol- maḡ-ıla (15) erbāb-ı ḥāle te’siri zāhır ve iki beyt.i ziyāde olmaḡ-ıla seba’-i mu‘allaḡaya mu‘ādil idügi bāhirdür ‘āķibetu’l -kelām teḡabbürü’l- kelām üzre nisbet ‘aleyhi’l oşmān kişveristān olan oḡuz ḡanuḡ ekber evlādı ḡun ḡana müntehī ve anuḡ fūrū‘undan (20) ḡayı ḡana müntehī olduğı ve sā’ir silsile-i ‘aliyyeleri (21)

[2b] mevcūd bulunan oḡuznāmeden bir veche ihtişār (1) tesvīd ve taḡrīrin murād idindiler “ icābeten lemsu lehm” bir haftada itmāma irişüp “cām-ı cem” deyü teşmiye kılındı ki şeref-i iltifātlarına muḡārin ola çün sa‘ādetle ale’t-ta’cīl mışra mūrāca‘at buyurdılar ve (5) du‘āḡūyları birḡaç yıldan soḡra mışra varup ol kerīmü’ş-şān-ıla kerīmü’ş-şān-ıla mülākāt olduğumuzda maḡremleri olan aḡalarından süleymān aḡayı ki vālide-i kerīmü’ş-şān-ıla zıdmetinde idi görüp tefahḡuş-ı aḡvāl olduğda beyt “cem-i cāmını su[n]muşdu” (10) rīm-i papa kāfir şüm ḡalmışdı şehd ‘ōmer bin zehrā celle zaḡḡum ve ıztırābı ekşer vehm ü zanndan olmaḡın tāriḡ-i hekkākī “inne eksere.... “ vāķi‘ oldı ya’nī ḡarf-i z ki doḡuz³ yüz hicriyye idi ve çün aḡayı mezbūr ḡarīm ‘izzet-ile rūma varmaḡ muḡtemel (15) idi ba’zı ḡasbiḡāl manzūmelerin ḡāl-i

³ Bu kelime metin içinde sekiz farklı yerde kullanılmıştır. Tamamında “ط” sesi ile gösterilerek “toḡuz” şeklinde yazılmıştır.

hayātında vālideleri hāzretlerine irsāl kılmışlar idi bu dā'ī- lerine irişdükte tahmīs kıılınup ve hātimedede yazılup bir nüshası daği cāmi'-i ezher kitephānesinde kıonuldu ki merhūmunuñ aḥvāline (20) müzekkir düşüp ba'ış-i du'ā-i ḥayr ola “ ve billahi't (21)

[3a] et-tevfīk bu bābda tefāsīr ve tevāriḥde iptidā-i (1) ḥilkat-i 'ālemden bu āna gelince mufaşşal ve meşrūḥ olmağın ol cümle selefede ḥavāle olundu ve ancak bu ḥānedānuñ neseb-i 'aliyyelerin oğuznāme mūnderic ve beyne'l - kavm meşḥūr ve mūte'ārif (5) olan kelimāt İrād olunup ziyāde itnāb kıılınmamışdur eyle olsa “ .... ḥalaḳnāhu min ḳabli min nārissemūn “ feḥvāsınca egerçi 'ālem-i ervāḥda ḳadīm ḥayrū'l- beşer ve nev'-i insānī muşarraḥ ve mübeyyen iken “ ḥelva ḥor ḥorend ... laṭīfesi üzre 'ālem-i eşbāḥda (10) “innī cā'il fil- arz ḥalīfete” sūnūḥı müeḥḥir vāḳi' oldı şafīyullahdan başlanup “ilā ḳadem feīla ḳadem” ri'āyeti kıılındı **ādem** şafīyullah-ı 'aleyhi's-şalavātullah ve's-selāma ba'de'l – ḥubūd tevbeleri ḳabūl olıcak ricālleri-yile beytü'l ma'mūr ki cennetde ḳapusu yāḳūtdan ve kendi (15) yeşil zebercetden bir köşḳ idi bi-izni'llāhi te'ālā- ḥālā olan beyt-i şerīfün yerine nāzil oldı ve ḥāzret-i ādem 'aleyhi's-selām emr-i ilāhī ile varup ziyāret idüp cebel-i 'arafātta çıḳduḳda

ḥāzret-i ḥavvā ile anda buluşup 'arafāt deyü tesmiye (20) olundu ikisi ma'an biñ yıl yaşayup evlādı (21)

[3b] kırḳ biñden ziyāde olduḳda intikāl iylediler ve her (1) ikizün eşi āḥire tezvīc ol şerī'atde cāiz olmağla cümlesi tābi' olup ancak ḳābil ḳā'il olmayup ḳarındaşı ḥābilün ḳātili oldı **Şīs** 'aleyhis-selām ḥāzret-i ḥabīb-i (5) ḥudā alīye'l tahiyet ve's-senānuñ nūr-ı şerīfleri bunlaruñ mübārek cebīnlerine intikāl etmeğın yalnız vücūda gelmişdür ve beytü'l ma'mūr ḥāzret-i ādem 'aleyhi's-selām rihletinden soñra göge ağıcak ibtidā beytü'l-ma'mūr-ı şerīfi ol resm üzre binā idüp (10) şuḥuf-ı semāviyye ile 'amel

iderlerdi ve doğuz yüz yıldan ziyāde ‘mr sürüp kırđ iki yıl hilāfet itdügi meşhrdur kıynan ba‘zilar bābil şehrini bu yaptı mi‘mārların pīridr dirler doğuz yüz yıl ‘mr sürüp dođsan⁴ beş yıl (15) hilāfet idüp vefāt itmişdür mehlail ba‘zilar aydur bunun zamānında benī ādem ok olup ve ss şehri yapılıp dār’l-hilāfe oldı dimişler ve sekiz yüz yıldan ziyāde ‘mr sürüp otuz beş yıl hükümet idüp intikāl itmişdür (20) yezd ekşer mverrihīn bu daği kıynan oğlu mehlailn (21)

[4a] karındaşıdır dirler ammā eşşağı mehlailn oğlıdır (1) ‘acemde yezd şehrin bu binā idüp ve balık avlamak bundan almışdır bu daği doğuz yüz yıldan ziyāde ‘mr sürüp yigirmi yıl hilāfet idüp ‘ālem-i ahirete müteveccih olmişdır idris ‘aleyhi’s-selām (5) buña daği şuğuf nāzil olmişdır ābil evlādına ğazā idüp ok eřir itdi ve ‘ulm-ı ilahīyyeyi ok ders iderdi ann in idrīs didiler bunun zamānında benī ādemden ok kimesne zāhid ve ‘ābid oldı  yüz altmış beş yıl (10) dünyāda alp kırđ yıl hilāfet idüp göklere ‘urc idüp cennete dāđil oldı bunun iftirā fitneden bir zāhid müteellim olmağla řeytān-ı la‘īn ğazret-i idrīs ‘aleyhi’s-selām şeklinde bir put peydā idüp zāhide getürüp ğayātda (15) iken annla eglenr idi zāhit fevt olduğan sonra bā’iş đalālet ve muğibb-i putperestlik oldı manuşlığ ve basuşlığ bunun zamānında ol zāhid fevt olup ekşer ğalk putperest oldılar bu daği doğuz yüz yıldan ziyāde ‘mr sürüp (20) müddet-i keşire hilāfet idüp ğalkı hidāyet (21)

[4b] yolına da‘vet iderdi sonra intikāl iyledi mülk bu daği ok kimesneyi putperestlikden ve ābil evlāddan āteře şapmağdan ğalās eyler idi bunun zamānında ğalk ziyāde tevāld idüp dīvler benī ādemden āfa ağdılar doğuz yüz yıldan (5) ziyāde ‘mr sürüp ğayli zamān hilāfet idüp sonra fevt olmişdır ve bunun zamānında

---

⁴ Bu kelime metinde on farklı yerde kullanılmış ve tamamında “ط” sesi ile gösterilerek “toğsan” şeklinde yazılmıştır.

devr-i evvel münkażī olmışdur **hazret-i nuh** ‘aleyhi’s- selām hazret-i ādem sübūṭundan iki biñ iki yüz elli yıl geçdükde vücūda gelmişdür ve biñ (10) yıl kavmini haq dīne da’vet idüp seksen nefer ancak islāma geldiler’ākıbet-i tūfān olacağını haq te’ālā hazret-i nūha bildürüp emr-i haqla sefīne yapup mäh-ı recebden ‘aşer-i şafara dek deñizde gezüp sonra cūdi dağında (15) gemi karaya çıkdı ki muşul kırbunda meşhur bir dağdur⁵ ve gemide olan benī ādem taşra çıkup kırye-i semānīn dirler bir kırye binā itdiler ba’de cümlesi fevt olup ancak hazret-i nūh üç evladı **sam ve ham ve yāfeş** ile kaldı sām enbiyā (20) ve ‘arab atasıdır ve hām kara ‘arablar ve gurbetler (21)

[5a] ve kıbtīler atasıdır ve yāfeş etrāk atasıdır (1) çün yāfeş “ebu’l -etrak” olup āl-i oşmanın neseb-i ālīleri ve ‘āliyyeleri aña müntehī oldı sām ve hām evlādınınuñ aḥvāli tevārih-i mufaşşalaya ḥavāle olunup ancak yāfeş evlādınınuñ (5) aḥvāline şurū’ olundu vaqtākim hazret-i nūh ‘aleyhi’s-selām yedi taş yāfeşe viridi **yāfeş** daḥi yada taşın alup şark cānibine varup anda mekān tūtup evlādı münteşir oldı ve yetmiş yıl evlādına pādīşeh olup sonra (10) fevt oldı ba’zılar suya garq oldı dirler **bolcas** aşılta adı türkdür libāsı bolca giymekle bolca veyā ebü’l cā ve bolcās deyü laḳāb kıoydılar⁶ ve çīn ve sīḳlāb ve rus adlu oğulları her biri bir diyārı ma’mūr idüp beg oldılar (15) iki yüz kırk yıl yaşayup fevt oldı **dünya kıoy** bu cümle ḥanlara illik itmegin ilçe diyü laḳāb kıoydılar bunun zamānında āhūdan mişk düşürmek samur ve sincāp kıākım derilerini miriden şatılmaq peydā itdi ve oq (20) yay daḥi bunun devrinde zāhir oldı ‘acemden (21)

⁵ Bu kelime metinde dört farklı yerde geçmektedir. Metinde geçen yerlerde kelimeler “ط” sesi ile gösterilmiş ve “tağ” şeklinde yazılmıştır.

⁶ Bu kelime metinde beş farklı yerde geçmektedir. Kelime 5a/13, 5a/18, 8b/19, 9a/21 numaralı yerlerde “س” ünsüzü kullanılmadan “ko-“ şeklinde; bir yerde ise (15a/4) “kıoy-“ şeklinde yazılmıştır.

[5b] buña kılıç gelürken oğluna naşīb oldu bu çinüñ (1) qarındaşı olmağ-ıla māçni yaptı ve lāçini kayadan çıkarup doğan⁷ şikārı bundan qaldı ve zağar u tāzi şāmsün ile şaydı bu ĩcād itdi ziyāde ‘ādil idi yüz (5) yıl hükümet idüp yüz elli yıl ‘ömr sürmişdür kıyalı **han** vech-i tesmiye bir qayalı yerde vücūda geldügidür babası şan‘at öğrenmeye tebrize gönderdi bunıñ zamānında girü gelüp mir türkistānda horyād üstādlar çoğaldı (10) ve bu ‘acemle sulh idüp andan kirmānī kılıç ki yezdde muraşsa‘ olunmuşidi gelüp ve bu da ‘acemistana oq ve yay gönderüp misk ve semmūr ve sincāp derilerini vesā’ir metā‘ı yasaqdan men‘ eyledi elli yıl hükümet idüp yüz seksen (15) yıl ‘ömr sürüp fevt olmuşdur **kara han** vech-i tesmiye kara yağız olduğudur moğol bin māçin ki destācir han neslindendür bunıñ maqarr bī olmağın oğlı şanurlar idi bu dañi yüz yıl yaşayup putperest olmağla maqtül (20) olmuşdur **oğuz han** bu haqqıñ nazarına mażhar (21)

[6a] düşmegin kendü tıfl iken böylece oğumuşdur muvaḥḥid (1) olmağın babası qakiyup ceng itdükde oğuz leşkeri anı qatl itmişdür ki ibrahim ḥalīl ‘aleyhi’s-şalavātü’l -celīl zamānında idi vesā’ir aḥvāli oğuznāmede meşḥūrdur yüz elli yıl yaşayup (5) fevt olmuşdur **gün han** vech-i tesmiyye tūlū‘-ı āftābda vücūda geldügidür cümle aḥvāli oğuznāmede mezkūr olmağın oğuznāmeye ḥavāle olunmuşdur **qayı han** vech-i tesmiye zıkr olunan dedesi vāqı‘ada görüldükde doğumıdır⁸ ziyāde kuvvetlü idi elli yıl (10) hükümet idüp doqsan yıl ‘ömr sürüp fevt

---

⁷ Bu kelime metinde beş farklı yerde kullanılmıştır. Tamamında “ط” ile gösterilerek “toğan” şeklinde yazılmıştır.

⁸ Bu kelime metin içinde bir yerde kullanılmıştır. Burada da “ط” ile gösterilerek “toğum” şeklinde yazılmıştır.

olmuşdur hayr u şerre yārar kerbzār idi hil‘at virmek bundan kalmağla henüz ‘acem kayılık dirler **durmuş⁹ han** vech-i tesmiye anası yatur iken ayak¹⁰ üzre

durduğu vaktin doğmuşdur¹¹ bu tıfl iken (15) babası fevt olup akrabaları han oldu dirler ki musa peygamber ‘aleyhi’s-selām zamānında idi cebābireye gāzā idüp dīvānda defter tutmuşdur ve yüz yıldan ziyāde ‘ömr sürüp fevt olmuşdur **bay gür** vech-i tesmiye anası yörük yörüsinden iken bay beg nām akrabāsı ondan (21)

[6b] demür şac ayağı yolda birağıldığı gibi doğduğudur (1) yüz seksen yıldan ziyāde ‘ömr sürüp fevt olmuşdur oğla şaganlar avlayup ulusu ile yer içerdi **boz doğan** vech-i tesmiye babası düşünde boz doğan bulup irtesi (5) vücūda geldügidür beg olduğda cabābereye gāzā idüp kal‘a almışdur ziyāde kuvvetlü idi yüz doqsan yıl ‘ömr sürüp doqsan yıl hükümet sürmüşdür **korqulu** vech-i tesmiye korqulu zamānda vücūda geldügidür (10) hazret -i süleymān ‘aleyhi’s-selām hizmetinde sām ve nerimān-ıla buluşmuşdur iki yüz yıla qarīb ‘ömr sürmüşdür çok zamān beglik itmişdür **süleymān şah** vech-i tesmiye babası hazret-i süleymān ‘aleyhi’s-selām hizmetinden geldügidür daği (15) tıfl iken bir gün bir fl boşanup flibanlar kovarlar iken varup hortūmun iki eli-yile tutup bağlatmışdur yüz elli yıl ‘ömr sürüp sonra vefāt itmişdür ziyāde ‘ādil ve dindār idi **qara oğlan** (20) vech-i tesmiye qara yāğız olduğudur beg (21)

[7a] olduğda urusdan harāc alup leşkere esbāb-ı (1) firāvan virüp yüz yitmiş yaşında vefāt itmişdür **qumaş han** qumaş gelür bāzircān geldükde mütevellid olduğudur kırk yıldan ziyāde beglik idüp ve yüz elli (5) yıl yaşayup fevt olmuşdur ağır qumaş hilā‘atler virirdi **balçık han** vech-i tesmiye balçıklu yerde vücūda geldügidür ve

---

⁹ Bu kelime metinde bir yerde kullanılmıştır. Özel ad olarak kullanılan bu yerde kelime, “ط” sesi ile gösterilerek “turmuş” şeklinde yazılmıştır.

¹⁰ Bu kelime metinde üç yerde kullanılmış ve tamamında “ayağ” şeklinde yazılmıştır.

¹¹ “Doğ-“ kelimesi metin içinde dokuz yerde kullanılmıştır ve tamamında “ط” ile gösterilerek “toğ-“ şeklinde yazılmıştır.

babası bir altun kılıç balçığı bulmağladur beg olduğda şikārda cemşīd-i gencin bir mağarada bulmuşdur (10) hayli zamān beglik idüp fevt olmuşdur **kolçak han** vech-i tesmiye babasına bir eyü kolçak pīškeş geldükde doğduğudur beg olduğda şikārda bir bebr-i demāne rast gelüp kılıç-ıla öldürmüşdür haylī zamān beglik idüp (15) yüz yıl ‘ömr sürüp vefāt itmişdür **kurtulmuş han** vech-i tesmiye ‘ammesi düşman habsinden kurtulduğda mütevellid olduğudur kemend ile ağ atup sürüsi-yile kaz ve turna avlar idi çok zamān beglik idüp doqsan yıl ‘ömr sürüp (20) fevt olmuşdur **car buğa** vech-i tesmiye vücūda (21)

[7b] geldükde obanuḡ sürüsine kurt¹² gelüp sığırlardan (1) dört boğa gelüp kurtları kovduğudur bunlar skender ile buluşup şeref-i iltifātları-yıla behremend olmuşlardur yüz elli yıl ‘ömr sürüp ve kırk yıl beglik idüp fevt olmuşdur (5) **sevinç** vech-i tesmiye babası iskender hīdmetinden sevinc-ile geldükde vücūda gelmişdür gāyet kemāndar olmağ-ıla beg olduğda bir oğ-ıla iki derrācı urduğudur birkaç yıl beglik idüp yetmiş yaşında fevt olmuşdur **bay soy (10)** vech-i tesmiye vālidesi bir tācirūḡ cārīyesi olup evlādı olmağ-ıla bu vücūda geldüğüdür ol tācir cümle mālın bunlara bildürdüğüdür beg olduğda āhūyı ekşer kafasından at üzre oğ-ıla urduğudur ziyāde ‘ādil (15) idi elli yıl hükümet idüp yüz yıldan ziyāde ‘ömr sürmüşdür **çamur han** vech-i tesmiye bir çamurlu yerde vücūda geldüğüdür ol zamān şalur neslinden kaplan han fevt olup iki oğlı kurt ve kara şīr(20) nām şehzādeler nizā‘itdükde çamur han (21)

[8a] didi ki her hanķısı meydāndan topı çevgānla (1) urup çıkarur ise han olsun diyü şart itdükde ittifāk kurt han başa çıkarup tahta geçdi ve karındaşı **şīr han** at çeküp

¹² Bu kelime metinde altı farklı yerde geçmektedir. Kelime 7b/1, 7b/20, 11a/4, 8a/3 ve 7b/2 numaralı yerlerde “د” ile gösterilerek “kurd” şeklinde yazılmıştır. Aynı kelime 8a/12 numaralı yerde “ت” ile gösterilerek “kurt” şeklinde yazılmıştır.

kağıltaş oldu (5) bu ‘âdet andan kalmışdur ve çamur han daği ziyâde çevgānbāz idi otuz yıl beglik idüp seksen yıl ‘ömr sürüp fevt olmuşdur baş boğa vech-i tesmiye bu vücūda geldükde hāzır bulunan baş boğa (10) kurbān olduğudur beg olduğda bir kuduz kırt ‘āleme velvele virüp oğla helāk olmuşdur ve bir berk azğun deveyi çomağ-ıla haqlamışdur yetmiş yıl beglik idüp yüz yıl ‘ömr sürmüşdür yumak han (15) vech-i tesmiye anāsı karnında doğuz aydan ziyâde kalmağ-ıla vālidesi yumak şara şara doğurur¹³ beg olduğda ziyâde ‘ādil ve kerīmü’ş- şān olmağın bir gedāya yılkı yundı bağışladığıdur meşhūr olmuşdur yigirmi yıl (20) beglik idüp yetmiş yıldan artuğ ‘ömr (21)

[8b] sürmüşdür kızıl boğa vech-i tesmiye babası (1) bir kızıl boğayı şikār itdüğü gün mütevellid olduğudur beg olduğda ziyâde kemān- dār olmağın bir ziyānkār ayuyı oğla katl itdügüdür ve meşhūrdur ziyâde dīndār (5) ve ‘ādil idi otuz yıl beglik idüp doğsan yıl ‘ömr sürmüşdür turaç vech-i tesmiye turaç avlayup babası eve geldükde vücūda geldügüdür beg olduğda hayli dilāver ve gürzbāz olmağın urus ile ceng idüp (10) serdārların boz doğanile urup katl itdüğü meşhūrdur yigirmi beş yıl beglik idüp altmış yıldan artuğ yaşayup fevt olmuşdur çek temur vech-i tesmiye ‘acem pehlevāni babasına bir yay şunup kepāde gibi çeküp (15) bu daği pehlevāne yayını şunup çekemeyüp çek temür dirken vücūda geldügüdür beg olduğda nerīmān gibi kırk kulaç kemend ile düşmanı bend idüp bu yarağı koydı bu daği beg olduğda yetmiş yıldan ziyâde ‘ömr sürüp fevt olmuşdur kafasına (20) oğ atmağ beglere maḥşūş iken sipāh tā’ifesine (21)

[9a] daği bu icāzet virmekle herkes atına na‘linen urur (1) idi kurtar han vech-i tesmiye babası oğ atar iken türkistan düşmanlarından bir dil getürdükde bir oğla beni

---

¹³ Bu kelime metin içinde bir yerde kullanılmıştır ve “ط” sesi ile gösterilerek “toğurur” şeklinde yazılmıştır.

dađi kırtarıvir didükde ol sözde gelmekle mađbūsı āzād itmişdür ve zamān-ı ĥazret-i (5) ‘İsā ‘aleyhi’s-selām ĥazretini idrāk idüp bāzen allah te‘ālā ihyā-yı mevt itdügini taşdıķ itmişdür ġāyet de pehlevān idi cengde bir kıolçķlı ādemün kıolın kesmişdür seksen yıldan ziyāde ‘ömr sürüp fevt olmuşdur **ortuķ** vech-i tesmiye ortuķ-nām (10) yaylaķda vücūda geldügidür beg olduķda ziyāde çābuksevār olmağın şikārda ‘āĥūyı at ile çignedüp gönder ile kıatlı iderdi zamanında bir celālī zühūr idüp eyülükle muṭi‘ ‘ itmişdür ve yüz yıldan ziyāde ‘ömr sürüp yüz yıl beglik (15) itmişdür **küçi beg** vech-i tesmiye vücūda geldiği gicede dedesi düşde görölüp kıonulmuşdur ki ta‘zīm üzre küçi beğ didiler zīrā etrākün evlādı ecdādı zamānında öliceκ dedesine ulu beg ve babasına küçi beğ dirler ve fevt (20) olanlarıñ isimlerin evlādlarına kıoyduķda (21)

[9b] edeb-i ri‘āyet idüp beg lafzını ilĥāk (1) iderler bu dađi beg olduķda salur neslinden ĥan olan senbük teğın ki sebük teğın dirler fevt olup iki oğlı mestnay ve saçur nām şehzādeler nizā‘ itdükde **doğmış beg** (5) bir şırıķ altun kıabaķ diküp ve saçur ĥan ok-ıla kıabağı urup taĥta geçdi ve setnay at çeküp kıağıltaş oldu ve doğmış beğe vezāret virüp ikisinün dađi sipaĥsālاری ol daĥia bu dađi ziyāde kemāndār (10) ve kıabaķendāzlıkda meşĥūrdur yetmiş sene‘ömr sürüp yigirmi yıl beglik idüp fevt olmuşdur **tuğrul** vech-i tesmiye düşmandan bir nām-var büyük babası ĥabsinde iken ol mađbūsun bir kıarındaşı çobānlık libāsında beglik (15)çobānlar ile obaya gelürken kıutölüp dīvāna getüröldükde egilü eligü gelür bir doğrul¹⁴ dedikde vücūda geldügidür anı dađi kıarındaşı-yıla beğzāde kıudūmuna ĥabısdan ıtlāk ve ‘afv itmişler beg olduķda zenberek yayın peydā idüp tiri (20) demüre örse geçürmüş-idi kıırķ yıl beglik (21)

¹⁴ Metinde “ط” ile gösterilere “torul-“ şeklinde yazılmıştır.

[10a] idüp altmış yıl ‘ömr sürüp fevt olmışdur (1) **bay beg** vech-i tesmiye babasının malı zāyi‘olup düşman üzerine gelürken şovukdan kırılıp kaçıp cümle malların bıraktıkdā bunun iline¹⁵ girdügi gibi vücūda gelmişdür bu dađi beg olduğda ziyāde (5) nađırbāz olmağın sürgün avı ve **tokat** ismi bundan kalmışdur birkaç yıl beglik idüp ve yetmiş yıl ‘ömr sürüp fevt olmışdur **yalvaç beg** vech-i tesmiye bunun velādeti yalvaç nām mevzi‘de vücūda geldügidür babasından sonra (10) ‘ammīsi hükümet idüp ba‘de‘l-bulūğ buña ferāğat itmişdür anuđ için fuğarā ve eytāma merhamet ve şefkat idüp birkaç yıl beglik idüp elli yaşında fevt olmışdur **yāsu beg** vech-i tesmiye bir taşkın şu kenārında düşman (15) gelüp basunca otur dirken vücūda geldügidür ki geçit el verüp düşmanı basup kışlaya vardılar beg olduğda gice düş gördi ki ‘arabistānda ay ve gün toğup buña şu‘le irişdi şabāh olduğda hazret-i hātemü‘l-enbiyā (20) şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi vesellemüğ da‘vet-i risāletleri (21)

[10b] şāyi‘ oldı derhāl kurbanlar kesüp ĩmān getürdi (1) otuz yıl beglik idüp seksen yıldan ziyāde ‘ömr sürmişdür **ğara ĩan** vech-i tesmiye oğuz babası ĩara ĩan katlı olunduğdan sonra nāmı daği gelürken bunun velādeti zamānında oğuzuğ (5) vākı‘ada işāreti-yile konulmuşdur beg olduğda ziyāde mü‘min ve muvađđid olmağla ĩorğut dede nām ‘azīzi medīne-i münevvereye gönderüp didār-ı hazret-i muĩammed muştafā şallalāhu te‘ālā ‘aleyhi vesellem ile müşerref olup selmān-i fārisī rađıyallāhu te‘ālā anha (10) oğuz tã‘ifesine ta‘līm-i şerī‘at-ı islām için ma‘an irsāl eyledi oğuznāmede munderic bu tağdırece buña ĩanlar ĩanı denilmek cāizdür elli yıldan ziyāde beglik idüp yetmiş yaşında fevt olmışdur **ğorağ** vechi tesmiye (15) vālidesi

¹⁵ Bu kelime metinde beş farklı yerde kullanılmıştır. Metinde 13a/9 ve 10a/4 numaralı yerlerde “el” (ل) şeklinde; 15a/13, 15a/6 ve 16a/4 numaralı yerlerde ise “il” (ل) şeklinde yazılmıştır.

torak yoğurdına¹⁶ aşereğin böylecesine ad konmuşdur beg olduğda hazret-i ebubekr şiddik rađıyallāhu te‘alā anha hālīfe olmağın nāme-i şerīfleri-yile iḥā‘at idüp gazāya çalışdılar kırk beş yıl ‘ömr sürüp otuz (20) yıl beglik idüp fevt olmuşdur hazret-i (21)

[11a] oşmanuñ hilāfeti ešnāsında idi rađıyallāhu te‘alā anha (1) ay **ķutlu** vechi tesmiye yeni ay ķutlu olsun didüklerinde vücūda geldügidür beg olduğda lalası ķurt atanuñ oğlı örgeç dedeyi medīne -i münevvereye hazret-i oşmān rađıyallāhu (5) hidmetine gönderdi bağdāda irdükde hazret-i oşmān hazretlerinüñ şehādeti haberin işidüp ka‘beye varup ṭavāf idüp mürāca‘at itdükde rakķada hazret-i ‘ali ile mu‘āviyenüñ ceng-i hilāfda olduğın işidüp hazret-i ‘ali kerremullāh-ı veche (10) ve rađıyallāhu te‘alā anha hazretlerine buluşup ‘ahidnāme alup getürmişdür anuñ için ‘ali oşmān kişveristān daħi ecdādları gibi muħibb-i çāryār olup ṭā’ife –i yezīdi sevmezler bu daħi yigirmi yıl hükümet idüp altmış yıldan ziyāde ‘ömr sürüp (15) hicretüñ altmış beşinde vefāt itmişdür ben ümmiye zamānı idi **ķemender** vechi tesmiye doğduğı yere bir nesne döşenmeyüp ebe ķadın ğam değıldür ķemendür deyü söyledükde vücūda geldügidür beg olduğda ‘ādil ve (20) ihsān üzre fī-sebīlullah gazāya çalışup (21)

[11b] ve rüstem gibi vahşī atları ṭutup biner idi kırk yıl (1) hükümet idüp seksen yıl ‘ömr sürüp hicretüñ yüz beşinde ‘ömer bin ‘‘abdülazīz zamānında vefāt itmişdür **yasāk** vech-i tesmiye ba’d yol üzre olan re‘āyāya zūlm idenlere yasaķ olsun (5) deyü babası söyledükdüğünde vücūda geldügidür beg olduğda ‘ādil ve baħādur olmağın dāimā ğazādan hālī olmazdı ve şikār iderken bir ķaplan bir şığın üzerine sıçrayup çıkduķda oķ-ıla urup ķaplanı düşürüp (10) tırnağı şığınuñ cigerini pāreleyüp anı daħi

¹⁶ Bu kelime metinde bir yerde geçmektedir. Bu yerde “yorgurt” şeklinde yazılmıştır.

kebāb itmişdür ve kaplanuñ derisini birkaç doğan ‘abbāsīden manşūr halīfe gönderüp hil‘atla serefrāz olup ileten kimesneye dañi ol vilāyetüñ mirşikaclıgıñ virmişdür kırk (15) yıldan ziyāde ‘ömr sürüp hicretüñ yüz elli birinde fevt olmuşdur **tok temür** vech-i tesmiye timur nām ulus kethüdāsı simāṭāta tok gelüp yemeği candan yemedükde niçün yemezsin deyü iltifāt idicek çavuşbaşı tok timur didügidür (20) beg olduğda ziyāde ‘ādil ve kuvvetlü ve keskin o (21)

[12a] bir mışrī kılıç alup obaya bir geyüklü dervīş(1) gelmişidi şıgınuñ ayağı kırılıp boğazlamak üzre iken şıgını dervīşden iştirā idüp ve şıgına zırh giydürüp kılıç-ıla çalup iki bölmişdür türkistanda meşhürdur (5) ve nice zamān me‘mun halīfe ‘ahdinde gürcistān ve rūma gāzā idüp yetmiş altı yıl ‘ömr sürüp fevt olmuşdur **şunkur han** vech-i tesmiye urusdan babasına şunkur peşkeş geldügidür beg olduğda ekşer şunkur şikārın (10) idüp gāzādan gāflet itmezdi çok zamān rūm diyārına aķın salup iştihār-ı tam bulmuş idi baġdād halīfesinden endīşe itmekle deşt-i kıpçak tarafına varup andan türkistānda oġuz neşlinden aġa ini han iken ferāġat idüp birini kınık neşlinden (15) tokşurmak ibn-i kerekicü evlādından loķman hana virmişdür şunkur beg dañi varup anuñla külli muħabbet idüp seksen yıl ‘ömr sürüp hicretüñ iki yüz elli beşinde el-memūn billāh ‘abbāsī hilāfetinde fevt olmuşdur **bulgāy** vech-i tesmiye bunuñ velādeti (20) bir dane bulġārī üzerinde olmaġın ve ebe kadın (21)

[12b] peltecek olduğından bulgāyı kaldırıñ didügidür (1) beg olduğda hanuñ muķarrebi olup ol zamānda baġdād halīfesi el- mütkefī billāh ‘abbāsī idi bunuñ babası olan şunkur begi arz-ı rūmdan türkistāna gönderdigine peşimān oldılar zīrā ol serhadde (5) hayli ihtilāl var idi bu haber türkistanda bulgāy bege irişecek halīfeye ağır peşkeş gönderüp elkāb-ı müsteṭāb ile teşrīfāt gelüp bulgāy bege dañi başka hil‘at gelüp ser-efrāz kılındı doķsan yıl ‘ömr sürüp hicretüñ iki yüz doķsan üçünde

(10) fevt oldu **saḳur** vech-i tesmiye konuḳ iin avurma piſürmeęe aſçıya ſac ur dirken vücūda geldügidür keſret-i isti‘mälle saḳur dinilmiſdür bu dađı babası yerine beg oldu ḥan olan loḳmānuḡ muḳarrebi olmaęla āl-i sāmāndan nūḥ bin naſr ile dostluḳ iderken (15) anlaruḡ afitāb-ı salṫanātına āfet iriſüḡ evlādı almayıcak ullarından ęaznenüḡ begi sebük tegin pādiſah olup ḥāl-i ḥayātında büyük oęlı maḥmūda taḫtı ferāęat idüḡ devlet ve salṫanātını ziyāde olmaę-ıla dergāh-ı ḫilāfetden sulṫān laḳābı-yıla teſrīf olunup sulṫān laḳābı-yıla sulṫān (20) maḥmūd dinildi firdevsī ṫūsīye ſehnāmeyi (21)

[13a] nazm itmiſdür velḥāſil ḥan evlādından seluḳ bin (1) duḳaḳ ertuğrul bin loḳmān ḥanuḡ ṫoḳ temur ibn-i kerekici ḥāce neslinden ve ınıḳ ſoņundan buḫāra serḫaddine gelüḡ ve müslümānlardan ḫarāc alan türkiſtān kāfirlerini men‘ ve def‘ idüḡ ḫüsn-i i‘tidālinden reāyā āsūde (5) ḥāl oldılar ve seluḳ fevt olduğda ü oğlı aldı arslan babası yerine ḥan olup mikāil ęazāda ſehīd olup ü oğulları aldı tuğrul muḫammedi düſman ilinden ḫalāſ itdiler bir ęün sulṫān maḥmud hindüstan ęazāsına giderken (10) tuğrul muḫammede didi ki ‘ammuḡuz olan ḥandan yardıma ‘asker ṫalep itsek ne miḳdār ‘akıncı ‘asker gelmek mümküñdür tuğrul muḫammed aytdı aç ‘aded oḳ irsāl olunur ise her oḳ başına bir tüman ya‘ni elli biḡ ‘asker gelür didi sulṫān maḥmud dağı altmıſ biḡ (15) ‘asker ṫalep idüḡ tuğrul muḫammedi ‘askere serdār idüḡ hinde ma‘an götürüḡ küllī ri‘āyet itmiſdür dāimā sulṫān maḥmūd āl-i seluḳdan endīſe üzre idi maḥmud fevt olup oğlı sulṫān mes‘ud taḫta gedükde āl-i seluḳa muḫālefet idüḡ nie dürlü(20) tefriḳa zāhir oldu aḫir-i ālām tuğrul muḫammed pādiſāh (21)

[13b] olup evlādı kirmānī taḫt idindi ve ālī oſmān (1) ecdādından saḳurı kirmana bilecek getürdi seksen yaſında iken fevt oldu “eṫ- ṫāyi‘ billah” ḫilāfetinde idi **ara**

batur vech-i tesmiye bir şü kenârında düşman başılıp babası qara batur dir (5) iken vücûda geldügidür çün qara batur çok zamân ‘ömr sürüp evlâdı ve hatunı fevt olup âl-i selçuk şehzâdelerinin lalası fevt olup ebe kadını buña virdiler ittifâk hâsıl olup seksen yıldan ziyâde ‘ömr sürüp fevt oldı (10) **toğrul** vech-i tesmiye babası iki bükülmüş pîr olup bükilü bükilü dîvâna varduqda toğrul erkek oğlu doğdı didikleridür ol selçukiyândan mikâil beg dahi bir oğlı toğup toğrul muhammed deyü ad qonulmuşdur ve bu toğrul muhammed kirmândan hemedâni (15) fetḥ idüp taht idindi “el-kâim billâh” ‘abbâsî demlemden mu‘taz ed-devle oğlını rüknü’l- ḥalîfe idinmişidi toğrul bin qara batur âl-i selçukun emekdârı olmağ-ıla hüdâya ile bağdada elçi gönderdi yolda doquz ölüm nâm mevzîde bir azgun arslanı (20) oğ-ıla urup qatl idüp derisini ḥalîfeye (21)

[14a] iletüp hil‘at giydi velhâsıl ḥalîfenün elqâb (1) ve teşrîfâtı-yıla şerefrâz olup hemedâna gelüp toğrul bin qara batur pîr olmağ-ıla rüknü’l ḥilâfe -den şefâ‘atnâme ibrâz idüp mâhân sancağın tekâ‘üdle alup anda fevt oldı (5) yüz yıl ‘ömr sürüp hicretün dört yüz elli senesinde intikâl itdi **ay kutlu** vech-i tesmiye yeñi ay görüp ay kutlu olsun deyü söylendükde vücûda geldügidür bu dahi hemedâna gelüp âl-i selçuka ḥidmet idüp ve bu dahi elçilük ile ḥalîfeye (10) varup ba‘de mâhânda beg oldı ve bunı ḥarzemşâha elçilükle gönderildükde yolda ḥaramîler bir kârbânı başar iken ḥaramî başını oğ-ile urup qatl idüp kârbânı ḥâlâş idüp ḥarzemşâha varduqda külli ri‘âyet olunmuşdur (15) bu dahi seksen yıl yaşayup ka‘beyi görmeye giderken hicretün dört yüz doqsan beşinde fevt olup mâhânda babasının türbesinde defn olundu “müstazhir billah” zamânında idi **bay temur** vech-i tesmiye ecdâdından olan bay temurun (20) evlâdından bir beg qonuk iken vücûda geldügidür (21)

[14b] bu daħi āl-i selçuķ ertuğrula ħidmet idüp ħulefā-yı ‘abbāsiyāndan el-müstencid billah zamanında irmişdür ħarzemiyan dan sultān şāh bin arslan ħidmetinde ilçilik ile varup küllī ri‘āyet olunmuşdur gāyetle silahşor idi ħarzemşāh önünde bindügi (5) atıñ kafasından oķıla na‘lin urmuşdur bu daħi seksen yıl yaşa-yup ħicretün beş yüz altmışında fevt olmuşdur māhānda defn olup anda medfundur **kızıl boğa** vech-i tesmiye boğa adlu bir bahādur ħonuk iken vücūde geldügidür bu daħi āl-i selçuķa hemedānda (10) ħidmet idüp māhānda dedesi gibi beg olup ol ħālde cengiz¹⁷ ħan zuħūr idüp ħarzemşāh t̄ā’ifesi anlaruñ birkaç tacirlerin ħatlı idüp nāħaķ yere mallarını yağma itmekle cengiz ħan oğlı tolı ħanı ‘askeri firāvān (15) ile ħarzeme gönderdükd e ħarzemşāh ‘azīm muħārebe idüp tolı ħan maķtül olıcaķ cengiz kendüsi yer götürmez ‘asker ile yūriyüp ‘ālem fitne ve fesād ile dolduķda¹⁸ kızıl boğa terk-i diyār idüp ħarzeme giderken fetratdan (20) yol bulamayup nāçār azerbāycana gelüp ol (21)

[15a] nevāħīde daħi geçinmek ħābil olmayıcaķ aħlaķta (1) ermenşāh semtine yürüdi henüz aħlaķa irişmedin ħarāmīye rast gelüp bir şırıķ üzerine zihgīrin ħoyup içinden oķın geçürmekle ħarāmīlere ħavf düşüp anlardan yol (5) alup il ve ulus ile sağ ve salim geçüp van ħal‘asına gelüp erçek gölü kenārında ħonup birkaç gün anda olup fevt olduķda ol ħavālīde defn olundu yetmiş yıl miķdārı yaşayup altı yüz on senesinde (10) fevt oldu **ķaya alp** vech-i tesmiye ħīn-i velādetde bir ħayalu dađ eteğinde olduğdur babası fevt olduķda yarar ve bermāder olmağın il ve ulus ile aħlaķa varup bu ešnāda ercis ħurbında subħān dağında bir ejder (15) peydā olup ve ol etrāfda ħarāmīler çoğalup def‘i müşkil olmağın ermenşāh ķaya alpı ol cānibe

¹⁷ Bu kelime metinde altı yerde kullanılmış ve tamamında “چ” ile gösterilerek “çengiz” şeklinde yazılmıştır.

¹⁸ Bu kelime metin içinde bir yerde kullanılmış ve “ط” ile gösterilerek “tol-“ şeklinde yazılmıştır.

gönderüp ulus halkının yarar adamları ile varup hüsn-i tedârikle harâmî başını tutup sâirleri katl idüp ahlâta geldükde (20) gelürken nâgah ‘âlem duman¹⁹ olup şâ‘ika peydâ (21)

[15b] olmağ-ıla ol ejder serâsîme olup dağuş (1) yukârusından tekerlenüp iki taş arasına düşüp kalmışdur henüz eşeri zâhirdür ve ahlâta geldükde beglik kabûl itmeyüp ağır ze‘âmet ile ri‘âyet olundı ol eşnâda çengiz evlâdından (5) hülâgü dolı²⁰ hanuş kanı için harzem şâh ile def‘at ile muhârebeler idüp ahîrû‘l-emr harzem şâh kaçup şirvan semtinden ahlâta gelüp ermenşâh olan melik eşref ve qarındaşı kaçup rûmda ol selçukdan pâdişâh olan (10) alâeddîn keykûbat yanına geldiler ol keykûbat ahlâtda kışlayup ol diyârı yağma eyledi ve kaya alp daği marîz olup seksen yaşında iken fevt oldı ahlâtda medfundur ve ba‘zılar dir ki ki âl-i oşmân ecdâdı âl-i selçuk ile mâhâna geldükde (15) ba‘zısı anda kalup bir qarındaşları ayrulup ahlâta gelüp yurt ve ocağ²¹ idinüp yüz yetmiş yılıdan ziyâde anda mütemekkin olup ‘ayş u kâmrânî eyledi ana binâen çengiz fitrâtında kaya alp daği babası kızıl buğa ile ‘azm-i ahlât (20) itdiler **süleyman şâh** vech-i tesmiye buhul süleyman (21)

[16a] tekyesinüş şeyhi konuğ iken vücûda geldügidür (1) mezbûr daği ahlâtda babası fevt olduğdan sonra yarar ve bahadur olmağla beg olup sonra cengiz²² fetrâtinde il ve ulus ile ‘arzıruma gelüp andan halebe ve çarsusa ‘azm idüp nehr-i firatı geçerken (5) garğ olup şehîd olduğda ceber kal‘ası kurbında defn olundı şimdi türk mezarı dinmek-ile meşhurdur ‘ömri altmışa irişmişdi bu kışşa hicretüş altı yüz otuz beşinde vâki‘ oldı **ertuğrul şâh** vech-i tesmiye âl-i selçukdan ertuğrul nâm (10)

¹⁹ Bu kelime metinde bir yerde kullanılmış ve “ط” ile gösterilerek “tuman” şeklinde yazılmıştır.

²⁰ Bu kelime metin içinde bir yerde kullanılmış ve “ط” ile gösterilerek “toli” şeklinde okunmuştur.

²¹ Bu kelime metinde bir yerde kullanılmıştır. Bu yerde “چ” ile gösterilerek “ocak” şeklinde yazılmıştır.

şehzâdenün âdemîsi konuk iken vücûda geldügidür çün süleyman şâhuñ dört nefer oğulları kaldı ki sunkur tegin kün doğdı dünder ve ertuğrul ittifağ babalarından sonra sunkur tegin ve kün doğdı firatdan dönüp ‘azm-i diyâr- ı şark (15) idüp ertuğrul karındaşı dünder ile dört yüz hane göçer ulu ‘aşâ’ir ile rûma müteveccih olup ve kınık ve bozok tâ’ifesi daği bile gelüp anlar ațana kırbunda sürmelü çukurında kalup ertuğrul beg karındaşı ve kabîlesi-yile (20) sivas țarafına varduğda hâvek kal’ası (21)

[16b] kırbında moğol tatarı ile rum leşkeri (1) kıtâl idüp rûm çerisini münhezim itmek üzre iken rast geldükde ertuğrul uğurumuz cenge uğradı çekilmek revâ degildir ‘ale’l- huşuş leşker-i islâma mağlup olmağ-ıla i’ânet lâzımdur (5) deyüp moğol leşkerine hücum eyledükde bi-izni’llâhi te’âlâ moğol tatarını şol deñlü kırdılar ki katl olunan moğol tatarınun huşşeyn derilerini yüzü bir sâyebân yaptılar ve geçüp altında oturdılar hâlâ ol şahrâya taşak yazısı dirler ertuğrulun (10) daği üç oğlı var idi biri şavcı beğdür ki şarı țayı ile meşhürdür ve biri gündüz beg ve biri oşmân gâzidür derhl zıkr olunan tataran ahz olunan dilleri de kesilen başları şavcı beg ile kıonyaya sulțan ‘alâiddîn keykubâda irsâl (15) idüp kendüleri kınıkî neslinden olduğın bildürür sulțan daği serhad-i engüriyyeden kara țağı yaylak ve ba’zı münâsip yerleri kışlak diyerek ta’yin idüp ocaklık²³ țarîki-yile berât-ı şerîf ve hil’at-ı lațif gönderüp ertuğrul beg daği varup (20) ol serhadlerde gazâlar idüp söğütçük nevâhîsini (21)

[17a] fetğ idüp ocaklıklarına emr-i şerîf ile zamîme (1) kılandı ve oşmân gâzi daği babası hayâtında uğur-ı islâmda çalışup çok ğazâ idüp yanına nice namdâr gelmezler cem’olup söğütçükde karar idüp ‘ulemâdan şeyğ edebâlî ve nice (5) meşayih ve

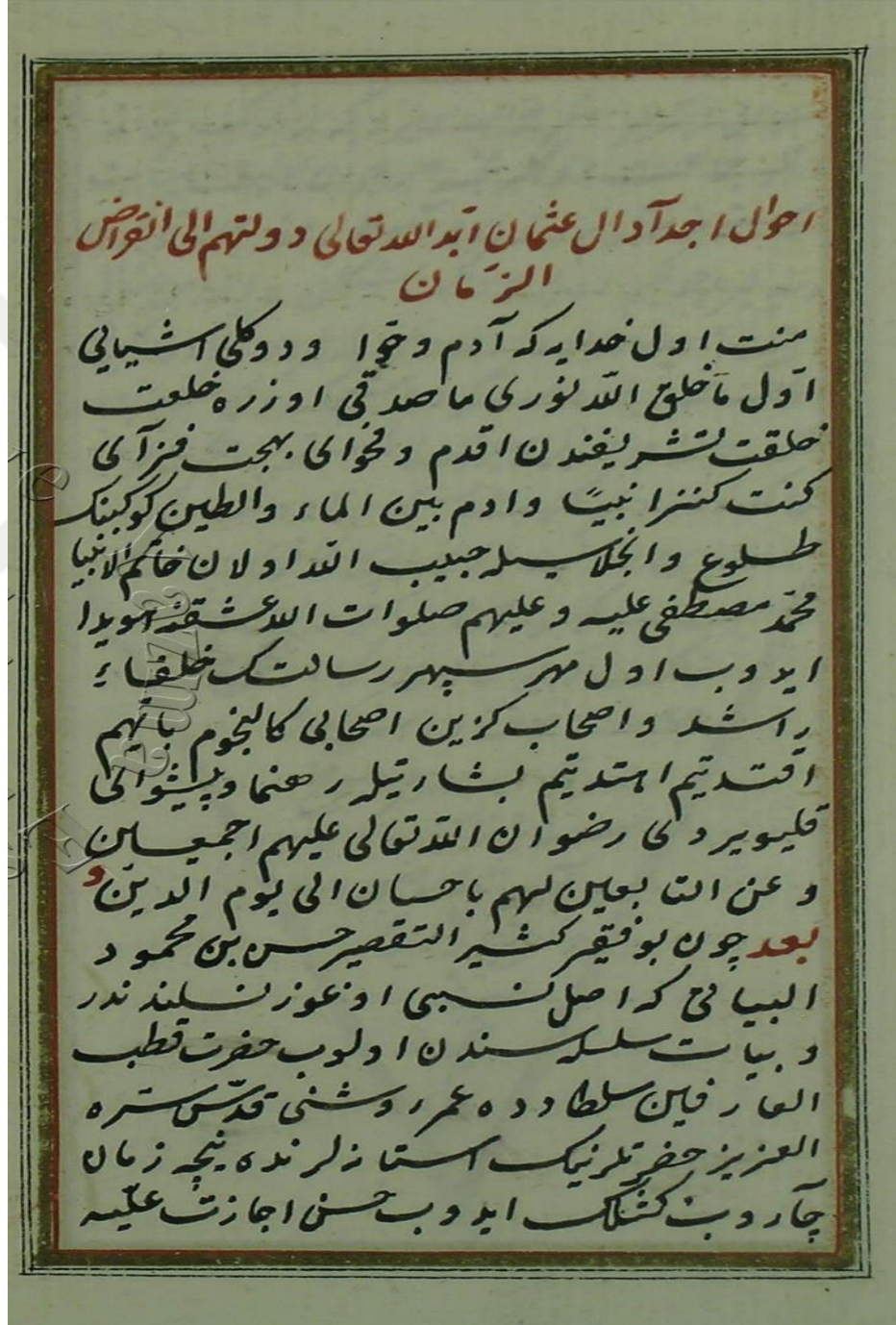
²³ “Ocak” kökünden türeyen bu kelime metinde iki yerde kullanılmıştır. Her iki yerde de “ocak” kökü, “چ” ile gösterilerek “ ocaklık” şeklinde yazılmıştır.

‘ulemā varup yanında mütemekkin oldılar ‘ākıbet ertuğrul doqsan yıldan ziyāde ‘ömr sürüp hicretün altı yüz seksen tārîhinde fevt olup söğütçekde binā eyledügi tekyede defn olundu rahmetullāhi te‘ālā ‘aleyhi sulţān-ı oşman ġāzi (10) aqvāli ma‘lūmdur qad vaqa‘al-ferāġ min tesvīd hāzal neshu’l meşhūni beterācim nigāristān ve ecdād-āl-i oşman ebbedāllahi te‘ālā ve devletühüm ilā inqırāz’üd-devrān (15) ‘an yed’il faqīr’ül haqīr ‘abdūlbākī bin rıdvān fī ūrūhi ..... muharrem’il harām’il munţazam (....., ...) (20) şelāşetün (3) hamsen (5) ve elfun (1000)

TIPKIBASIM

Metnin, Nuruosmaniye Kütüphanesinde bulunan ve 34 Nk 3743/2 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan nüshasının tıpkıbasımı şu şekildedir:

1.sayfa:

لری ایله سز تا رکنده نحتاج و مشقه زیارت
 کعبه معظمه یه واروب التفات اول مقام
 پر صفاده حسب حاله کوره دروندن ورود
 ایون غزل **غزل** وارم دلی چرسان دل مملوز محنت
 اری زغم تهی نیست یک لحظه نسل آدم
 من در غم که ایاجم خدا پزیر افت
 دل کعبه روح حاجی سعی و صفا شک آرام
 خاطر شکستگار ساز و جلوه اباد
 جنک بیت معمور من خود جبرند آرام
 روشش لغوز بالله مقبولش سعادت
 باشد بنار و شوه زد و قبول یارم
 دوشیند چون شنیدی او ازه یا حیوا
 هشتاد ای بیانی بالا گرفت کارم
نمونه بعض احباب یازمغله اول اشناده
 مصر دن تج شریفو کلوب مشرف او کان سلاله
 ال عثمان کزین شهر مزاده کان جسم سلطان
 طاب شاه حضرت لریند دمی ایریشوب ترکی تتبع
 ایدوب بوفقیه ارسال بیور مشله **غزل نظره**
 هر چند ادمی زادا و کماز حیوانده بی غم
 نغم صوکی شاد یلقدر ای دل طارمه اپسم
 سلطان اولمز ایسه درویشکده خوشدر

کورنجه ترک ایدندی تحت تاجی ادهسم
 اولسک شهنشده روم اولمزدی حاج نصیبک
 پیک شکر کا ولدای روزی بود دولت معظم
 محرم شعار مو تو امن قبل ان تمکو تورا
 احرام ایله بور نیوب نوله کفن کیسه رسم
 دل کعبه چشم و ابرو قاپولرکے بعینه
 مثرکان مثال حجاج کوز یاشی رشک نزم
 الجقلوی ایله ای دل کوه عسرفه مانند
 تاچو ریله باشیکه بییک دیو عالم
 نزم صفائی خوش طوت شوکی اوزره اوده
 نوش ایله جام وحدت عشرت دمیدرای جسم
 لاجوم مناسبت روحانیه ملاقات کجمانیه
 بادی اولوب سعادت دست بوس لری ایله
 سرفراز اولد قده شانانه تمدح ایدند لیر بنده
 ایتد مکه سلطانک شعر نده عالم بلکه جام جسم اول
 مانعله ارباب حال تاثیری نظایر و ایکی بیته زیاده
 اولمغله سببه معلقه یہ معادل ایدوکی باهر در
 عاقبت الکلام تجر الکلام اوزره نسبت علیه و ال
 عثمان کشورستان اولان **ادعوز خانکف**
 ابرو اولادی کون خانه منتهی وانکفر و عنیدن
 قای خانه منتهی اولدوغی و سائر سلسله علیه لری

موجود بونان اوغوز نامه دن بر وجه احتقار
 تسود و تحسیرین مراد ایدندیلیر ایجا بالمسیولهم
 برهفته ده اتمامه ایرلیشوب جام جم دیونسمیه
 قلندیکه شرف التفاتلرینه مقارن اوله چون
 سعادتله علی التخیل مصره مراجعت پور دیلیر و
 دعا کویلیری بر قاج پیلد نضکره مصره واروب
 اول کریم الشانکه حج شریفده ملاقات ا
 اولدوغمزده محرملی اولان اغا لرندک سلیمان
 اغایی که والده یسقط لری خدمتنده ایدی کور و
 تخلص احوال اولند قدده **بیت** جم جامنی صمشدی
 ریم پایا کافر شوم قلمش دی شهد عمرین زیر اجله
 ز قوم واضطراب ان اکثر و بهم وطن دن اولغیر
 تاریخ کله کی ان اکثر الظن واقع اولدی
 یعنی خوف ظ که طقوز یوز هجرتیه ایدی و چون
 اغای مزبور جویم عزتله رومه وار منی محتمل
 ایدی بعض حسب حال منطومه لرین حال حیاتنده
 والده لری خضر لرینه ارسال قلمش لر ایدی بود
 لرینه ایرشد کده تخمین قلوب و خاندده
 یازیلوب بر سنخسی دخی جامع از هر
 کتب خانه سنده قونلدی که مر حومک احوالنده
 مذکر دوشوب باعث دعا خیر اوله وبالله

التوفيق بو باده تفسیر و توارتخذہ ابتدا
 خلقت عالم دن بواز کلینہ مفضل و مشروح
 اولمغین اول جمله سلفه حواله اولندی و الحق
 بوخاندانک نسب علیہ لرین اوغوز نامہ ده
 مندرج و بین القوم مشهور و متعارف
 اولان کلمات ایر آد اولنوب زیاده الطباب
 قلنمشد رایله اول **آیه** خلقناہ من قبل من
 نار السموم فجو اسند اگر چه عالم ارواح بقدم
 خیر البشر و نوع انسانی مضرخ و مباین اکیر لکن
 حلوا فجو خورد لطیفی اوزره عالم اشباحده
 آنی جاعل فی الارض خلیفہ سنوخی مؤخر واقع اول
 صفی التمدن باشنوب الا قدم فالاقدم رعایتی
 قلندی **آدم** صفی اللد علیہ الصلوات اللد و السلام
 بعد التهبوط تو بر لری قبول اولجی رجالر یسبت
 المعمور که جنتده قبوسی یا قوتدن و گندی
 یشل زبرجد دن بر کوشک ایدی باذہ اللد تعالی
 حال اولان بیت شریفک یرینه نازل اولدی
 و حضرت آدم علیہ السلام امر الیہ ایلہ و آروپ
 زیارت ایدوب جبل عفاتہ چقد قدہ
 حضرت حواله ایلہ اندہ بولشوب عفات دیوشیمہ
 اولندی اکیسی معاً بکریل یاشیوب اولادی

قرق بیکدن زیاده اولدقه انتقال ایلدیر و هر
 اکییزک اشش انجه تزوج اول شریعتده
 جائیز اولمغه جمله سی تابع اولوب ایچی قابل قایل
 اولیوب قزنداشی نابلک قاتلی اولای قیسر
 حکمت بالغه **شیت** علیه السلام حضرت حبیب
 خدا علیه التحیه والشانک نور شریف لر بونلرک
 مبارک جبیلرینه انتقال ایتکین یا کوز وجوده
 کلشدر و بیت المعمور حضرت ادم علیه السلام
 رحلتند نصکره کوکه اعیچی ایتدایت المعمور
 شریفی اول رسم اوزره بنا ایدوب
 صحف سماوییه ایلد عمل ایدر لردی و طقوز یوز
 ییلدن زیاده عمر سوروب قرق ایکی ییل
 خلافت ایتدوکی مشهور در **قینان** بعضیلر
 بابلی شهرین بو یایدی معمار لرک پریدر دیر لر
 طقوز یوز ییل عمر سوروب طق ان بش ییل
 خلافت ایدوب وفات ایتشد **مهمل ییل**
 بعضیلر ایدر بونک زماننده نبی آدم جوق اولوب
 و سوس شهر ی یا بلوب دار الخلاف اولای دیس
 و سکز یوز ییلده زیاده عمر سوروب اولتوز
 بش ییل حکومت ایدوب انتقال ایتشد
یزد اکثر مورخین بو دخی قینان ادغلی مهمل ییل

قزنداشی در دیر لر اما صحتی سهلا نیلک او غلیدر
 بجمده نیز در شهرین بوبنا ایروب و بالقی اولای
 بوندن قالمشدر بودخی طقوز یوز بیلدن
 زیاده عمر سوروب بیکرمی سیل خلافت ایروب
 عالم اخوته متوجه اولمشدر **ادریس علیه السلام**
 بوکادخی صحف نازل اولمشدر قابل اولکادینه
 عزای ایروب جوق اسپر ایتدی و علوم البینه
 لی جوق درس ایدردی انک ایچون ادریس
 دیدیلر بونک زماننده بنی آدمدن جوق کند
 زاهد و عابد اولدی او چیوز التمششیش سیل
 دنیاده قلوب قرق سیل خلافت ایروب
 بوکله عوج ایروب جنته داخل اولدی بونک
 افتراقتدن برزاهد متالم اولمشدیطان
 لعین حضرت ادریس علیه السلام کشکنده بر
 پت پیدا ایروب زاهد کتوروب حیاتده
 ایکن انکله اکلنور ایدی زاهد فوت اولدقد نصکره
 باعث خلافت و موجب پت برستلک اولدی
منوشیخ و باسوشیخ بونک زماننده اول زاهد
 فوت اولوب اکثر خلق پت پرست اولدیلر
 بودخی طقوز یوز بیلدن زیاده عمر سوروب
 و مدت کثیره خلافت ایروب خلفه ایت

یولنه دعوت ایدردی صکره انتقال ایلدر **ملک**
 بود حی چوقا کند بیت پرستلکدن وقابل
 اولادن اتشه طیمقدن خلاص ایلرایدی بونک
 زماننده خلق زیاده توالد ایدوب دیولر
 بنی ادمان قافه قایدیلر طقوز یوز میلدن
 زیاده عمر سوروب خیلجی زمان خلافت
 ایدوب صکره فوت اولشدر و بونک
 زماننده دور اول منقضى اولشدر **حضرت**
نوح علیه السلام حضرت ادم هموطندن ایکی بیک
 اکیوز زالی میل کچدکه وجوده کلمشدر و بیک
 میل قومسی حق زینه دعوت ایدوب
 کس نغواجنج اسلامه کلدی عاقبت طوفان
 اولاجاشی حق تقالی حضرتی نوحه بلد ورب امر
 حقه سفینه یا یوب ماه رجبندن عشر
 صفوه دکن دکر زده کزوب صکره جودی طاغنده
 کمی قره یه چوکدی که موصل قریبده بر مشهور طاغدر
 و کیده اولان بنی آدم طشره حقیوب قریه
 شماین دیر لر بر قریه بنا ایتدیلر بعدده جمله سی
 فوت اولوب اجنح حضرت نوح اوج اولادی
سام وهام و یافت ایله قالدی سم انبیا
 و عرب اتا سیدر وهام قره عربر و غر بتلر

و قبطله اتمانسیدر و یافت اتراک اترسیدر
 چون یافت ابوالا تراک اولوب ال عثمانک
 نسب عالیلی و علی لری اکا منتهی اولدی
 سام و حام اولادینک احوالی توارخ مفصله
 یہ حواله اولوب اچتی یافت اولادینک
 احوالنه شروع اولندی و قنایم حضرت بونج
 علیه السلام یدی طاش یافت و ایردی **فیت**
 دخی یده طاشن الوب شرق جانبنه واروب
 انده مکان طوتوب اولادی منتشر اولدی
 و نیشیل اولادینه پادشاه اولوب صکره
 فوت اولدی بعضیلر ضویه غرق اولدی دیر لر
بلجاس اصلده آدی تر کدر کبسی بولجه کیمکل
 بولجه و ابولجه و بلجاس دیولعت قودیلر و
 چین و سقلاب و روس اولوا و غلکری
 هر بری بردیاری معمور ایوب بک اولدی لر
 ایکی یوز قرق ییل ایشایوب فوت اولدی
دینا قوی بوجله خانلره ایلیک ایتمکین ایلی
 دیولعت قودیلر بونک زمانده اهودین
 مشک دوشورمک و سمور و سنجاب و قاقم
 دریلرینی میریدن صاتمق پیدا ایتدی و اوق
 یای دخی بونک دورنده طایر اولدر محمدن

بوکا قبا کلورکن او غلنه نصیب اولدی بوچینیک
 قوندانچی اولمغله ماچینی یابدی ولاچینی
 قیادن چقاروب طوغان شکاری بوندن
 قالدی وزغ و تازی و صاسون ایله صیدر
 بوایی دایتدی زیاده عادل ایدی یوز
 ییل حکومت ایدوب یوز الی ییل عمر سوزدر
قیالی خان وجهتیه برقیالی برده وجوده
 کله و کیدر باباسی صنعت او کرنگ تیر بیزه
 کوندردی بونک زمانده کیر و کلوب سر
 ترک نموده خور یاد استاد لر جو غالبی
 و بو عجمه صحیح ایدوب و اندن کرمانی قبا که
 یزده مرصع اولمشیدی کلوب و بوده
 عجمه تانه اوق و یای کوندوب مسک و سحر
 و کتاب دریلرینی و سایر متاعی یساقدن
 منع ایلدر الی ییل حکومت ایدوب یوز سن
 ییل عمر سوزوب فوت اولمشدر **قره خان**
 وجهتیه قره یاغز اولد و کیدر مغول سن
 ماچین که دشتاچو خان نکلنددر بونک
 مقربنی اولمغین او غنی صانور لرا ایدر بودخی
 یوز ییل نیشابوب پت پت اولمغله مقتول
 اولمشدر **اونوز خان** بو حقا نظریه مظهر

دو شکمین کند و طفل ایکن بویچ او قومشدر موحد
 اولمغین باباسی قاقیوب جنگ ایتدکه اوغوز
 لشکری انی قتل ایتمشدر که ابراهیم خلیل علیه
 صلوات بحلیل زمانده ایدی و سایر احوالی
 اوغوز نامه ده مشهور در یوز الی میل ایشا یوب
 فوت اولمشدر **کون خان** وجهتسمیه طوع اقباب
 وجوده کلد و کیدر جله احوالی اوغوز نامه ده
 مذکور اولمغین اوغوز نامه به حواله اولمشدر
قایی خان وجهتسمیه ذکر او بنان دده سی واقعه
 ده کور لکده طوغیدر زیاده قوتلو ایدی الی میل
 حکومت ایدوب طغان میل عمر سوروب فوت
 اولمشدر خیر و شتره یارر کر بزار ایدی خلعت
 و یرمک بوندن قالمغله هنوز عجم قایی لئی دیر **طور**
مش خان وجهتسمیه اناسی یانور ایکن ایانغ
 اذراه طور دخی دقتن طوغمشدر بو طفل ایکن
 باباسی فوت اولوب اقره بالار خان اولدی
 دیر لر که موسی پیغمبر علیه السلام زمانده ایدس
 جبار به یه عزا ایدوب دیوانده دفتر طوغمشدر
 و یوز بیلدن زیاده عمر سوروب فوت
 اولمشدر **بالیغور** وجهتسمیه اناسی یورک
 بور و سندن ایکن بای بکن نام اقره بسی اوندن

د مور صاج ایانمی یولده برانگله وخی کبی طوغد و غیر
 یوز سکن ییلدن زیاده عمر سوروب فوت
 اولمشدر اولقله صغفن لارا اولیوب اولکول
 ایله بیر ایچیردی **یوز طغان** وجه تسمیه بابا
 دوشنده بوز دونغان بولوب ایرتسی
 وجوده کله و کیدر بک اولد قده جباره
 یه غنا ایدوب قلو المشدر زیاده
 قوتلو ایدی یوز خلق میل عمر سوروب
 طغان میل حکومت سور مشدر **تور قلو**
 وجه تسمیه تور قلو زمانده وجوده کله و کیدر
 حضرت سلیمان علیه السلام خدمتنده سام و
 نری نبولمشدر ایکی یوز ییله قریب عمر
 سور مشدر جوق زمان بکاک ایشدر
سلیمان شاه وجه تسمیه بابا سی حضرت سلیمان
 علیه السلام خدمتندن کله و کیدر دخی
 طفیل ایکن برکون بر نیل بویش نوب
 فلیسانر توار لر ایکن واروب خرطومین
 ایکی ایلله طولوب بغلتمشدر یوز الی میل
 عمر سوروب صکره وفات ایشدر
 زیاده عادل و دیندار ایدی **قره اولخان**
 وجه تسمیه قره یاغ اولد و کیدر بک

کلدکه او بانک سور و سنه قور د کلوب صغیر
 لردن دورت بونغا کلوب قور دلری قود و غیره
 بونگر سکندر ایله بولشوب شرف التفات
 لر یله بهره مند اولمشدر یوز الی ییل عمر سور
 و قرق ییل بکلک ایدوب فوت اولمشدر
سویج وجه تسمیه باباسی اسکندر خدمتند
 سویج کلدکه وجوده کلمندر غایت کجانداز
 اولمغله بک اولدقه بر اولد ایکی دراجی
 اوردوغیدر بر قاج ییل بکلک ایدوب
 تیشر بکشدن فوت اولمشدر **بای سوی**
 وجه تسمیه والده سی بر تاجوک جاری سی
 اولوب اولادی اولمغله بو وجوده کلد و کیده
 اول تاجو جله مان بونلره بیلدر دو کیدر بک
 اولدقه اهموی اکثر قفسندن است
 او زره اولد او ر دوغیدر زیاده عادل
 ایدی الی ییل حکومت ایدوب یوز بیلدن
 زیاده عمر سور مشدر **چامور خان** وجه
 تسمیه بر چامور لی بیرده وجوده کلد و کید
 اول زمان شور سنلندن قیلان خان
 فوت اولوب ایکی ادغلی قور دو قره شیر
 نام شهراده لر نزاع ایتدکه چامور خان

دیدیکه هر تنقیسی میدانند نطوی چو کانه
اوروب چقار رایسه خان اولسون
دیوش شرط ایندکده اتفاق تورد خان
باشه چقاروب بخت کجی دفرند آشی
شیرخان ات چکوب قفلاطش اولد
بو عادت اندن قالمشدر و چامور خان
دخی زیاده چوکان بازایدی اولوزیل
بکاک ایدوب سکن بیل عمر سوروب
فوت اولمشدر **بش بونی** وجه تسمیه
بو وجوده کلده حاضر بونان باش بوغا
قربان اولدوغیدر بک اولدقه بر
تودوز قورت عالمه ولوله ویروب
اولد هلاک اولمشدر و بر بک از خون
دده بی چو ماغله حقلاشدر تیش بکاک
ایدوب یوزیل عمر سورمشدر **یومق خان**
وجه تسمیه اناسی قارنده طغوز ایدن
زیاده قالمغله والده سی یوماق صاره صاره
طوغیدر بک اولدقه زیاده عادل و
کریم الشان اولمغین بر کدایه بر بلخی یونل
عیشلادوغیدر شهر اورادمشدر بیکر مزیل
بکاک ایدوب تیش سیلدن ارتق عمر

سور مشدر **قزل بونغا** وجه تسمیه باباسی
 بر قزل بونغایی شکار ایتدی و کی کون متولد
 اولد و غیر بک اولد قدده زیاده کمان
 دار اولمغین بر زیان کار ایوی اولدی
 قتل ایتدی و کیدر و شهروردر زیاده دیندار
 و عادل ایدی اولتوزیل بکک ایروب
 طغان ییل عمر سور مشدر **طوراج** وجه تسمیه
 طوراج اولیوب باباسی او ده کلد کده
 وجوده کلد و کیدر بک اولد قدده خیل دلاور
 و کرز بانزا اولمغین اورس ایله جنک ایروب
 سردار کین بوز طغان ایلا اوروب
 قتل ایتدی و کی شهروردر یکریم بشیل بکک
 ایروب التمش سیلدن ارتقیشایوب فوت
 اولمشدر **چکتمور** وجه تسمیه بچ پهلوانی
 باباسنه بر یایی صونوب کپاده کبی چکوب
 بودخی پهلوانه یایی صونوب چک میوب چک
 تمور دیر کین وجوده کلد و کیدر بک اولد قدده
 نریمان کبی قرقا قولاج کمنده ایله دشمنی بند ایروب
 بویرانی قودی بودخی بک اولد قدده تیش سلیده
 زیاده عمر سوروب فوت اولمشدر قفانده
 اوقا اتمی بکله مخصوص ایکن سپاه طایفه سنه

دخی ہوا اجازت دیر مکہ ہر کس اتی نعلین اور
 ایدی **قوت خان** وجہ تسمیہ بابا سی ادق اتار
 ایک ترکستان دشمنان بر دل کتور دکہ بر
 ادقہ بی دخی قوت تاروی ویر دید کہ اول سوزده
 کل مکہ محبوسی از اد ایشدر و زمان حضرت
 عیسی علیہ السلام حضرتی ادراک ایدوب باذن
 اللہ تعالیٰ اچیا ی موتے اید و کنی تصدیق ایشدر
 غایتده پہلوان ایدی جنگده بر قوچا قلی ادک
 قولن کسبدر کسن یلدن زیادہ عمر سوروب
 فوت اولمشدر **اور تی** وجہ تسمیہ اور تی نام
 یسکادہ وجودہ کلد و کیدر بک اولد قده زیادہ
 چابک سوار اولمنین شکارده اہوچی ات
 اید چکنہ دوب کوندر ایلہ قتل ایدردی زمانده
 بر جلالی ظہور ایدوب ایولکلہ مطیع ایشدر
 و یوزیلدن زیادہ عمر سوروب یوزیل بکاک
 ایشدر **کوجی بک** وجہ تسمیہ وجودہ کلد و کنی
 کیچہ دہ دہ سی دوشده کوریلوب قونمشدر
 کہ تعظیم اوزرہ کوجی بک دیدیلر زیرا تراک
 اولادی اجدادی زمانده اوجی دہ سنہ
 اولوبک و بابا کوجی بک دیر لر فوت
 اولانک اسلرین اولادارینہ قود قده

ادب رعایت ایدوب بک لفظنی الحاق
 ایدر لر بودخی بک اولد قده سالورنلندن
 خان اولان سبکتکین که سبکتکین دیر لر
 فوت اولوب ایکی اوغنی استنای و
 ساچور نام شهزاده لر نزاع ایتدکه طوغش
 بک بر صبر قی او زره التون قباق دیکوب
 و ساچور خان اولد قباچی اوروب کنت
 کجدی و استنای ات چلوب قفطاش اولدی
 و طغش بک وزارت ویروب ایکنک
 دخی سیه سالار اولدخر بودخی زیاده کماندار
 و قبوق اولد از لقهده مشهور در تیش سنه
 عمر سور ویت یکرمیل بکک ایدوب فوت
 اولد در **طغول** وجه سید دشمندن بر نام
 در آر بوک باسی حبسنده ایکن اول
 محبوبک بر قرنداشی چوبانی لبسنده بکک
 چوبانلرایله او بایه کلورکن طوتیلوب دیوانه
 کتورلدکه اکیلو الیکو کلور بر طغول دیدکده
 وجوده کلد و کیدر انیدخی قرنداشیلر بگزاده
 قد و منه حبسن اطلاق و عضو ایشلر بک
 اولد قده زنبک یاین بد ایدوب تیری
 دسوره اورسه چور مشیدر قر قیل بکک

ایدوب التمش سیل عمر سوروب فوت اولمشدر
بای بک و جهت سید باباسنگ مالی ضایع اولوب
 دشمن اوزرینه کلورکن خودقدن قریلوب قاپور
 جمله ماللرین بر اقد قده بونک انذکیر دوکچی کبی
 وجوده کلمه شدربودخی بک اولد قده زیاده
 نجیر باز اولمغین سورکون ادی و توقات
 رستم بوندن قالمشدر بر قاج سیل بکک ایدوب
 و تیمکش هم سوروب فوت اولمشدر **یلواج**
بک و جهت سید بونک ولادتی یلواج نام
 موضعه و وجوده کلد و کیدر باباسنگ فضلکده
 عیتمتی حکومت ایدوب بعد ابلوغ بوکا
 فراغت ایتشدر انک اچون فقایه و و ایتامه
 مرحمت و شفقت ایدوب بر قاج سیل بکک
 ایدوب الی یاشنده فوت اولمشدر **بوسو**
بک و جهت سید بر طاشقین صوکنارنده دشمن
 کلوب با سوکجه اولتور دیرکن وجوده کلد و کیدر
 که کجیت ال و بر دوب دشمنی با صوب قشلایه
 وار دیلر بک اولد قده کینجه دوشن کوردیک
 عربستانده ای و کون طونخوب بوکاشعله
 ایرشدی صباح اولد قده حضرت خاتم الانبیا
 صلی الله تعالی علیه وسلمک دعوت رسالتلری

شایع ادلای در حال قربانگر کسوب ایمان کتور در
 او تو زبیل بگلک ایوب سلسل سیدان
 زیاده عمر سور مشدر **قره نجا** وجه تسمیه
 او غوز با بایسی قره خان قتل اوله قد لفره
 ناجی دخی کلورکن بونک ولادی ز مانده او غوز ک
 واقوده اثار تیله قونلمشدر یک اوله قد
 زیاده مؤمن و موحد اولمفل قوز قودده
 نام غزیزی مدینه و منوره ر کونذ و باب دیدار
 حضرت محمد مصطوف صلی اللہ تعالی علیه وسلم ایله مشرف
 اولوب سلمان فارسی رضی اللہ تعالی عنه
 او غوز طریقه تعلقم شریعت اسلام اچون
 معاً ارسال ایلدی او غوز نامه ده مندر جدر
 بو تقدیرجه بو کا خانلر خانی دینلک جائیز در
 الی سیدان زیاده بگلک ایوب تیشی
 باشنده فوت اولمشدر **طوران** وجه تسمیه
 والده سی طوران یور غوردینه اشس بیر ایکن
 بو ییج سده آد قونمشدر یک اوله قد
 حضرت ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالی عنه خلیفه اولمغیز
 نامه ب شرفیلرله اطاعت ایوب غز آیه
 چالشدیلر و قوی بپشیل عمر سور و ب او تو ز
 بیل بگلک ایوب فوت اولمشدر حضرت

عثمانک خلافتی عهد نده ایدی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
ای تو تلو وجه تسمیه یکی ای تو تلوا ولسون
 دید کلر نده وجوده کلده کیدر بک اولاقده
 لالاسی تور دآتہ نک اوغلی اور کج دده نی
 مدینہ منورہ یہ حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 خدمتہ کونردی بغدادہ ایردکده حضرت عثمان
 حضرت نیک شہادتی خبرین ایشیدوب کعبہ یہ
 واروب طواف ایدوب مراجعت ایشدکده
 رتده حضرت علی ایله معاویرنک جنک و خلافتہ
 اولادوغین ایشیدوب حضرت علی کرم اللہ وجہہ
 و رضی اللہ تعالیٰ عنہ حضرت زینہ بولشوب عهد نامہ
 الوب کتشدر انک ابجوہ ال عثمان کشورستان
 دخی اجداد لر کجی محبت چار یار اولوب طایفہ
 نیزیدی سومر لر بودخی یکم میل حکومت
 ایدوب التمش سیلدن زیادہ عمر سوروب
 ہجرتک التمش لیشندہ وفات ایشدر
 بنی امیہ زمانہ ایدی **چمندور** وجه تسمیہ
 طوغدوغی میرہ برلشندہ و شعیوب ابہ
 قادین غم دکلدر چمندور دیوسونیلہ دکده
 وجودہ کلده کیدر بک اولاقده عدل و
 احسان اوزرہ فی سبیل اللہ عزایہ چشوب

درستم کجی وحشی اتکرتو توب بنرایدی قریل
 حکومت ایروب کسن میل عمر سوروب بختک
 یوز بشنده عمر بن عبد العزیز زماننده وفات
 ایتدرد **یاق** وجه تسمیه بعض یول اوزره
 اولان رعایایه خطراید نلمره یاق اولسون
 دیوبابسی سویله دگدگده وجوده کلد و کیدر
 بک اولد قده عادل و بهادر اولمغین دایما
 نغزادن خالی اولمزدی و شکار ایرکسن
 بر قیلان بر صغین اوزرینه صحرایوب چقد قده
 اولد اوروب قیلانی دوشوروب
 طرناغی صغین بکین پاره یوب ایندج
 کباب ایتدرد و قیلانک درینسی بر قاج
 طونغانله عبا سیدن منصور خلیفه یه کوندور
 خلعت کسرافراز اولوب ایله تن کسره در
 اول ولایتک میرشکا جلغین ویرمشدر ترق
 ییلدن زیاده عمر سوروب بختک یوز
 اتلی برنده فوت اولمشدر **طوقتمور** وجه تسمیه
 تیمور نام اولوس کتجاسی سباط تاوق کلوب
 یکی چندان یه دگده یچون ییمزین دیوالتهفات
 دیدتک چاوشش باشی طوقتمور دید و کیدر
 بک اولد قده زیاده عادل و قوتلو دسکین او

بر مصری قتل الحوب او بایه بر کیک بود در پیش
 کلمش در صفینک ایامی قریلوبت بوغاز لموع
 او زرهه ایکن صنعنی در ویشدن اشترا
 ایدوب و صفنه زرهه کیدوب قجلمه
 چالوب ایکی بولمشدر ترتر تانده مشهور
 در وینجه زمان مامون خلیفه عهدنده کرجستان
 وردمغبر ایدوب بمتش التی ییل
 عمر سوروب فوت اولمشدر **صنقور خان**
 وجهت سید اورسدن باباسه صنقور بپشکنش
 کله و کیدربک اولده قده اکتش صنقور شکارین
 ایدوب غزادن غفلت اتمزد در جوقی زمان روم
 دیارینده اتقن حالوب اشتها رتام بولمشیدی
 بغداد خلیفه سندن اندیشه اتمکله دشت قیجالی
 طرفنه واروب اندن ترکماننده او غوزک شلندن
 اغا اینی خان ایکن فراغت ایدوب بر نی قنق شلندن
 طقشور معی این کر کچور اولادندن لقمان خان ویرشیدر
 صنقور بک و حر داروب انکله کل تحت ایدوب
 سکن ییل عمر سوروب بجرنگ اتمیوز انکله
 بشنده السوس بالبد عباسی خلافتنده فوت
 اولمشدر **بلغای** وجهت سید بونک ولادنه
 بردانه بلغاری او زرنده اولمغین و ابرقادین

پلنگ اولدوغندن بلغای قالدرک دید و کیدر
 بک اولدوقده خانک مقربنی اولوب اول زمانده
 بغداد خلینغسی استغنی بالله عباسی ایوبی بونک
 باباسی اولان صنقور بکی ارض رومدن ترستانه
 کوند وود وکنه پشیمان اولدیلر زیر اول سرحدده
 خیل اختلال وارایدی بوخبر ترگستانده بلغای
 بکه ایریشیک خلینغه یه اغوشکیش کوند وروب
 القاب سطراب ایله شرفیات کلوب بلغای
 بکه دخی باشقه خلعت کلوب سر فرآز قلندر طغان
 ییل عمر سوروب بچرنگ اکیموز طغان اوچنده
 فوت اولد **ساقور** وجه تسمیه تونقی ایچون قاورمه
 بشورمه اشس جی یه صاج قور درکن وجوده کلد و کیدر
 کثرت استماله ساقور دینلشدر بودخر باباسی
 بیرینه بک اولدر خان اولان لغمانک مقربنی اولمغله
 ال ساماندن نوح بن نصر ایله دوستلیق ایدرکن
 اندرک اقباب سلطنته آفت ایریشوب اولادکی
 قالمیجی قولدرندن عزیزین جی سبکتگین پادشاه
 اولوب حال حیاتنده بیوک اوغلی محموده تختی قرا
 ایروب دولت و سلطنتی زیاده اولمغله درگاه
 نسلاندن طغان لقبیل شریف اولنوب سلطان
 محمودینلدر فردوسی؛ طوسی یه شهرنامه

نظم ایتدرشدر و الحاصل خان اولادندن سلجوق بن
 دقاق آرطغرل بن لقمان خانکه طوقتمور ابن
 کرکچی خواجه نسکندن و قنق صوکندن بخارا سرحدینه
 کلوب و مسلمانردن خواجه الان ترکستان کافرین
 منع و دفع ایدوب حسن اعتدالندن رعایا بوده
 حال اولدیلیر و سلجوق فوت اولدقده اوج اوغلی
 قالدی ارسلان بابای یرینه خان اولوب میکان
 غزاده شهید اولوب اوج اوغلی قالدی
 طغرل محمدی دشمن الندن خلاص ایتدیلیر برکون
 سلطان محمود هندوستان غزاسه کیدرین
 طغرل محمدی دیدیکه غموکز اولان خاندان یاردر
 عسکر طلب ایشک نه مقدار آغچی عسکر کلک کلکند
 طغرل محمد ایتدر قاج عدد اوق ارسال اولنور
 ایسهر اوق باشنه بر تومان بیجی اتلی بیگ
 عسکر کلور دیدر سلطان محمود دخی غمشن بیگ
 عسکر طلب ایدوب طغرل محمد عسکره سردار
 ایدوب بنده موکوتوروب کلکی رعایت ایتندر
 دایما سلطان محمود اکل سلجوقدن انلیشه اوزیره
 ایدی محمود فوت اولوب اوغلی سلطان محمود کنته
 کیدکده اکل سلجوقه مخالفت ایدوب بیچ دورلو
 تفرقه ظاهر اولدر افسر الامر طغرل محمد پادشاه

اولوب اولاکرمانی تحت ایدندی وال عثمان
اجدادندن ساقوری کرمانه بلیه حکستور دپس
سکن یاشنده ایکن فوت اولدی الطایع باللہ
خلافتنده ایدر **قره باتور** وجهتسمیه برصو
کنارنده دشمن بملوب بابسی قره باتور دیر
ایکن وجوده کلدیکدر چون قره باتور چوق زمان
عمر سوروب اولادوختونے فوت اولوب
ال سلجوق شهنزاده لر نیک لاکسی اولمغله
ابرق ذینی بوکا دیر دیر اتفاق حامل اولوب
سکن بیلدن زیاده عمر سوروب فوت اولدی
طغرل وجهتسمیه بابسی ایکی بوکلش بر
اولوب بوکیلو بوکیلو دیوانه وار دقدہ طفول
ارکک اولمک طوغدر دیکلر در اول بوجیانن
میرکایل بک دئی برادرفلی طوغوب طفول محمد
دیواد توغیت در و بو طفول محمد کرماندن مهدانی
فتح ایدوب کنت ایدندر التقایم باللہ عباسی
دیلمه دن معنرالدوله اولمغلی رکن الخلفه
ایدنمشیدر **طغرل بن قره باتور** ال سلجوقک املدار
اولمغله هدایایله بغداده ایچی کوندر در یولده
طغوز اولوم نام موضوده بر ازغون ارسلانی
اولمغله اوروب قتل ایدوب درینسی خلیفه بر

ایلتوب خلعت کیدی و الحاصل خلیفه نیک القاب
 و تشریفاتیله سر فرار از اولوب همدانه کلوب
 طغرل بن قرا با تور پیر اولمغله رکن الخلافه
 دن شفاعت نامه ابراز ایدوب مآمان
 سنجین تقاعدله الوب انده فوت اولدی
 یوز ییل عمر سوروب هجر تک دور تیوز الی سنده
 سنده انتقال ایدر **ای قوتلو** وجه تسمیه کی ای
 کوروب ای قوتلو اولسون دیوسو یلیند کده
 وجوده کله و کیدر بودخی همدانه کلوب اول جو قه
 خدمت ایدوب و بودخی ایچیلک ایله خلایفه یه
 واروب بعده مآمانده بک اولدر و لونی خوارزم
 شاهه ایچیلکله کوندور لکده یولده حو امیلر کار
 باصره ایکن راست کلوب حو امر بشتی اوق ایله
 ادروب قتل ایدوب کار بانی خلاص ایدوب
 خوارزم شاهه وارد قده کلی رعایت اولمشدر
 بودخی سکین ییل یشا یوب کجه یکرته یه کیدر کن
 هجر تک دور تیوز طغان بشتده فوت
 اولوب مآمانده باباسنک تر بسنده دفن
 اولدی **مظهر** بانته زمانده ایدی **بایتمور**
 وجه تسمیه اجد آندن اولان بایتمور ک
 اولادندن بر بک قونلی ایکن وجوده کله و کیدر

بودخی ال سلجوق از طغوزله خدمت ایدوب خلغای
 عباسیاندن المستنجد بالند زمانه ایر شمشدر
 خوارزمیاندن سلطان شاه بن ارسلان خدمت
 ایچیلک ایله وار ب کلی رعایت اولمشدر غایتله
 سلاح شور ایدی خوارزم شاه اوکنده بندوکی
 اتک قفا سندن او قله نعلین اورمشدر بود
 سکن سیل یشایوب حجر تک بشیوز التمشنده
 فوت اولمشدر مانانده فوت اولوب انده بدفود
قرل بوغا وچر تسمیه بوغا اولوبر بهادر قوتلی این
 وجوده کله و کیدر بودخی ال سلجوقه همد آمده
 خدمت ایدوب مانانده دده سی کبی بک
 اولوب اول حالده چنگیزخان ظهور ایدوب
 خوارزم شاه طایغیسی انرک بر قاج تا جبر
 لرین قتل ایدوب ناحق یره ماللر تریغیا ایمکله
 چنگیزخان اوغسلی تولی خانی عکر فراوان
 ایله خوارزمه کوندورد که خوارزم شاه
 عظمه محاربه ایدوب تولی خان مقتول اولدی
 چنگیز تکم دوسی یر کونور مز عکر ایله یوز یویوب
 عالم فتنه و فساد اید طولقدده قرل بوغا
 ترک دیار ایدوب خوارزمه کیدر کن فسترا
 یول بولیوب ناچار اذربایجان کلوب اول

نو اچده دخی کچنک قابل اویسیجی اخلاطده
 ار من شاه سمتنه یوریدی همنوز اخلاطه
 ایرشمدین حرامی پیراست کلوب بر صرق اوزر
 زهکیرین قویوب ایچندن اوقن کجور مکله
 حرامیلره خوف دوشوب انلردن یول
 الوب ایل و اولوس ایله صاغ و سالم خوب
 وان قلوبنه کلوب ار جگ کولی کنا زنده
 قونوب بر قاج کون انده اولوب فوت
 اولد قده اول حوایده دفن اولدور یتیم سیل
 مقدار ریش یوب الیوز اول سینه
 فوت اولدی **قیاب** و جرت سیدین اولد
 بر قیا لوطاغ اتکنده اولد و غیر باهاسی
 فوت اولد قده بر آر و بر مادر اولمغین ایل
 و اولوس ایله اخلاطه واروب بو اشداده
 ار جیبس قریبده سبحان طاعنده بر اژدر
 پید اولوب و اول اطرافده حرامیلر حوفا
 لوب دفعی مشکل اولمغین ار من شاه قیا الینی
 اول جانبه کوندورب اولوس خلقنک بر آر
 ادملری ایله واروب حسن تدارکله حوامر بکنی
 طوتوب سائر لر قشیل ایدوب اخلاطه کلده
 کلورکن ناکاه عالم طومان اولوب صاعقه پید

اولمغله اول از در سر اسیم اولوب طانک
یوقار و سندن تکمر لئوب ایکی طاش اره
سند و شوب قالمشدر هنوز اثری ظهردر
واخلاط کلدکه بکاک قبول اتمیوب اغوزمات
ایله رعایت اولندر اول اشد ده چنگیز اولادند
هملاکوتولی خانک قانی اچون خوارزم شاه ایله
دفعات ایله محاربه لر ایوب احوال امر خوارزم
شاه قاجوب شیردان سمسندن اخلاط کلوب
ازمن شاه اولان ملک اشرف و قمرندش
قاجوب رومده ال سلجوقی دن بادشاه اولان
سلطان الدین کیقباد باینه کلدیر اول قیشی خوارزم
اخلاطده قشلیوب اول دیاری یغما ایلدی و قیا
الب دخی مرین اولوب کسن یاشنده ایکن
خوت اولوی اخلاطده مدفوندر و بعضیله دیر
کرکه ال عثمان اجدادر ال سلجوق ایله مانه کلد و کده
بعضیسی انده قلوب بر قمرندش لری ایرلیوب
اخلاط کلوب یورت و او چاق ایدیوب
یوزتمش بیلدن زیاده انده سمکن اولوب
عمیس و کامرانی ایلدی اکابنا چنگیز قمرانده
قیالب دخی باباسی قزل بوغا ایله عزم اخلاط
ایتدیلمر **سلیمان شاه** وجه اسمیه نخل سلیمان

تکيه سينک شيخی تونق ايکن وجوده کلد و کيدر
 مزبور ادخی اخلاطه باباسی فوت اولد قلعه
 پیر آر و بهادر اولغله بک اولوب صکره چنگیز
 قمر اتنده ایل و اولوس ایل ارض رومر کلوب
 اندن طبه و طرسوسه عزم ایدوب نهر فراتی کیرکن
 نوح اولوب شهید اولد قده جعبه قلعه سی قریبنده
 دفن اولندی شهیدی ترک مزاری دیکله شهرور
 در عمری التمشه ایشم شهیدی بوقصه بهر تک
 التیوز اولتوز بشنده واقع اولدی
ارطغرل شاه وجه تسمیه ال جو قدن ارطغرل نام
 شهر آده تک ادمیسی تونق ايکن وجوده
 کلد و کيدر چون سلیمان شاهک دورت لغوا و غلغر
 قالدیکه سنقور تکین کون طوغدی و و سوار و
 ارطغرل اتفاق بابا لرند قلعه سنقور تکین و
 کون طوغدی قمر اتدن د و نوب عزم دیار شرق
 ایدوب ارطغرل قمرنداشی دمدار ایله
 دور تیوز خانه کوچ اولوغشایر ایله رومر متوجه
 اولوب و قنق و نوز اوق طایوسی دخی ایل
 کلوب انلر اطنه قریبنده سور ملو چقورنده
 قلوب ارطغرل بک قمرانداشی و قبیلک ایل
 سیورس طرفنه و آرد قده تاوک قلعه

سی قمر بنده مغول تاتاری ایله روم لشکری
 قتال ایدوب روم چویشنی منهزم ایتدی
 اورزه ایکن راست کله کده ارطغرل اوغوریز
 جنگه اوغادی چکلیمک روآدر کله ر علی الخصوص
 لشکر اسلام مغلوب اولغله اعانت لازمدر
 دیوب مغول لشکرینه هجوم ایله کده باذن اللہ تعالی
 مغول تاتارینی شولده کلو قمر دیکر که قتل اولنان
 مغول تاتاریک حصتین لرندن دریلرینی یوز
 برس بیان یاپدیلر و کجوب التده اولتور دیلر
 حالا اول صحرا یه طاشق یازیسی دیر لر ارطغرلک
 دخی اوچ اولغی و آرایدر بری صا و جی بکدر که
 صاری طایبی ایله شهوردور و بری کوندوز بک
 و بری عثمان غازی در در حال ذکر اولنان تاتار
 دن اخذ اولنان دلیری کسینن بشکری صا و جی بک
 ایله قونییه سلطان علاء الدین کی قباده ارسال
 ایدوب کند و لر قنقی سلدن اولدوغنی بلدر در
 سلطان دخی سرحد انکوریه ده قره طغر ییلاق
 و بعضی مناسب یرلری قشلاق دیورت تعیین
 ایدوب اد قاق لقی طریقله برات شریف خلعت
 لطیف کوندوزب ارطغرل بک دخی واروب
 اول سرحد لرده عزالر ایدوب سوکجهک نوایشی

فتح ایدوب او جان لقلبرینه امر شریف ایله مسمیه
قلندکی و عثمان غازی دخی باباسی حیاتنده
اونغور اسلامده چالشوب چوقغنه ایدوب
یاننه نیجه نامدار کس لر جمع اولوب سوکتی جگده
کسر ایدوب علمان شیخ زاده بالی و نیجه
مشایخ و علمای و آردوب یاننده متمکن اولدی
عاقبت ارطغرل طغان ییلدن زیاده عمر سوروب
هجرت تک التیوز کس تار یکنده فوت اولوب
سوکت جگده بنا ایلدو کی تکیه ده دفن
اولندی رحمه الله تعالی علیه سلطان عثمان غازی
احوالی معلومدر قد وقع الفواعل من تسویده
هذه النسخ المشیخه بحونه استخراج
نکارستان و اجداد ال عثمان
ابد الله تعالی دولتم الی
انقراض الدوران
عن ید الفقیر عبد الباقی
بن رضوان فی اورخ
شهر محرم الحرام
المنتظم فرسکنا
شهر سورکند
تلاذیر
خمسین
والغیا

NOTLAR

Bu bölümde, metnin içeriğinin daha iyi anlaşılması amacıyla metinde geçen bazı terimlerin ve bazı kişi adlarının açıklamaları yapılmıştır:

Silsilename: Kelime anlamı itibariyle “ Bir kimsenin soyunu, sülalesini gösteren cetvel, soy kütüğü, şecere.” anlamını taşımaktadır. Osmanlı literatüründeysen, kökü ensâb, şecere gibi ilim kollarına dayanan, ilk insan Âdem peygamberden başlayarak Osmanlı sultanlarına kadar tarihte yaşamış peygamberleri, sultan ve şahları kendi içerisinde soy ilişkisine göre şematik biçimde sınıflandıran dünya tarihi niteliğinde bir eser türünü ifade ettiği söylenebilir (Ayğın, 2020, s. 157). Cam-ı Cem Âyîn’in şematik bir nüshası bulunmamaktadır. Cam-ı Cem Âyîn’de hanedanların, kişilerin soylarının gösterildiği portreler ya da resimler mevcut değildir. Silsilename geleneği çerçevesinde, Cam-ı Cem Âyîn’den sonra yazılan silsilenelerde şematik bir biçim tercih edildiği, hanedanların, soyların portreler şeklinde resimlendirildiği görülmektedir.

İncelenen eser bir silsilename özelliği taşıdığından dolayı bu kavram, bu tez için oldukça önemli bir kavramdır. Silsilenamer, Osmanlı tarih konulu el yazmalarının içinde önemli bir grup oluşturmaktadır. Ali Emîrî Efendi’nin Yanya’da müfettişlik yaptığı sırada eline geçtiği ve bu teze konu olan Cam-ı Cem Âyîn adlı silsilenâme de bu türün ilk örneklerinden gösterilir (Ayğın, 2017, s. 111). Silsilenâme geleneği doğrultusunda eserde geçen şahsiyetlerin kişilik özellikleri, varsa dikkat çeken fizikî özellikleri, ad alma hikayeleri, kaç yıl yaşadıkları, kaç yıl hakimiyet sürdükleri ele alınmıştır. İsimler, kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Osmanlı’da, silsilenâme geleneği 15. yüzyılda başlamış , 16. yy.’da Kanuni Sultan Süleyman Dönemi’nde zirveyi görmüştür. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi’nde, Osmanlı Devleti siyasal ve sosyo-kültürel zirvelere erişmiştir. Bu dönemde başta Yusuf bin Abdullatif olmak üzere Şerif Şefii ve Derviş Mehmet bin Ramazan gibi tarihçiler Subhâtü’l-ahbâr olarak bilinen ortak bir isimle silsilename

üretmişlerdir (Ayğın, 2020, s.159). Osmanlı sarayına girmiş olan nitelikli silsile eserlerin varlığı ve 16. yüzyılda silsilenâme tasarlanmasında yakalanan başarı Tomâr-ı Hümâyûn adı verilen büyük bir eserin hazırlanmasına zemin hazırlamıştır (Ayğın, 2020, s.160). Lokman bin Hüseyin tarafından kaleme alınan bu silsilename, sadece Osmanlı sahasının değil İslam tarihinin en büyük silsilename projesi olarak adlandırılır. Bu dönemde Seyyid Lokman da “Zübdetü’t Tevârihler” adında bir silsilename yazar ve 15. yüzyılda başlayan silsilename geleneği, 16. yüzyılda zengileşir.

17. yy.’da I. Ahmet’in isteği üzerine Sâfi Mustafa Efendi, “Zübdetü’t-tevarih” adlı silsilename türündeki eseri yazdı. Eser, iki cilt şeklinde düzenlenmiştir. I. Ahmed’den başlayarak ondan önceki tüm padişahların çıktığı savaşları anlatır. Nev’îzâde Atâyî, “Hadâiku’l-hakâik fî Tekmileti’ş-Şakâik” eserinin başında bir silsilenameye yer vermiştir. Bu dönemde Abdülmecid el-Buhârî tarafından yazılan “Tevârih-i Enbiyâ-yı İzâm ve Evliyâ-yı Kirâm ve Selâtîn-i Mâziyye” Hz. Âdem’den Osmanlı Devleti zamanına kadarki zaman diliminde gelip geçen çeşitli peygamber, hükümdar ve şeyhlerin silsilelerini içermektedir. (Donuk, 2020, s.19)

Behcetî Seyyid İbrahim 18. yy.’da “Silsiletü’l-âsâfiyye” adlı eserinde Osmanlı Devleti idaresinde önemli bir yer elde eden Köprülü ailesine mensup şahısların listesini kronolojik bir seyirle biyografileri ile birlikte vermektedir (Donuk, 2020,s.18). Bu yüzyılda zeyl şeklinde kısa silsilenamelere de rastlanmaktadır. La’lîzâde Abdülbâkî, Sarı Abdullah Efendi’nin yazmış olduğu “Meslekü’l-uşşâk” adlı kasidesine 47 beyitlik zeyl yazarak Bayramî-Melamî büyüklerinin silsilesini kaydetmiştir. “Meslekü’l-uşşâk” ın başka bir zeyli olan Habeşîzâde Abdurrahim Rahîmî Efendi’nin yazdığı “Matla’u’l-işrâk” adlı eser de tarikat önderlerini kronolojik bir sıra ile anlatmıştır (Donuk, 2020, s.19). Yine bu yüzyılda Hasan Senâyî Efendi’nin Divan’ının ilk bölümünü “Silsilenâme-i Tarîkât-ı Halvetiyye” ve “Silsilenâme-i Celvetiyye” adlı iki silsilenâme oluşturmaktadır.

19. yy.'da Hemdemî Mehmet Efendi, “*Silsilename-i Şahân-ı Al-i Osman*” adlı eseriyle silsilename geleneğine katkıda bulunmuştur. Bu eserde valide sultan ve sadrazamların da silsileleri bulunmaktadır. Bu yüzyılda Türk edebiyatında tercüme silsilenameler görülmektedir. Örneğin, Muhammed bin Süleyman el-Bağdâdî'nin, “*Hadîkatü'n-nediyye*” adlı eserini Abdullah Ferdî, “*Semerât-ı Silsile-i Hâlidiyye Tercüme-i Hadîkatü'n nediyye*” ismiyle Türkçeye tercüme etmiştir (Donuk, 2017, s.21).

Fındıklı İsmet, 20.yy.'da “*Tekmiletu'ş-şakâik*” adlı silsilename türündeki eseri kaleme almıştır.

Kaydedilen bilgiler ışığında, 15. yüzyılda Cam-ı Cem-Âyîn eseri ile temelleri atılan silsilename geleneğinin, Türk edebiyatında 16. yüzyılda en nitelikli örneklerinin verildiği, diğer yüzyıllarda da bu geleneğin devam ettiği söylenebilir.

Şefâ'at-nâme: Arapça “şefaât” kelimesi anlam olarak “Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık.” olarak tanımlanır. Şefaât kelimesi, Farsça “name” kelimesiyle birleştiğinde de “şefaât kitabı veya yazısı” anlamına gelerek tasavvufi edebiyatta bir edebi türü doğurur. Bu tür eserlerde Hz. Muhammet'in ve kendisine şefaât hakkı verilenlerin (Ehl-i beyt, çar-yar-ı güzün vd.) günahkar müminlere nasıl şefaâtçi olacağı ayrıntılı şekilde anlatılmıştır (Köktürk, 2014, s.761). Bu eserler, halka hitap etmek amacıyla yazıldığı için sade bir üslup ile yazılmıştır. Bu kitapların temel kaynakları hadis ve ayetlerdir. Bu türün ilk örneği 14. yy.'da Ömeroğlu adlı bir şair tarafından yazılmıştır. Ömeroğlu'nun yazdığı şefaâtname 125 beyitlik bir manzumedir. 15. yüzyılda Süleyman Çelebi'nin “*Vesilet'ün Necat*” adlı eserinin “miraç” bahrinde de bir şefaâtname örneği mevcuttur (Köktürk,2014, s. 764).

Şeyh Edebâli: Karaman'da 1326 yılında doğdu. İlk tahsilini Karaman'da yaptı. Daha sonra Dımışk'a giderek dönemin önemli isimlerinden dersler aldı. Ülkesine

döndüğünde tasavvufa yöneldi. Bilecik'te bir zaviye kurarak halkı eğitmeye başladı. Halka faydalı işlerde bulundu. Fakirlere yardım etti, halkın bilgilenmesini, İslam'ı tanımasını ve İslam dinine yönelmesini sağladı. Osman Gazi ile Bilecik'te tanıştı. Osman Gazi, şeyhin zaviyesine giderek dinî ve idarî konularda fikir alışverişinde bulundu. Edebâli'nin oğlu Mahmud Paşa'nın rivayetlerine dayanarak anlattığına göre Osman Gazi bir gece Edebâli'nin zâviyesinde kalmış, rüyasında şeyhin koynundan doğan bir ayın kendi koynuna girdiğini, aynı anda göbeğinden bir ağaç bittiğini ve bu ağacın gölgesinin dünyaya yayıldığını, altından dağlar yükseldiğini ve her dağın altından da suların çıktığını görmüş. Osman Gazi rüyasını Edebâli'ye anlatınca şeyh, “Hak Teâlâ sana ve nesline padişahlık verdi. Mübarek olsun. Kızım Malhun Hatun da senin helâlin oldu” der. Edebâli'nin bu yorumu üzerine Osman Gazi Malhun Hatun ile evlenmiştir. Edebâli mutasavvıf olması yanında ilk Osmanlı kadısı ve müftüsüdür. Döneminin birçok fakihî ile görüşmüş ve onlardan ders almış, çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Önde gelen öğrencilerinden damadı Dursun Fakih, şeyhten sonra Osmanlı Devleti'nin ikinci müftüsü ve kadısı olmuştur.

Acemistan: Acem, Arapların kendileri haricindeki yabancılar için kullandığı bu sözcük, Osmanlılar tarafından ise genellikle Farsları nitelemek için kullanılmıştır. Bu sebepten dolayı Türkçeye de İranlı anlamında kullanılan bir sözcük olarak geçmiştir. Osmanlılar döneminde İran'dan gelen insanlar için kullanılırdı. Bu nedenle İranlılar, genelde Acem olarak bilinir. Acemistan ise Acemlerin yurt tuttuğu “İran” ülkesidir.

Nesep İlmî: Nesep, kelime olarak “ kişilerin soy bağıını araştıran ilim dalı” anlamına gelir. Araplar, bir babadan geldiğine inanan insanların meydana getirdiği kabile esasına dayanan bir toplum yapısına sahiptiler. Daha çok erkek soyundan gelen akrabalık bağına, yani asabiyete dayanan kabiledede, kan bağı önemli bir yer tutuyordu. Bu sebeple de Araplar soylarına mensup olanları öğrenmeye önem vermişlerdir (Kılıç, 2017 , s. 45). Bu ilgiden dolayı da nesep ilmi Araplarda doğan bir ilim olarak değerlendirmektedir. Cahiliye Devri'nden beri süregelen bu soy araştırma ilmi, ayet ve hadislerde soy bağıının vurgulanmasıyla İslam ile birlikte önem kazanmıştır. Soy bağı, Araplar için oldukça önemliydi. Zira aynı soydan gelenler, soylarını övmeye birleşiyorlar, gerektiğinde düşmanlarına karşı uzak veya yakın akrabalarını yardıma çağırarak düşmanlarına üstünlük sağlamaya

çalışıyorlardı. İslâm, insanların akrabalık bağları ile birbirlerine destek olmalarını, dinin çirkin görmediği hususlarda yardımlaşmada bulunmalarını, akrabalık haklarını gözetmelerini yasaklamamış aksine bunlara önem verilmesini teşvik etmiştir. Nesebin ön plana çıkartılarak insanların birbirlerine karşı üstünlük yarışına girmeleri ve övünmek maksadıyla soylardan bahsedilmesi, buna karşılık başka insanların mensubu buldukları aile ve kabilelerin yine soyları sebebiyle eleştirilmesi yerine insanların birbirlerini tanıyarak iyi ve hayırda yardımlaşmaları teşvik edilmiştir (Kılıç, 2017, s.45). Nesep ilminin uğraş alanı, Türk coğrafyasında “silsilenameler” ve “şecereleler” ile karşılanmıştır.

Türkistan: İran’ın Horasan bölgesinden başlayarak Kuzey Afganistan dahil Pamir ve Hindukuş-Kunlun (Karanlık) dağlarının kuzey eteklerinden Çin’in Tun-huang bölgesine kadar uzanan, oradan Mançurya’nın batısına ulaşan, Moğolistan’la birlikte Güney Sibiry’a’nın tamamını içine alan, batıda Ural dağları ile Volga ırmağının Hazar denizine ulaştığı noktaya kadar devam eden geniş bir alanı kaplar. Bu alanın tarihî kaynaklardaki adı XIX. yüzyıl ortalarına kadar Türkistan’dır (Türk yurdu). Çoğunluğunu günümüzde Uygur ve Kazak Türkleri ile diğer Türk gruplarının oluşturduğu Çin Halk Cumhuriyeti hâkimiyetindeki bölgeye Doğu (Şarkî) Türkistan, 1924’ten sonra Sovyet hâkimiyetine giren alana Batı (Garbî) Türkistan adı verilmektedir. Müslüman Araplar’ın bölgeye gelmesinden önce Amuderya (Ceyhun) nehrinin kuzeyinde kalan kısımlar Türkistan diye anılmaktaydı. İslâm fetihleriyle birlikte daha ziyade Mâverâünnehir’in kuzey ve doğusundaki bölgeye Türkistan denilmeye başlandı. Ruslar, Türkistan ile Mâverâünnehir’i kastederken İranlılar bölgeyi İran ve Afganistan’ın kuzeyi olarak tanımlıyordu. Türkistan hakkında çeşitli bilgiler veren İslâm coğrafyacıları bu isim altında daha çok müslüman olmamış Türkler’in yaşadıkları bölgeleri ele almaktadır. İstahrî, Türkistan’ı Oğuz ülkesi (Güziyye), Hazarlar, Kimekler, Karluklar, Bulgarlar ile Cürcân-Fârâb-İsficâb arasında kalan yerler olarak nitelemektedir. Yâkût el-Hamevî’ye göre Türkistan, Fârâb şehrinden başlamakta, kuzeye ve doğuya doğru devam etmektedir. Cend, Hoten ve Şehrikent, Türkistan sınırları içerisinde yer almaktadır. Yâkût el-Hamevî Türkistan’da Karluklar, Dokuz Oğuzlar, Türgişler, Kimekler ve Oğuzlar’ın ikamet ettiğini kaydetmektedir.

Kıpçak Boyu: Kıpçaklar, Türk boyları içinde iki büyük gruptan biridir. Kıpçakların tarih sahnesine çıkışı ve Kıpçak kelimesinin etimolojisi halihazırda tartışılan bir konudur. Kıpçaklara, “Kuman” da denirdi. 8. yüzyıldan önceki tarihleri hakkında fazla bilgi mevcut değildir. Sarışın ve açık tenlidirler. Tarih sahnesine 8. - 11. Yüzyıllar arasında çıktıkları tahmin edilir. Ural Dağları ve Seyhun Nehri civarında yurt tutmuşlardır. 1237’de Moğol İstilasına uğramış ve 1239 yılında tamamen yenilmişlerdir. Bu yenilginin ardından Kıpçakların bir kısmı bugünkü Rusya, Ukrayna ve Kazakistan toprakları üzerinde kurulan Altın Orda’nın egemenlik sahası içinde kaldılar. Diğer kısmı ise Deşt-i Kıpçak olarak adlandırılan Kafkas Dağlarının kuzey kısmında değişik bölgelere dağıldılar.

Oğuz Boyu: Adlarına ilk defa Orhun Abidelerinde rastlanır. “Oğuz” kelimesinin kökeni hakkında farklı görüşler vardır. Bu görüşler arasında, “ok” köküne çokluk eki “+z” nin gelmesiyle “oklar” anlamında kullanıldığı en kuvvetli görüştür. Oğuzlar, Köktürk Kitabelerine göre dokuz boydan meydana gelmiştir. Bundan dolayı da “Tokuz Oguz” olarak anılıyorlardı. Bunlar Tula ırmağının kuzeye dönerken yaptığı kıvrımın kıyısında oturuyorlardı. Uyurlar Döneminde onlarla birlikte Doğu Türkistan’a göç ettiler. Oğuzlar tarih boyunca Isık Göl çevresi, Kaşgar ve civarı, Ural Irmağı, Seyhun ve çevresi, Hazar Denizi gibi yerleri yurt edindiler.

Kınık Boyu: Selçuklu hanedanının mensup olduğu Oğuz boyudur. 24 Oğuz boyundan biridir. Selçukluların kuruluşunda ve Anadolu’nun fethinde büyük rol oynadılar. 13. yy.’da Memlüklerin yanlarında yer alarak fetih hareketlerine katıldılar. Bugünkü Adana çevresini yurt edindiler.

Moğollar: Altay dil ailesine mensup olan Moğolların menşei bugün hala tartışılmaktadır. Devlet ve hanedan adı olarak kullanılması Cengiz Han zamanına denk gelmiştir. Hunlardan itibaren Moğollar ile Türklerin arasındaki temasların sıklaştığı görülmüştür. 13. yy.’da Timuçin, Moğol aşiretlerini tek çatı altında

birleştirmiş ve Moğolların gücüne güç katmayı başarmıştır. Timuçin, 13. yy'da "Cengiz" unvanıyla Kırgız ve Uygurları himayesi altına almıştır. Moğollar düzenli bir devlet ve ordu teşkilatına Cengiz Döneminde kavuşmuştur. 1218 yılında Harzemşahların, Moğol kervanını yakmasıyla (Otrar Faciası), Cengiz Harezm'e karşı sefere çıkmış ve Harezm topraklarını kendi toprağına katmıştır. 1228 yılında İsfahan önlerine kadar ilerleyen Moğollar bütün İran'ı yağmalar, Çin'in önemli bir kısmını ve Kore'yi zapt etmişlerdir. 1237 yılı itibariyle de Doğu ve Orta Avrupa'yı istila etmişlerdir. Aynı zamanda Afganistan'ın da bir kısmını işgal etmişlerdir. 13. yy.'ın ortalarına gelindiğinde Moğollar, tek merkezden idare edilemeyecek kadar toprak sahibi olmuşlardır. Hülagü Han sayesinde 1256 yılında Alamut ele geçirilmiş ve buradaki Haşhaşî hakimiyetine son verilmiştir. 1258 yılında Bağdat'a girmiş ve Abbasî hilafetini yıkmıştır. Moğol ilerleyişi ilk defa Memlükler tarafından 1295 yılında yapılan Aynicâlût Savaşı ile durdurulmuştur. Moğol yayılması, batıda Anadolu Selçuklularının Kösedag Savaşı sonucu tâbi devlet konumuna gelmesiyle Bizans sınırlarında sona erdi. Bununla birlikte İran, Azerbaycan, Anadolu ve Irak'ın idaresi yaklaşık bir asır boyunca İlhanlıların hâkimiyetinde kaldı.

ÖZGEÇMİŞ

Yavuz Selim Ayan, 2013 yılında Kocaeli Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde başladığı yüksek öğrenimini 2017 yılında tamamladı. 2018 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Programı'nda lisansüstü öğrenimine başladı. Yüksek lisans tezi olarak *Câm-ı Cem-Âyîn* adlı eser üzerine etraflıca çalıştı. Eseri transkript etti ve eserin dil, şekil, ses özelliklerini inceledi.

